85.958
К65
Б
Р

Міністерство культури і туризму України
Управління культури і туризму Харківської облдержадміністрації
Харківський державний університет мистецтв ім. І. П. Котляревського
Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації
працівників культосвітніх закладів

КОНЦЕРТНІ ТВОРИ ДЛЯ ЦИМБАЛІВ

Перекладання та редакція О. О. Костенко

ХАРКІВ 2007

ПЕРЕДМОВА

У навчальному посібнику «Концертні твори для цимбалів» подано твори, створені композиторами у широкому часовому просторі, у різних стилях та жанрах і перекладені як для цимбалів соло так і у супроводі фортепіано.

Базовою основою посібника є опуси, апробовані у багаторічній педагогічній практиці автора цих рядків та виконувані у концертних залах, на міжнародних конкурсах, світових конгресах цимбалістів. Отже, це стало підґрунтям поширення концертного репертуару музиканта-цимбаліста.

Твори А. Кореллі, Ф. Ліста, Й. Брамса, Ц. Пуні, А. Гриншпуна, А. Білошицького, А. Шевченка, О. Іванька у редакції для цимбалів друкуються вперше. Природа концертних цимбалів системи «Шунда» - інструмента з необмеженими віртуозними, тембральними якостями, з багатьма прийомами звукоутворення, притаманними тільки їм, вимагає чіткої, продуманої редакторської роботи. І тому, в поданих творах збережено авторський задум, оригінальність стилю та характеру.

Твори, що увійшли до збірки «Концертні твори для цимбалів» можна використовувати як у концертній так і у педагогічної практиці зі студентами музичних закладів I-IV рівня акредитації.

116076н

Бібліотека ХНУМ

Фолія

А. Кореллі

Adagio

Цимбали 1

f *ped. simile*

p

rall.

Moderato

2

mp

Batt

mf

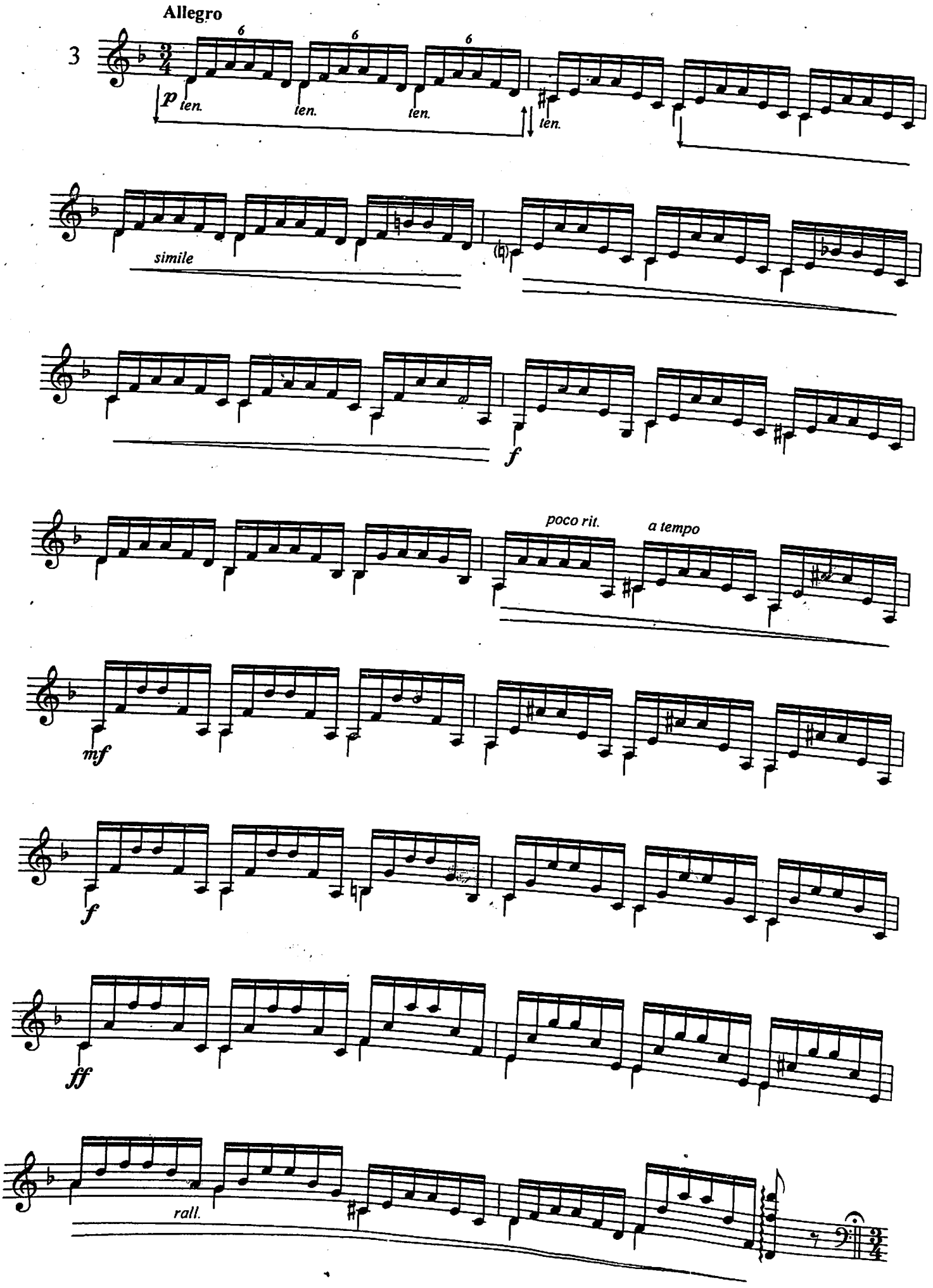
Allegro
3
p
ten.
ten.
ten.
ten.
simile
f
poco rit.
a tempo
mf
f
ff
rall.

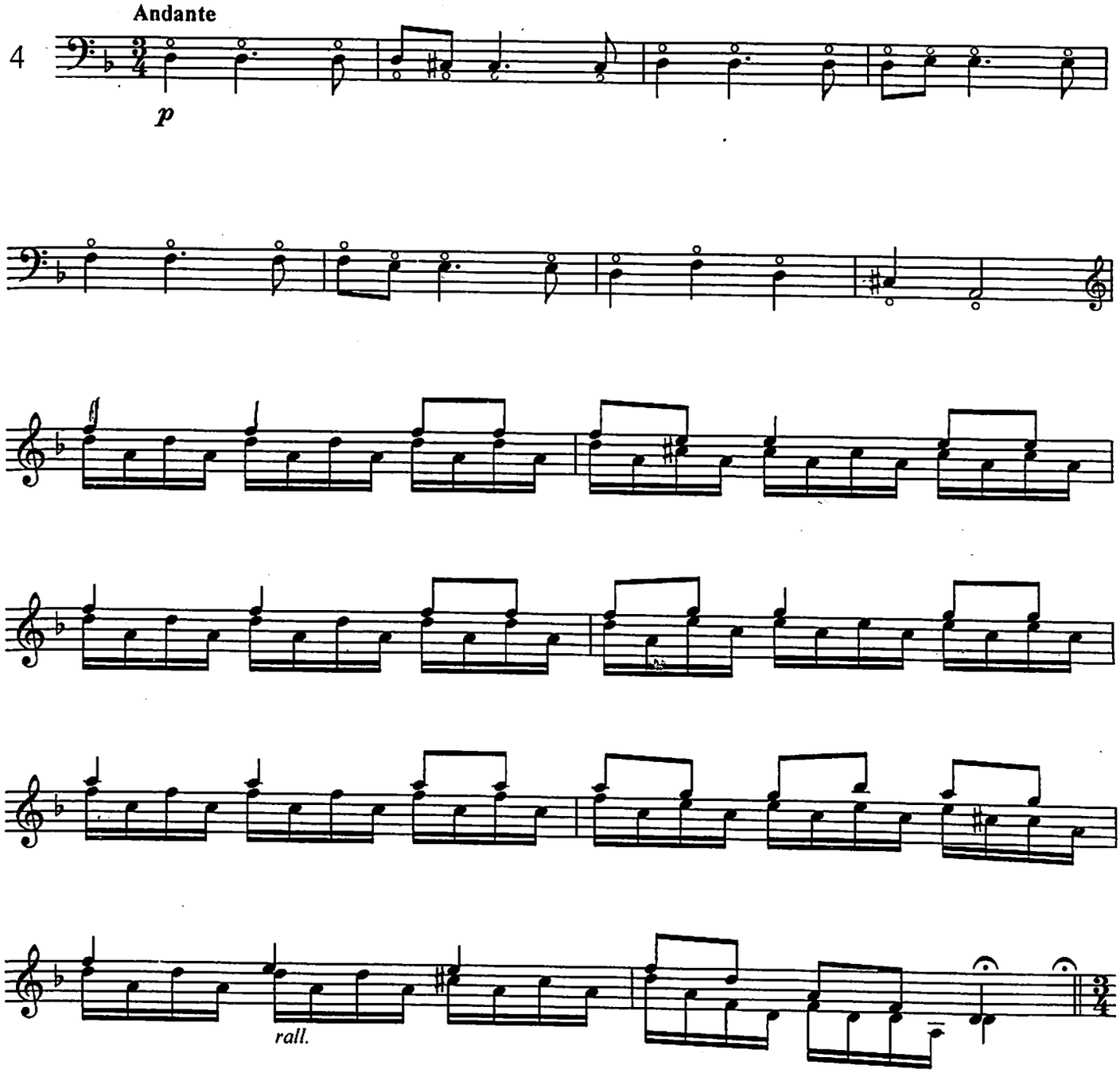
Andante
4
p
rall.

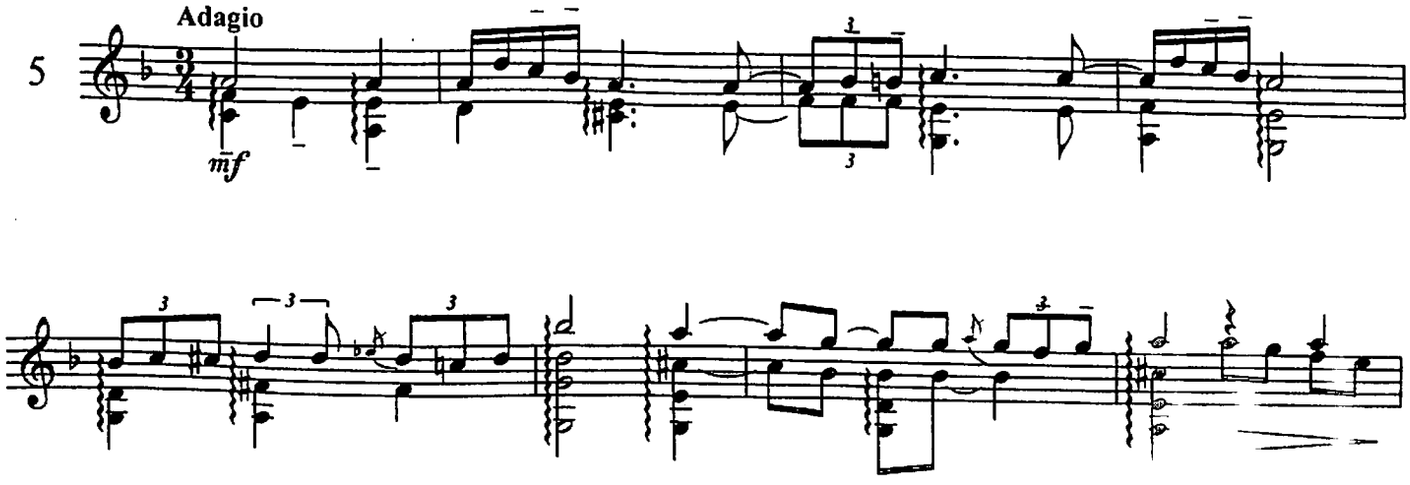
Adagio
5
mf

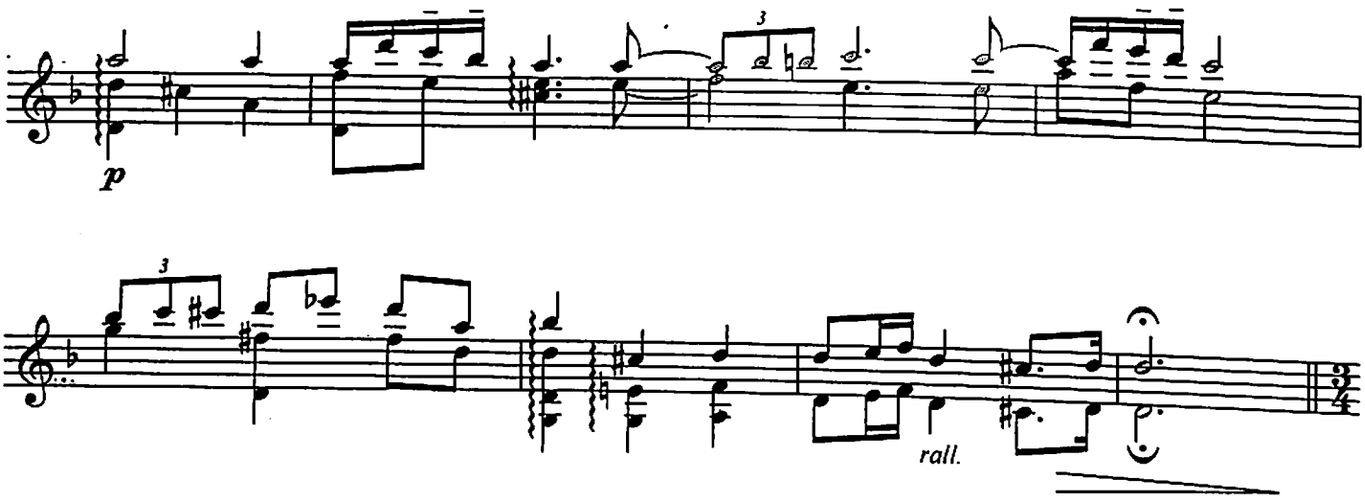
p
rall.

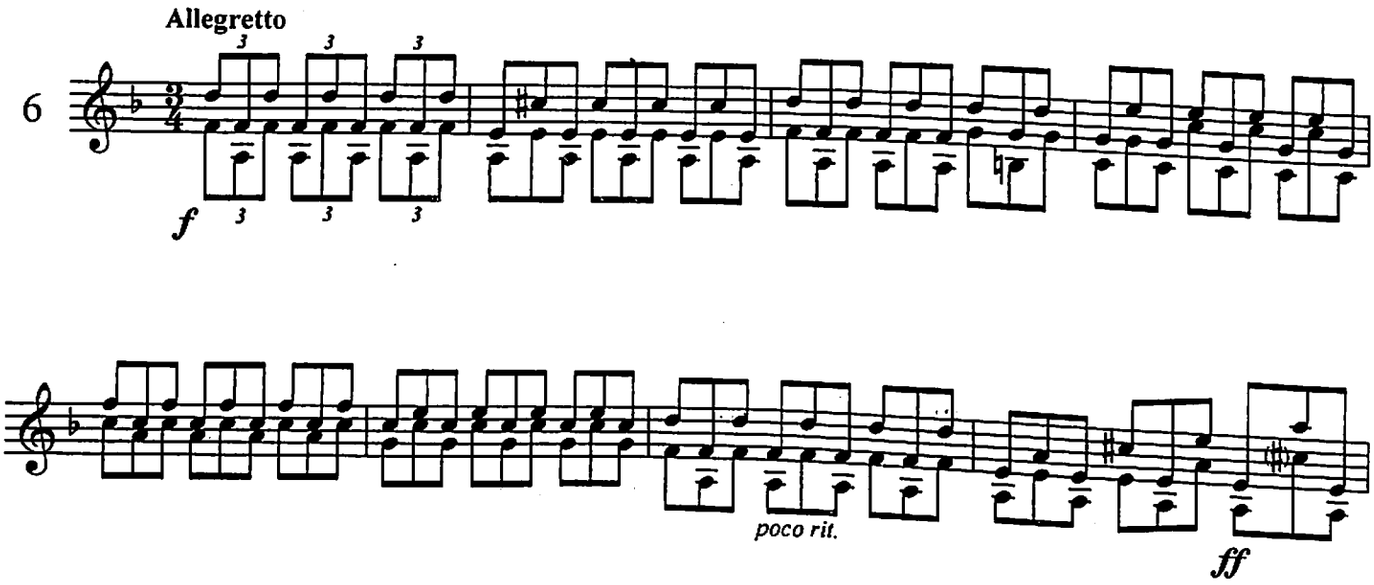
Allegretto
6
f
poco rit.
ff

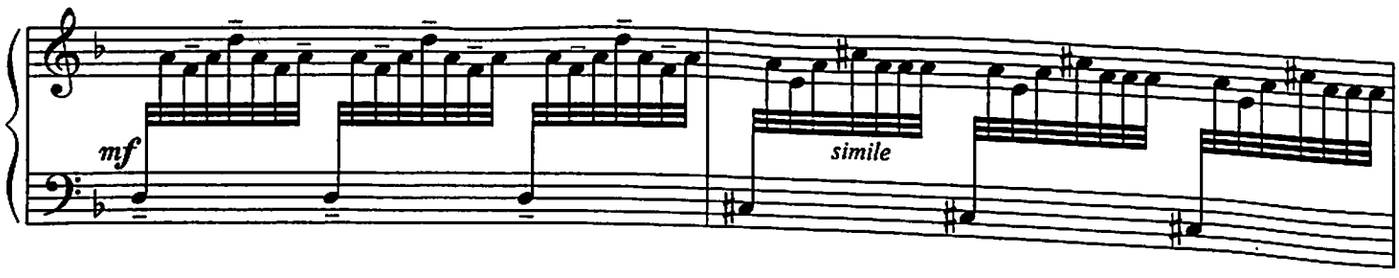
mf
simile

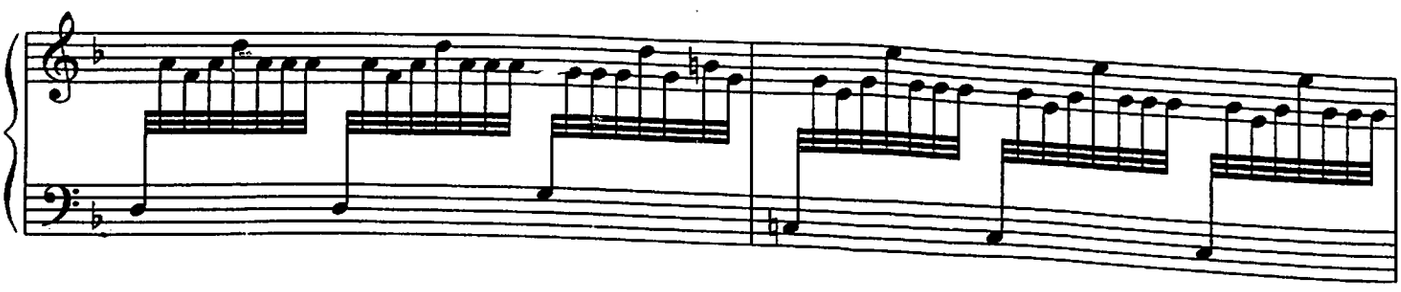

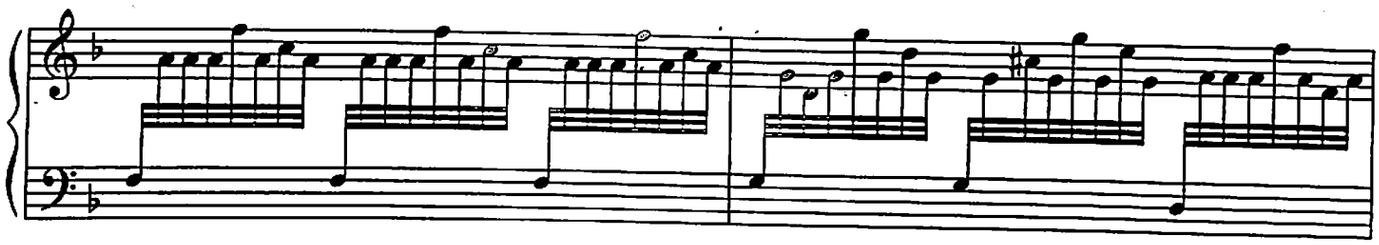

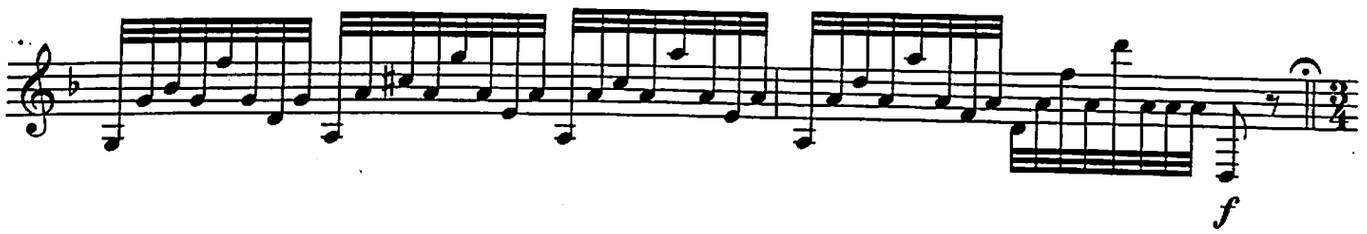
f

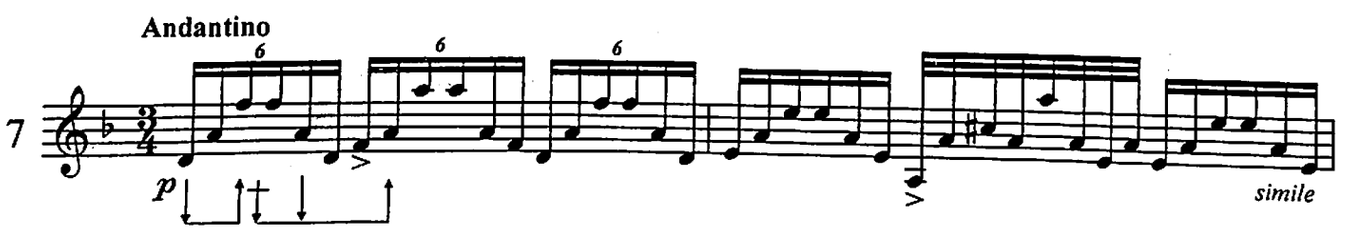
Andantino
7
p
simile

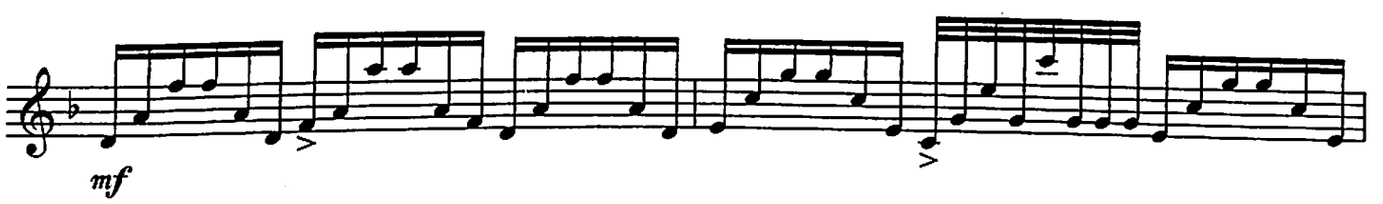
mf

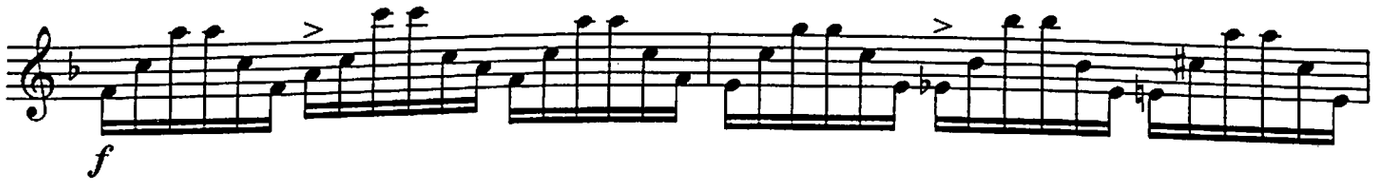
f

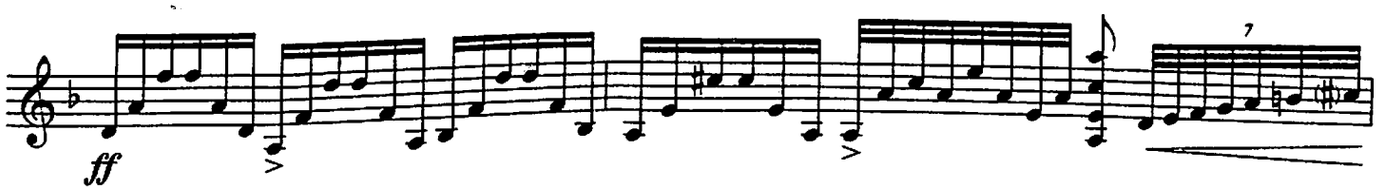
ff
7

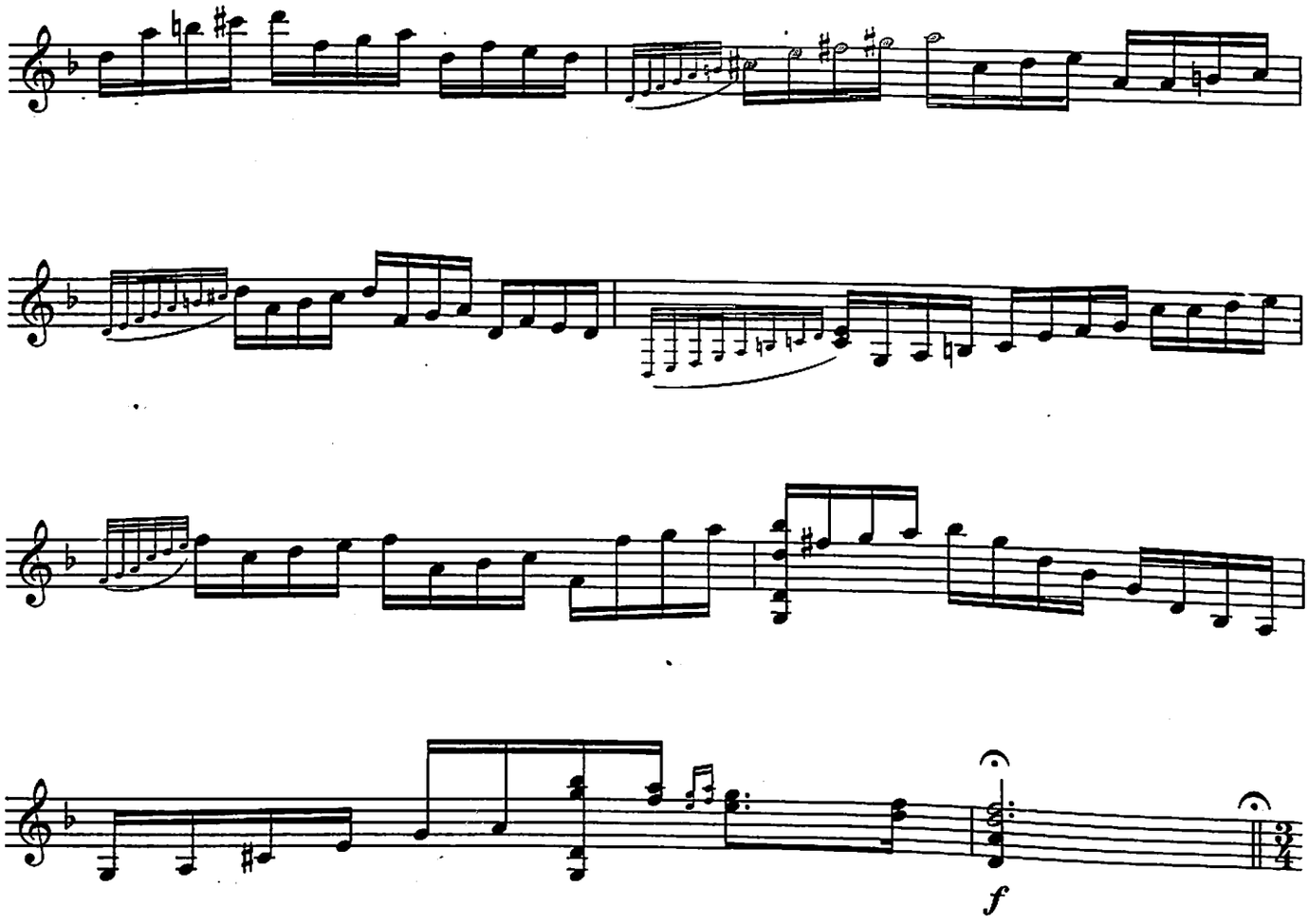

Tres longement

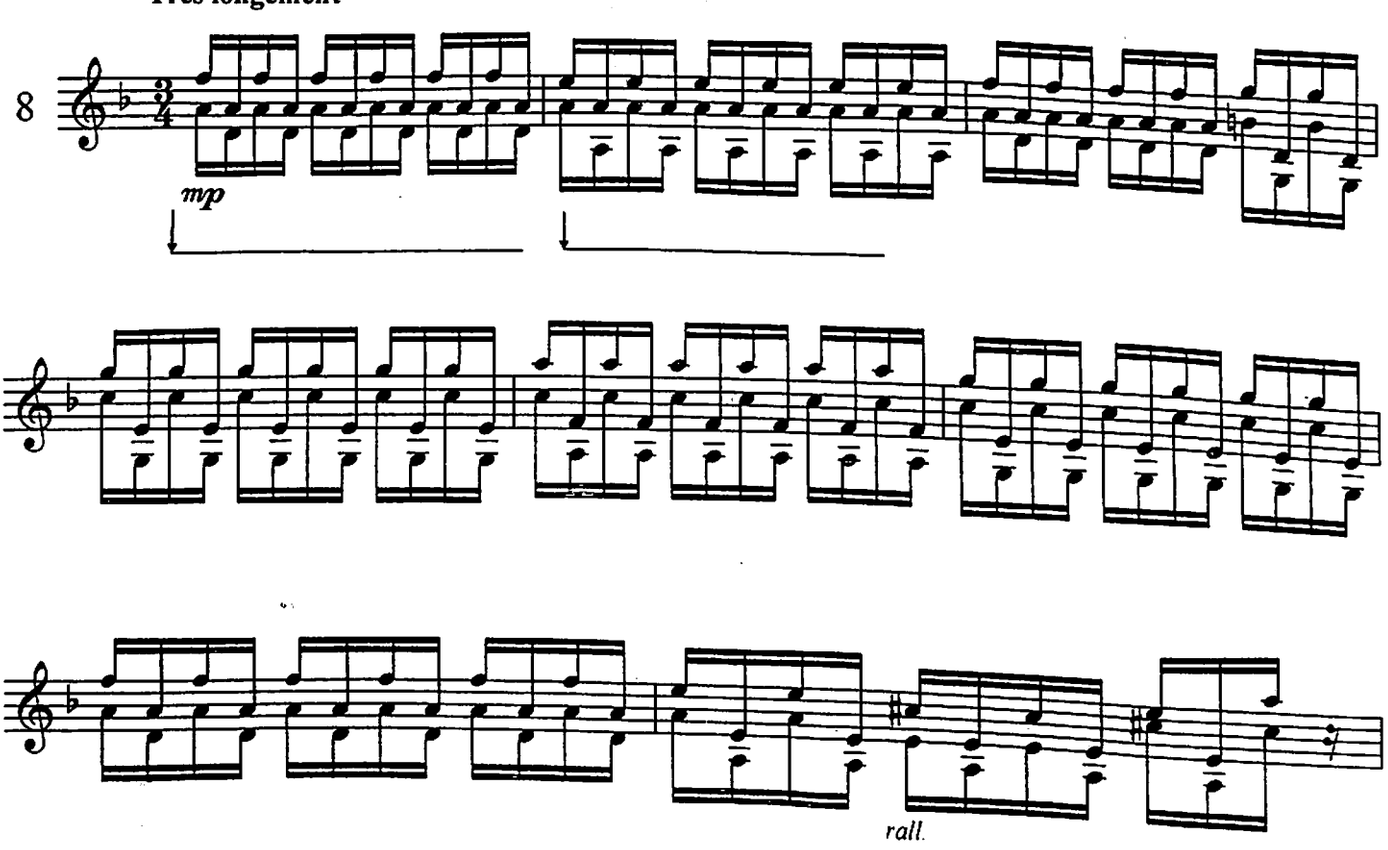

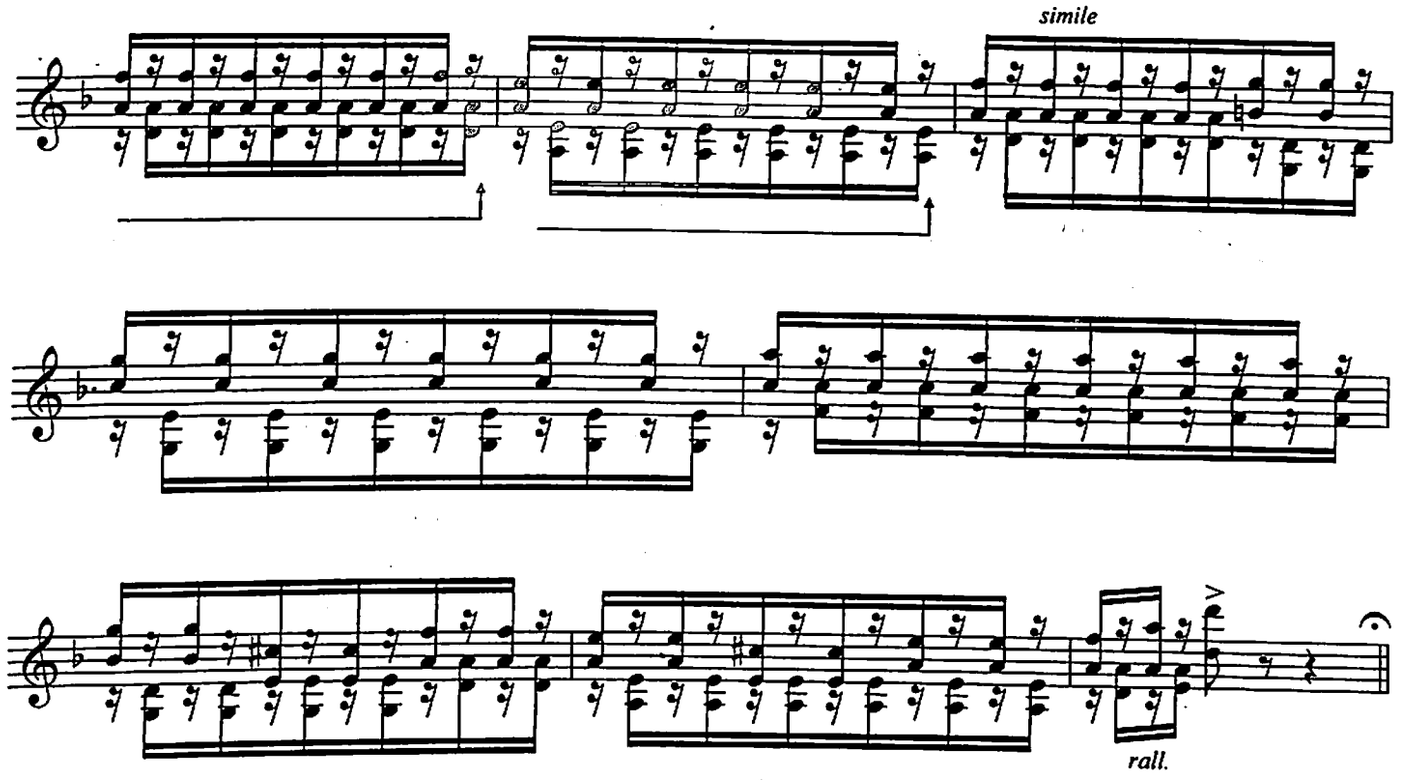
simile
rall.

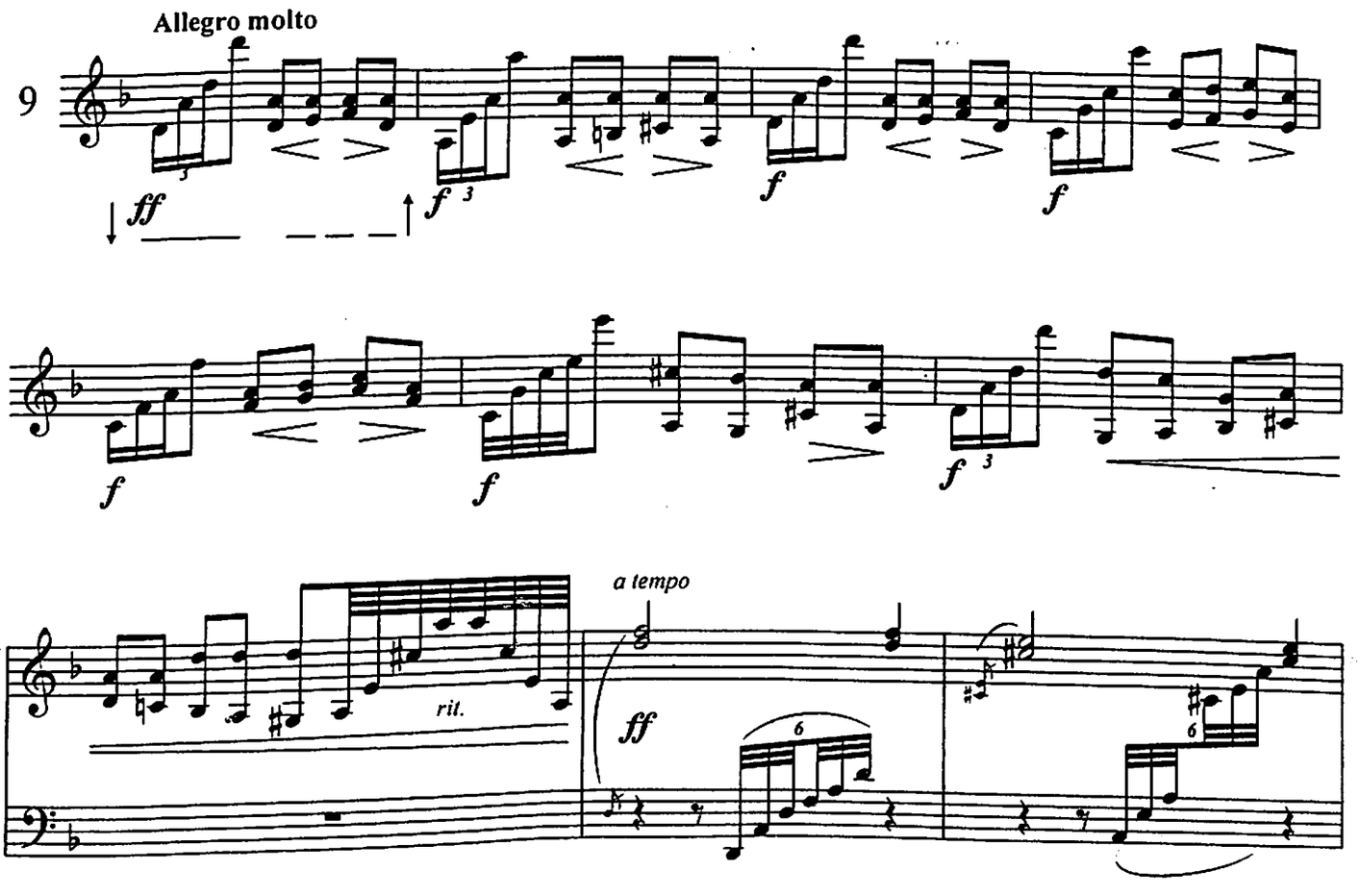
Allegro molto
9
ff
f
f
f
f
f
f
rit.
a tempo
ff

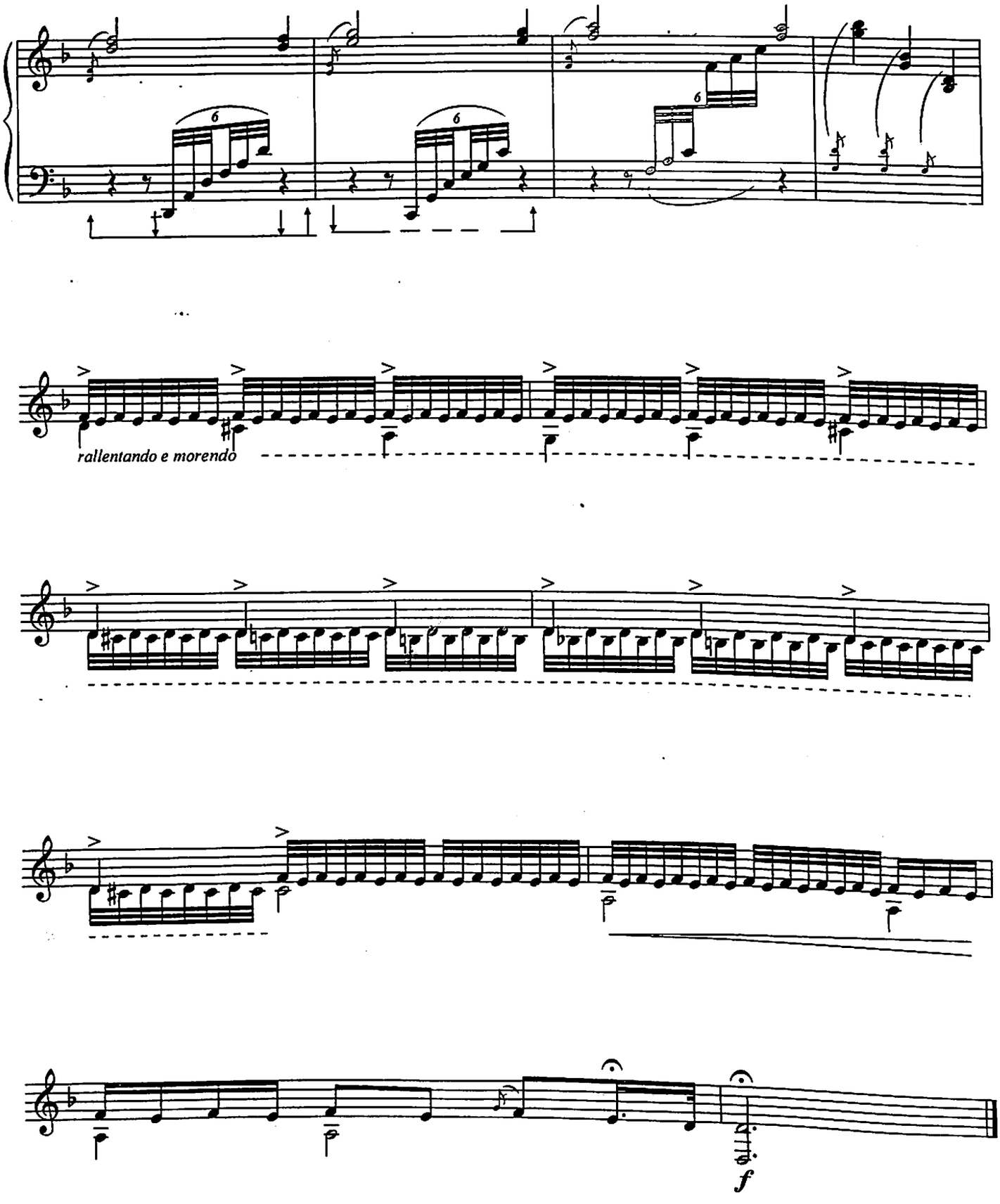
rallentando e morendo
f

Угорська рапсодія №7

Ф. Ліст

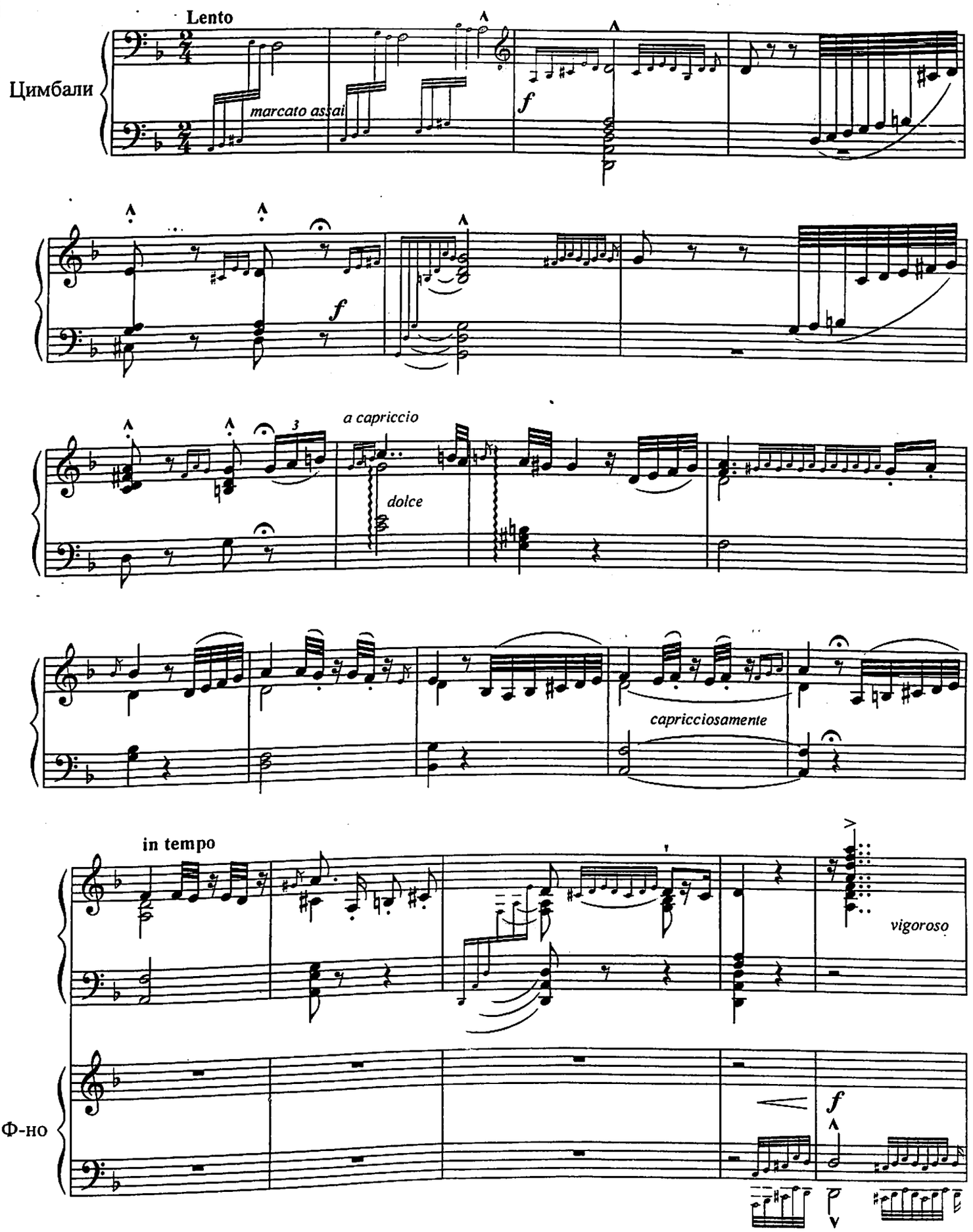

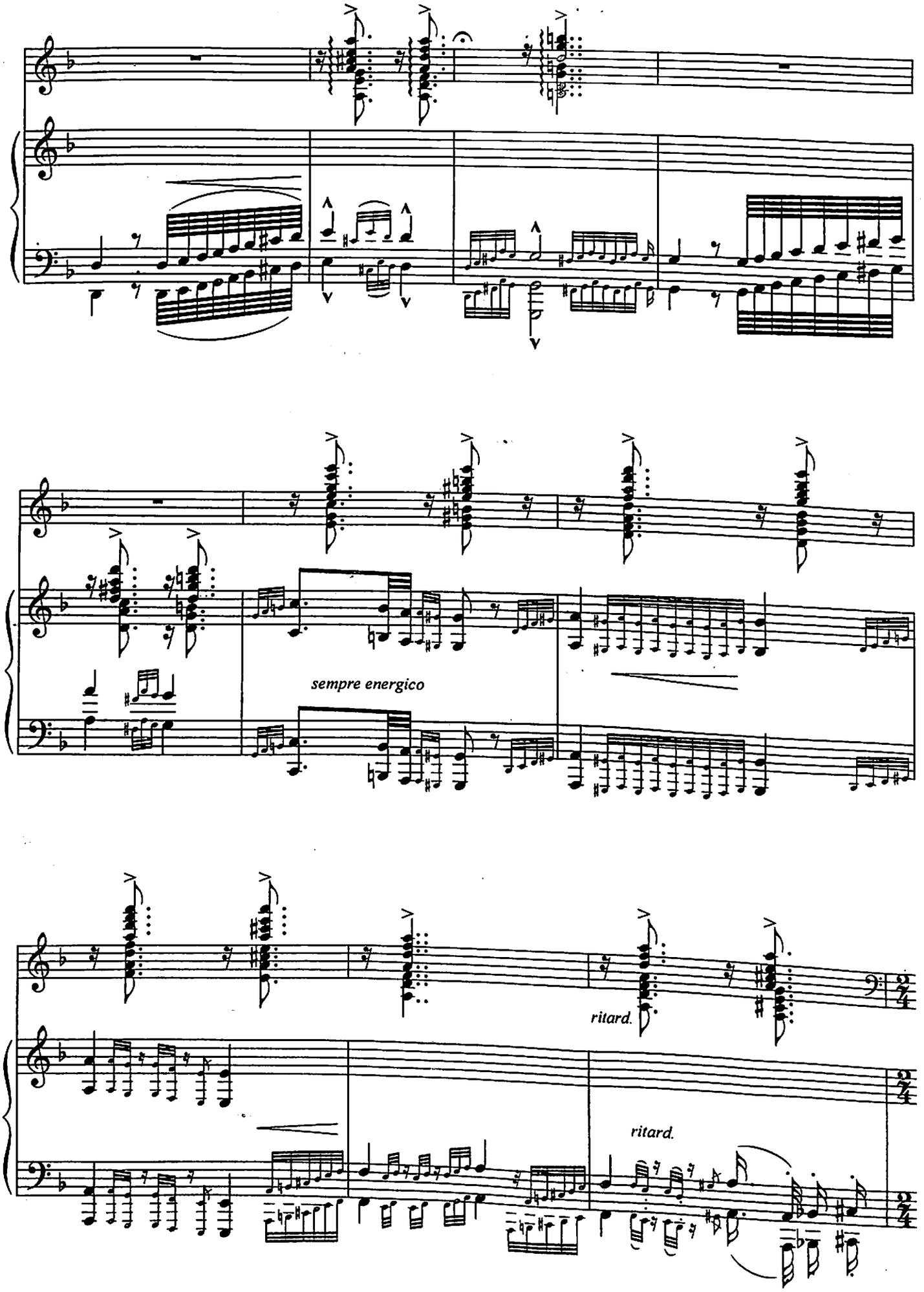
sempre energico
ritard.
ritard.

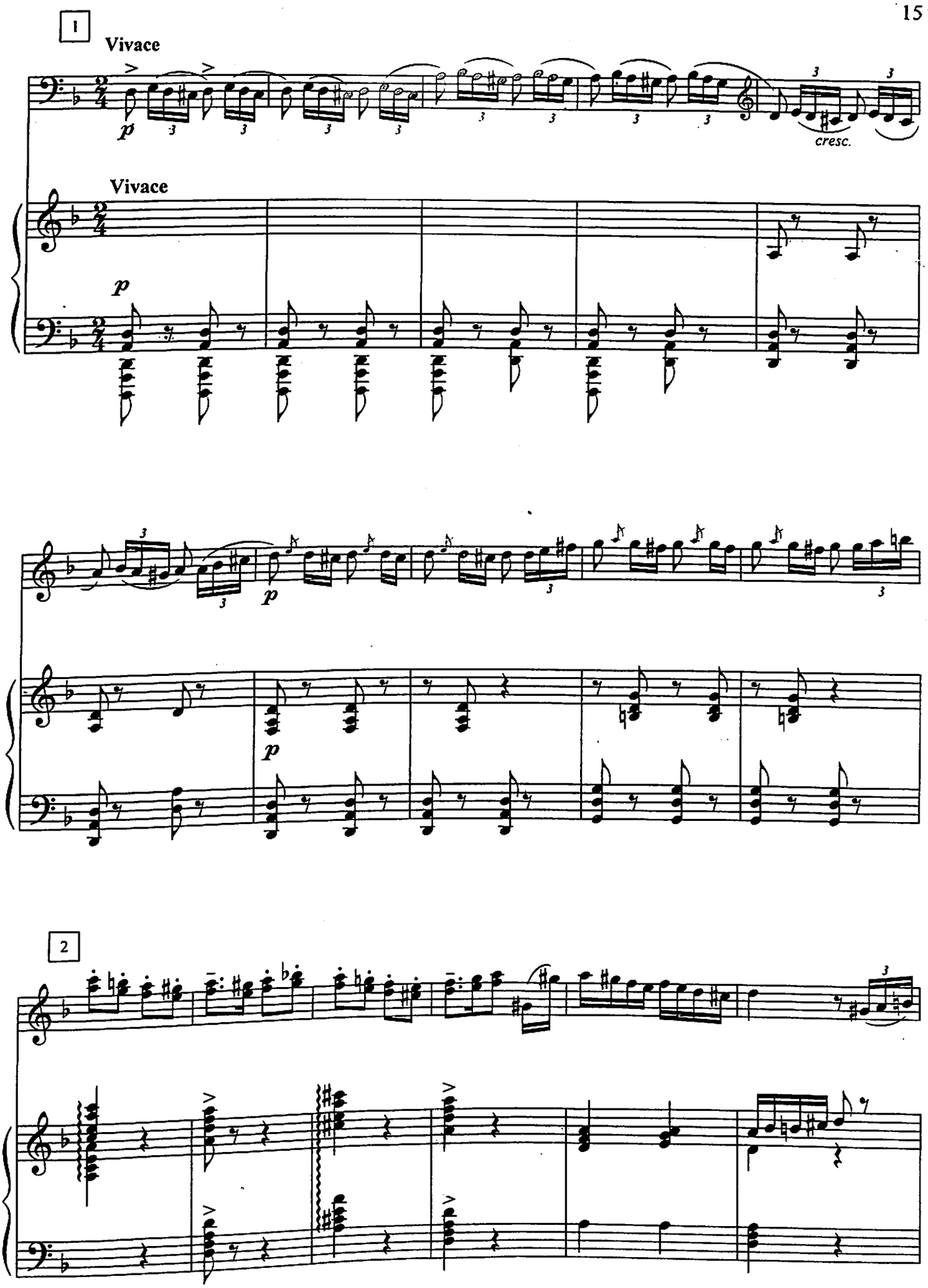
1
Vivace
p
cresc.
Vivace
p
p
2

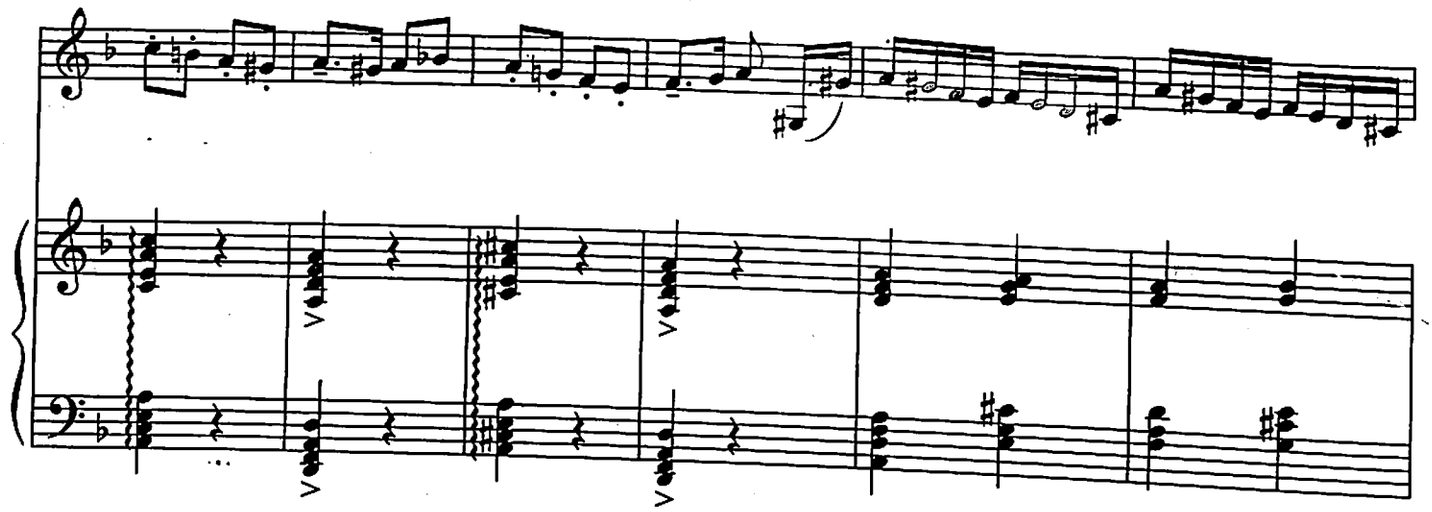

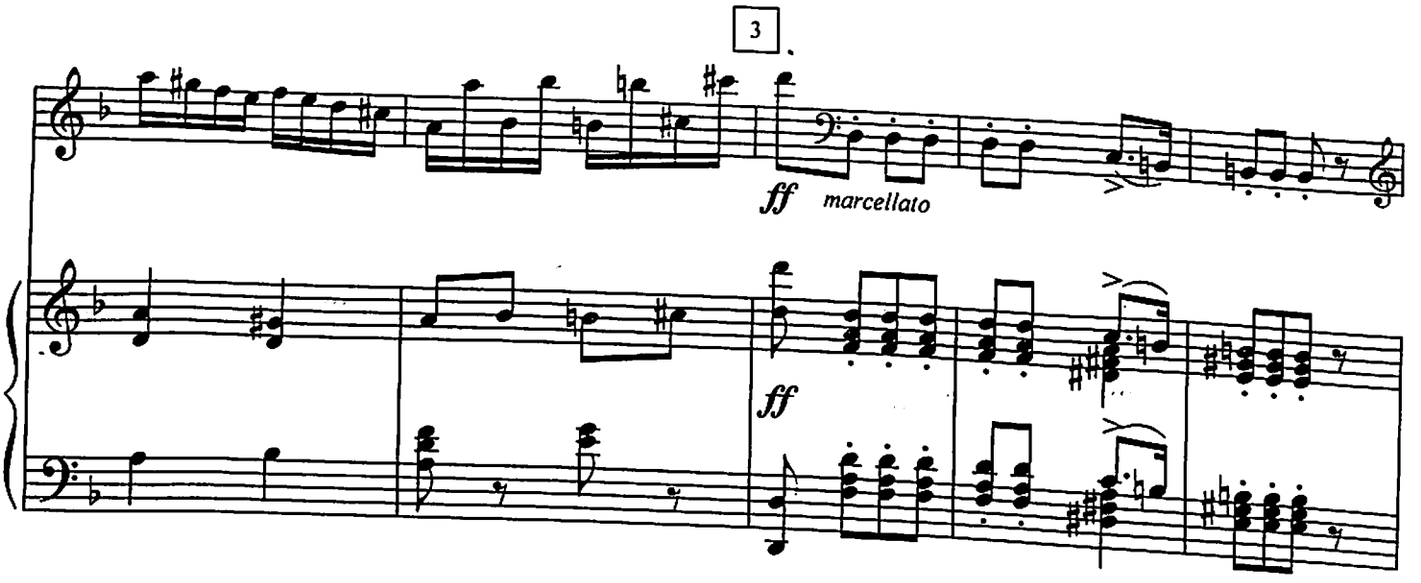
3
ff
marcellato
ff

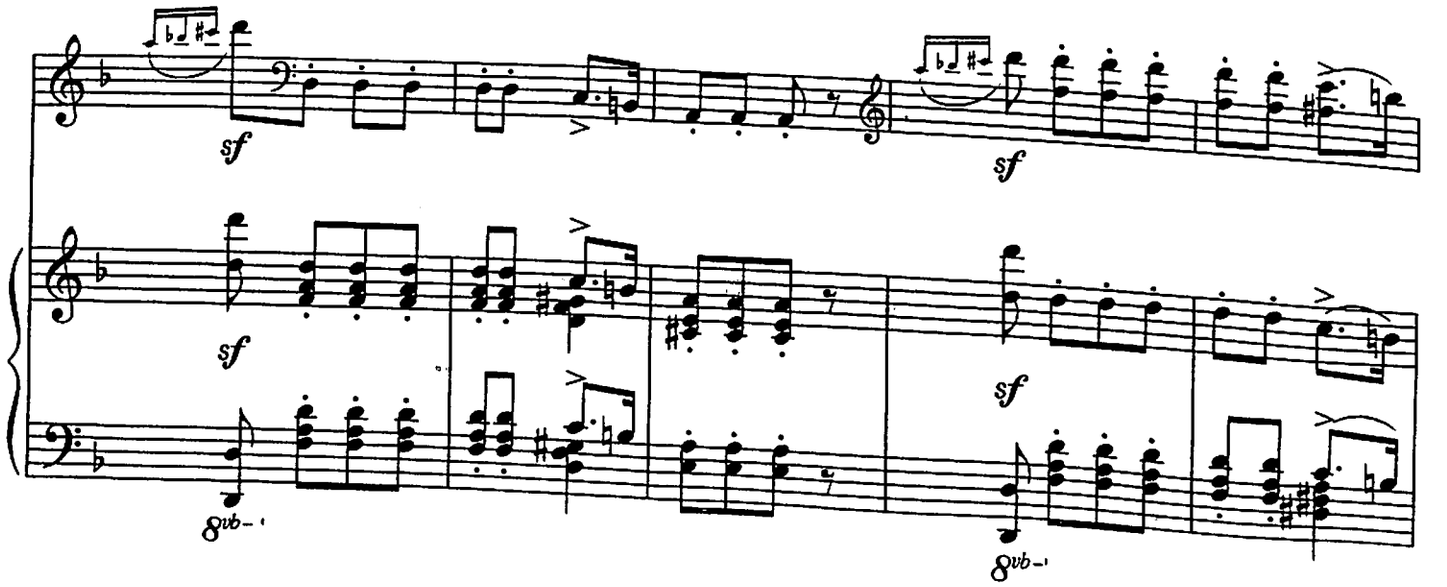
sf
sf
sf
sf
8vb
8vb

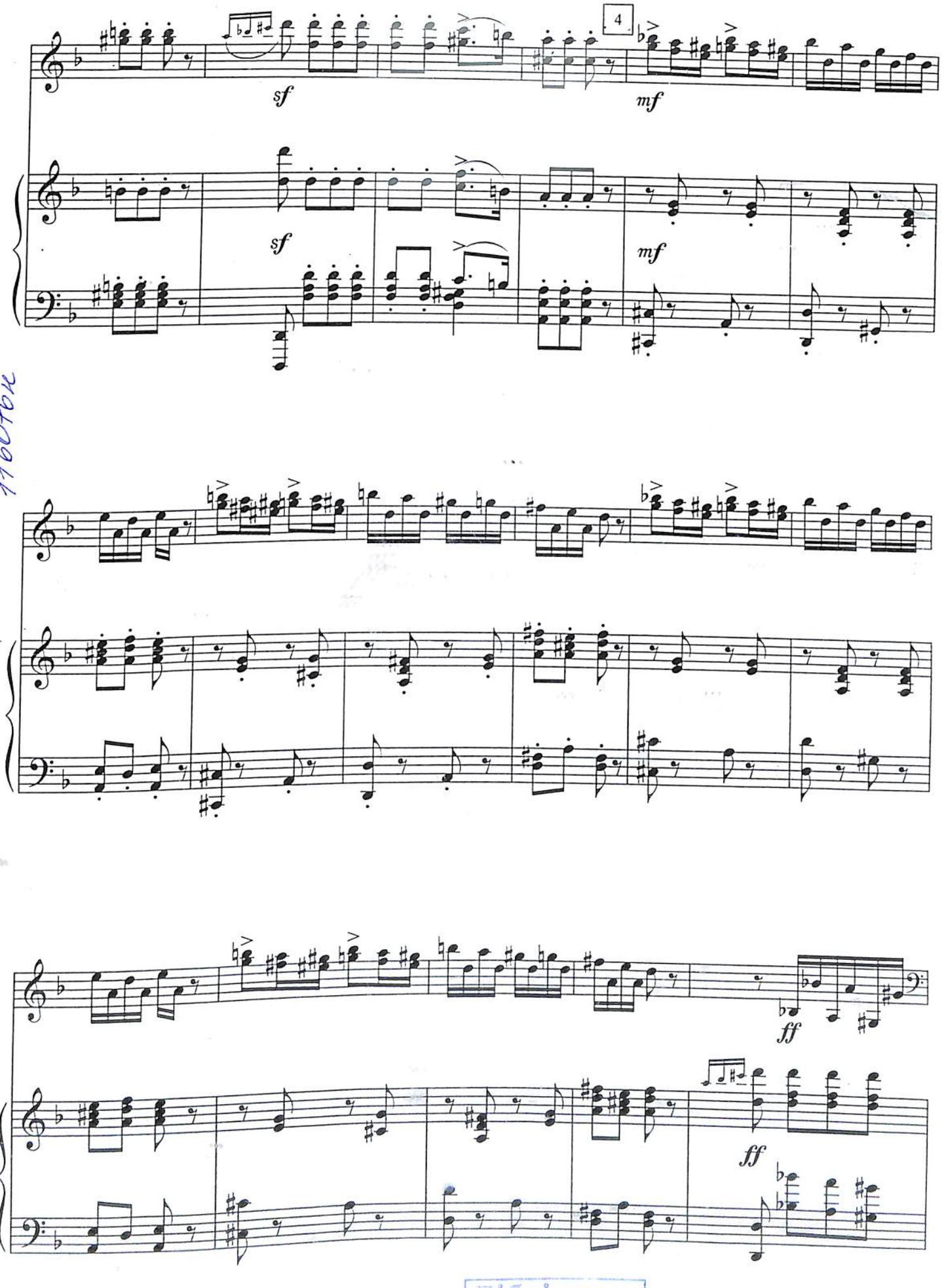

116076н

Бібліотека
ХНУМ

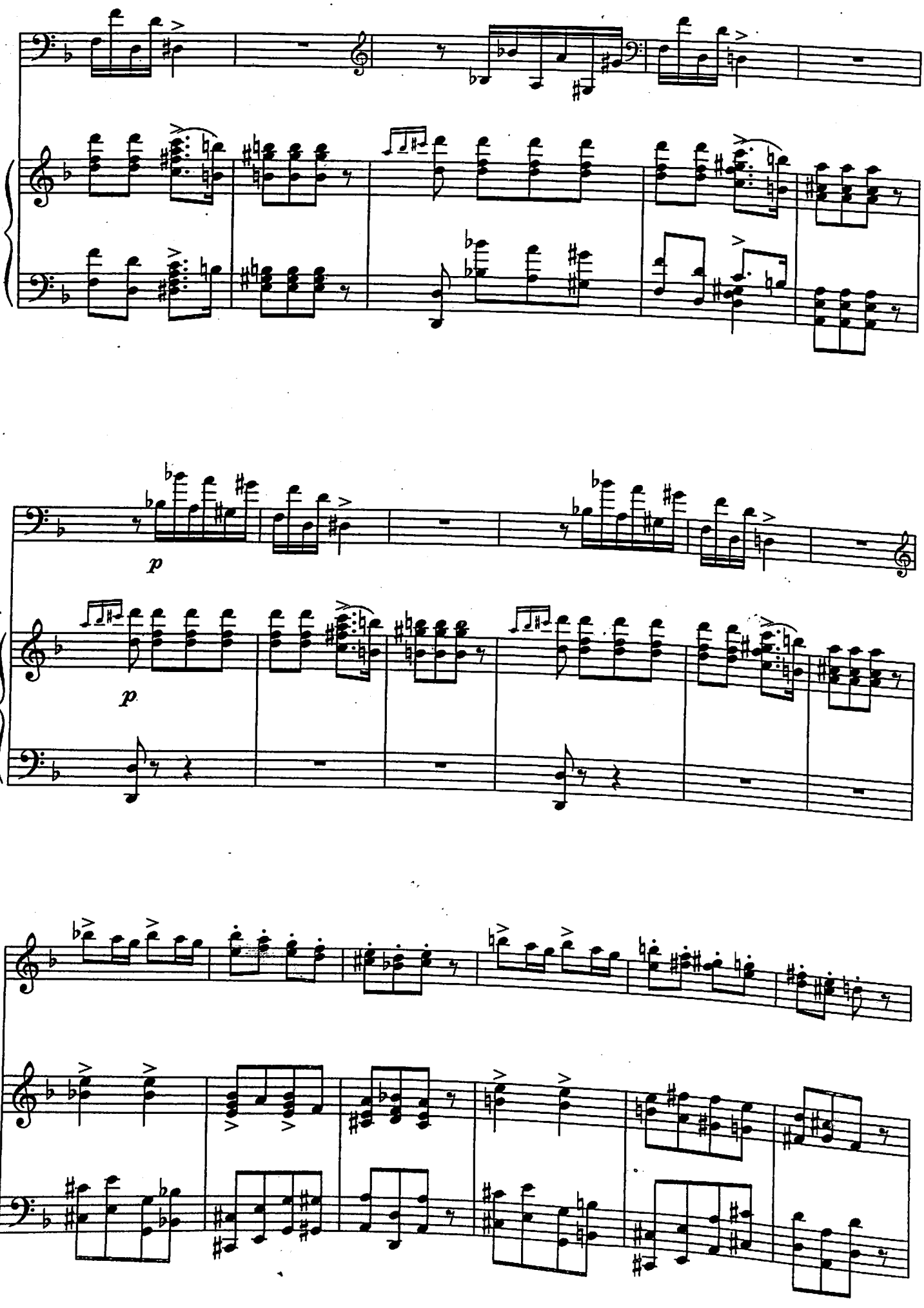
p
p

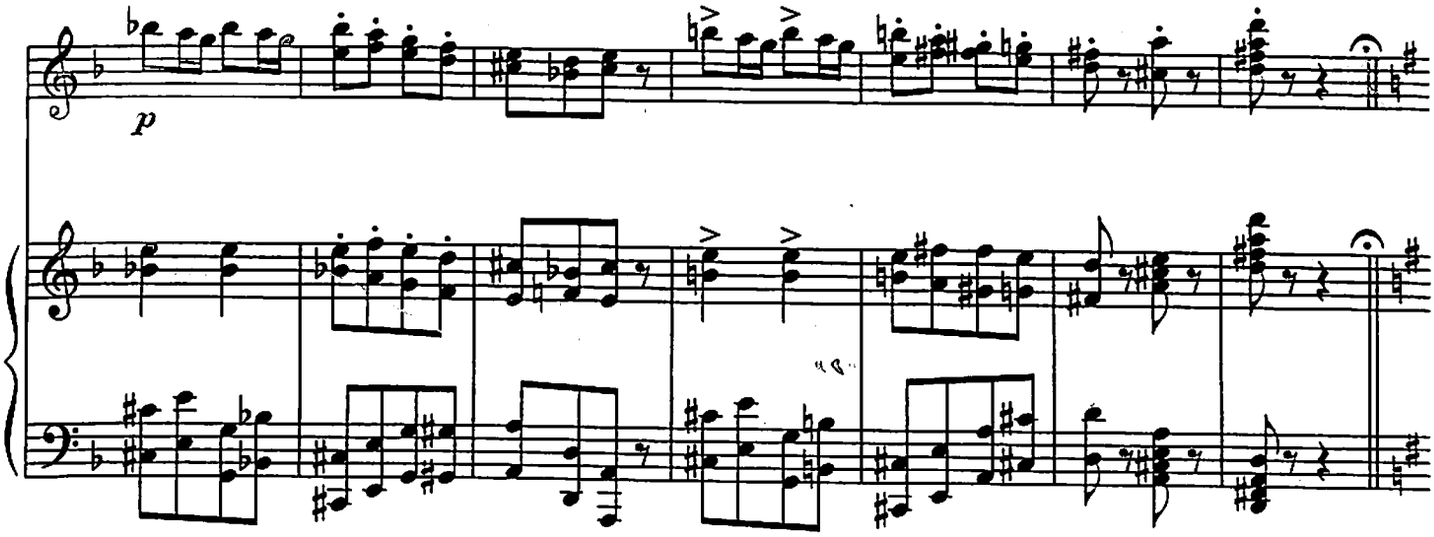

7

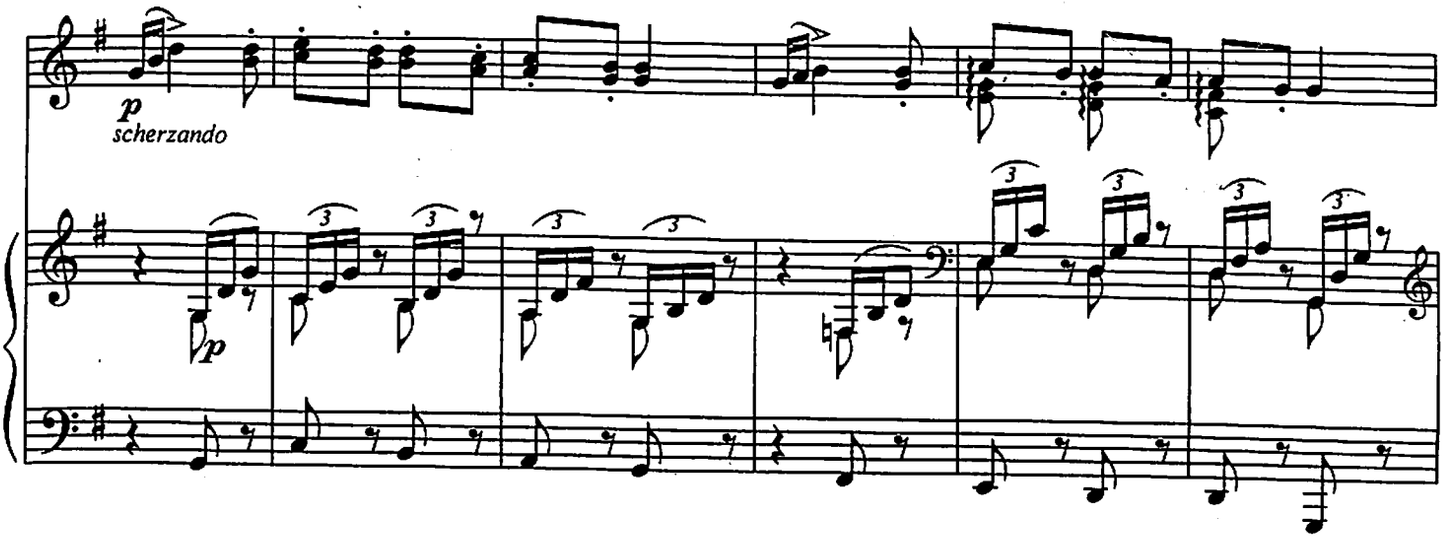

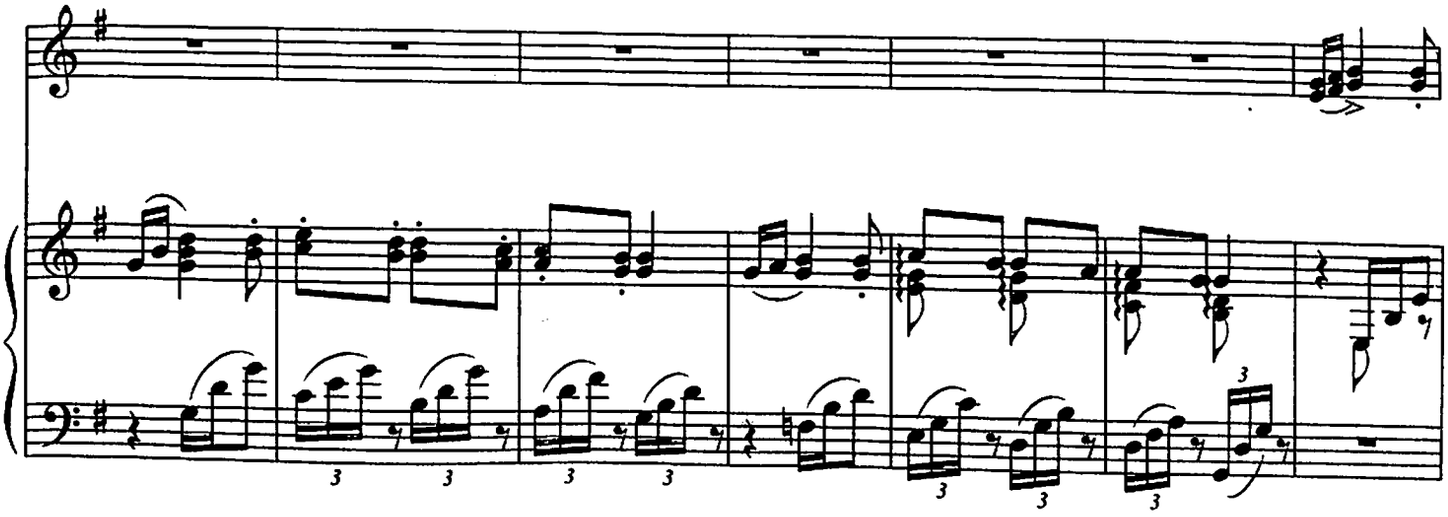

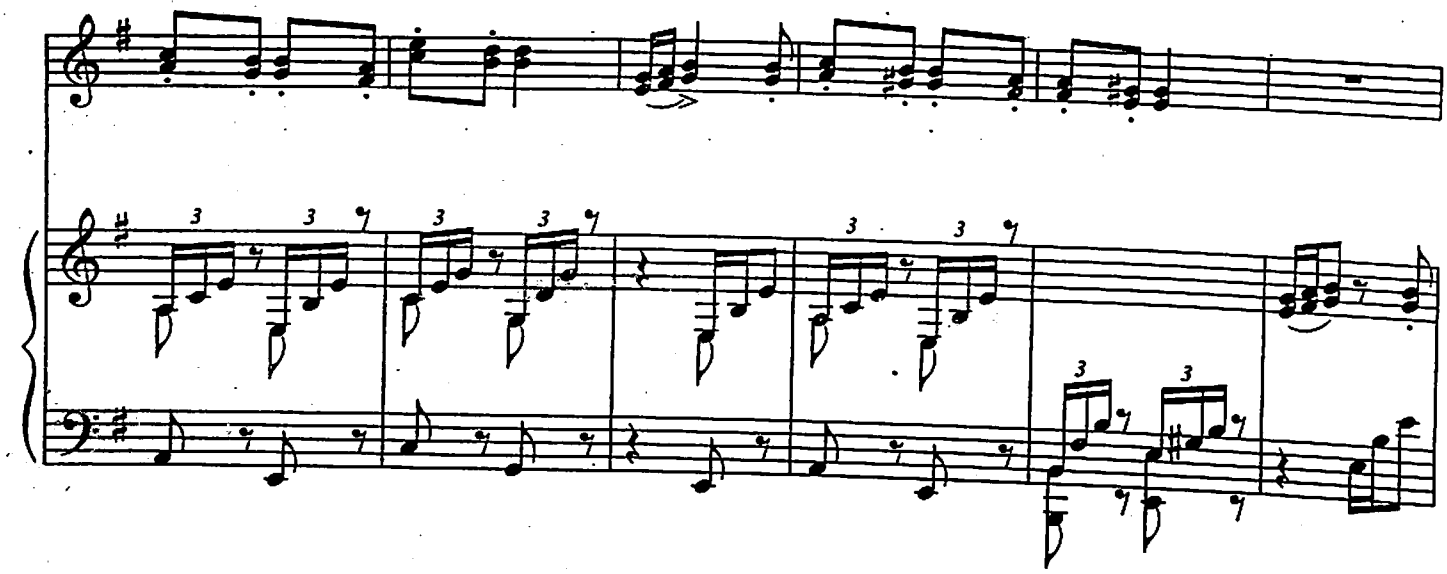

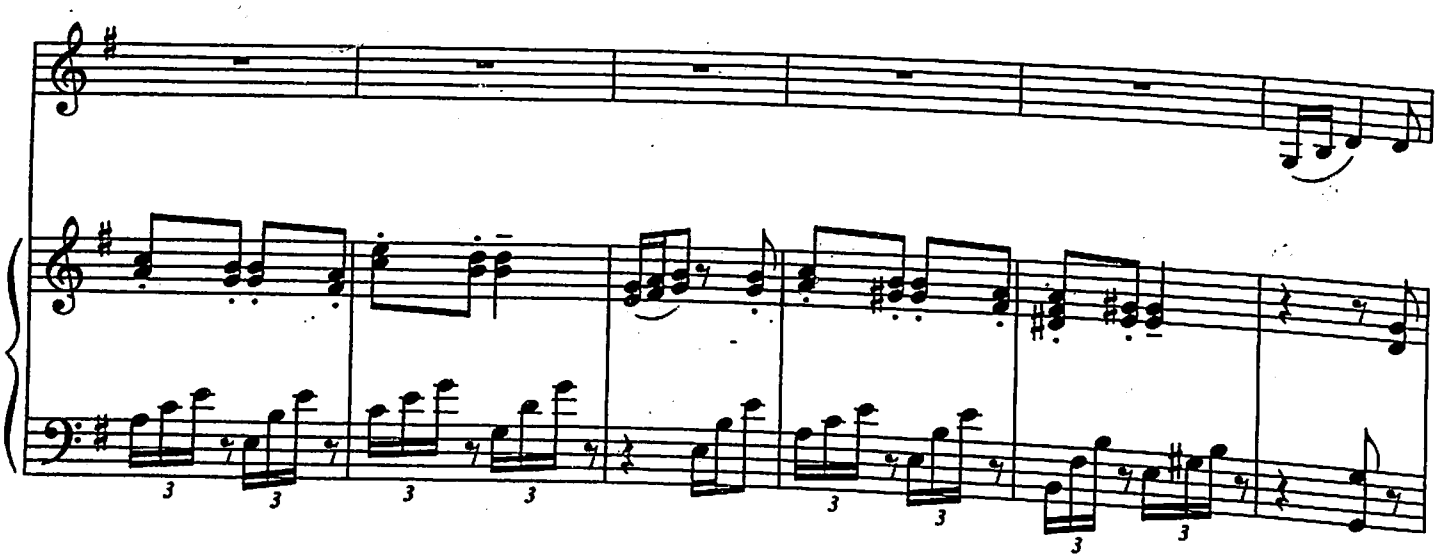

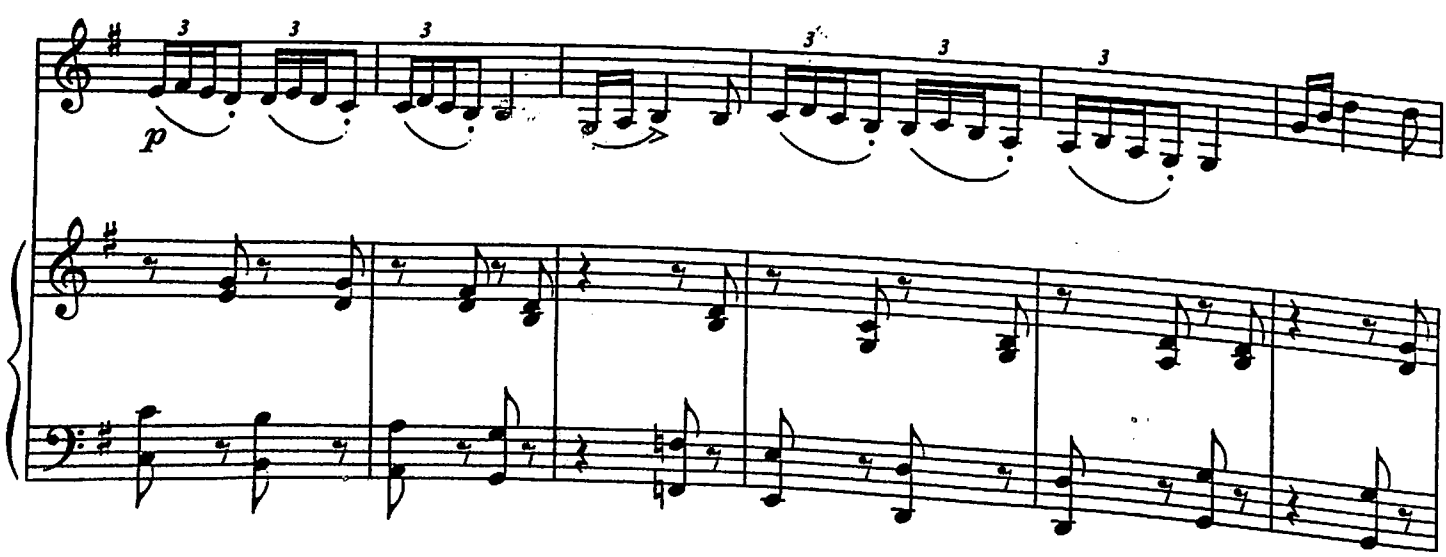
p

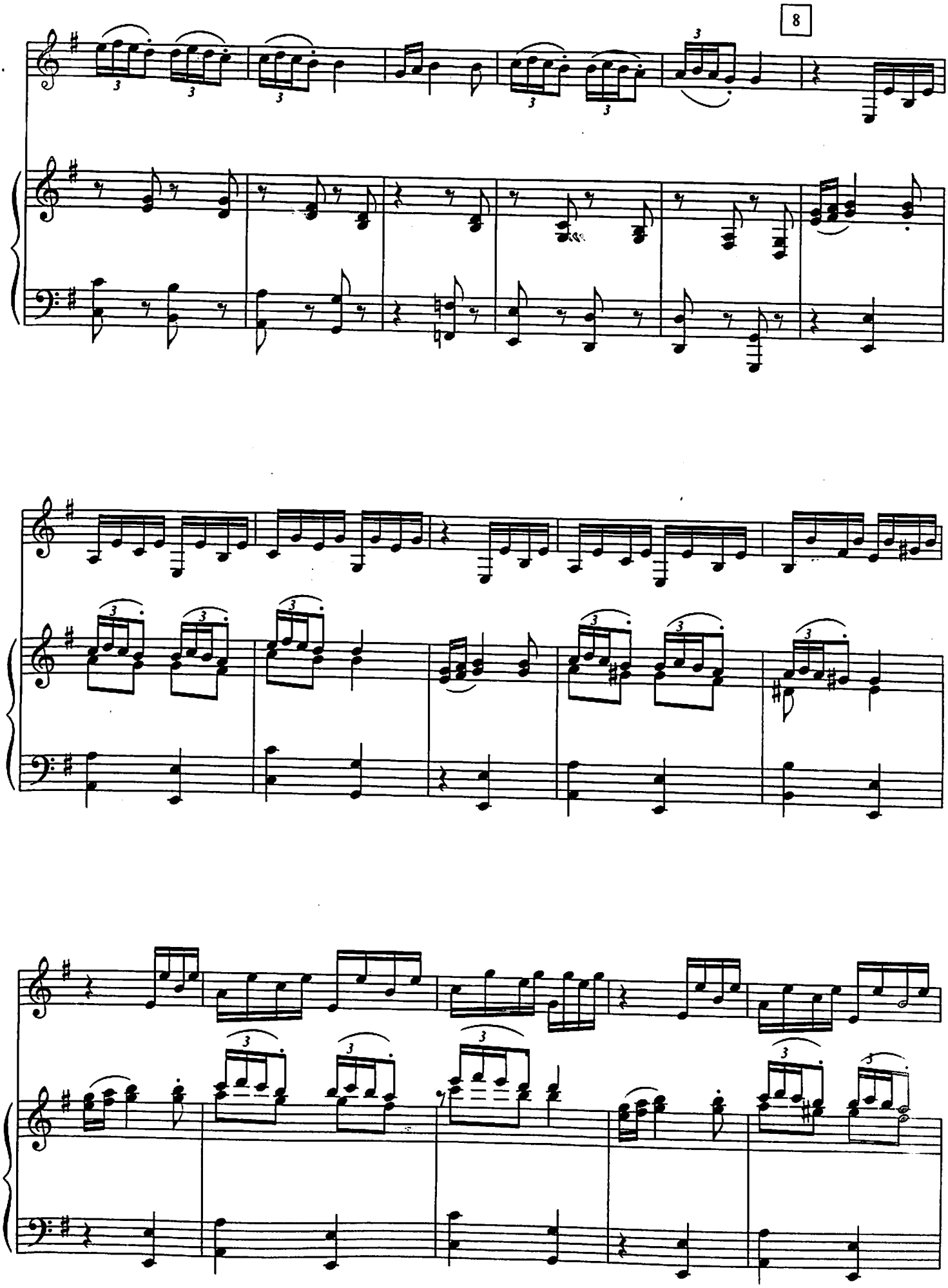
8

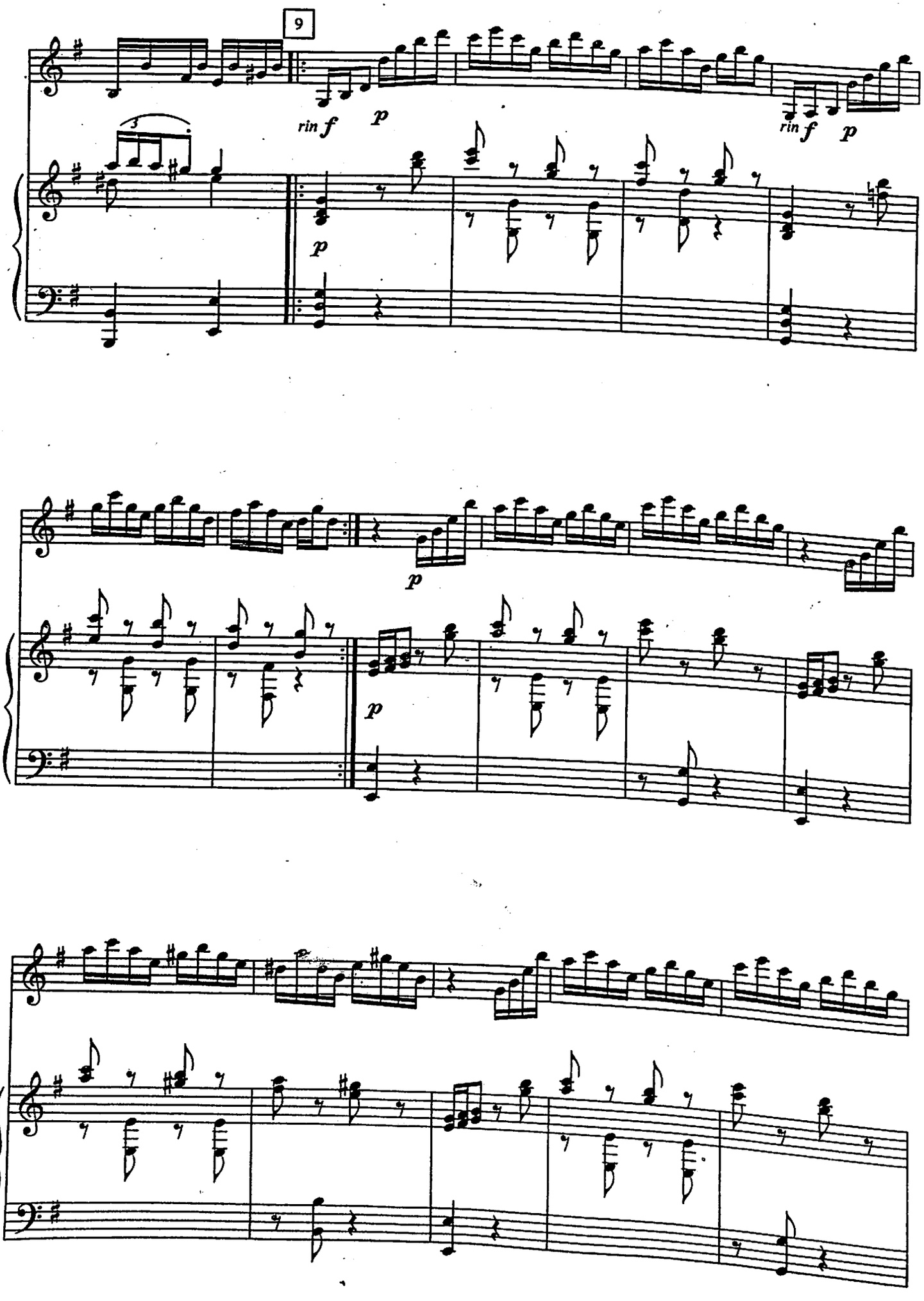
9
rin f
p
rin f
p
3
p
p
p
p

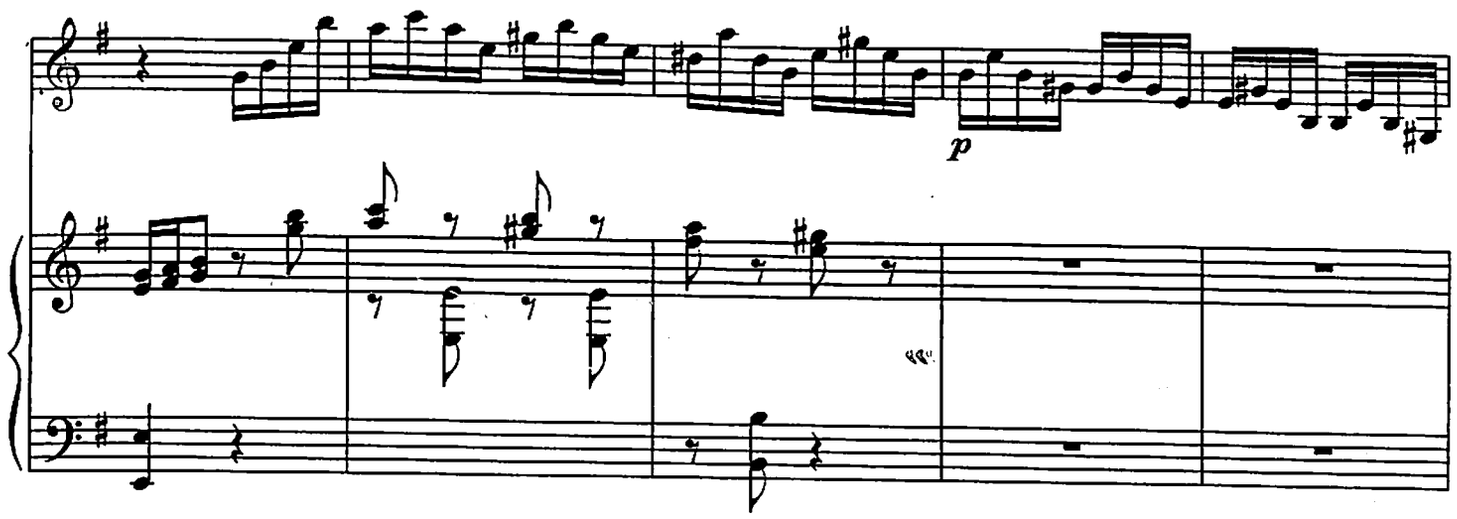
p

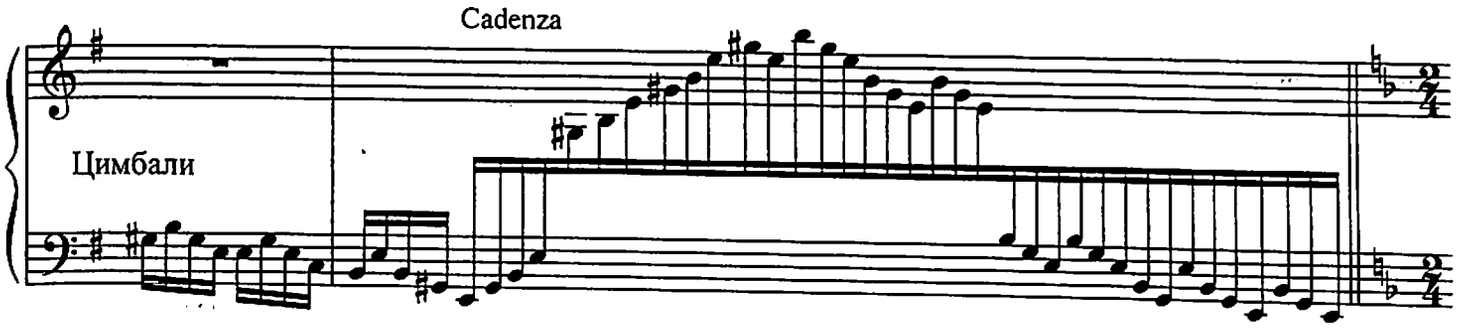
Cadenza
Цимбали

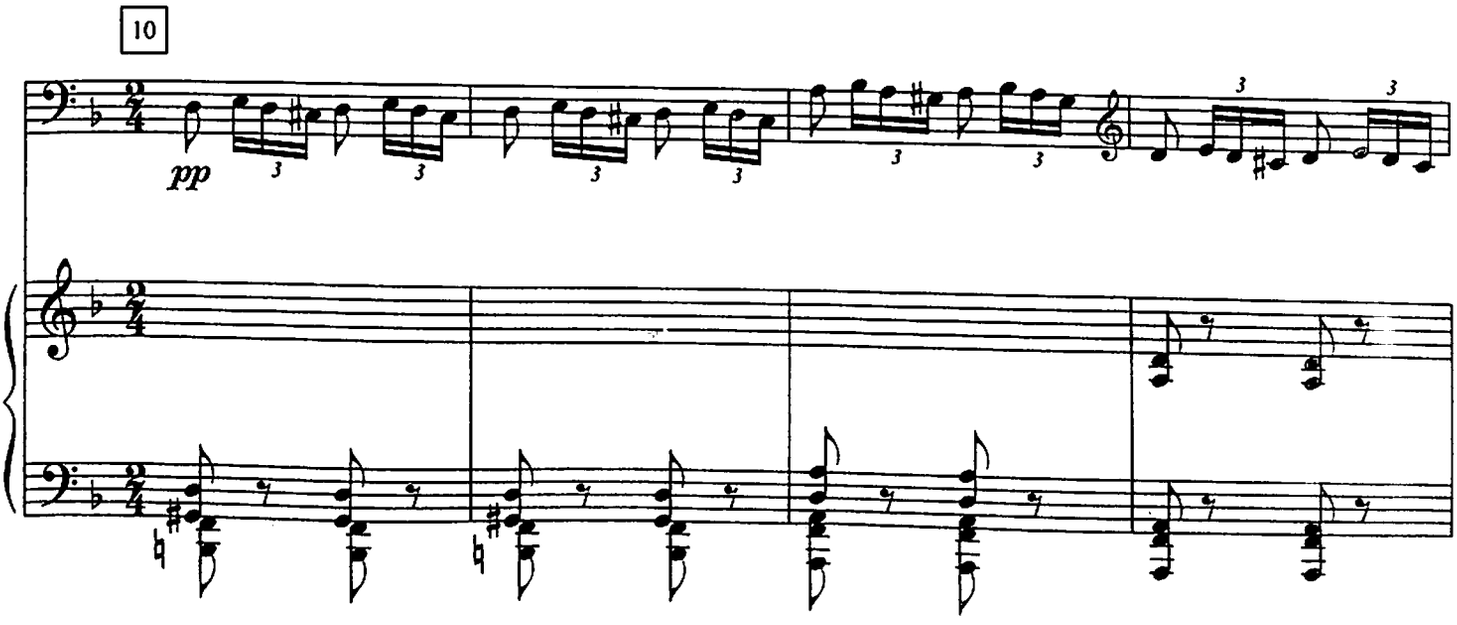
10
pp

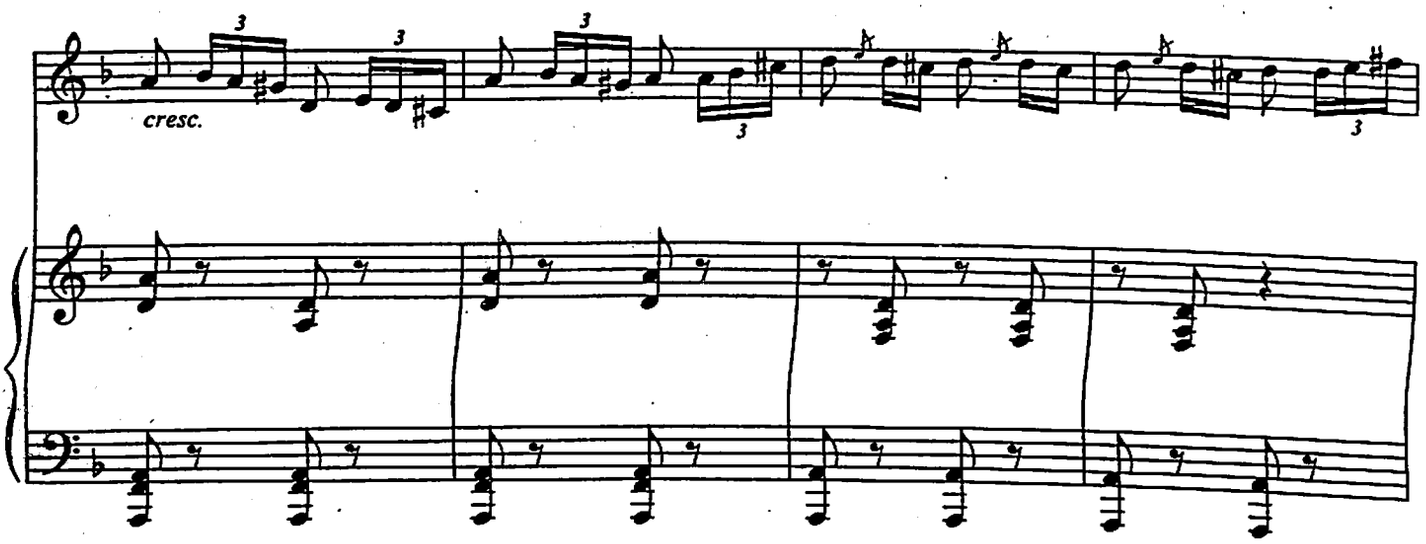
cresc.

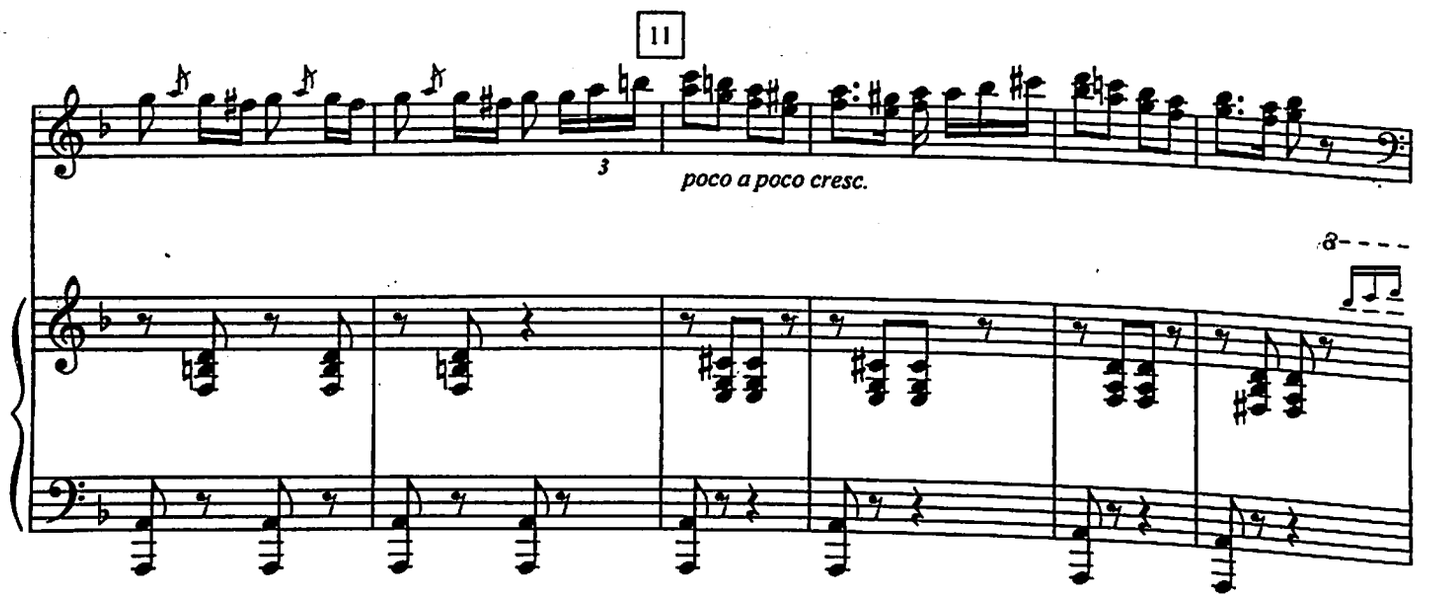
11
poco a poco cresc.
8

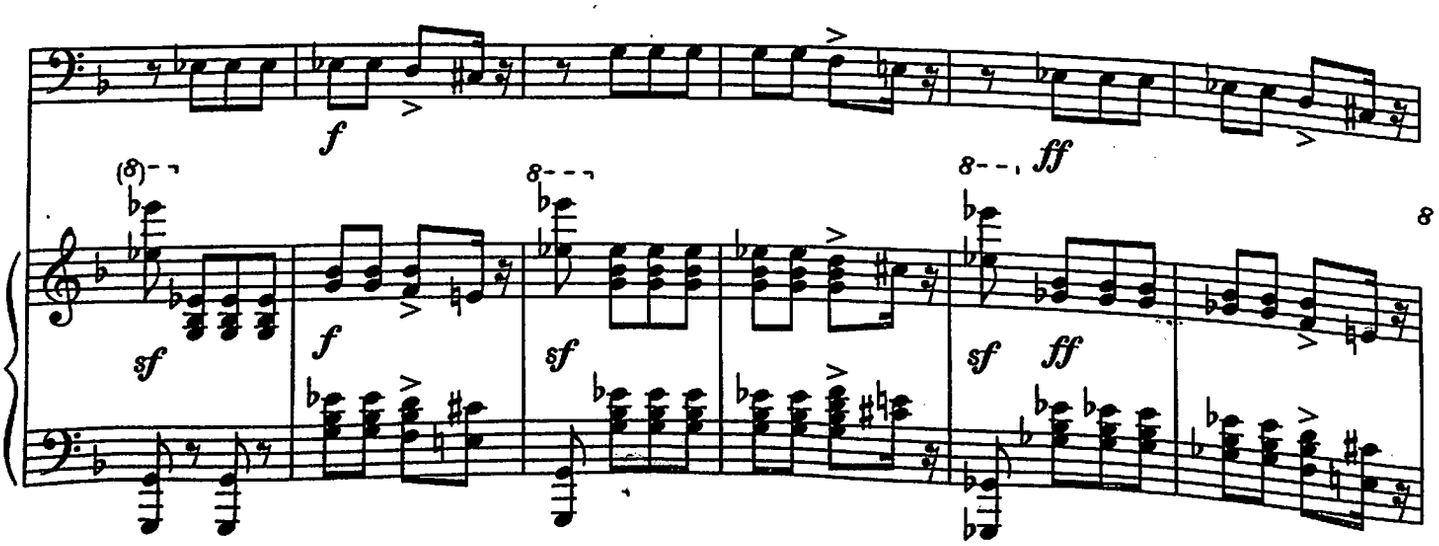
f
ff
sf
f
sf
sf
ff
8

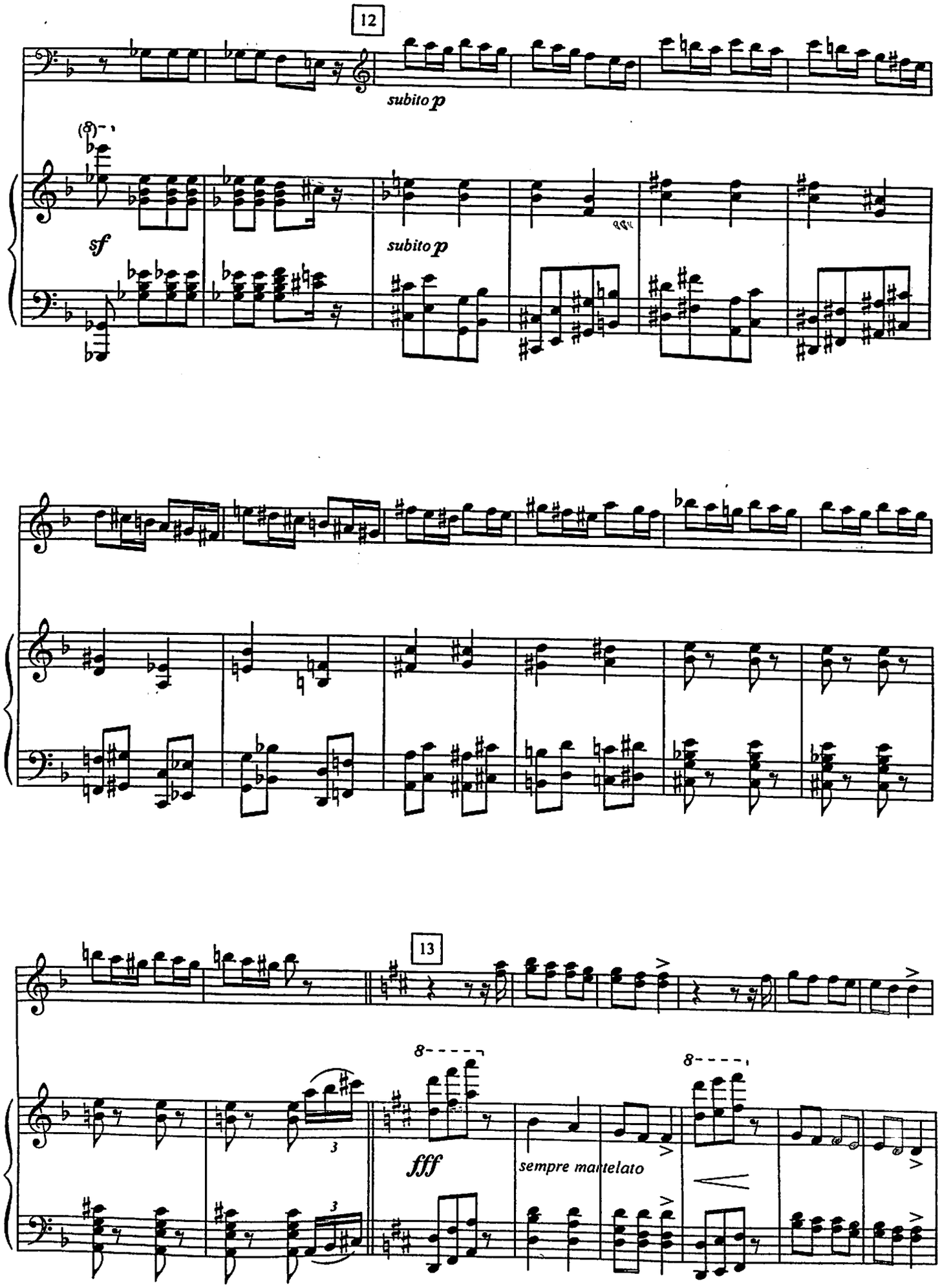
12
subito p
sf
subito p
13
fff
sempre martelato

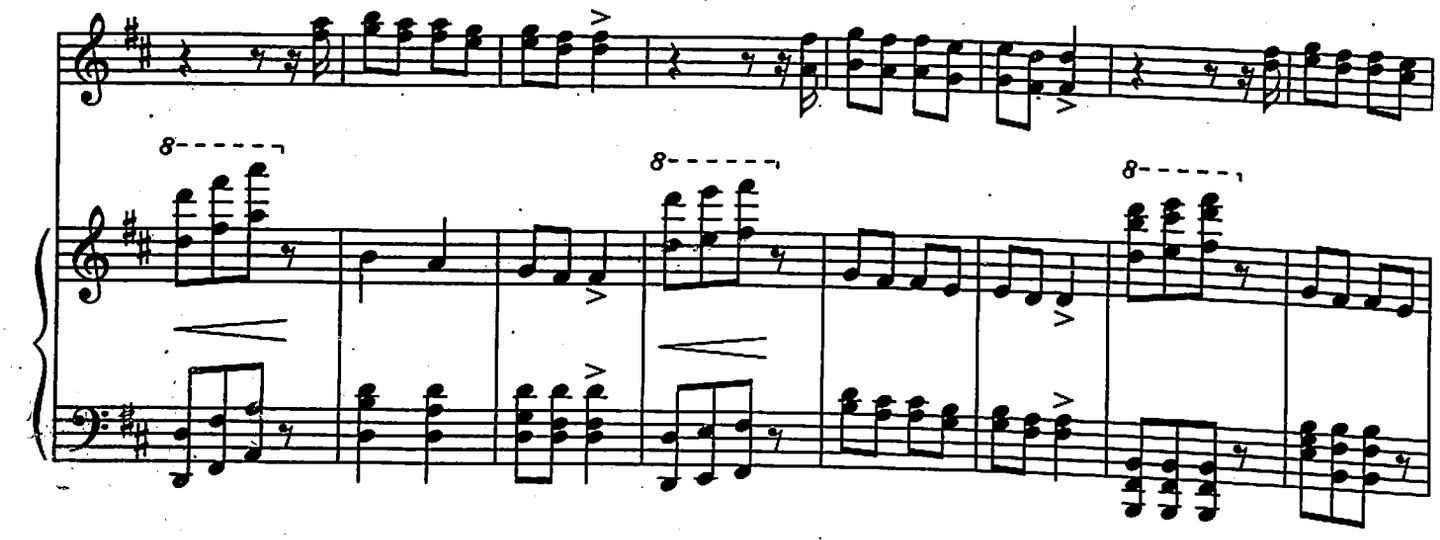
8
8
8

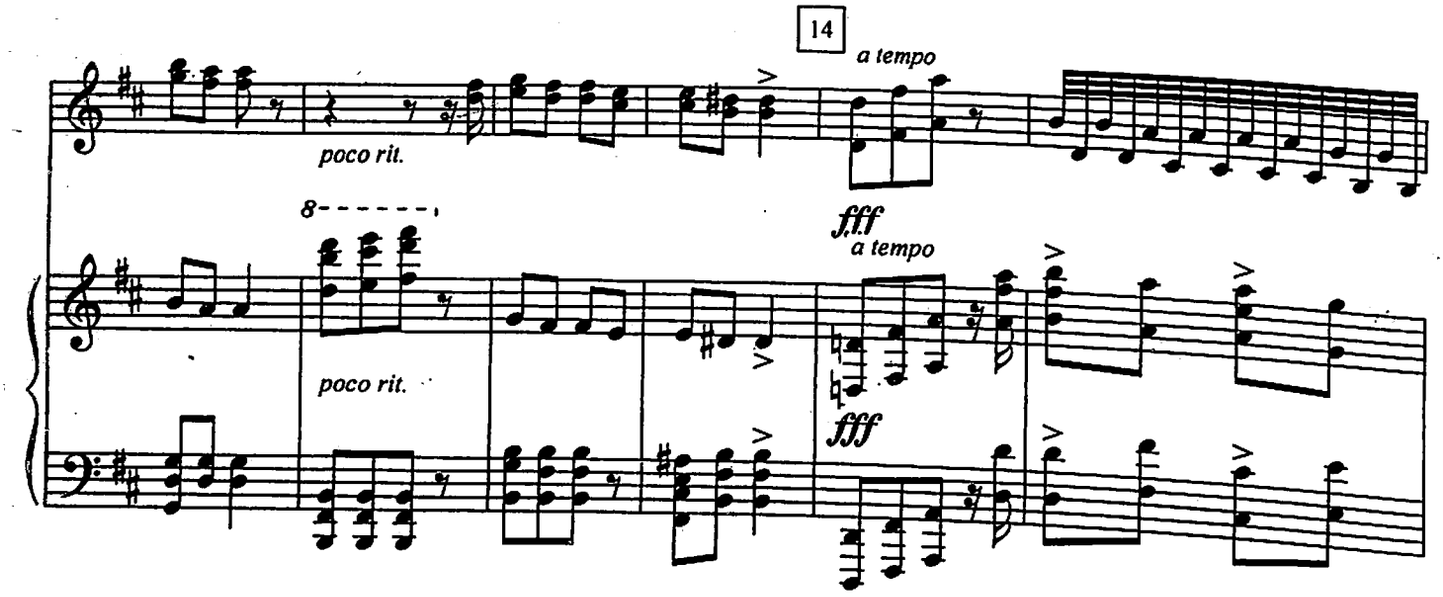
14
a tempo
poco rit.
fff
a tempo
8
poco rit.
fff

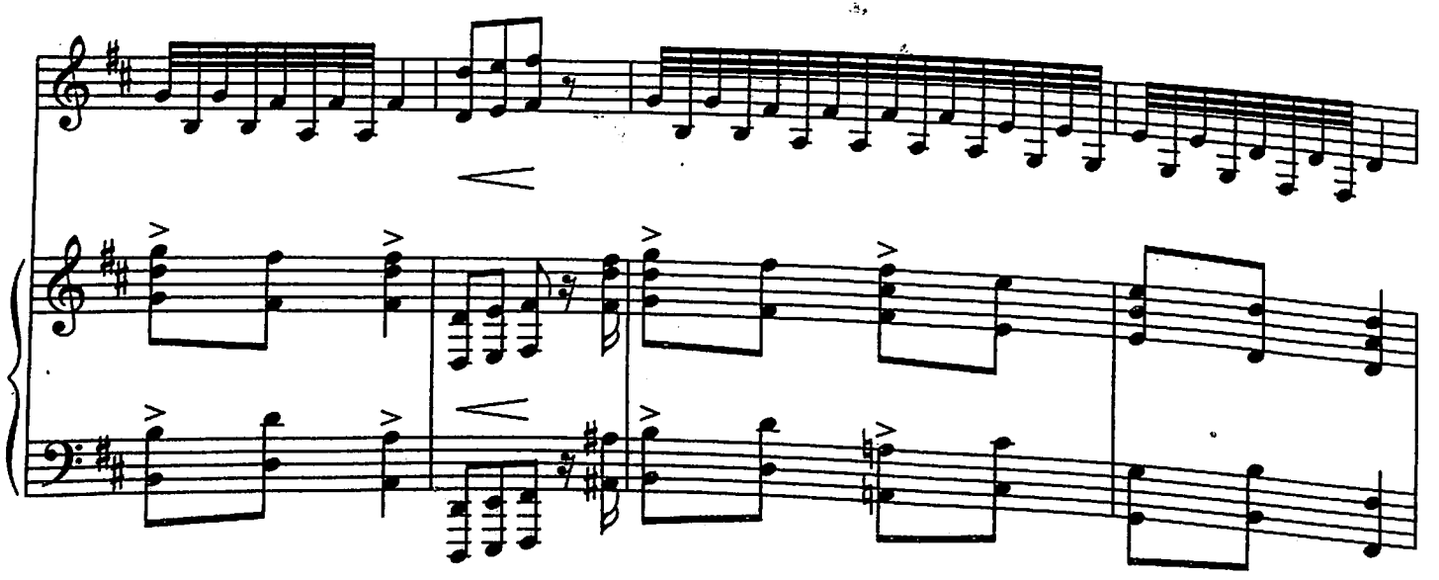

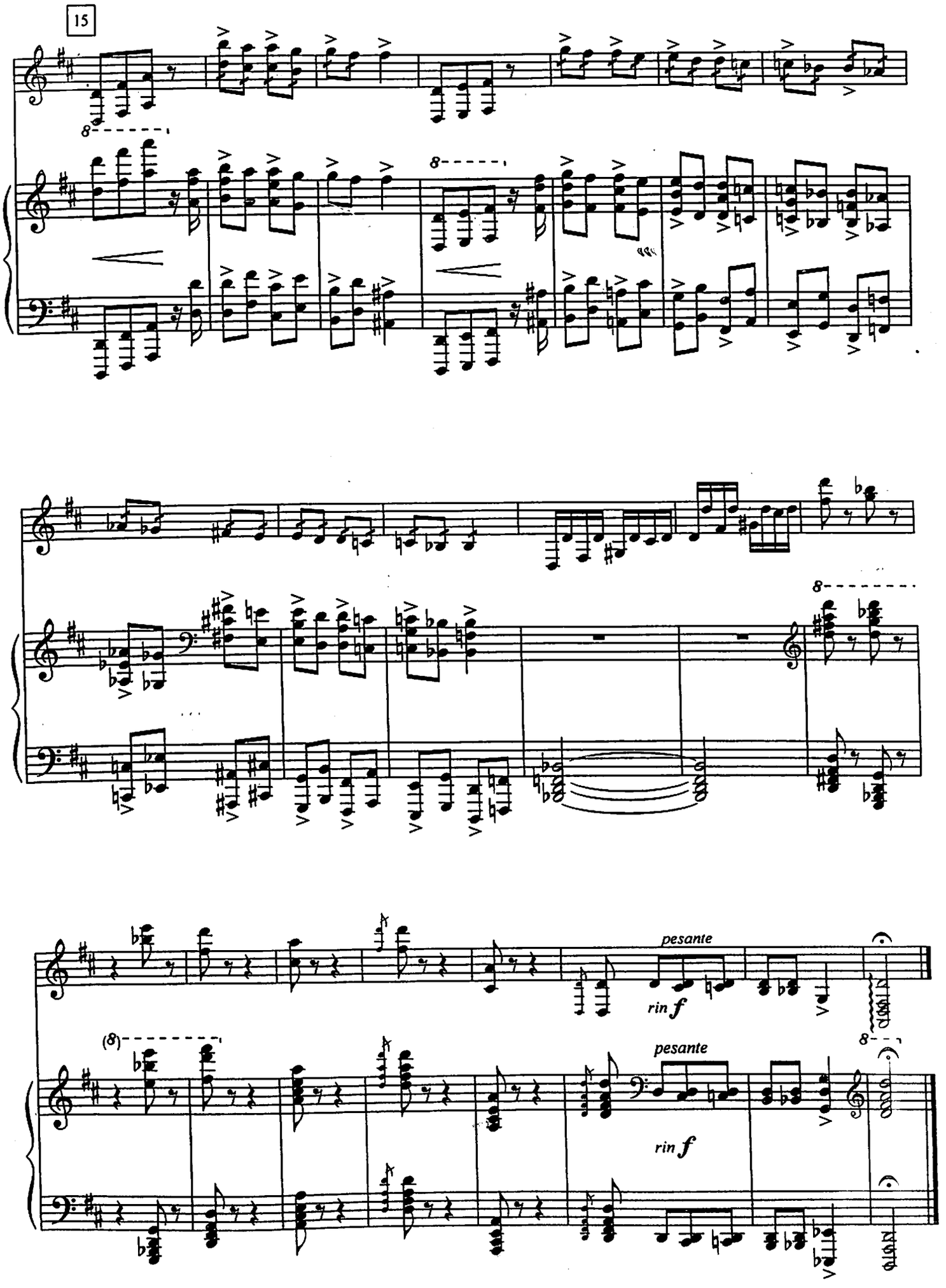
15
pesante
rin f
pesante
rin f

Угорський танок №4

І. Брамс

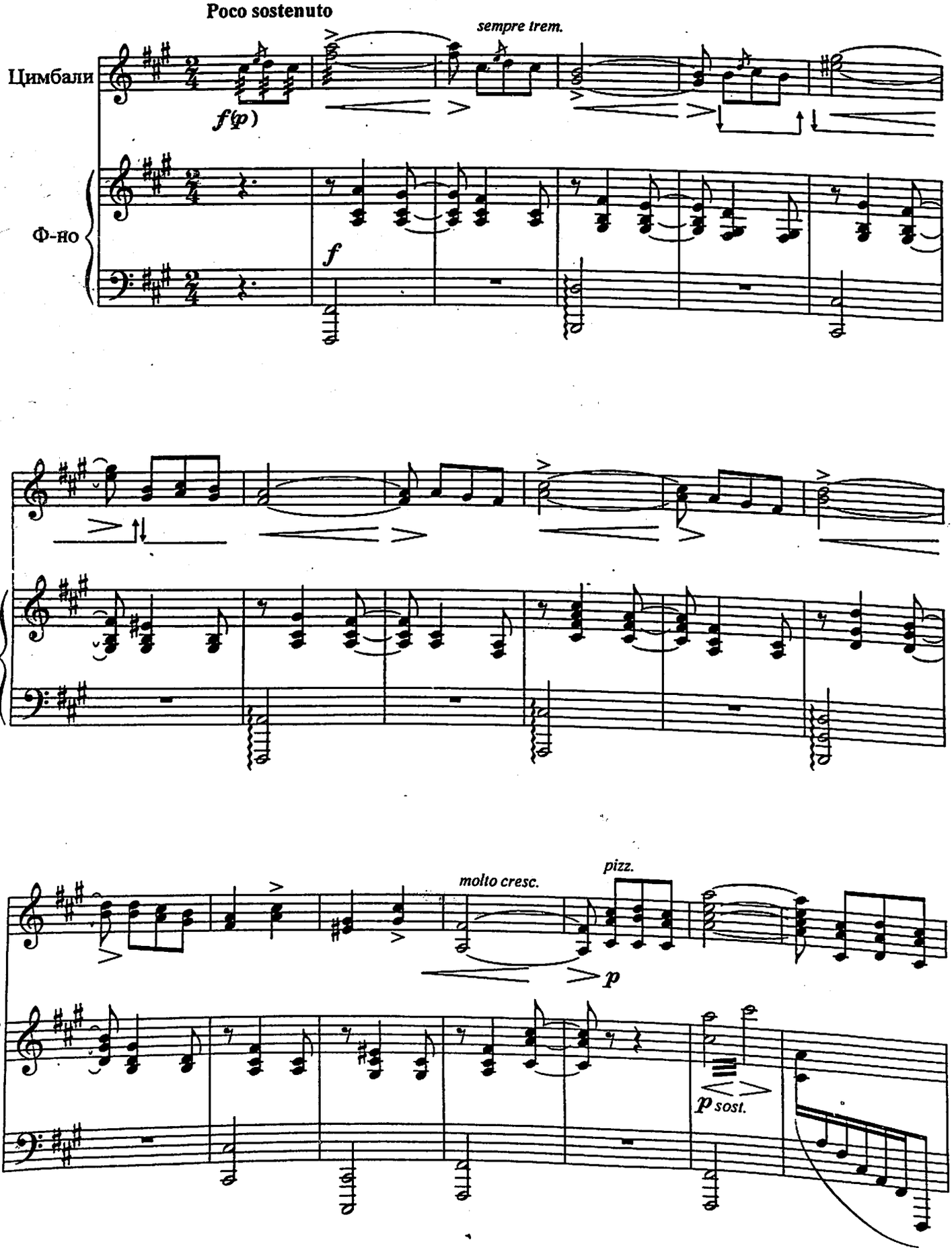

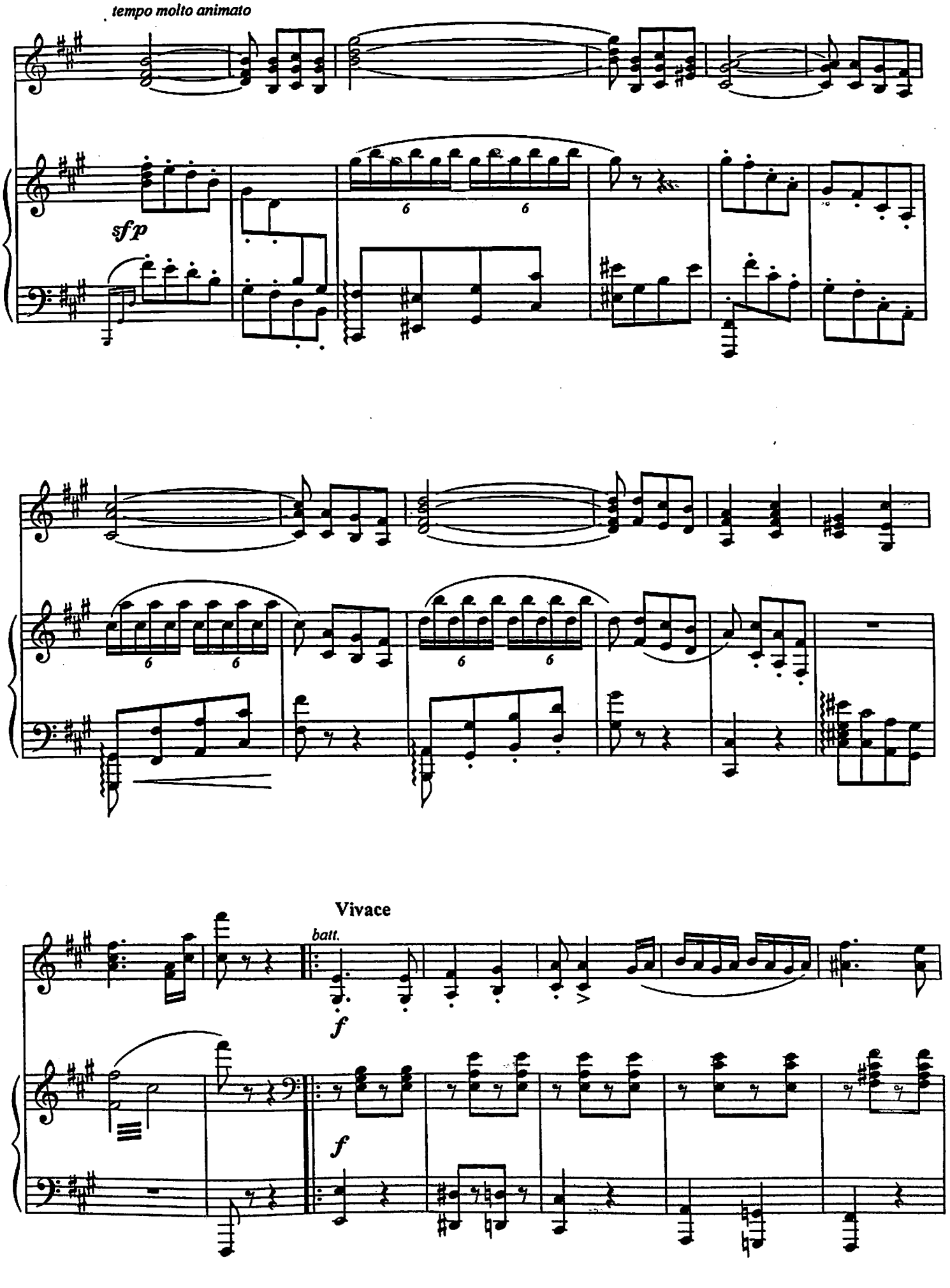
tempo molto animato
sfp
6
6
6
6
6
6
Vivace
batt.
f
f

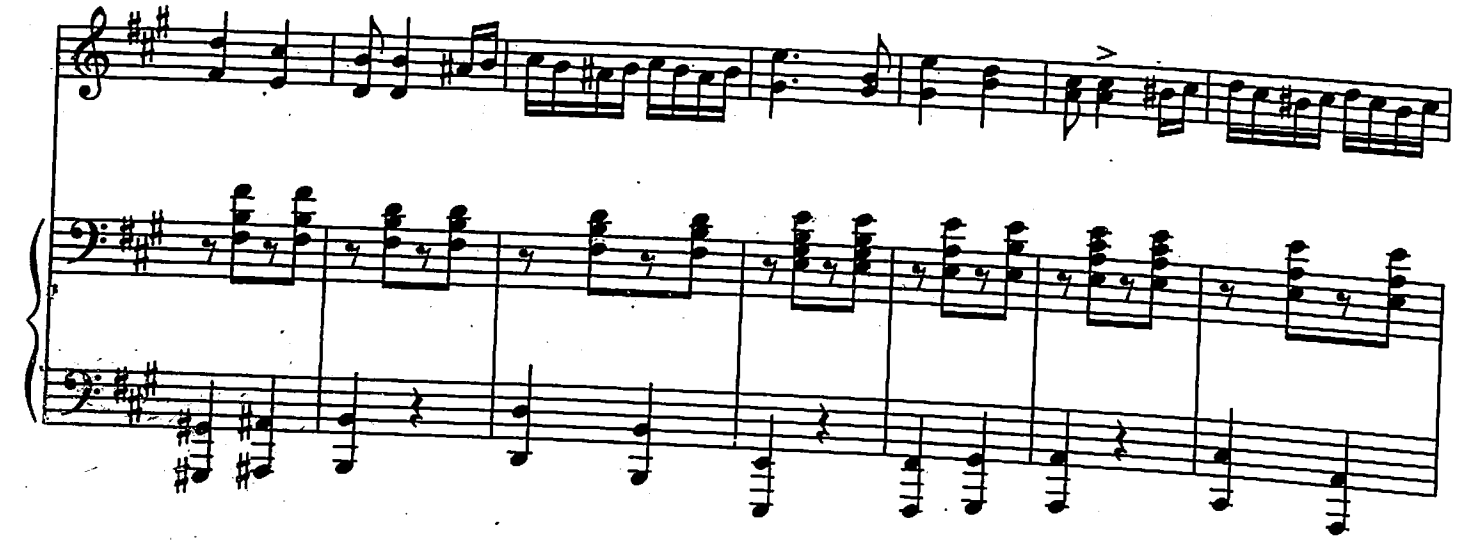

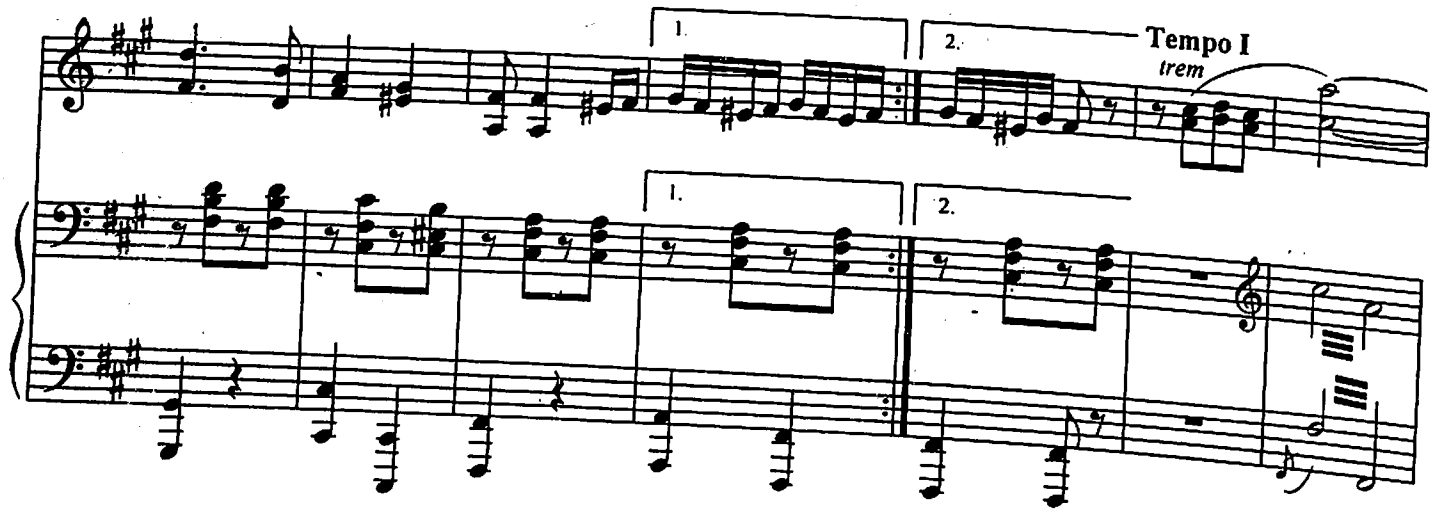
1.
2.
Tempo I
trem
1.
2.

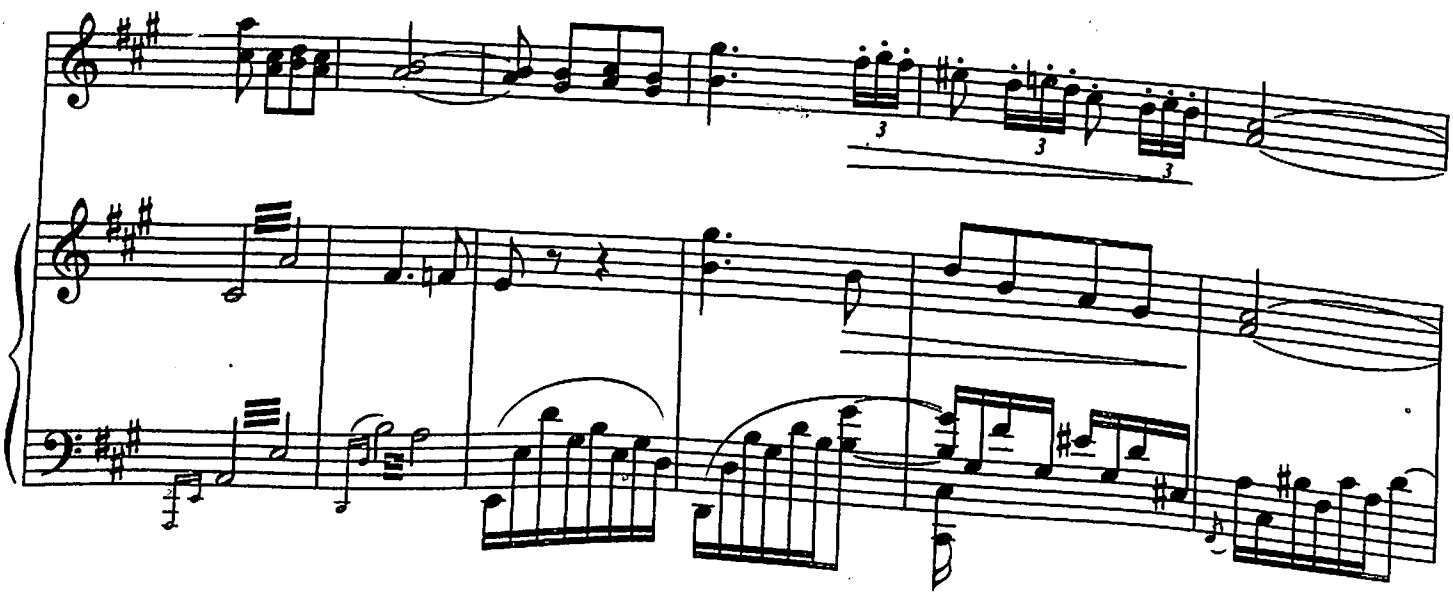
3
3
3

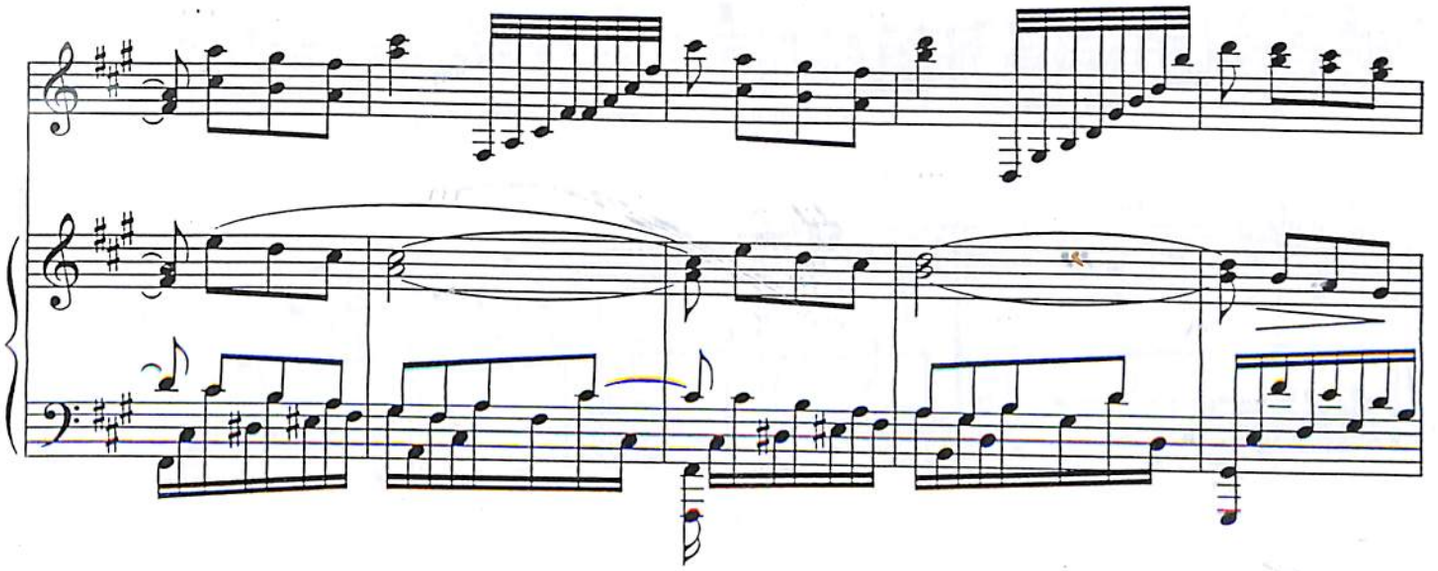

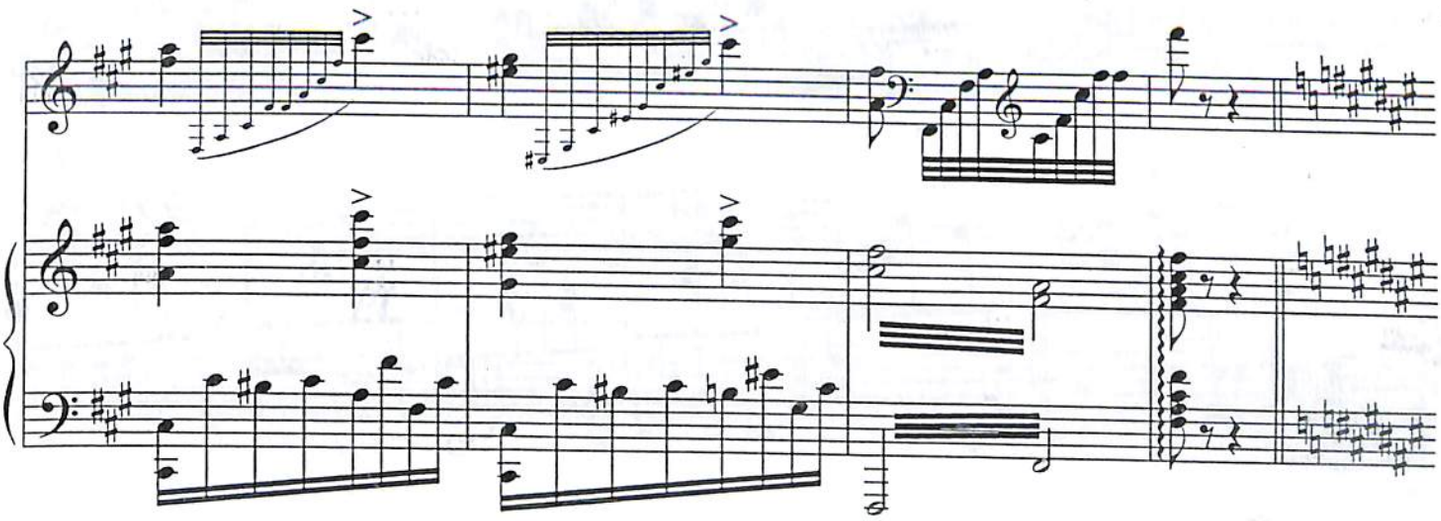

Molto allegro

p

pp sempre, ma ben marcato

legg.

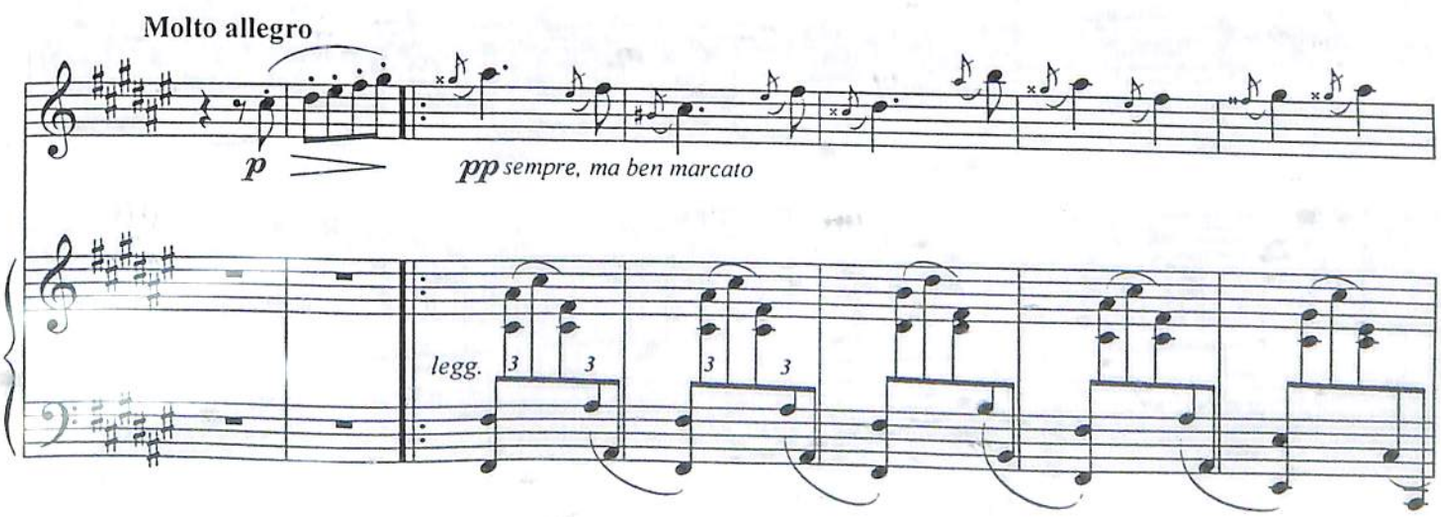

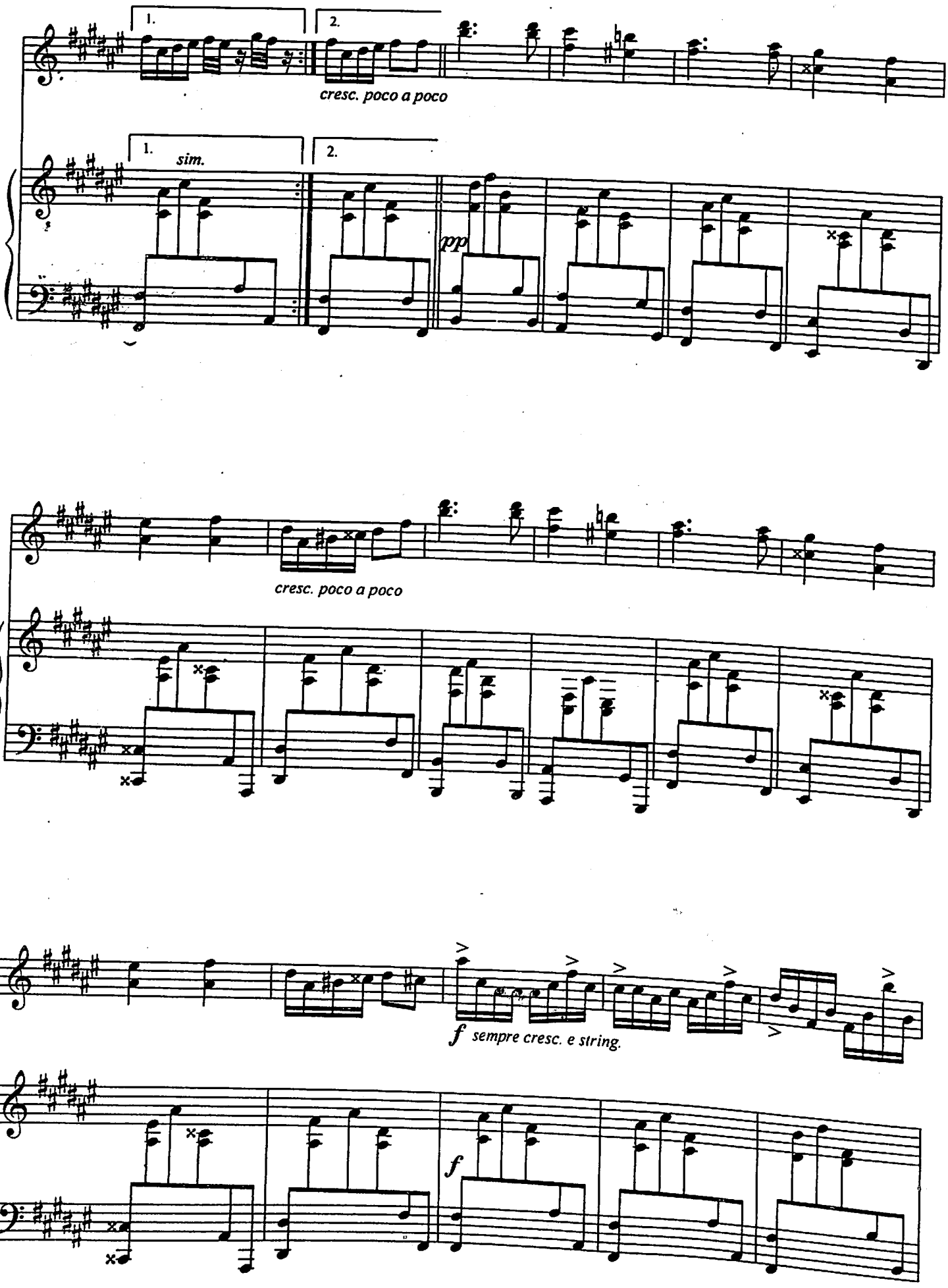
1.
2.
cresc. poco a poco
1.
sim.
2.
pp
cresc. poco a poco
f sempre cresc. e string.
f

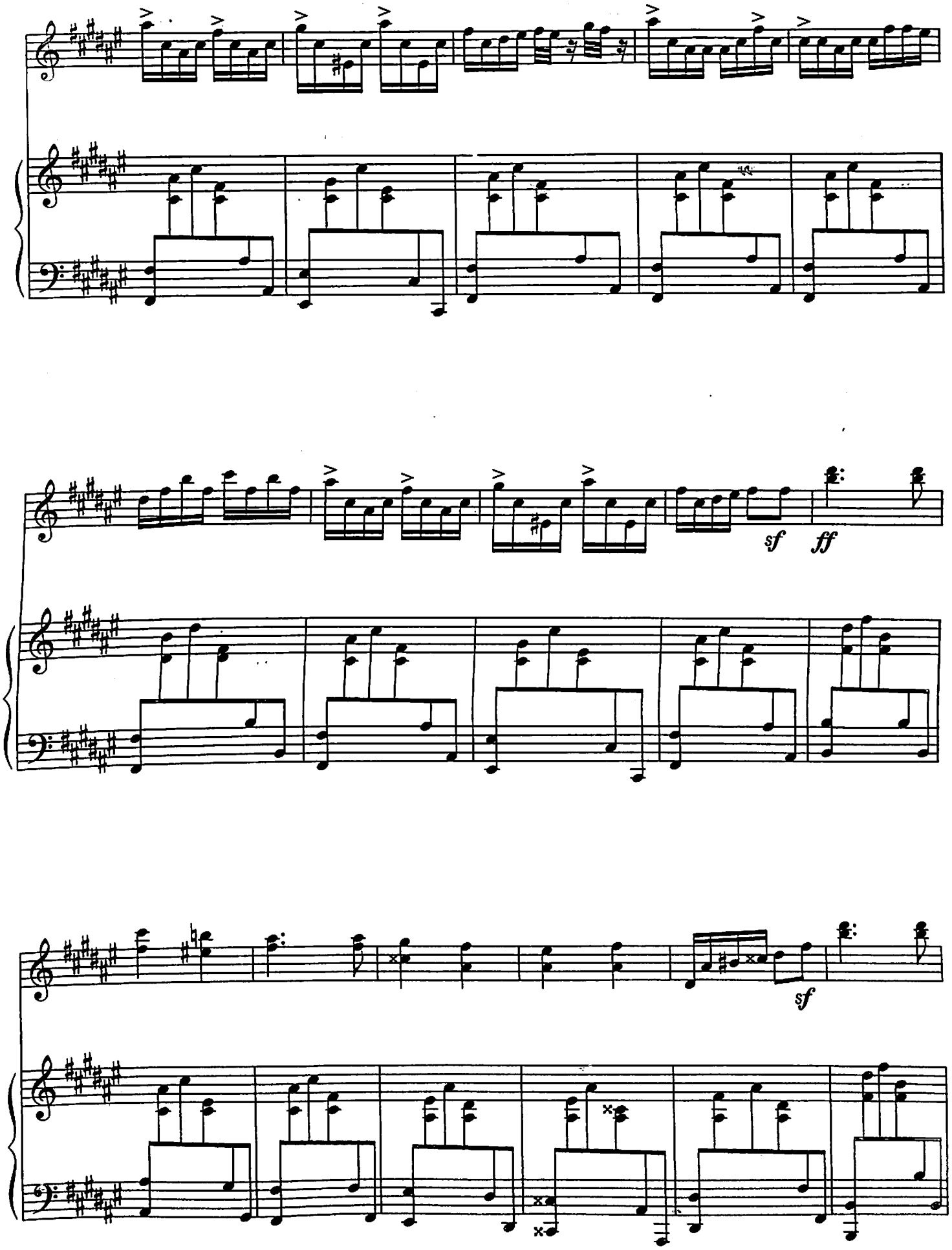
sf
ff
sf

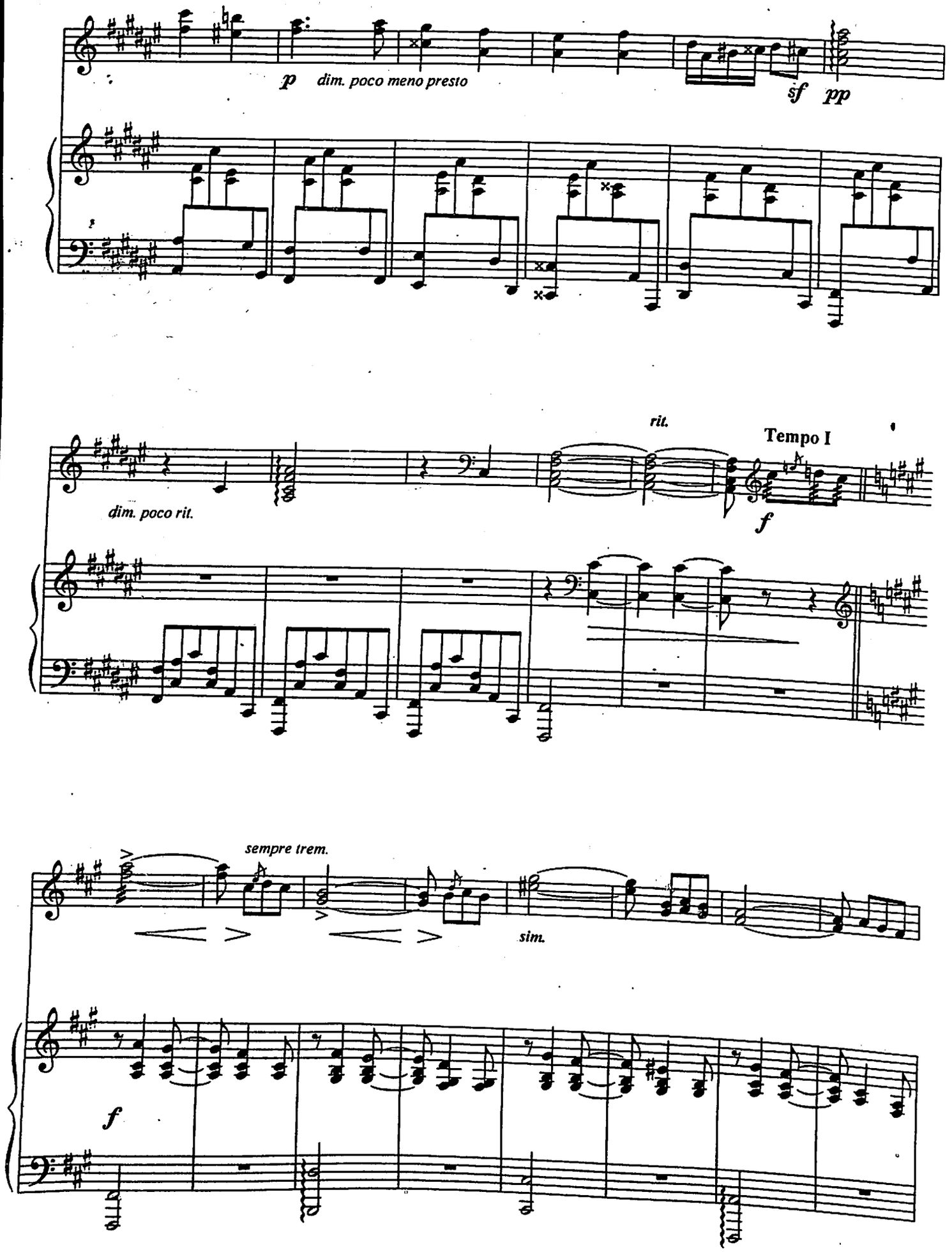
p
dim. poco meno presto
sf
pp
rit.
Tempo I
dim. poco rit.
f
sempre trem.
sim.
f

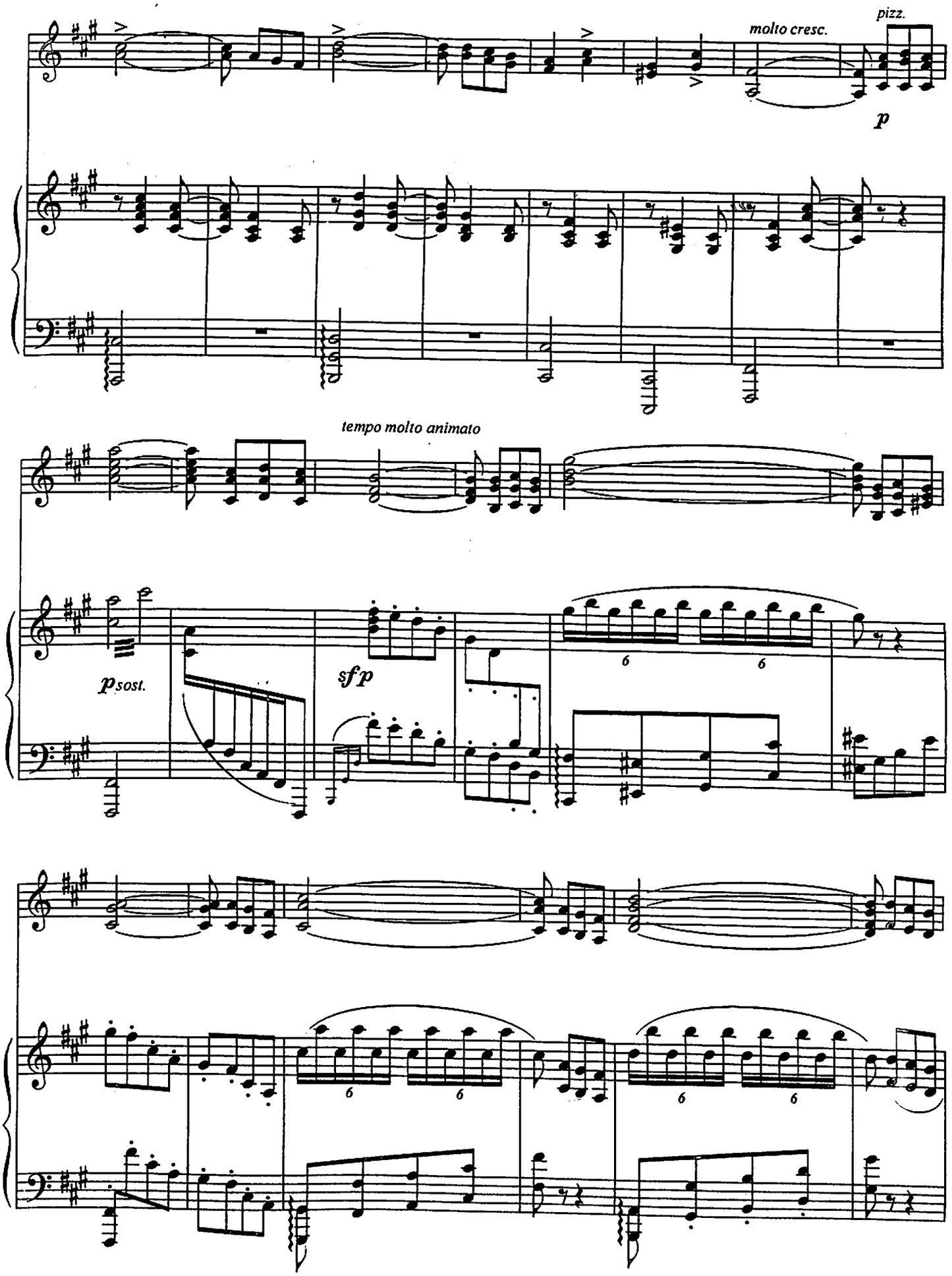
molto cresc.
pizz.
p
tempo molto animato
psost.
sfp
6
6
6
6
6
6

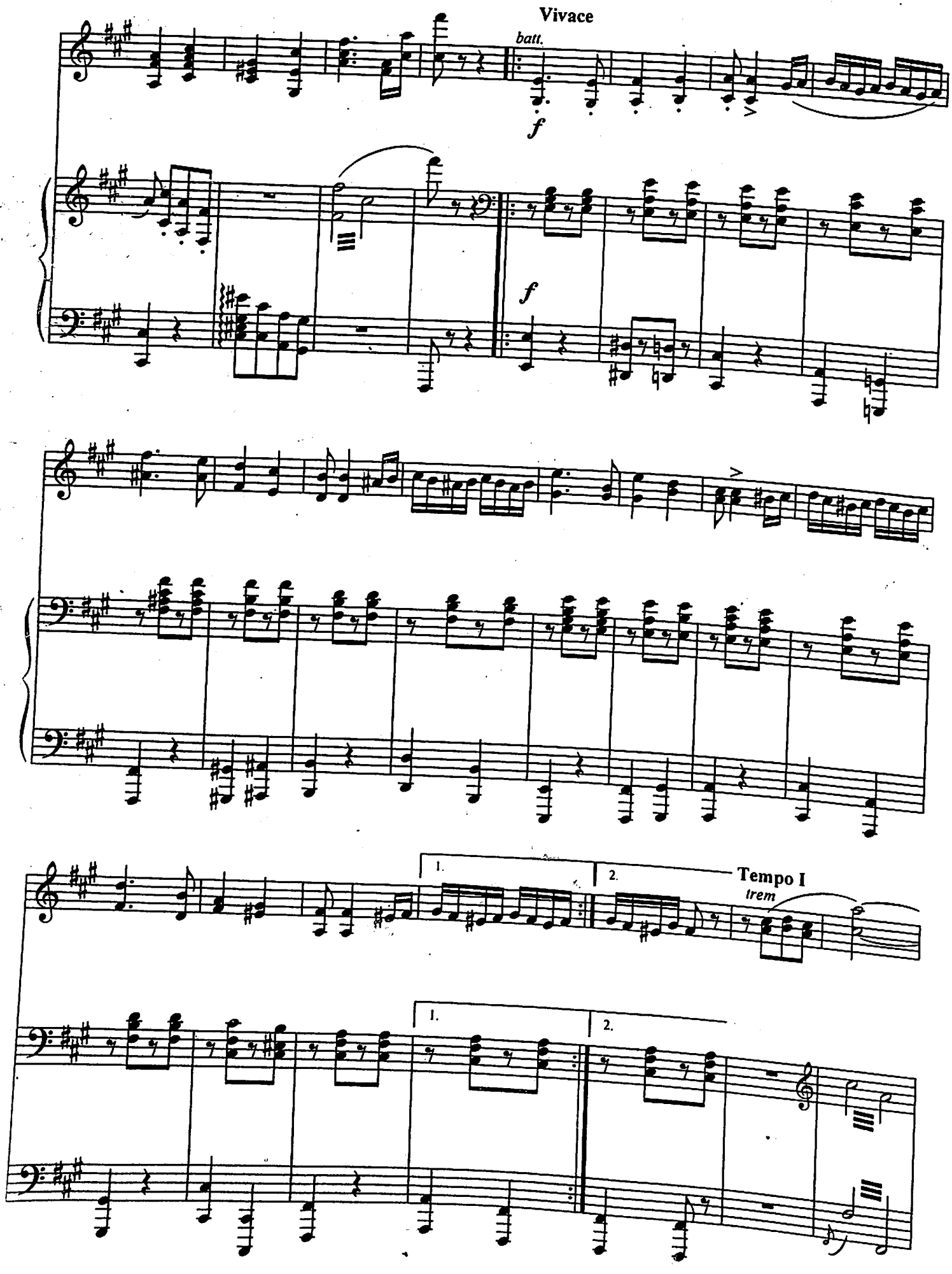
Vivace
batt.
f
f
1.
2.
Tempo I
trem
1.
2.

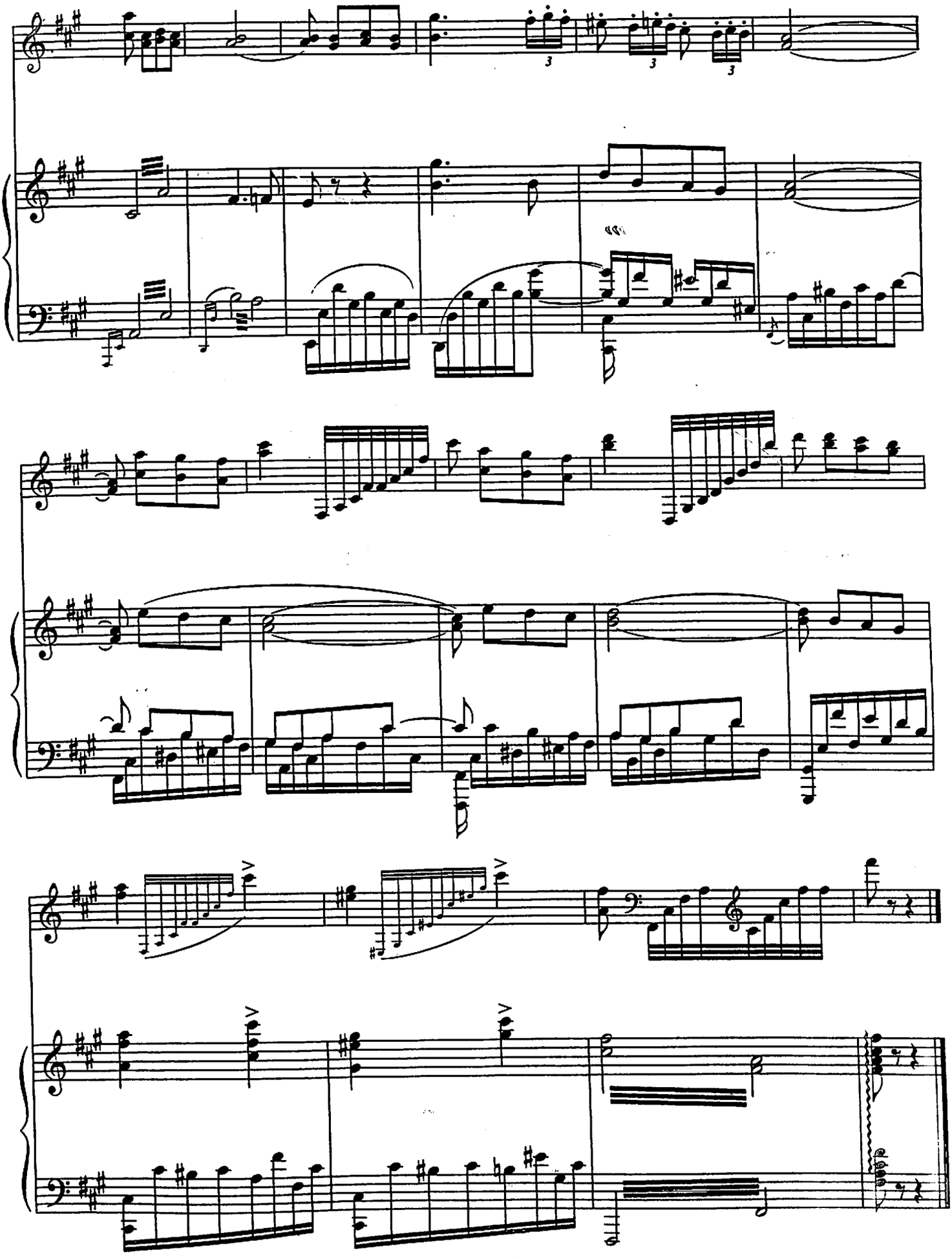

А Д А Ж І О

з балету "Есмеральда"

Ц. Пуні, Р. Гліер, С. Василенко

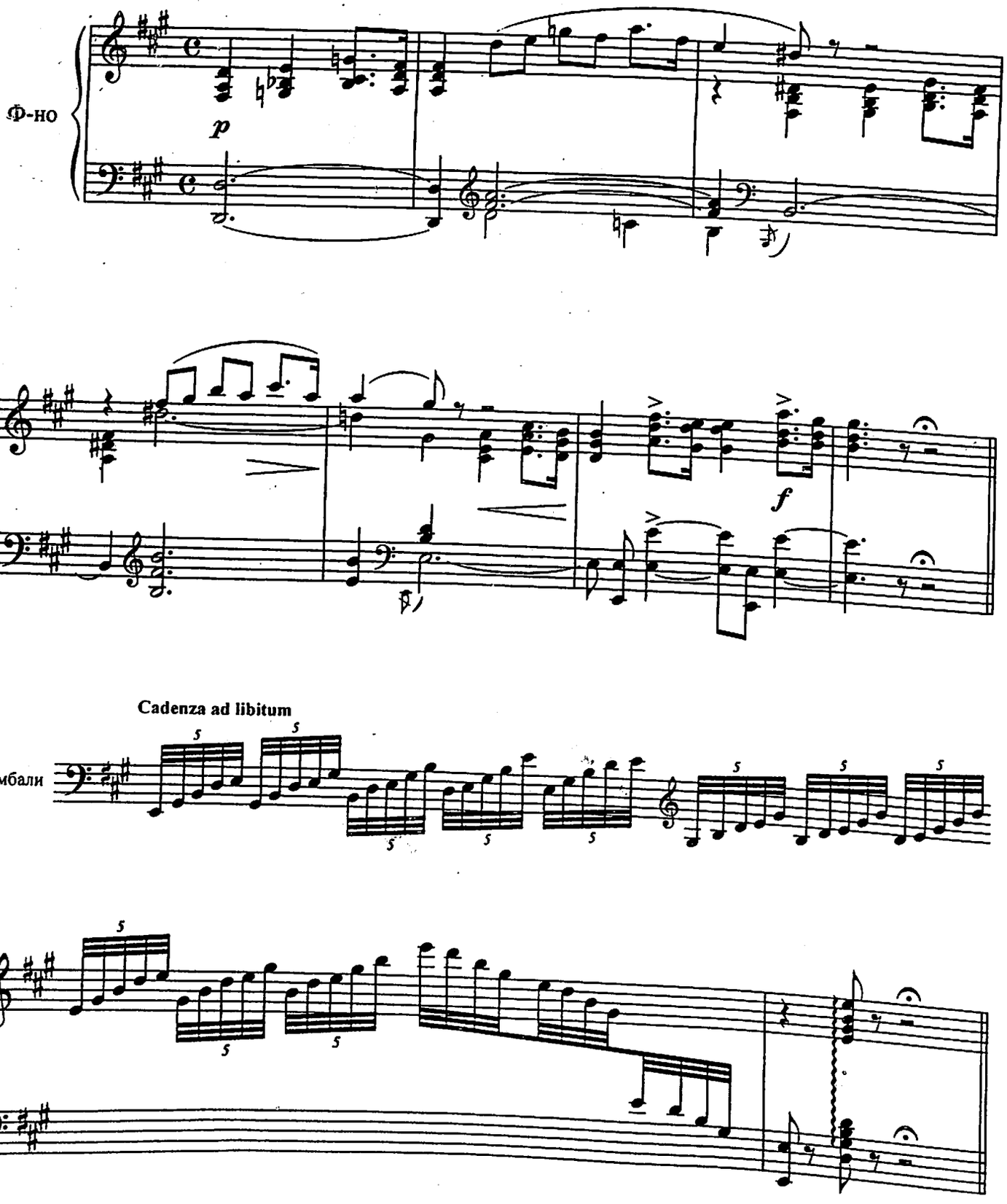

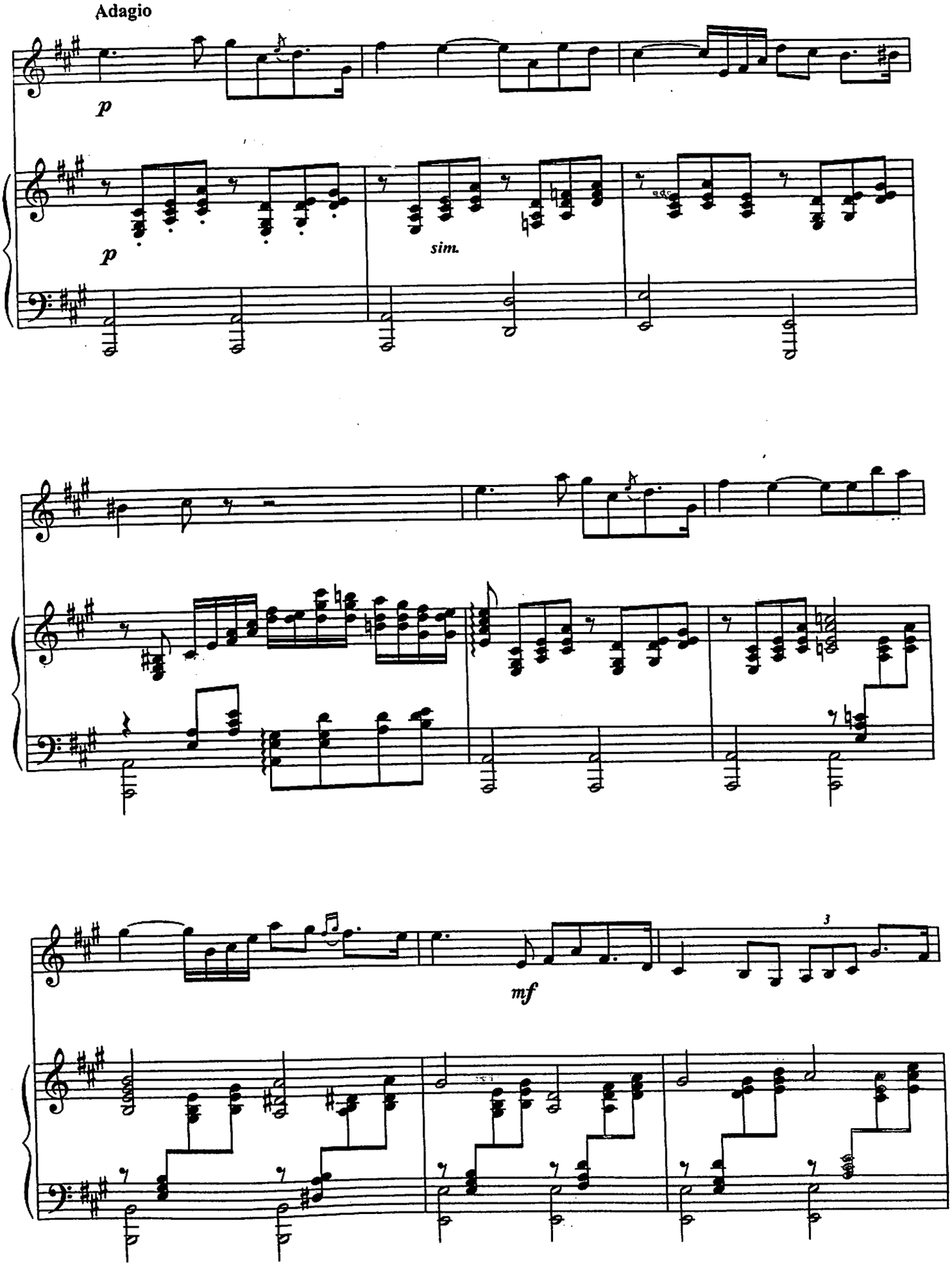
Adagio
p
p
sim.
mf
3

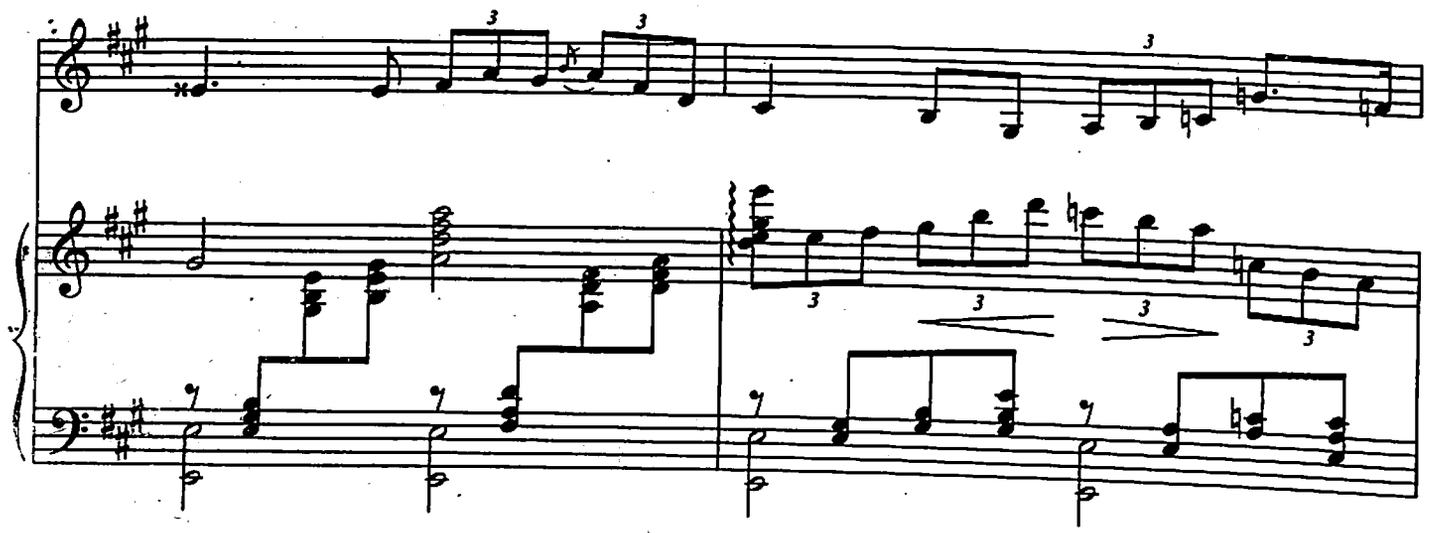

Piu mosso

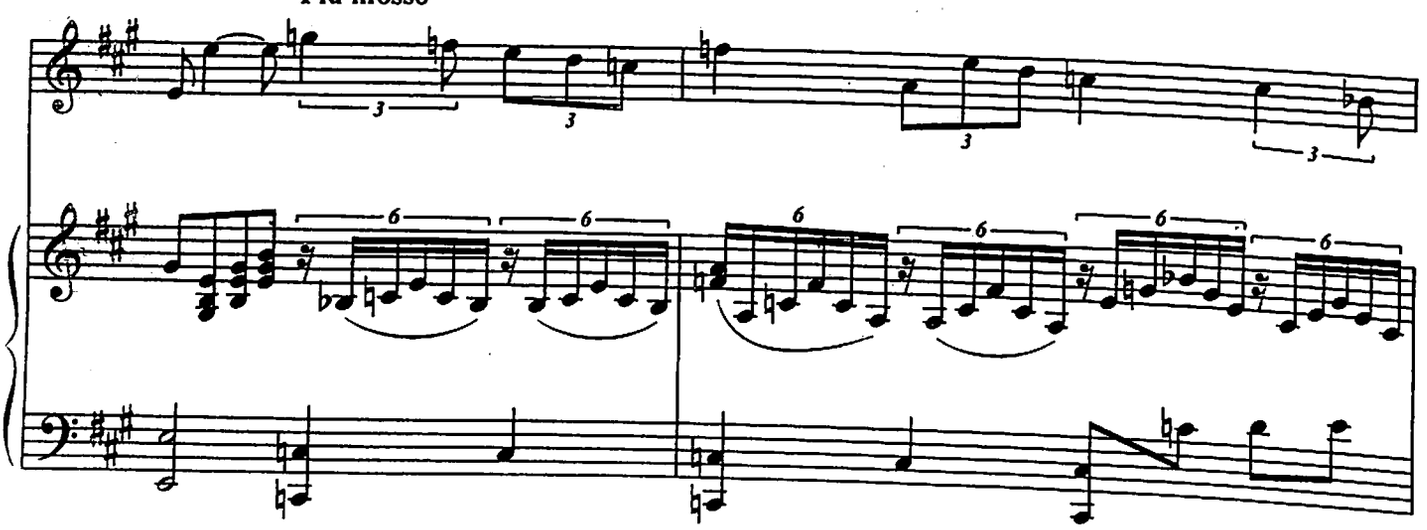

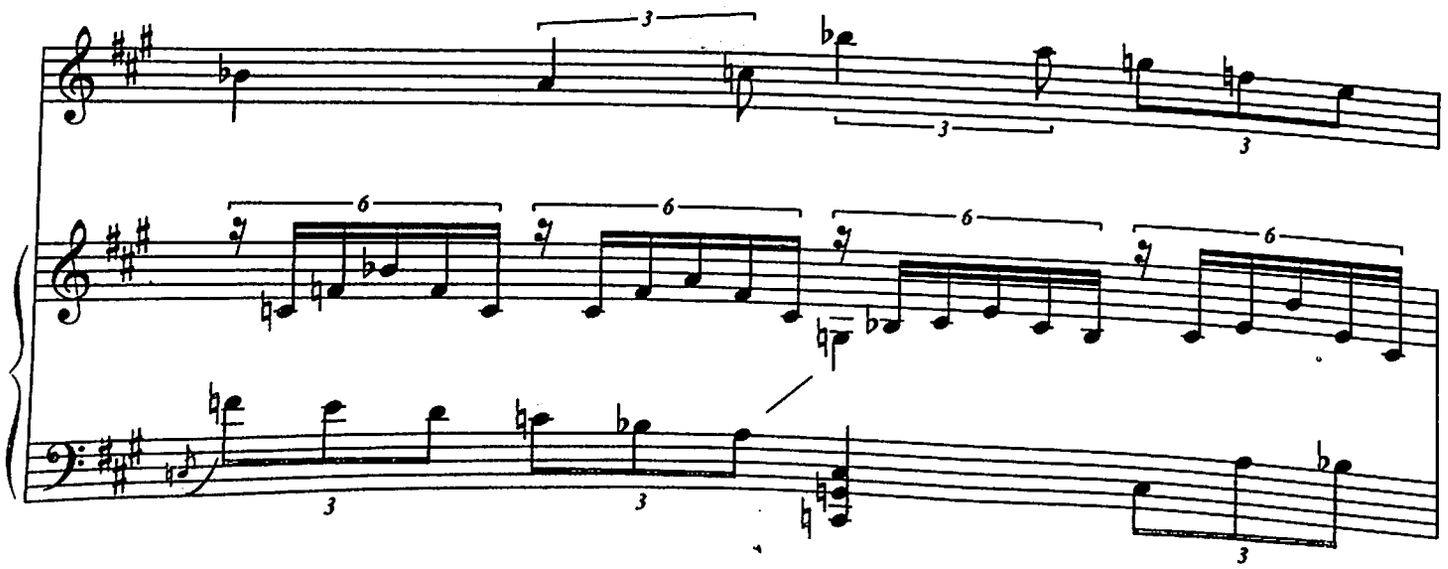

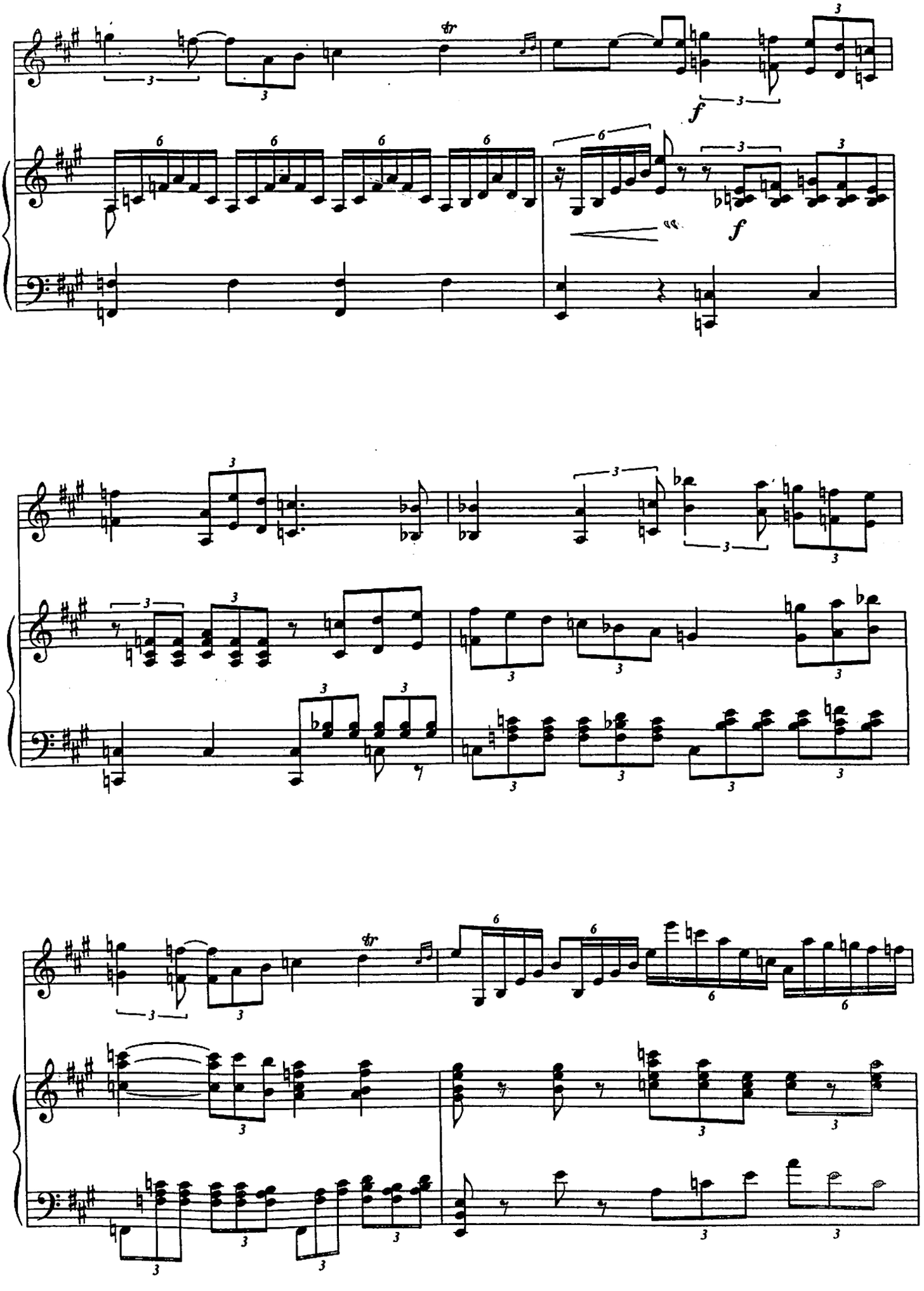

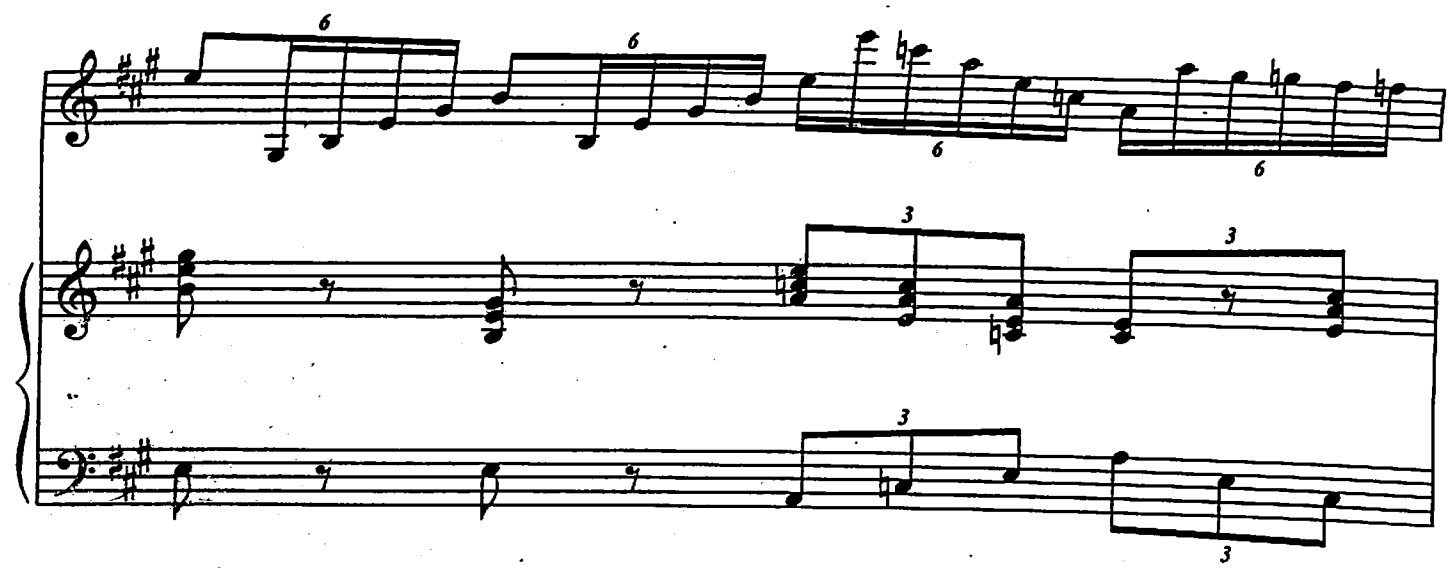

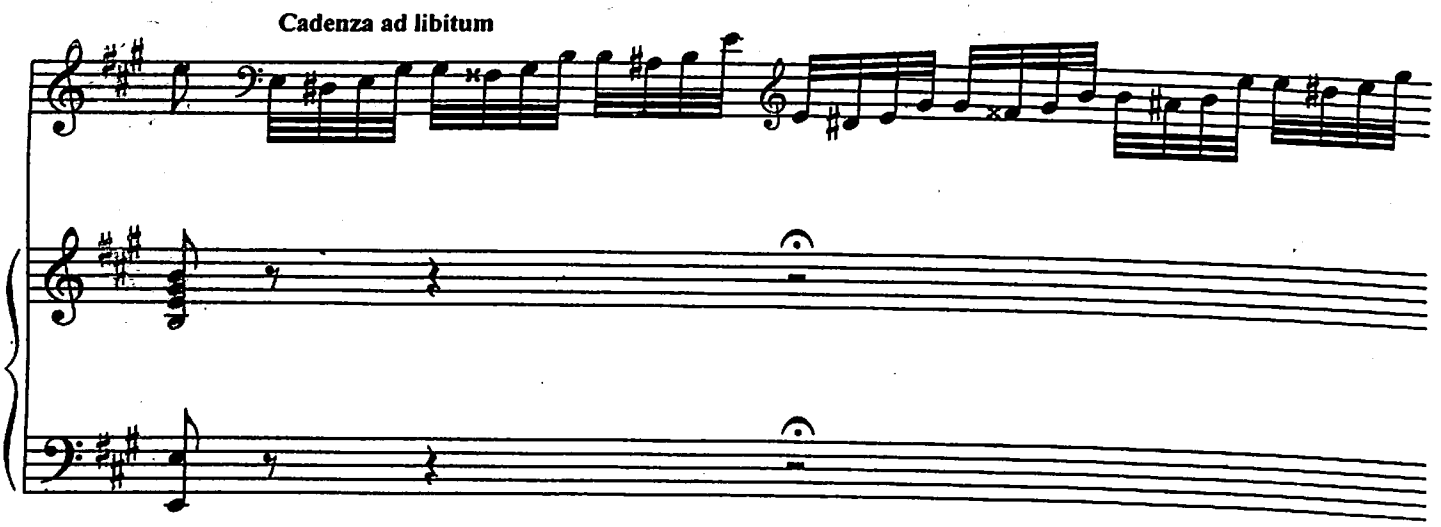
Cadenza ad libitum

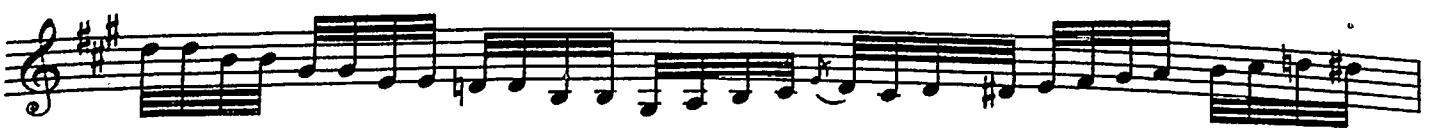

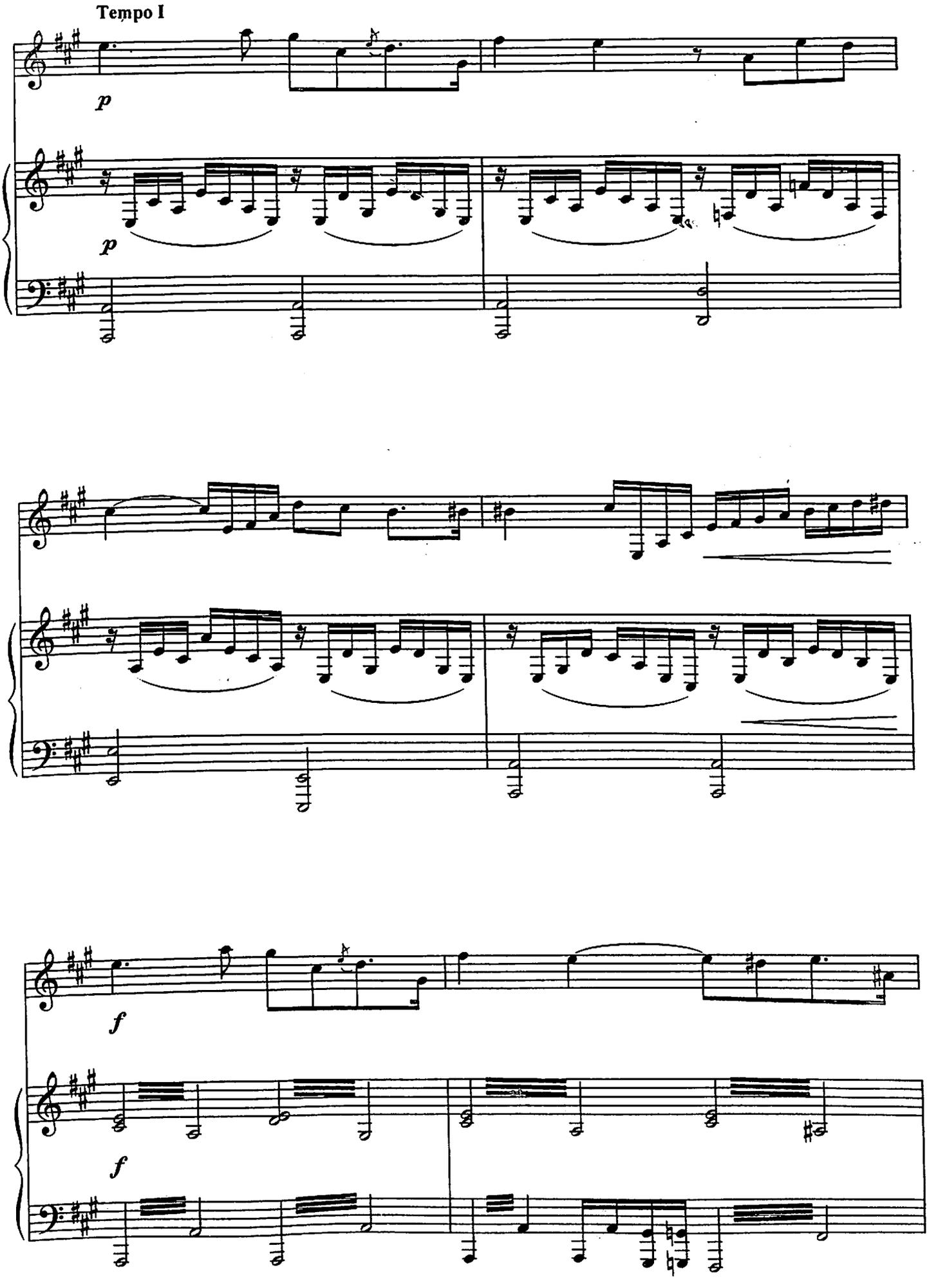
Tempo I
p
p
f
f

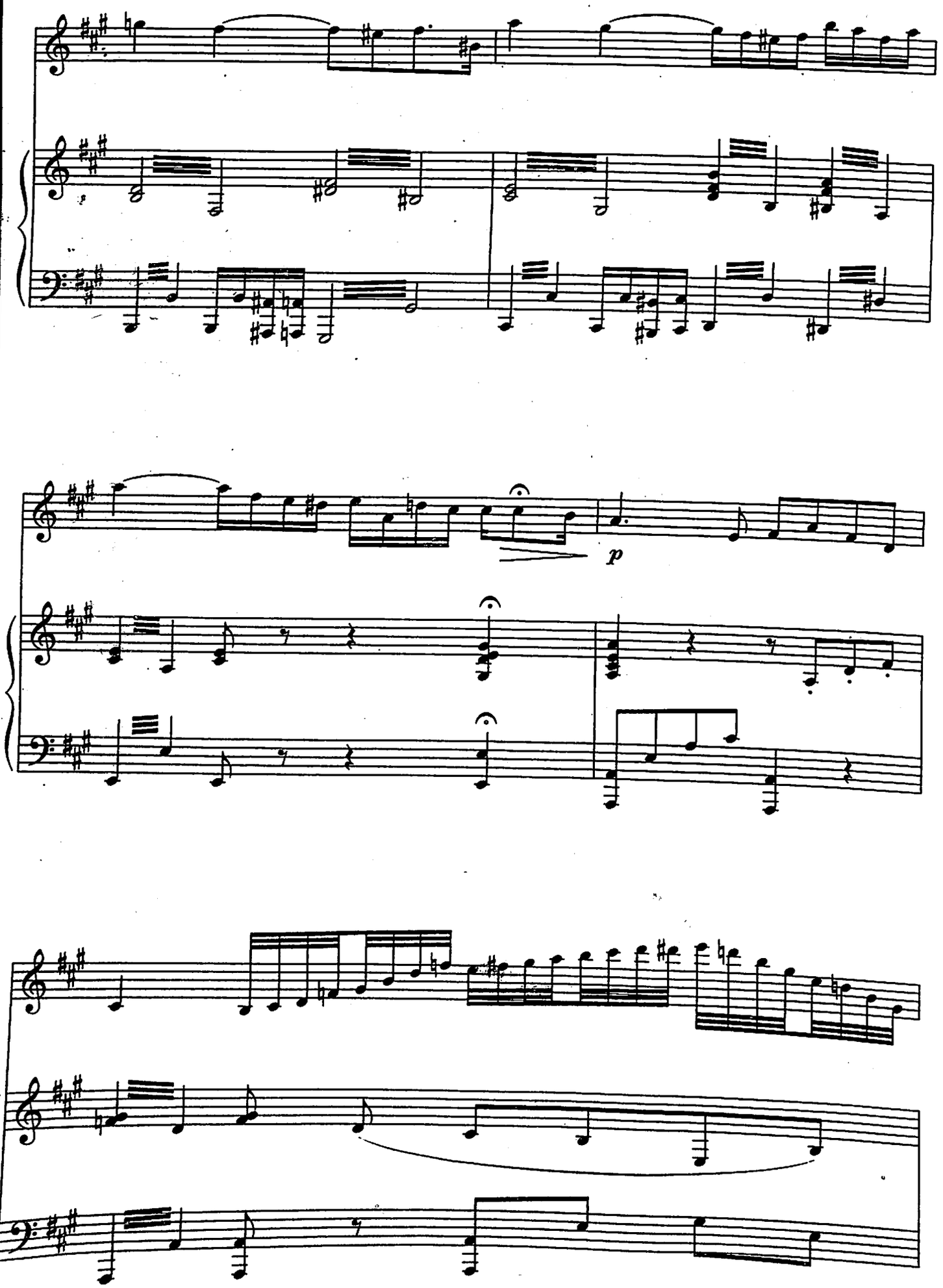
p

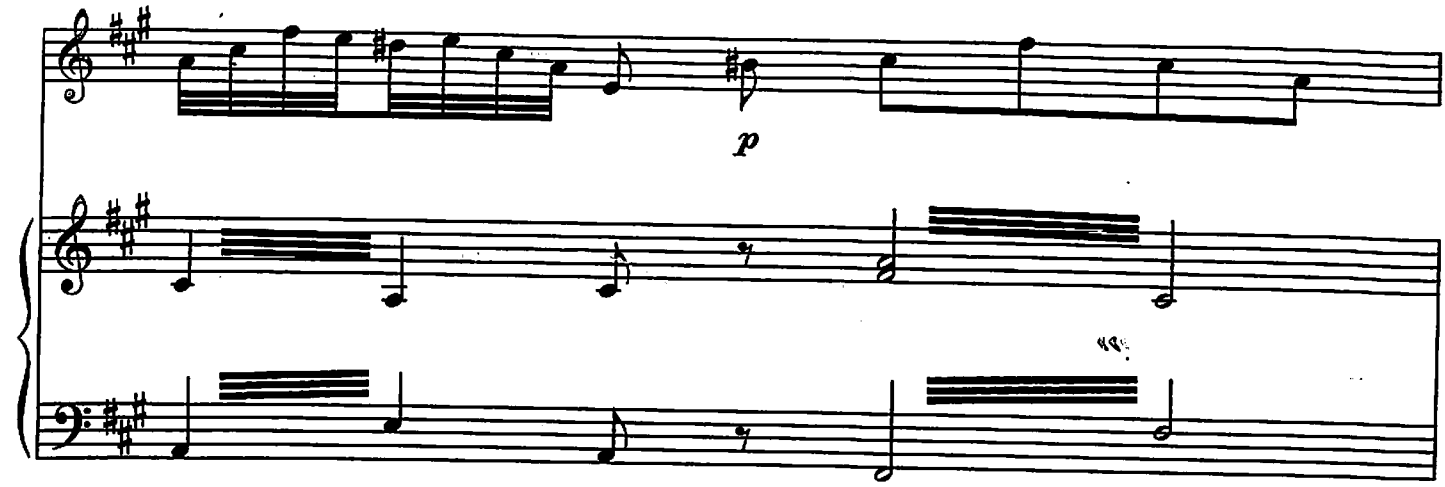
p

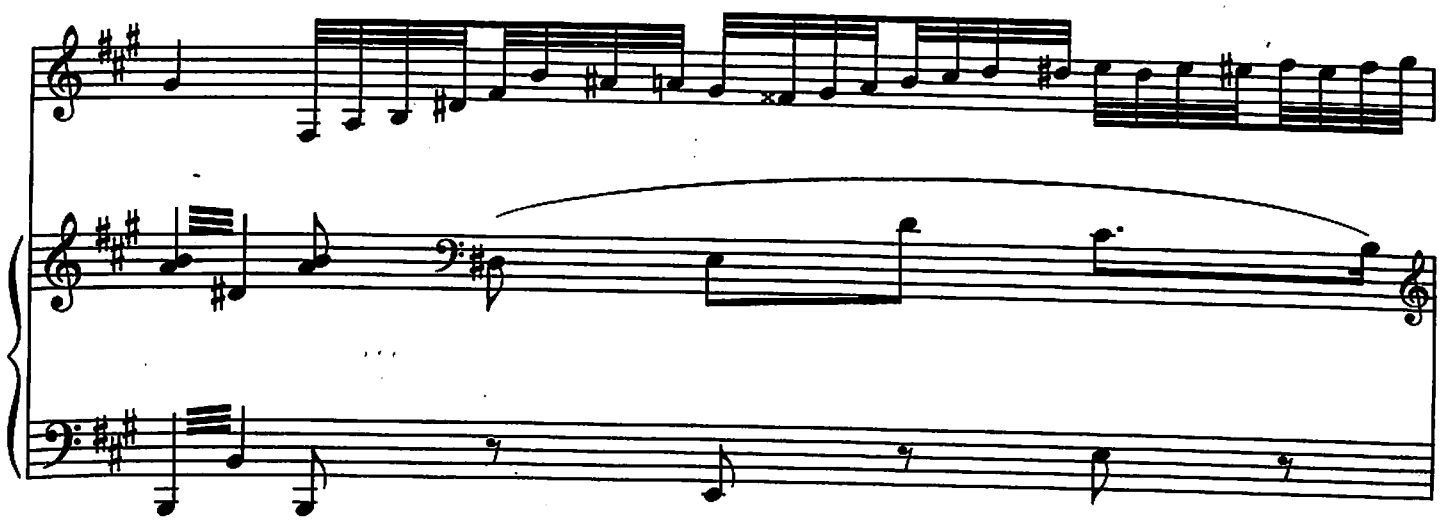

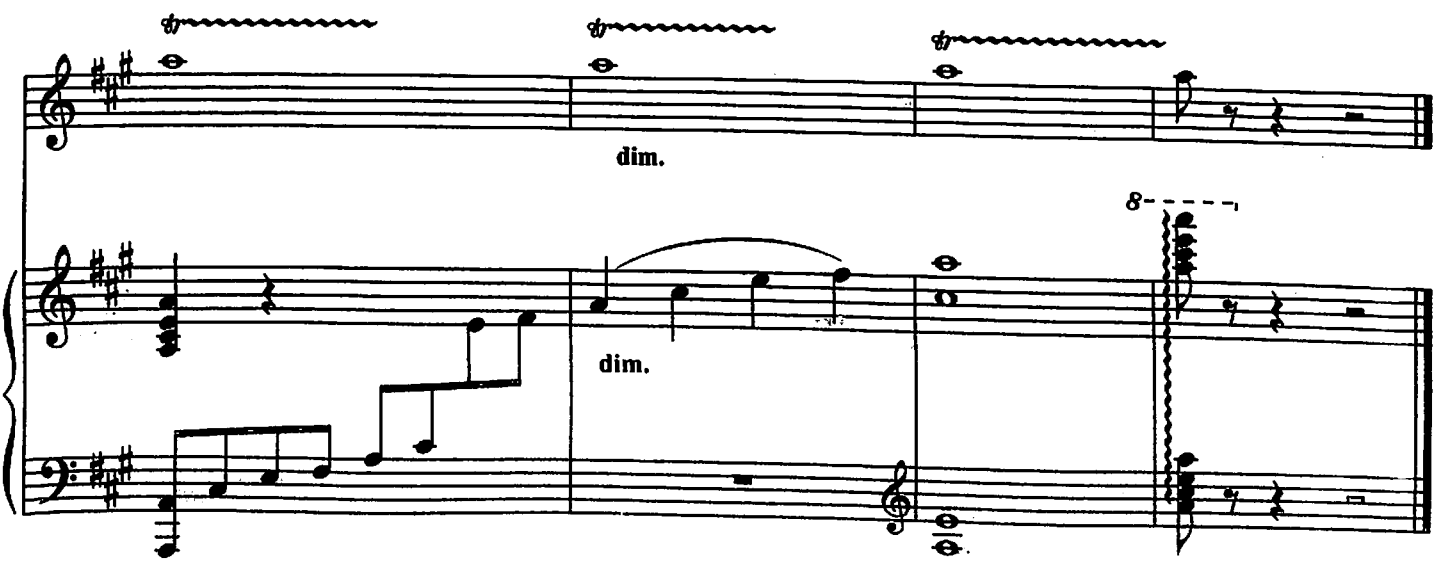
dim.
dim.
8

Карпатська рапсодія

Вітер з полонини

(соло для цимбалів)

Анатолій Шевченко (н.1938 р.)

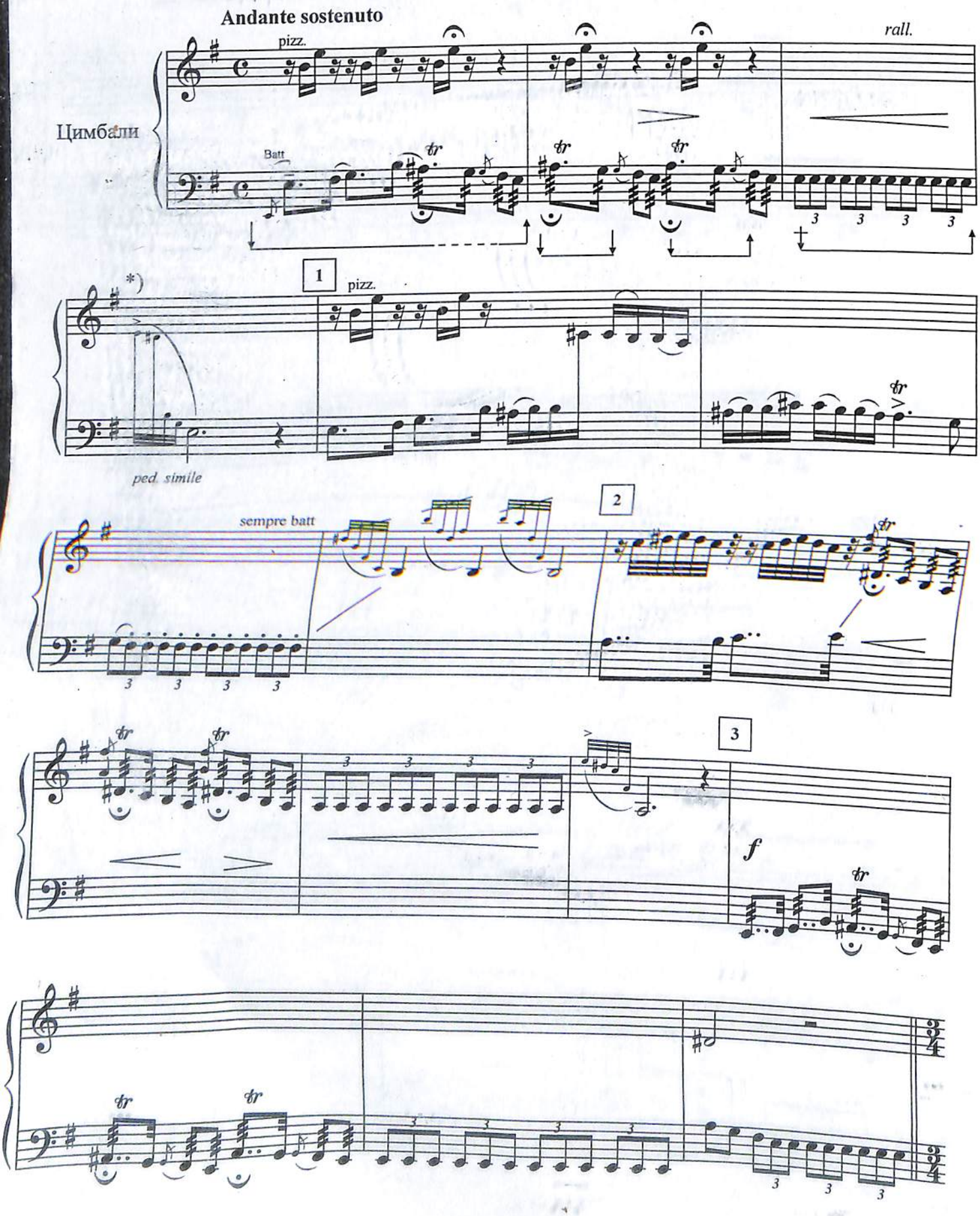

*) виконувати за рахунок основної долі

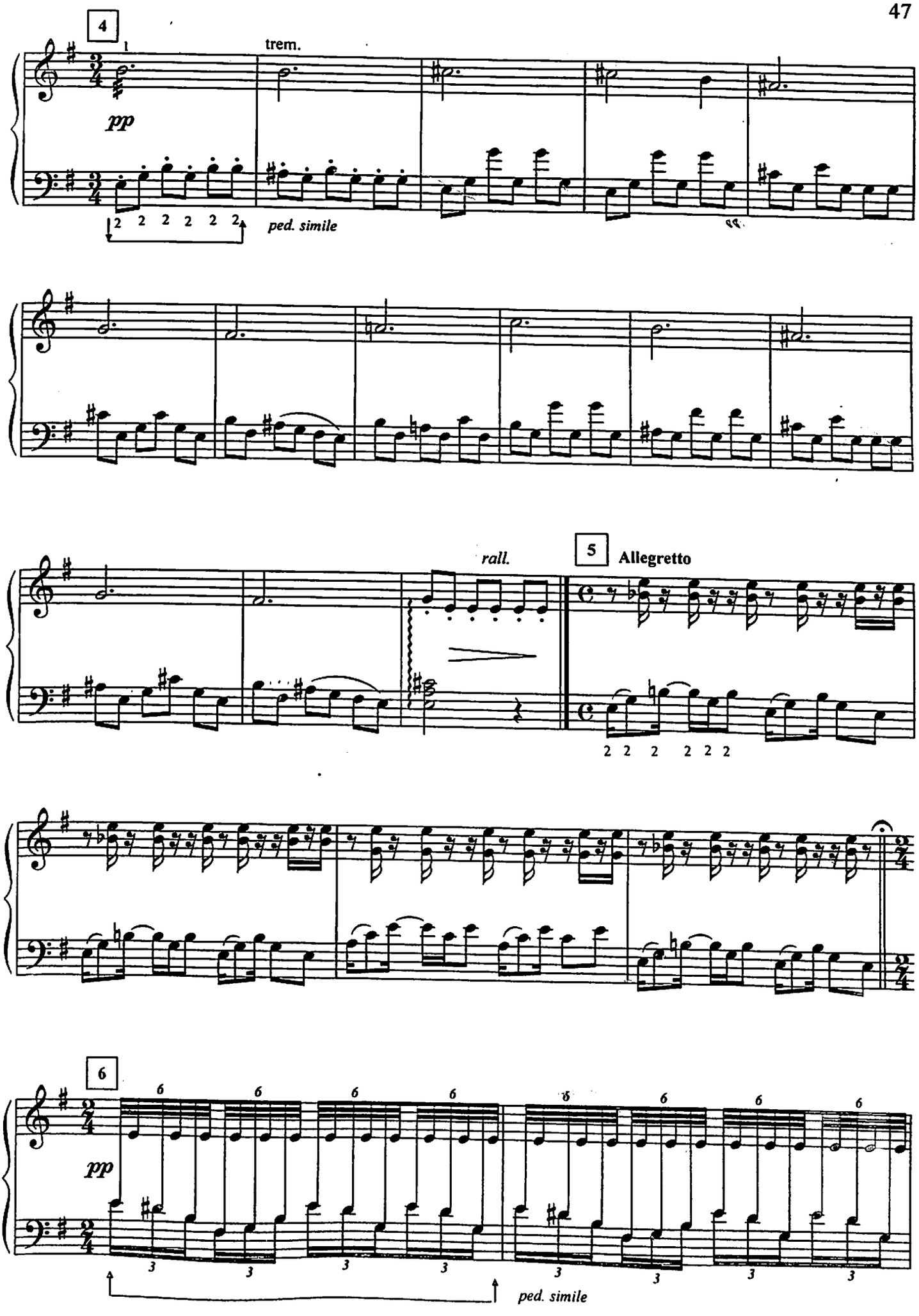
4
trem.
pp
ped. simile
rall.
5
Allegretto
6
pp
ped. simile

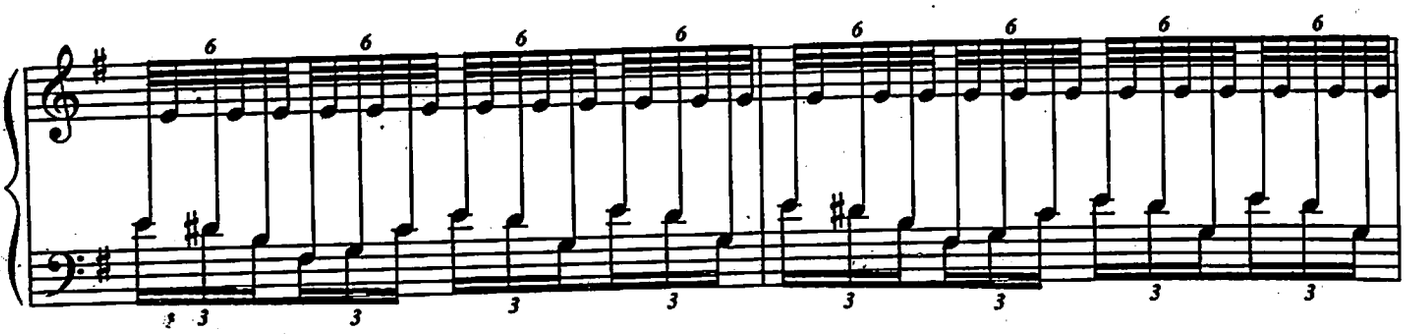

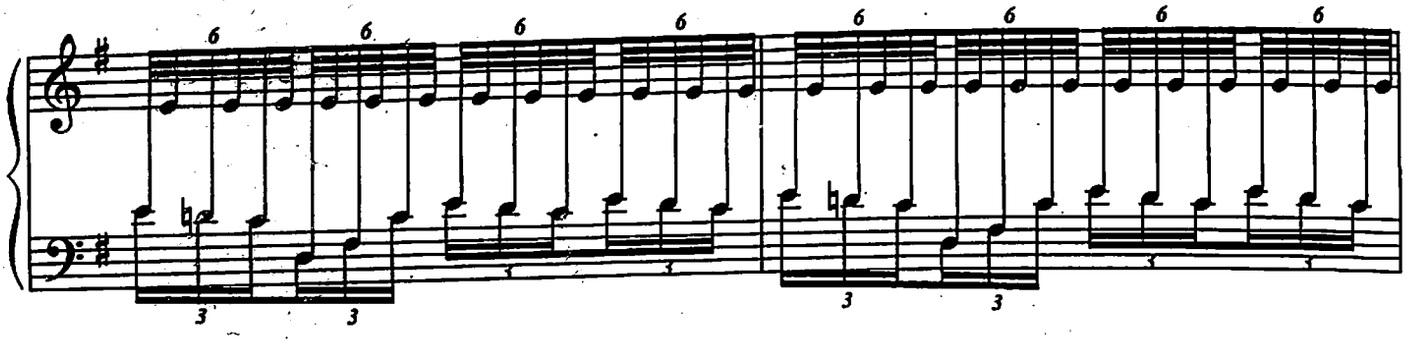

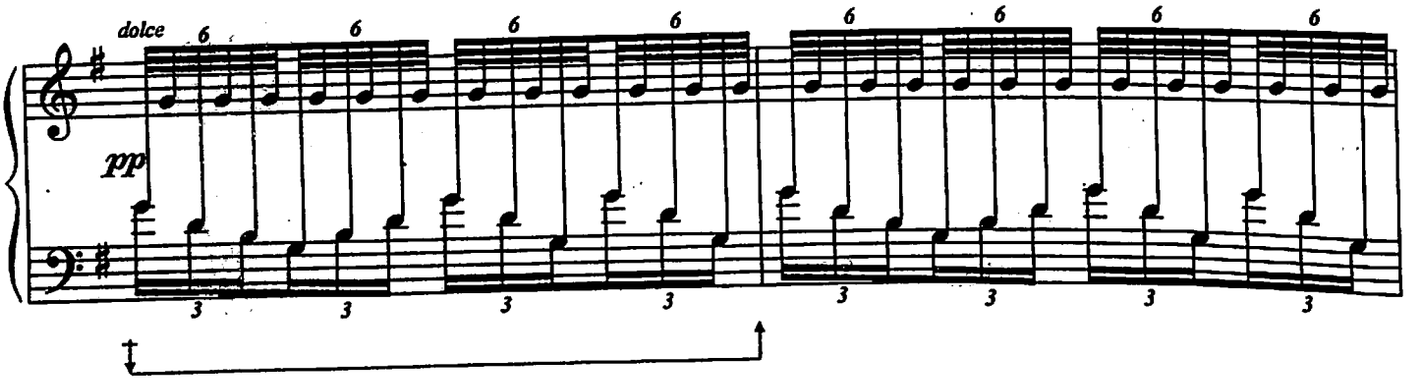
dolce
pp

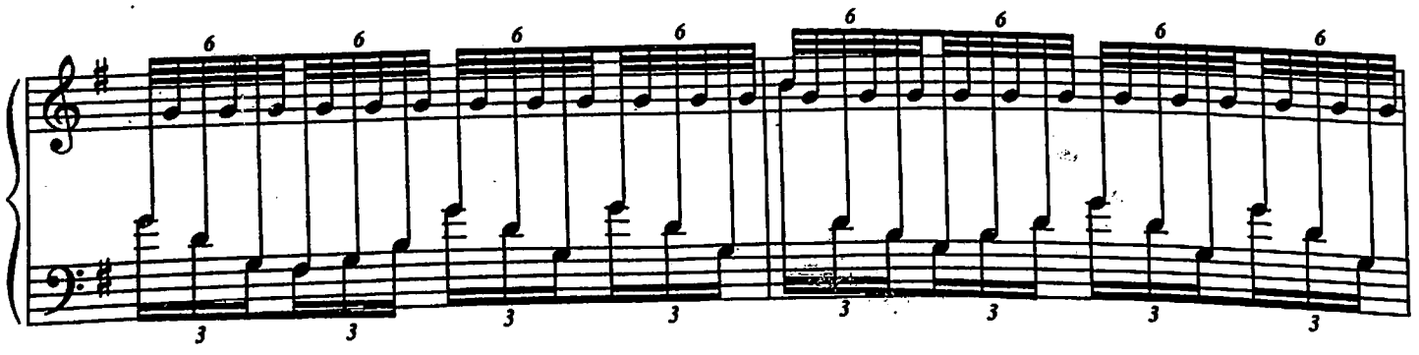

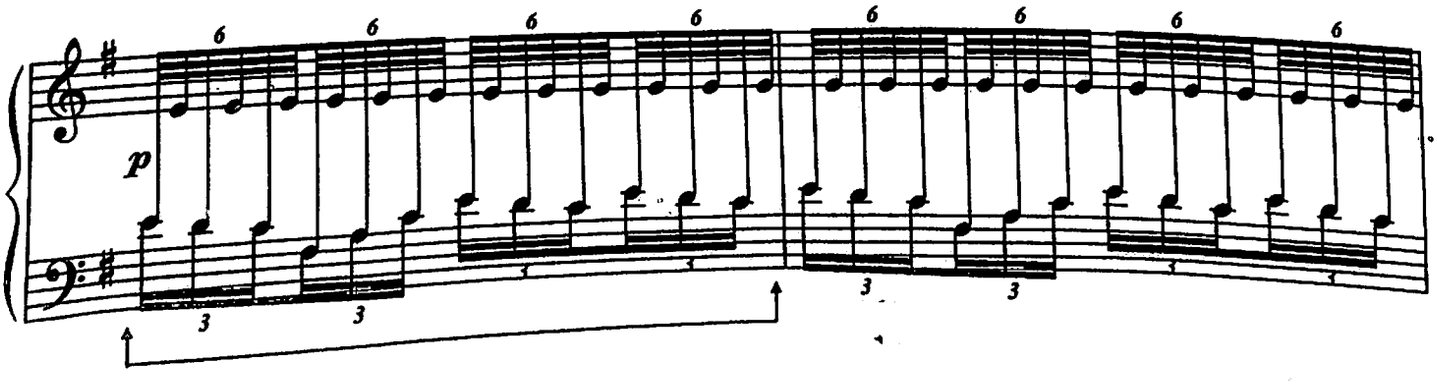
p

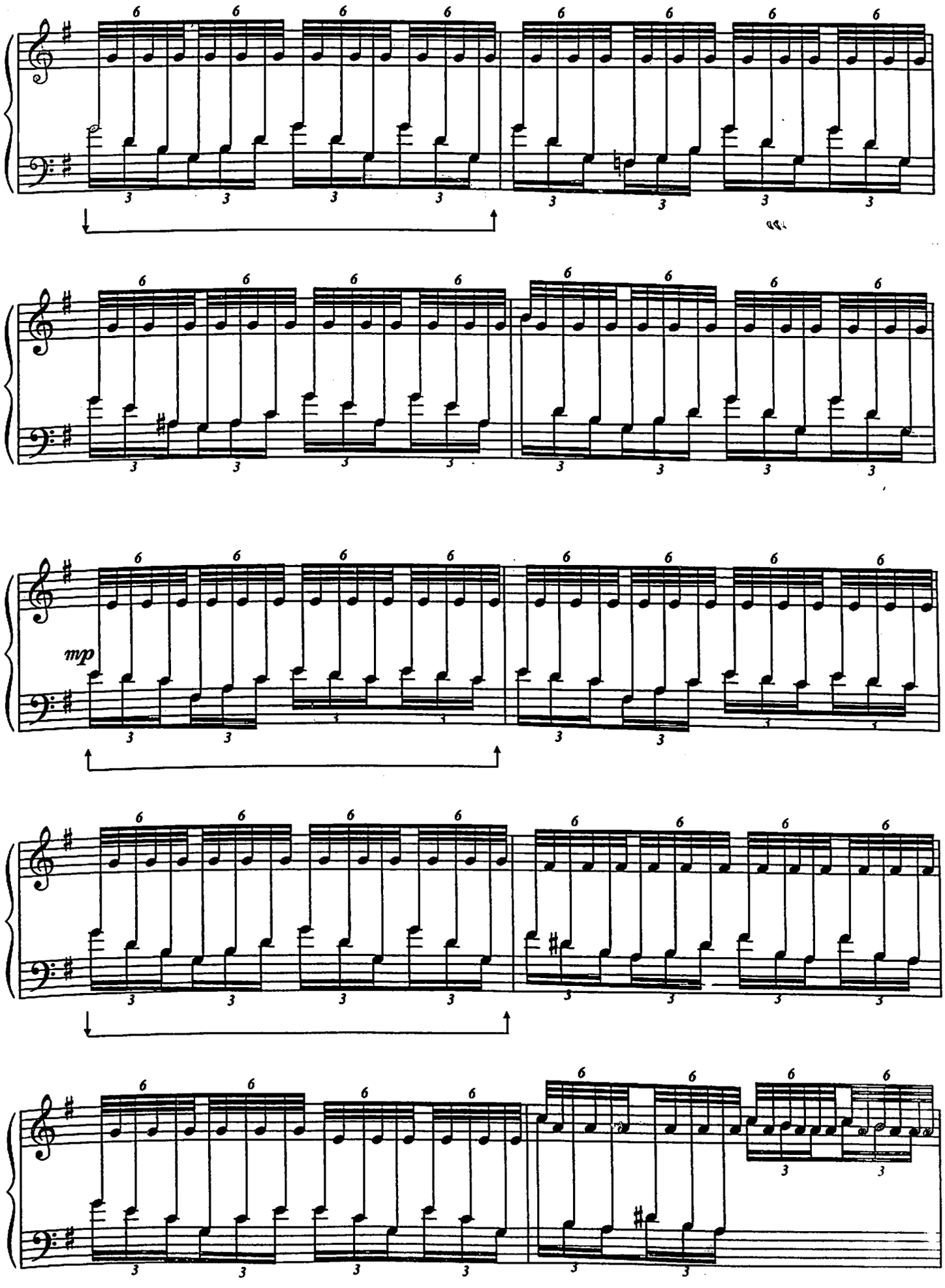
mp

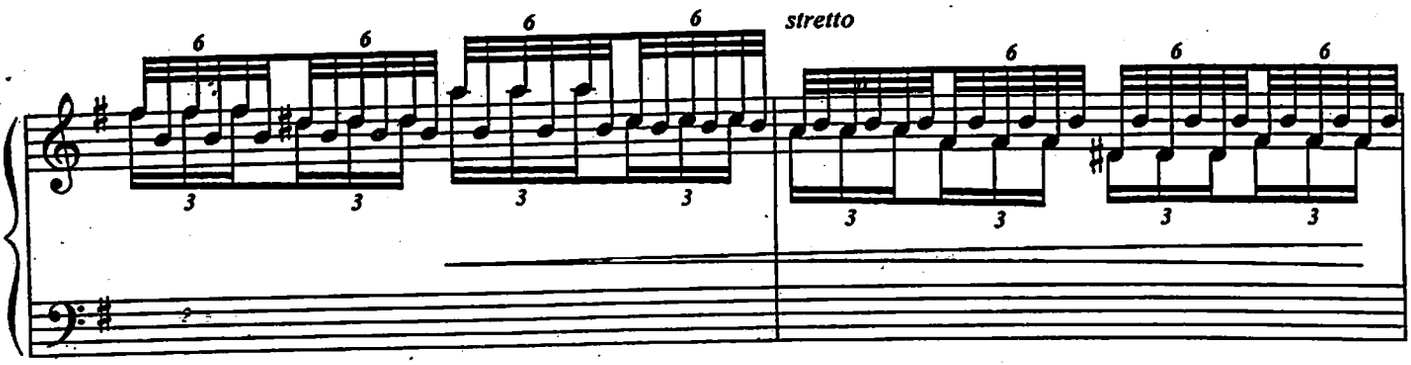
stretto

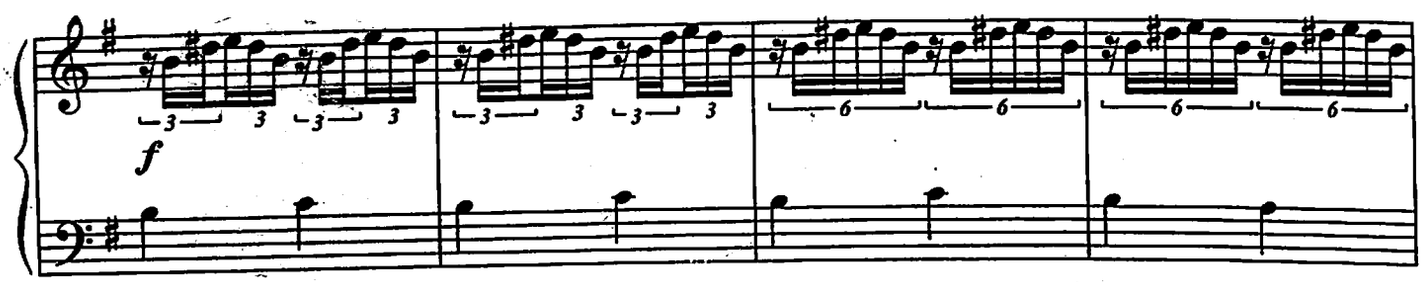
f

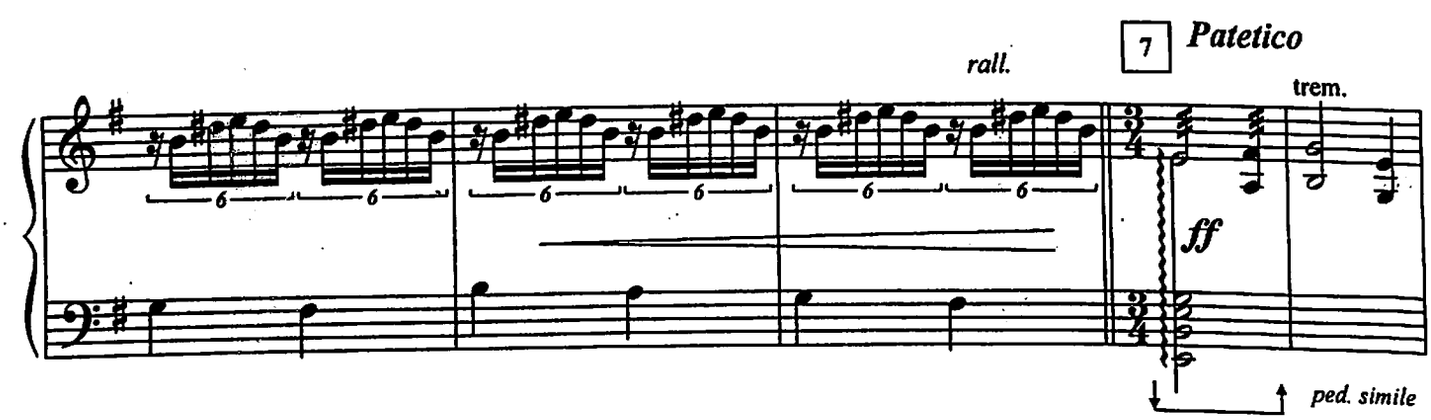
rall.
7
Patetico
trem.
ff
ped. simile

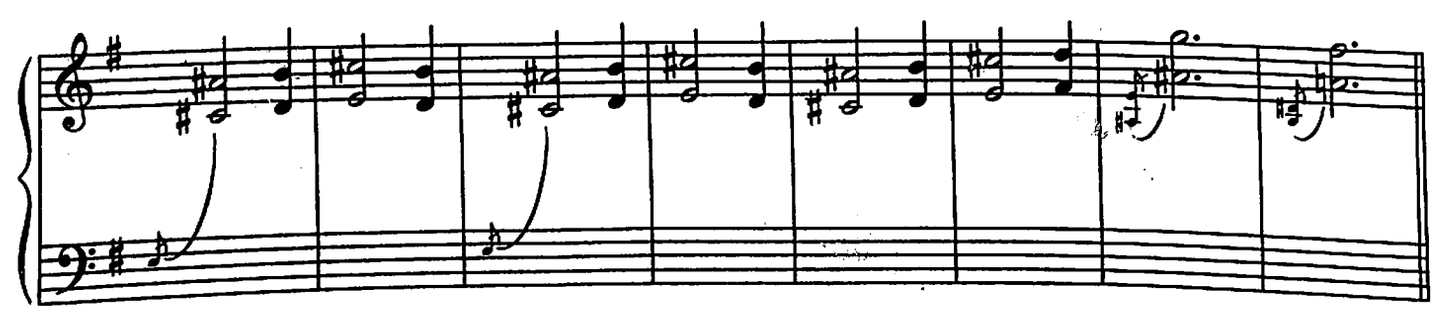

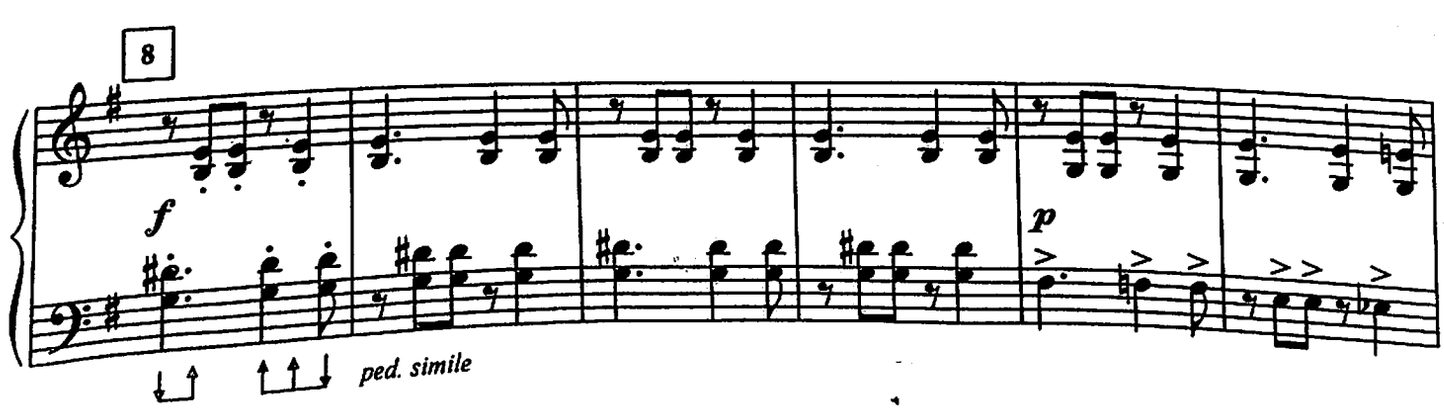
8
f
p
ped. simile

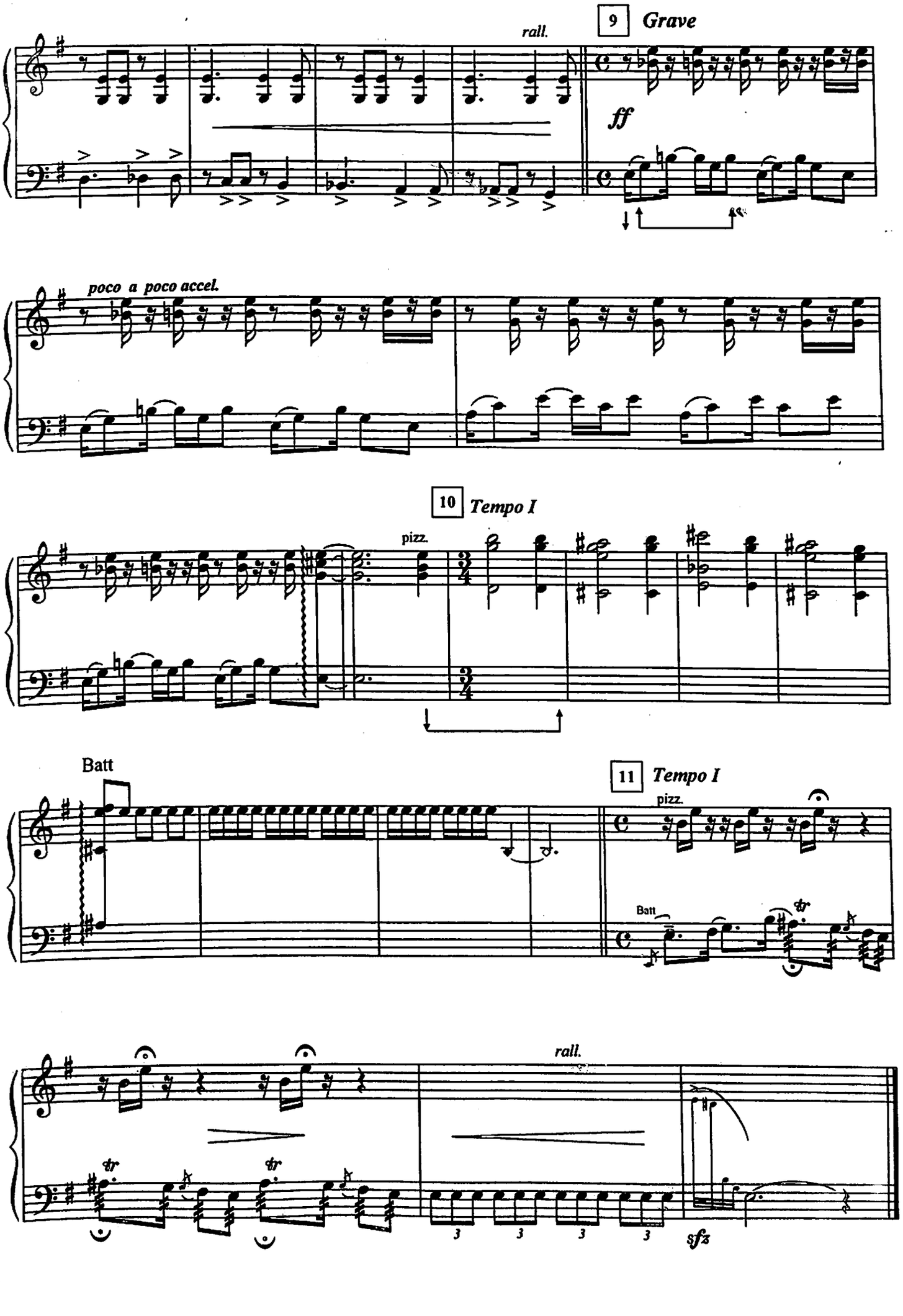
9 Grave
rall.
ff
poco a poco accel.
10 Tempo I
pizz.
Batt
11 Tempo I
pizz.
Batt
rall.
tr
tr
3
3
3
3
sfz

Пам'яті Т. Г. Шевченка

ФАНТАЗІЯ НА УКРАЇНСЬКІ ТЕМИ

Andante maestoso

А. Гриншпун

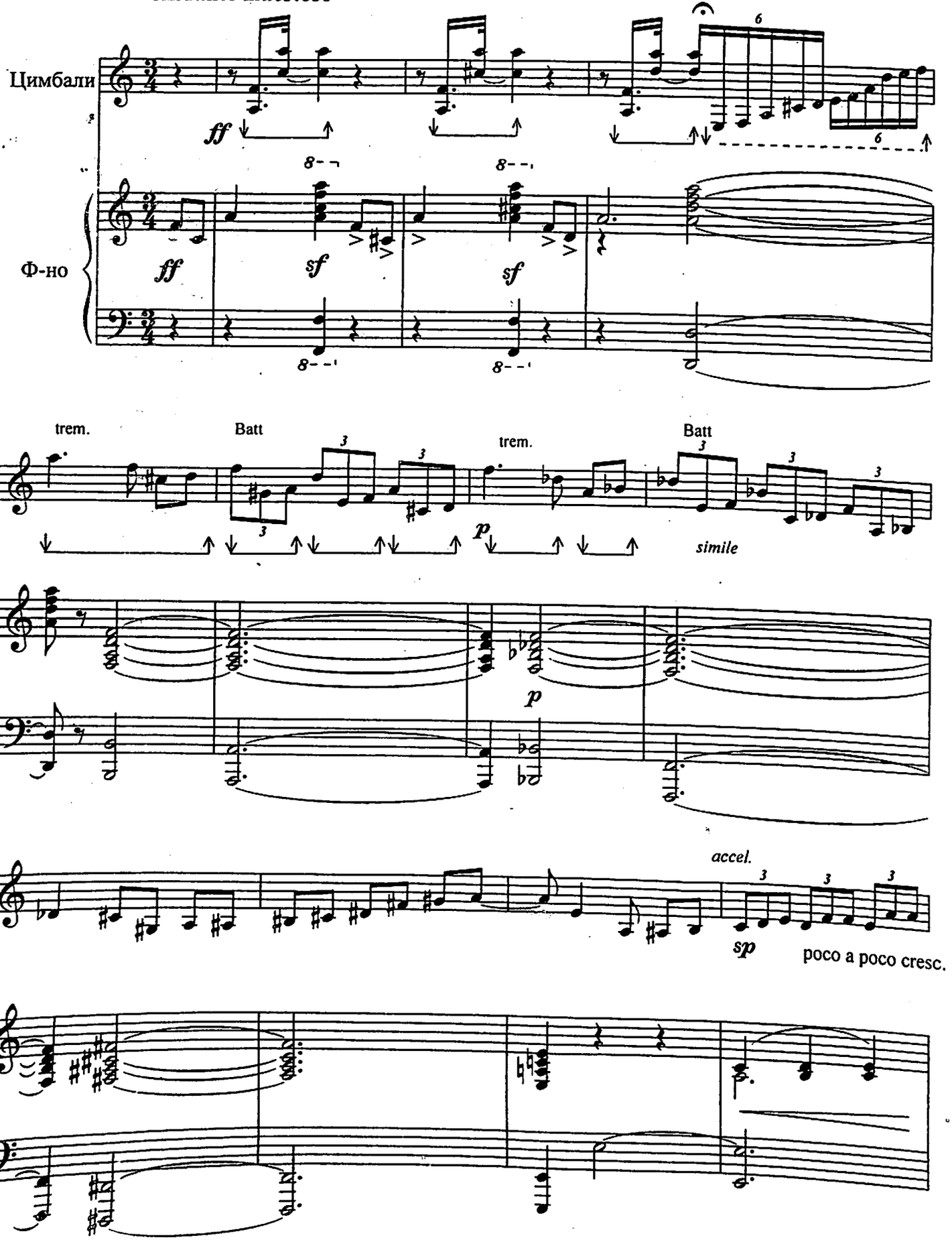

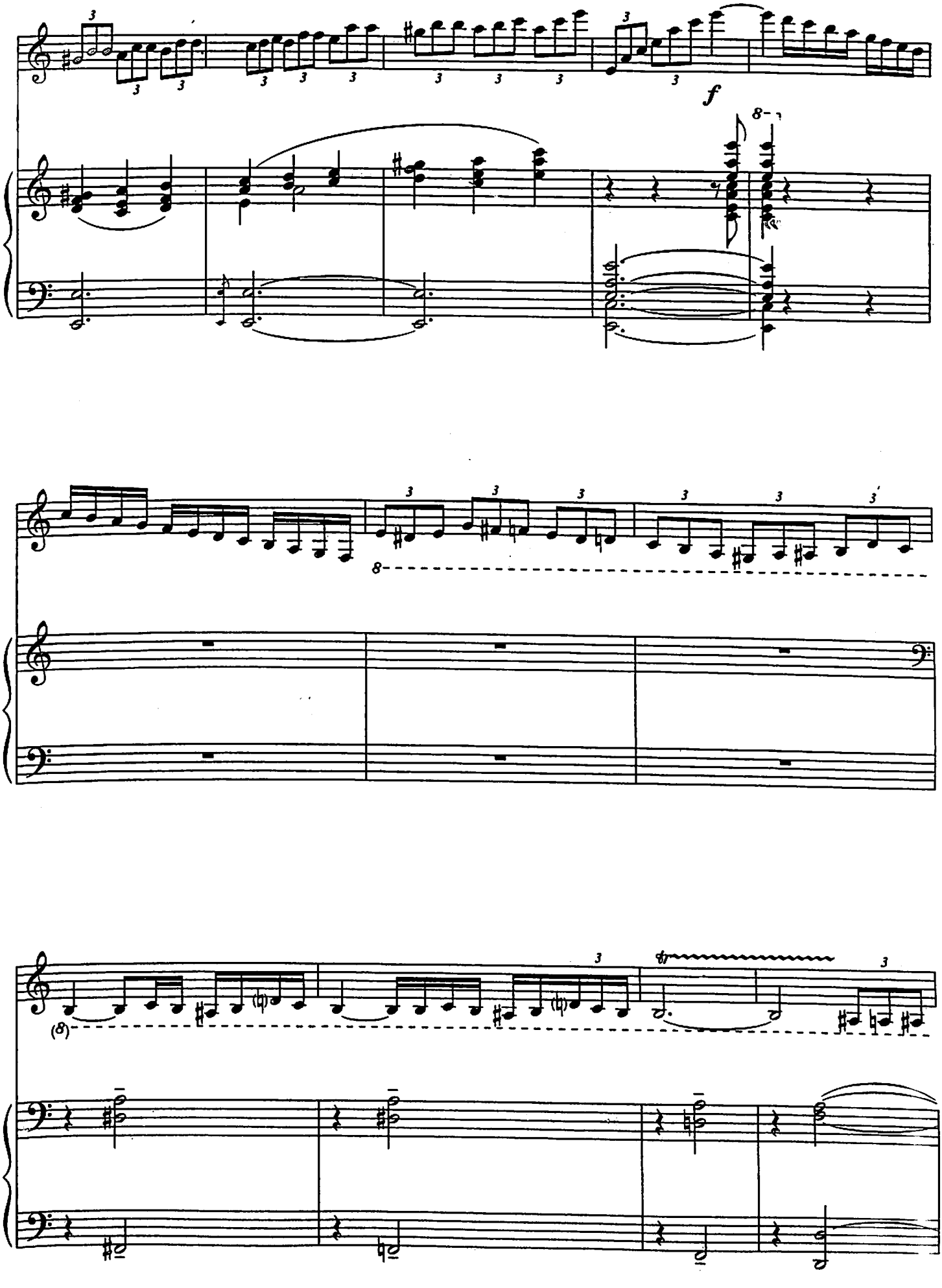
f
8
8
(8)

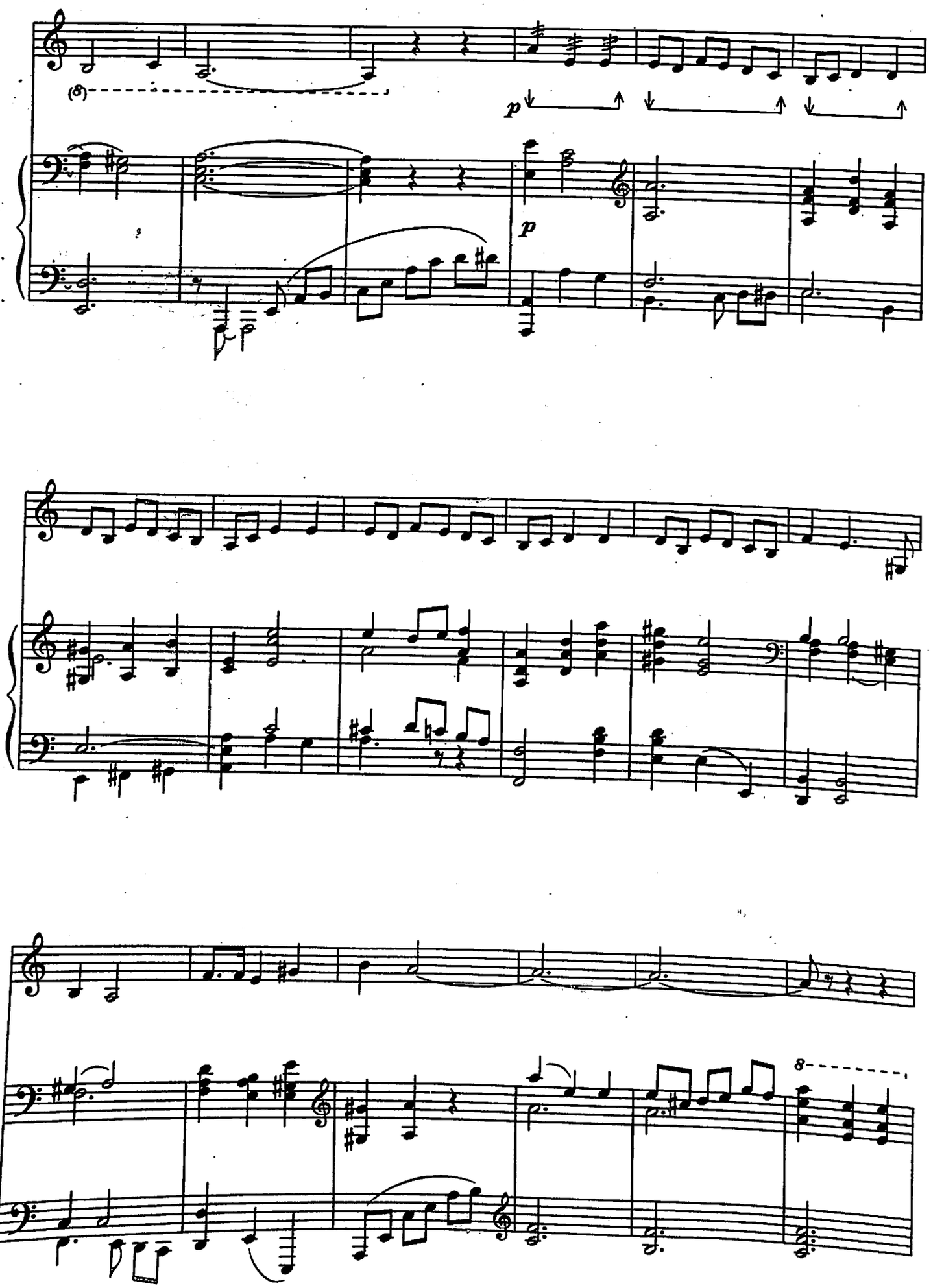
(8)
p
p
8

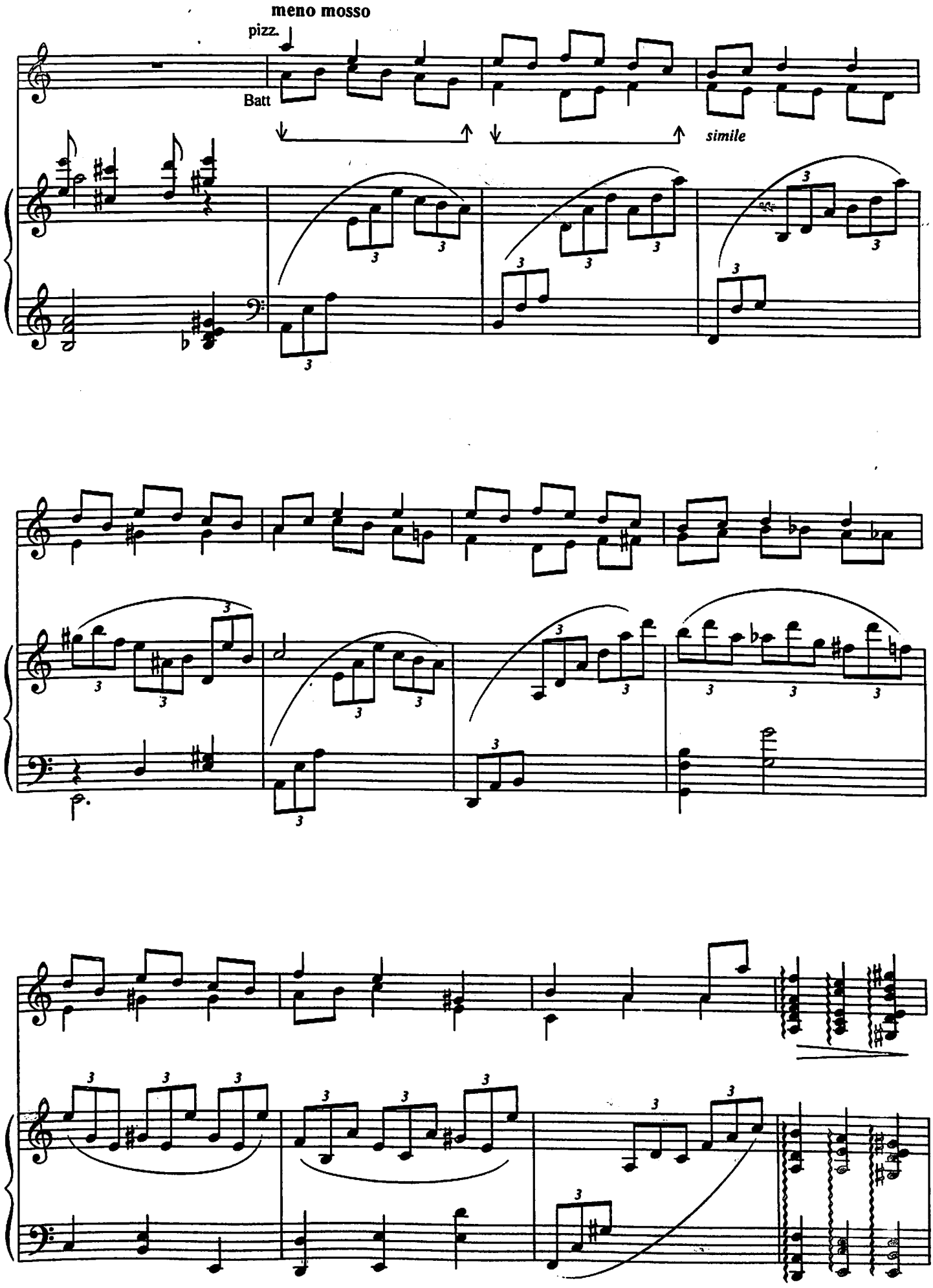
meno mosso
pizz.
Batt
simile

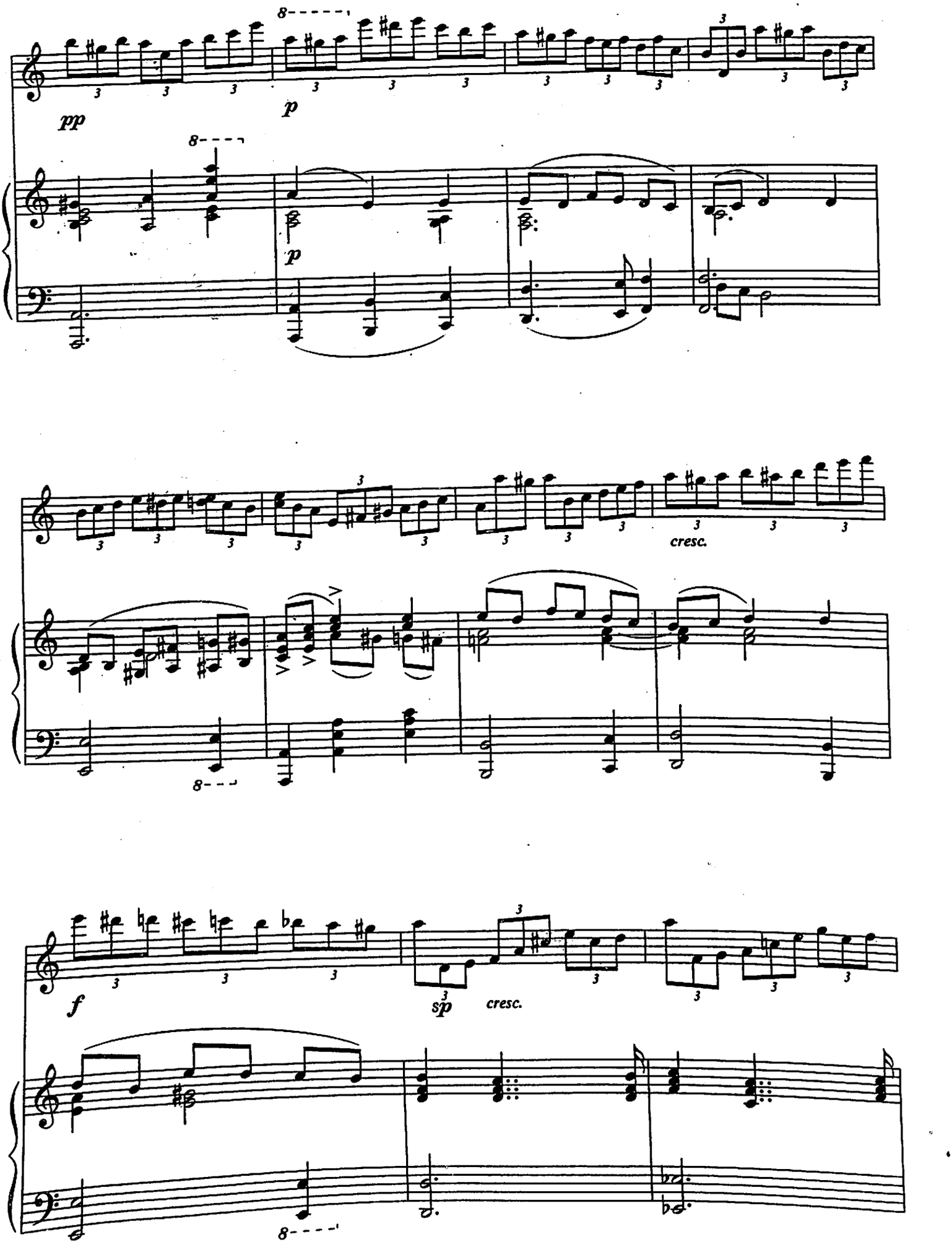
pp
p
p
cresc.
f
sp
cresc.

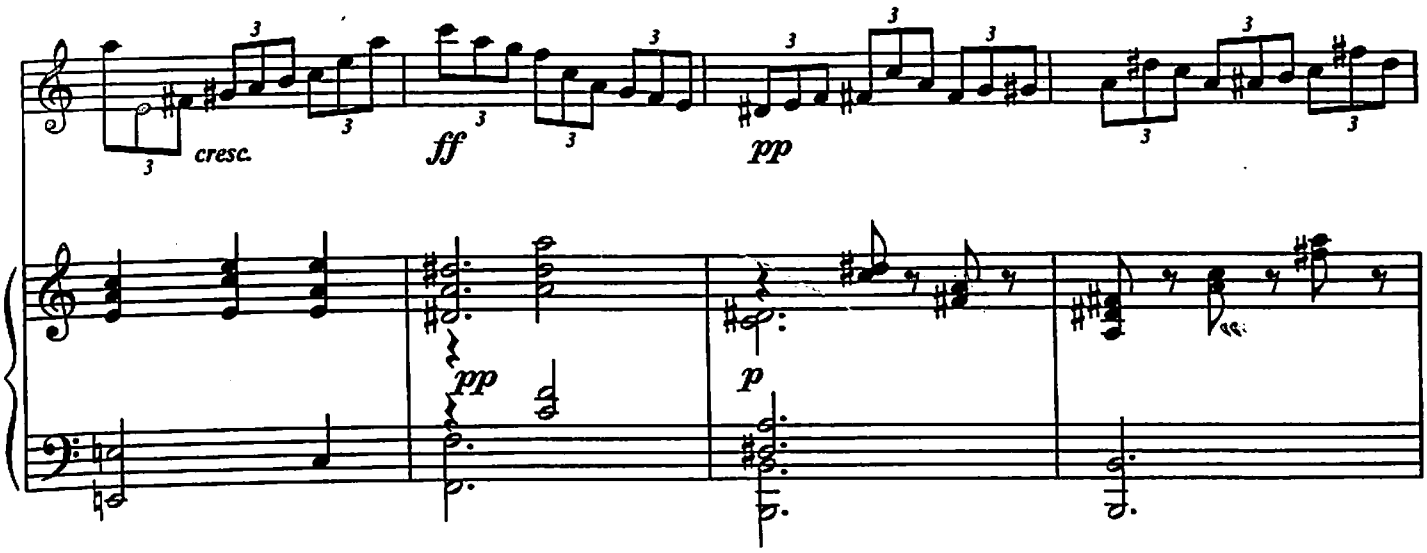

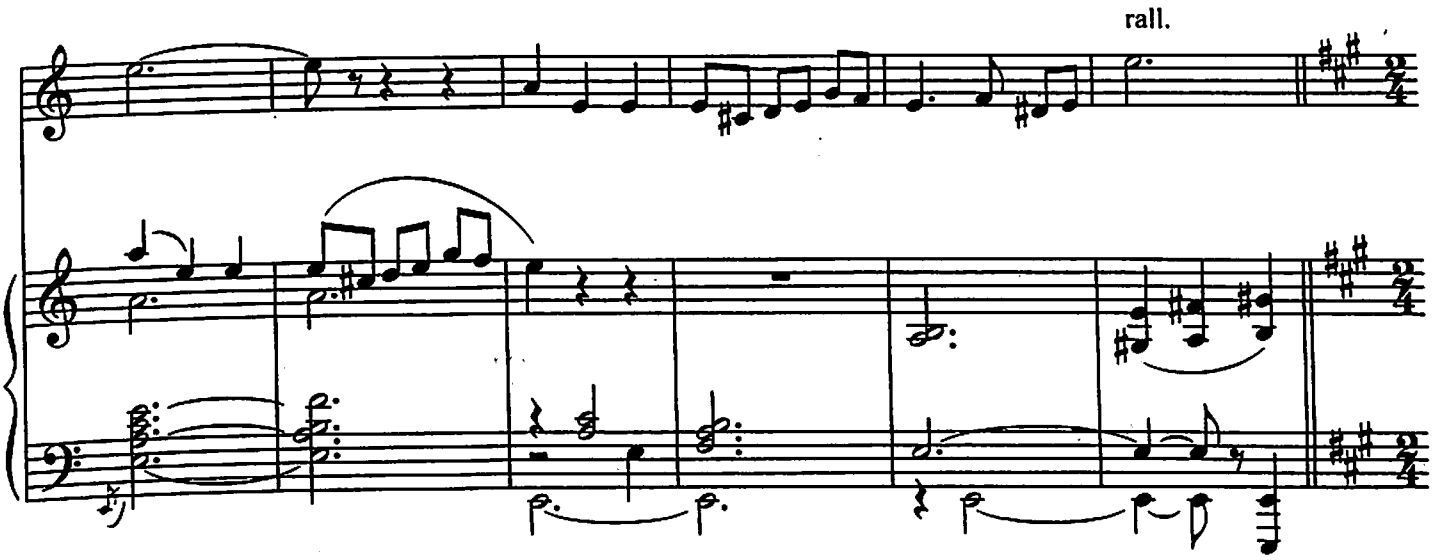

Allegro non troppo

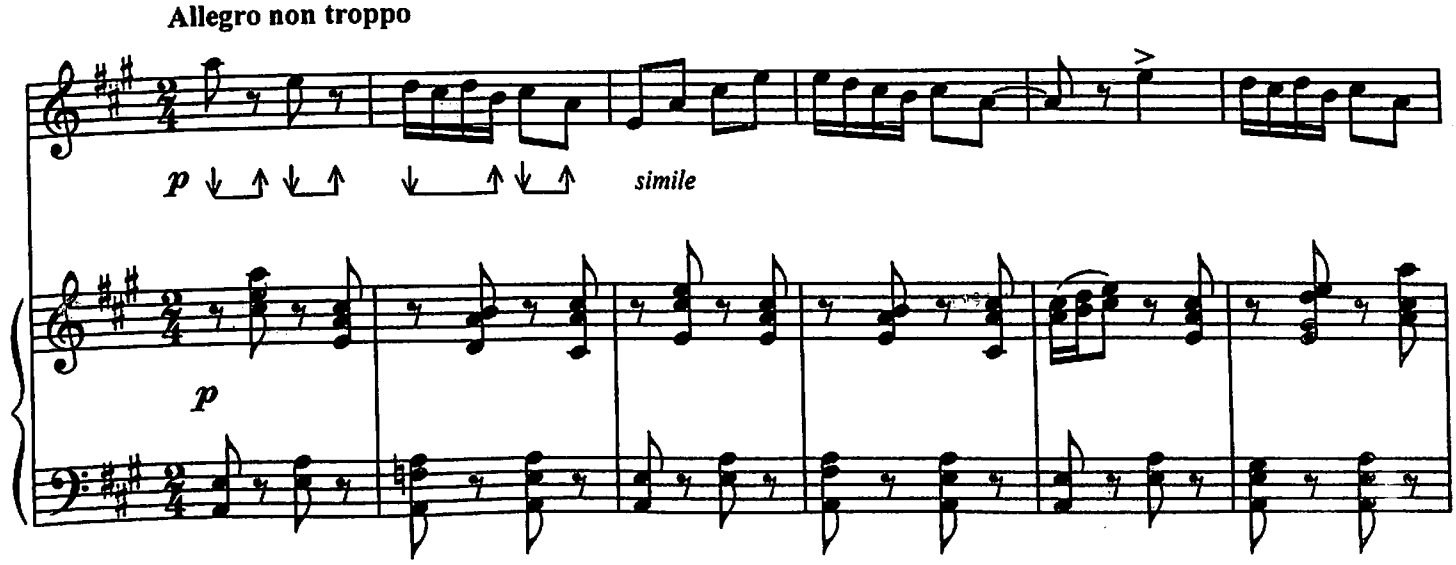

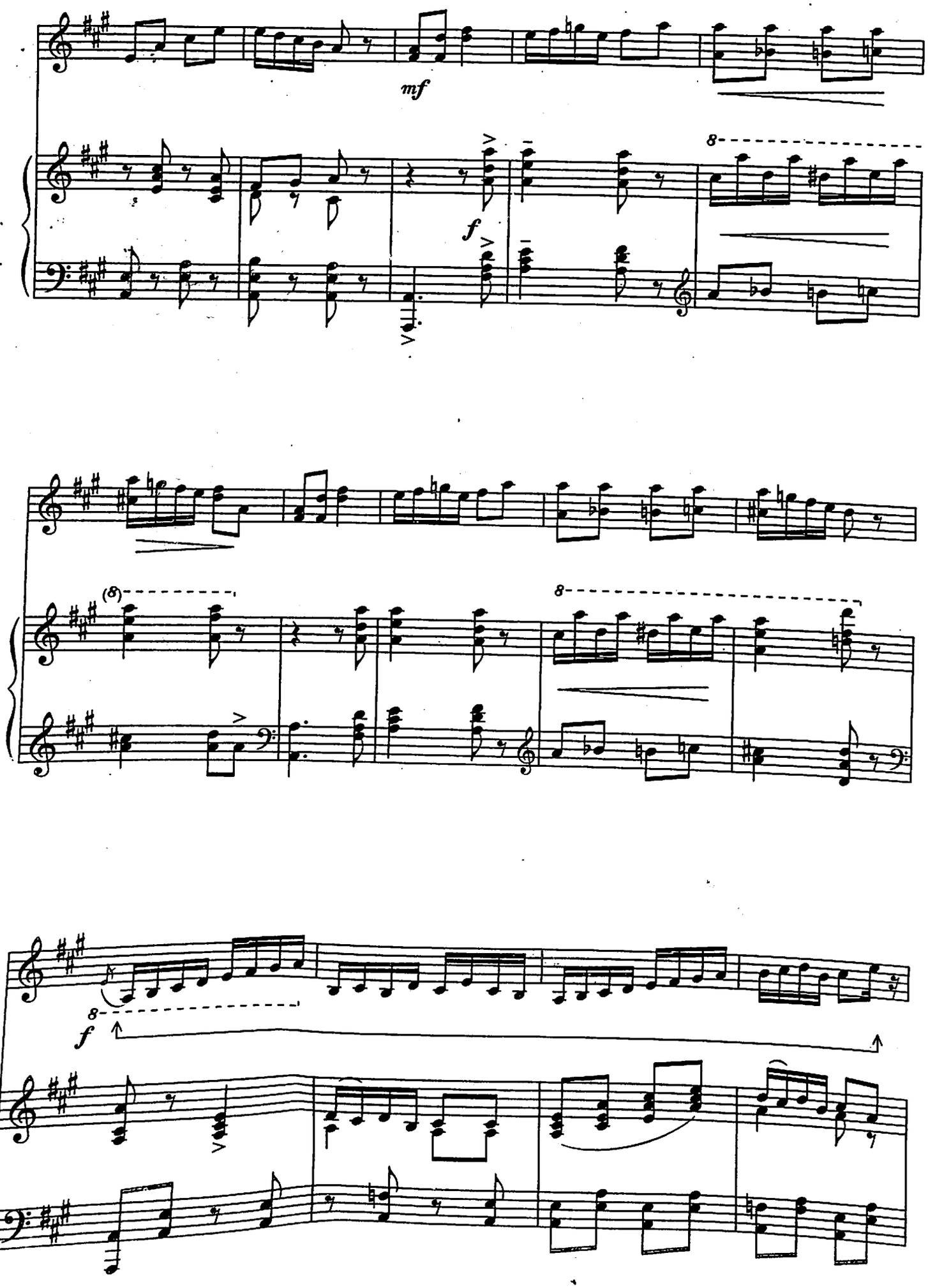
mf
f
8
(8)
8
f
8

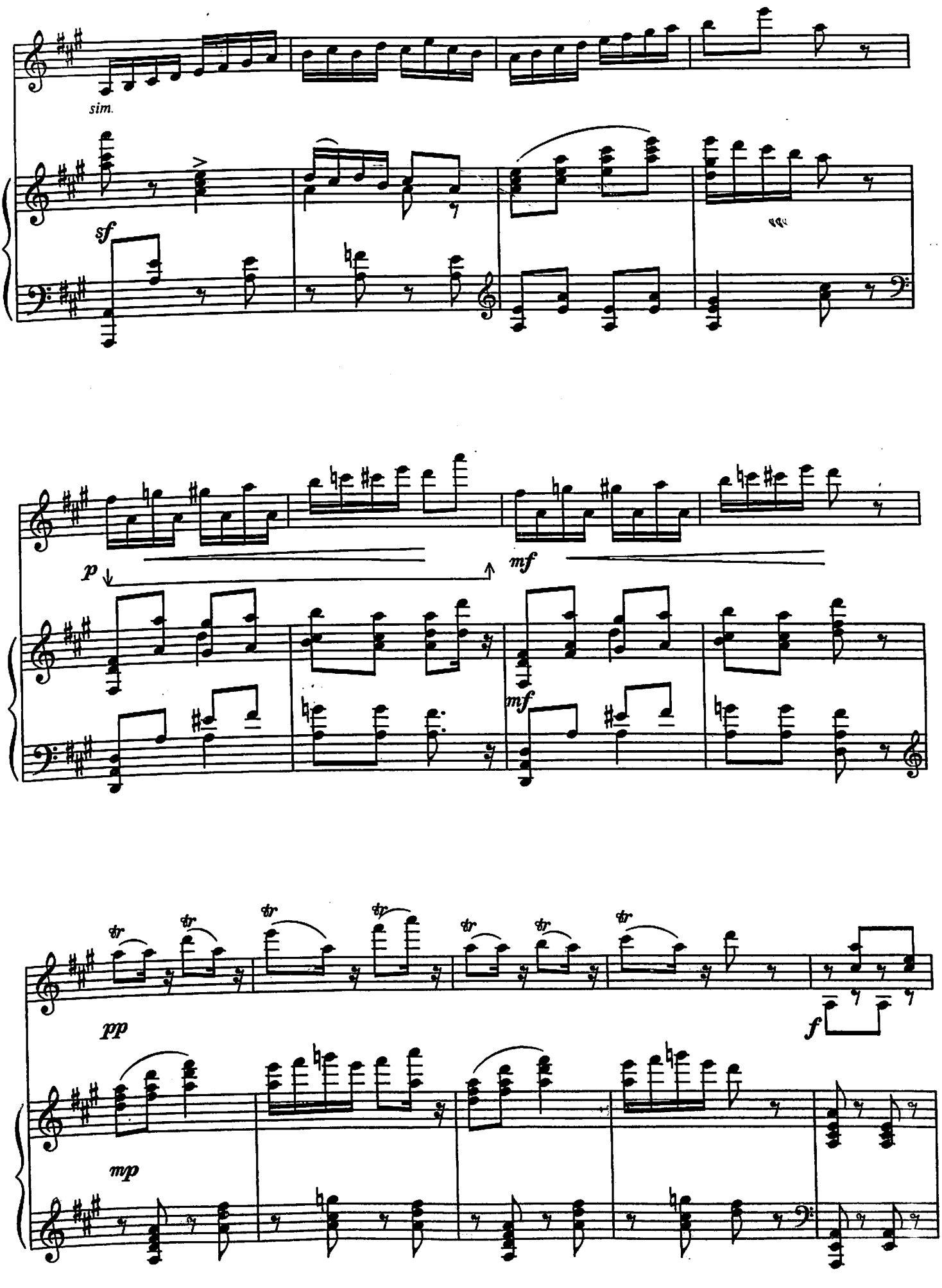
sim.
sf
p
mf
mf
pp
f
mp

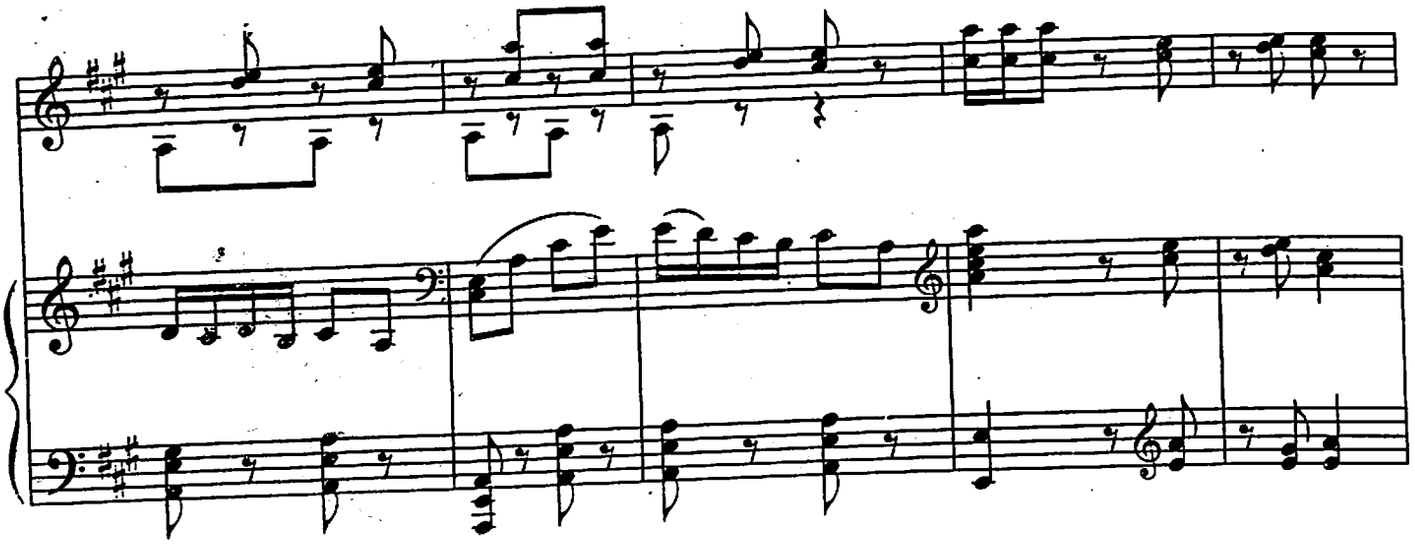

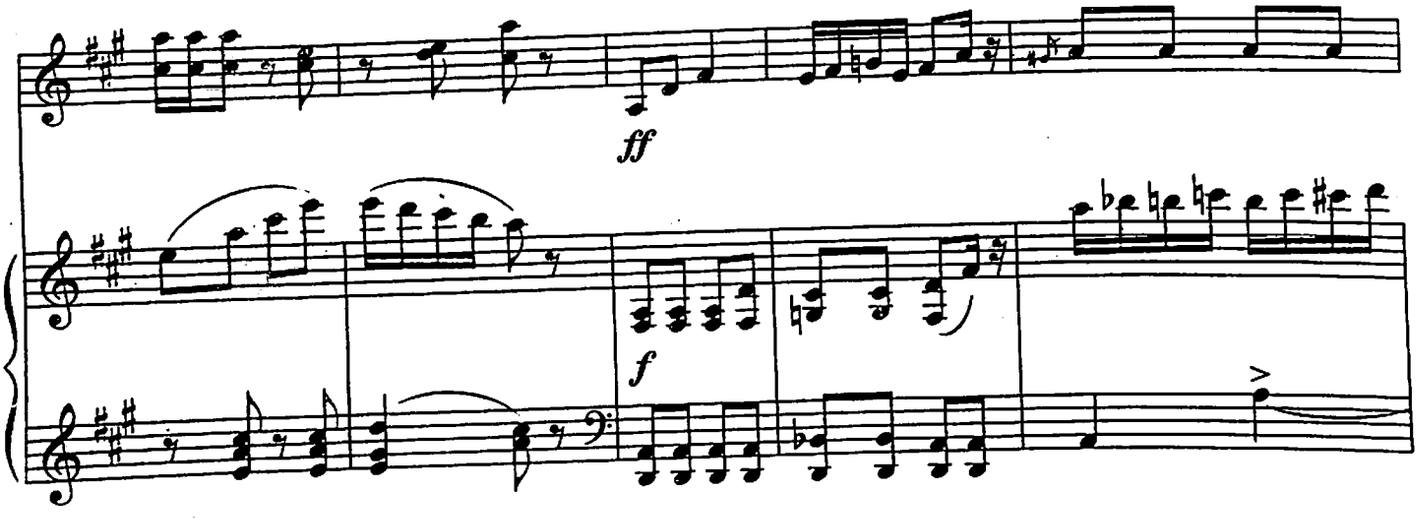
ff
f

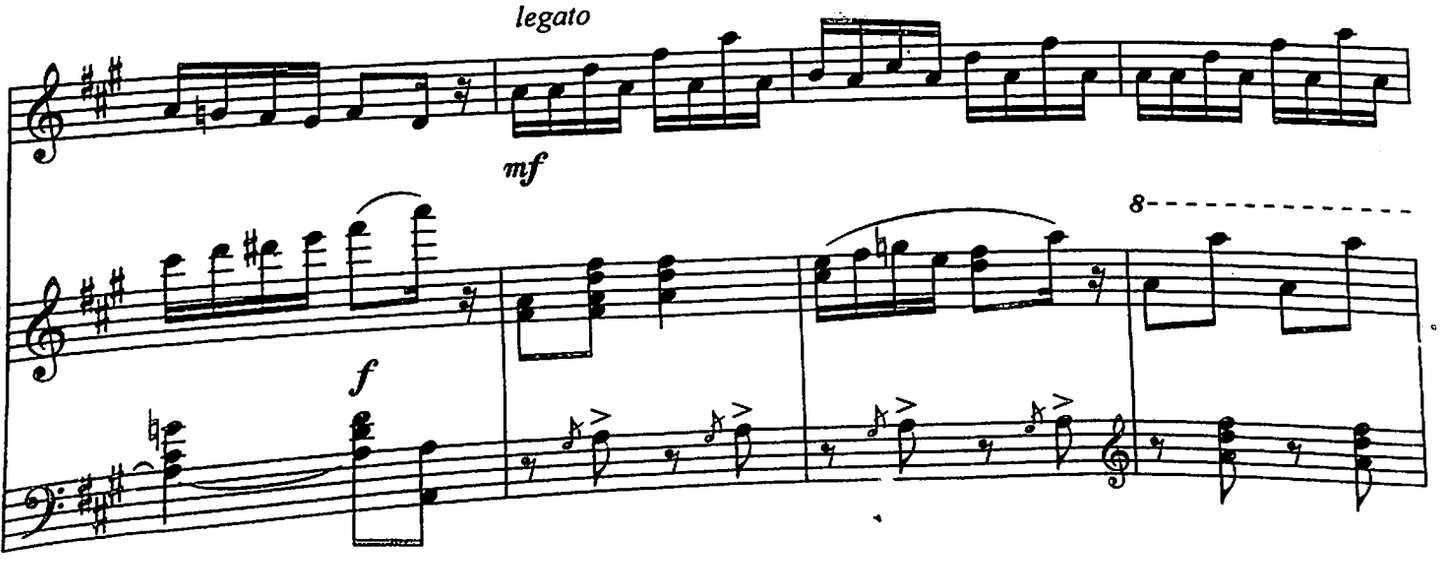
legato
mf
f
8

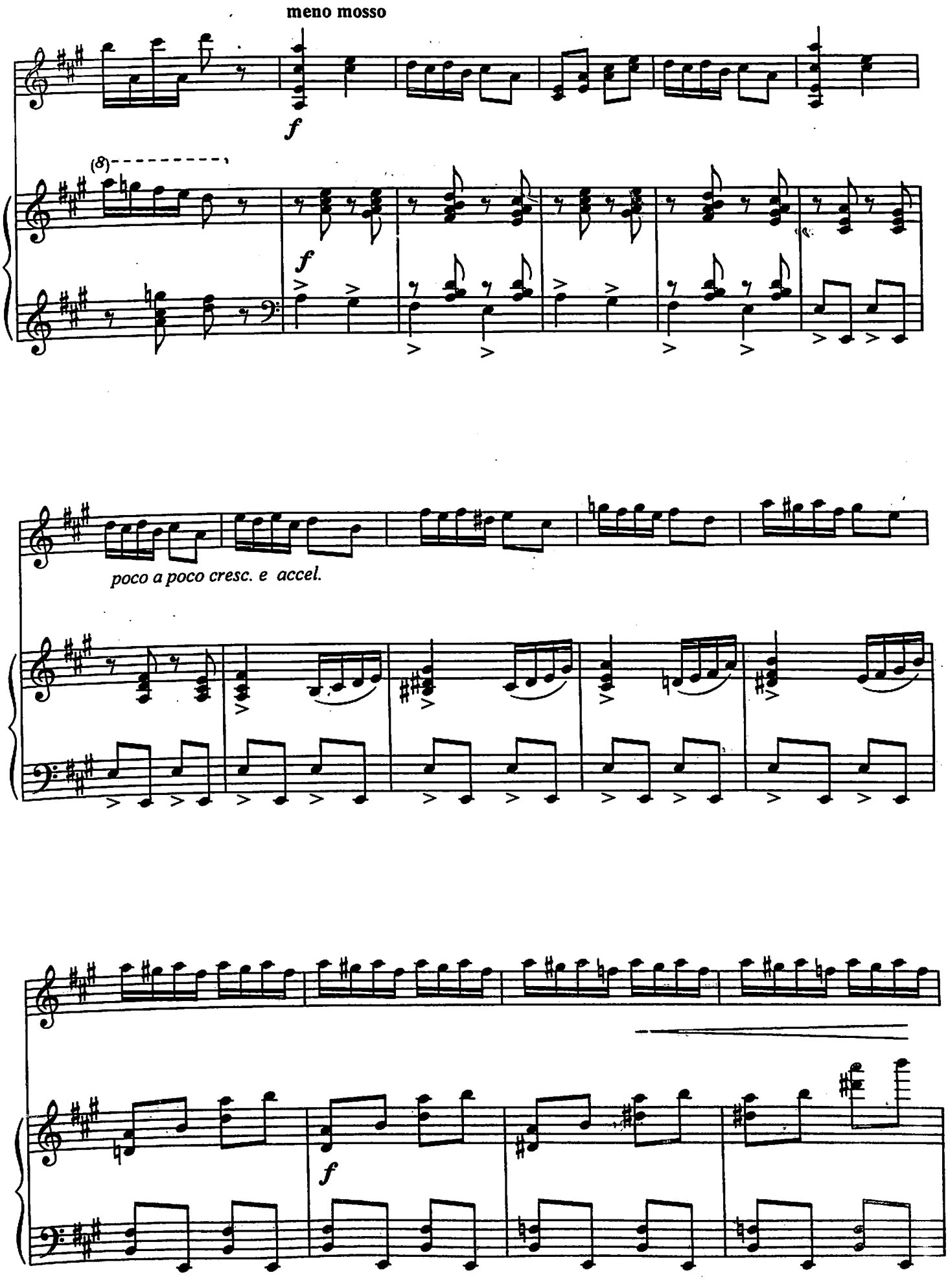
meno mosso
f
(8)
f
poco a poco cresc. e accel.
f

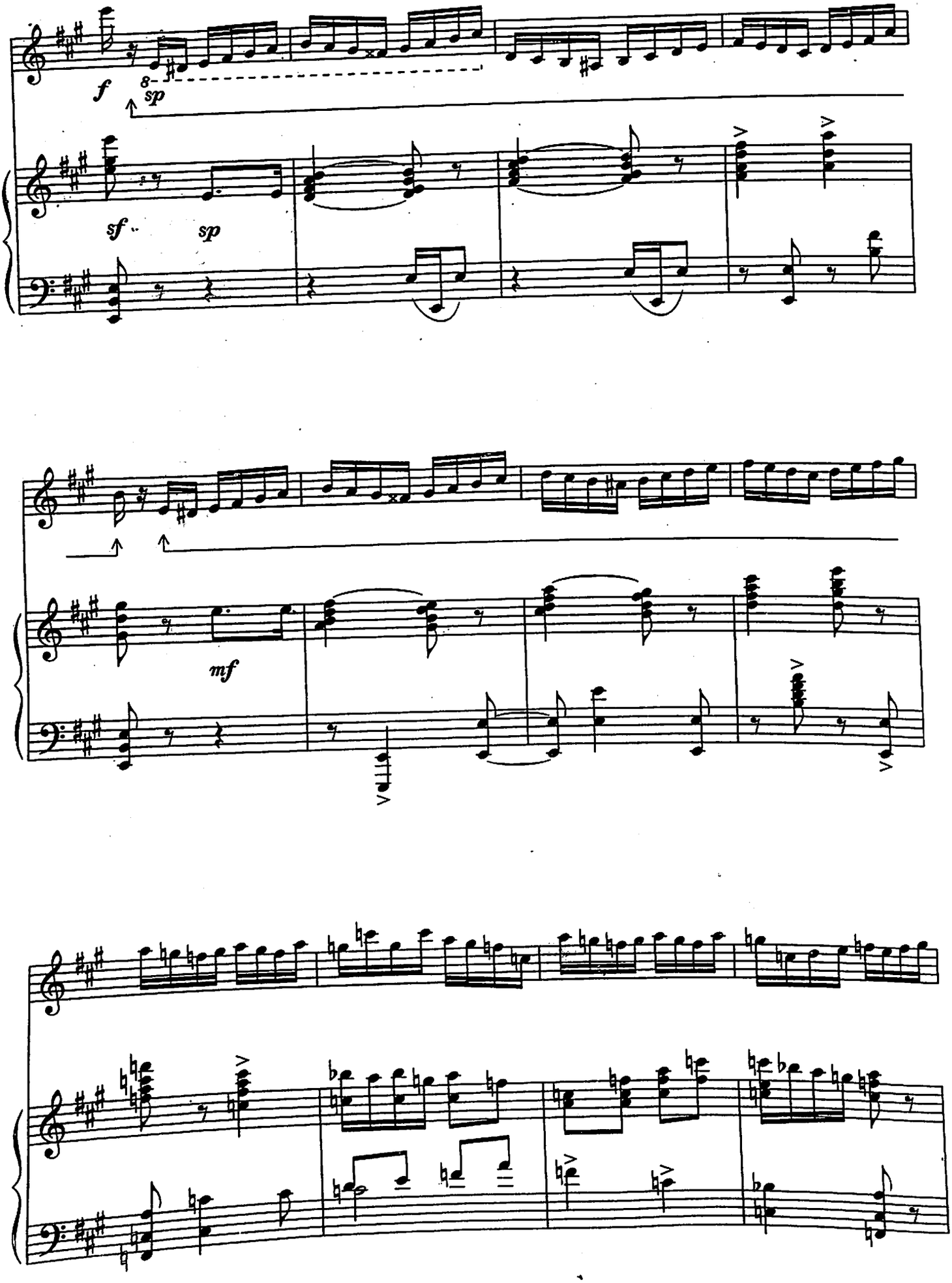
f
8-
sp
sf
sp
mf

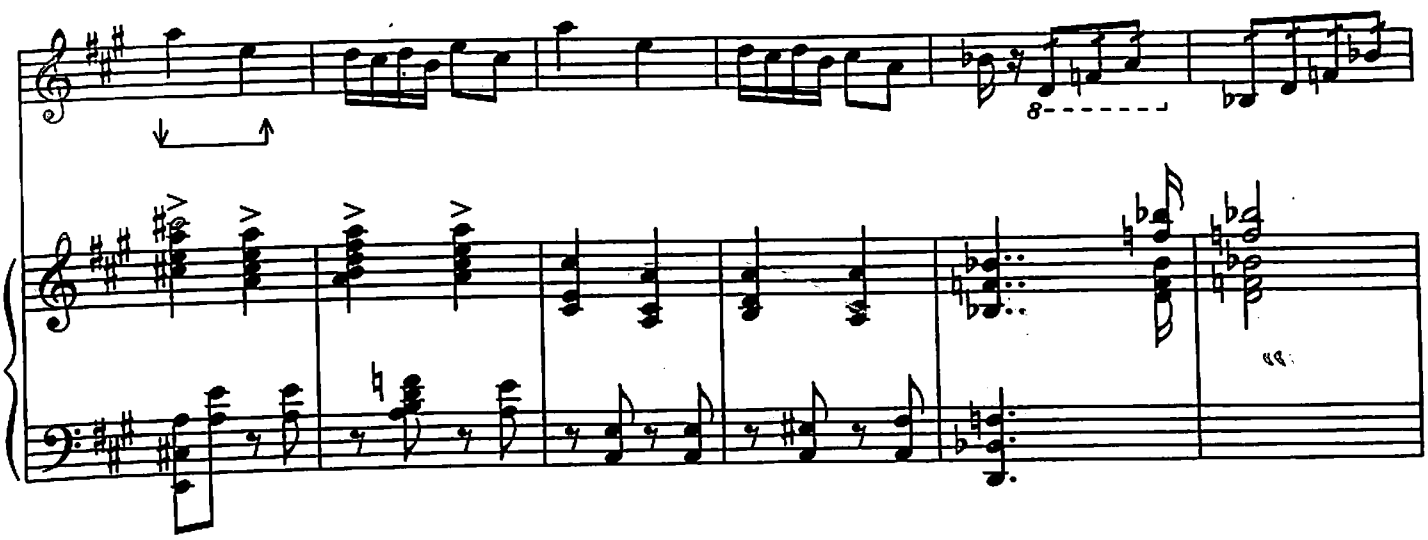

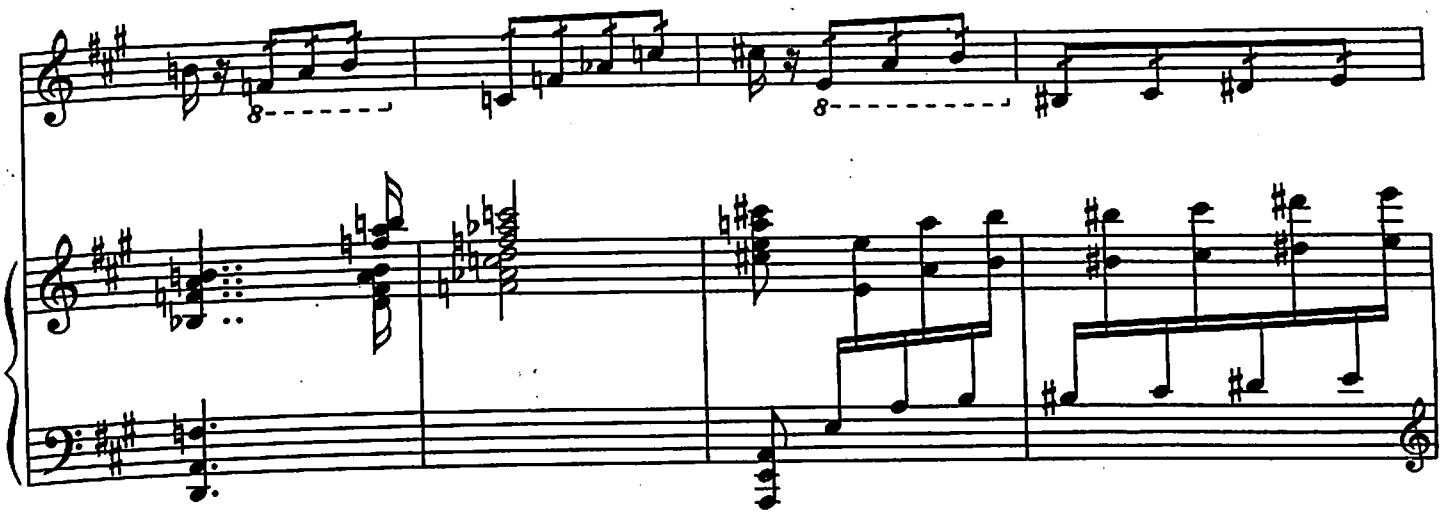

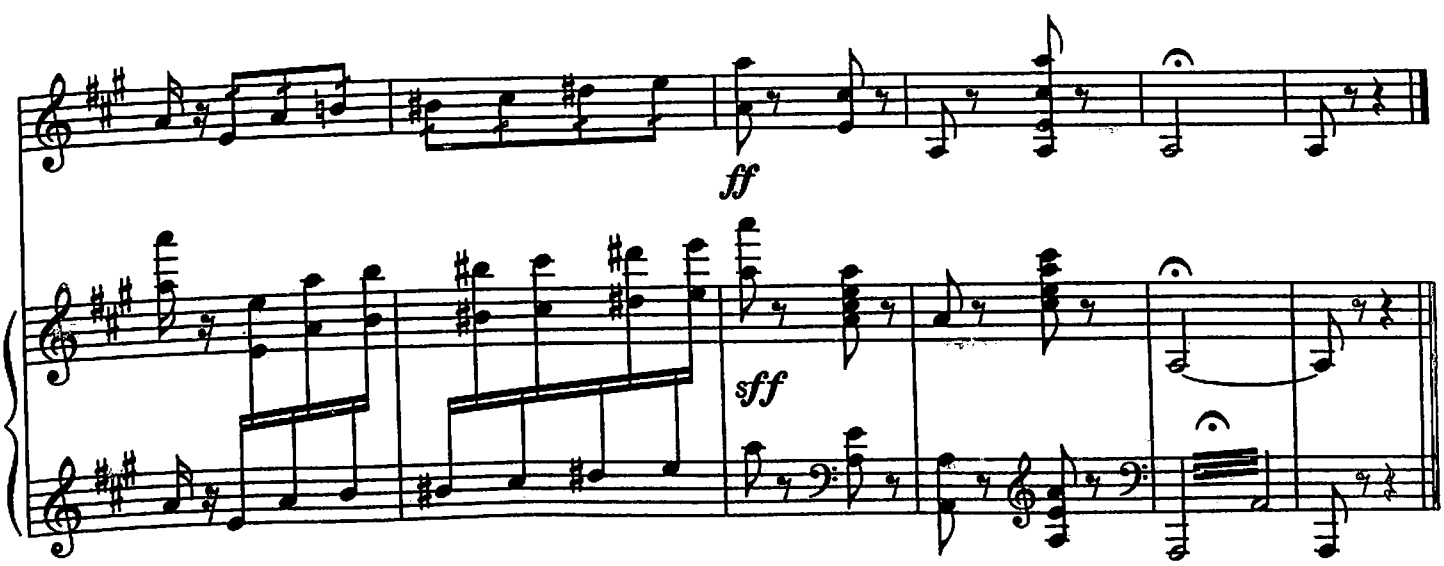
ff
sff

В іспанському стилі

Концертний триптих

I

А. Білошицький

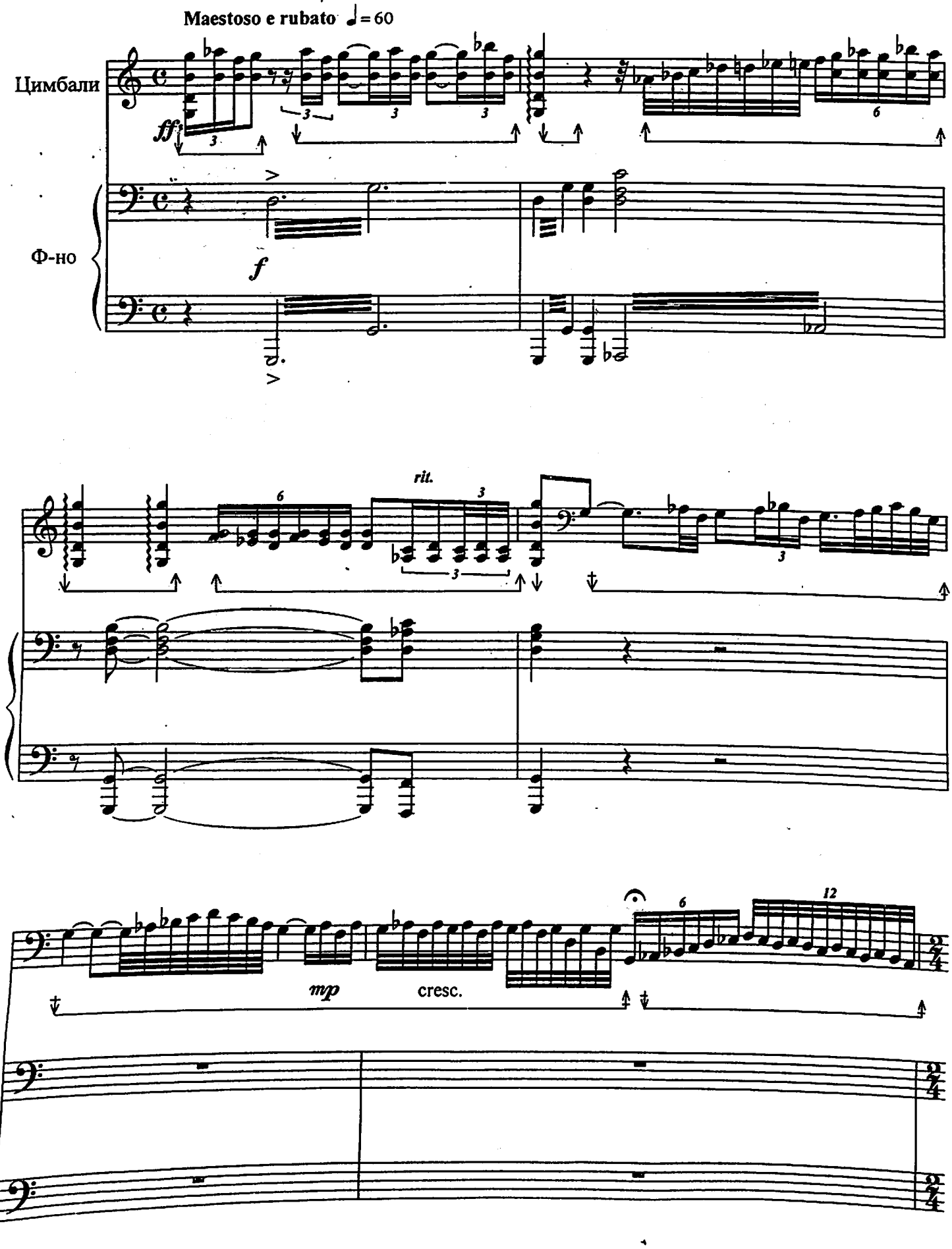

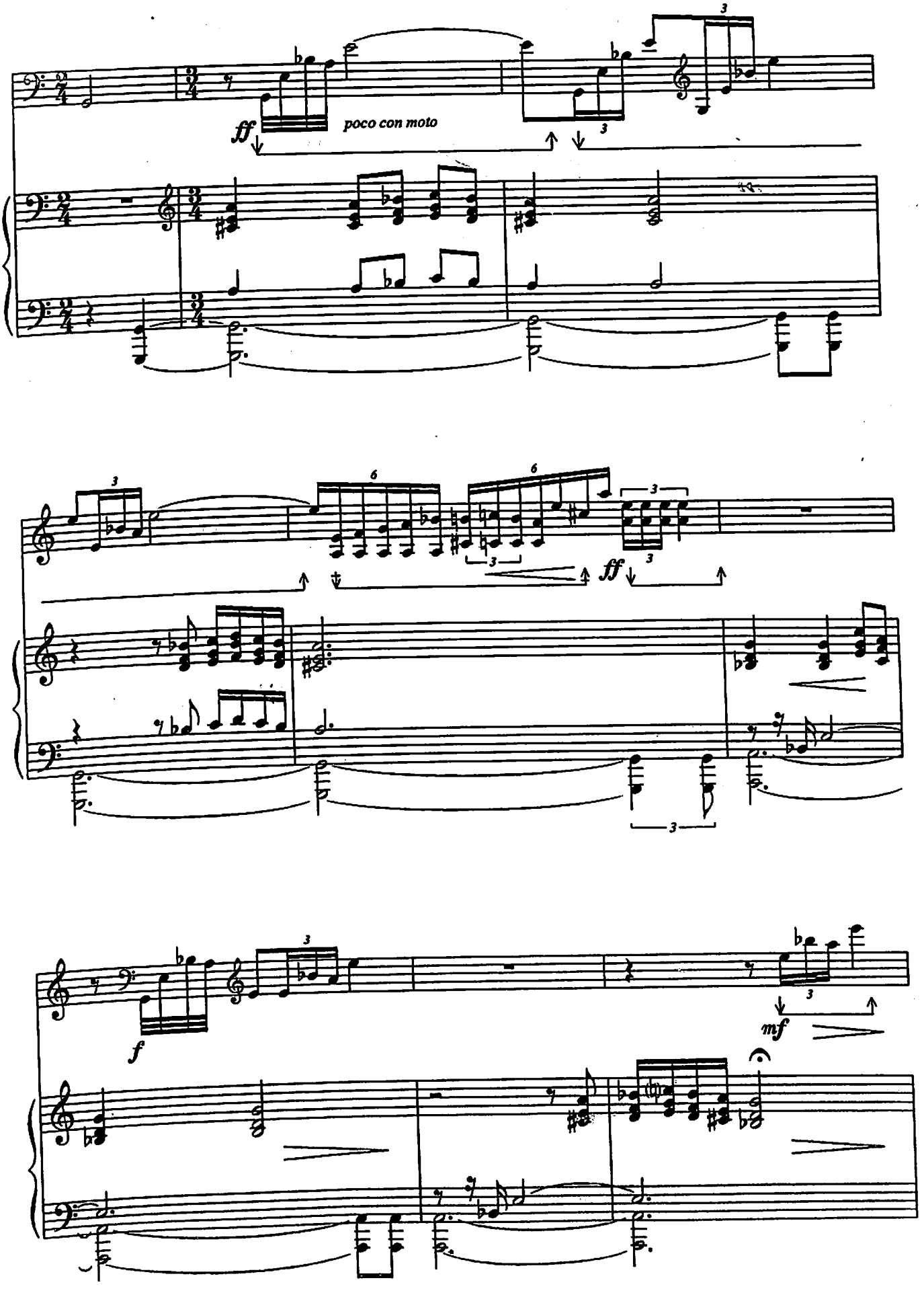
ff
poco con moto
ff
f
mf

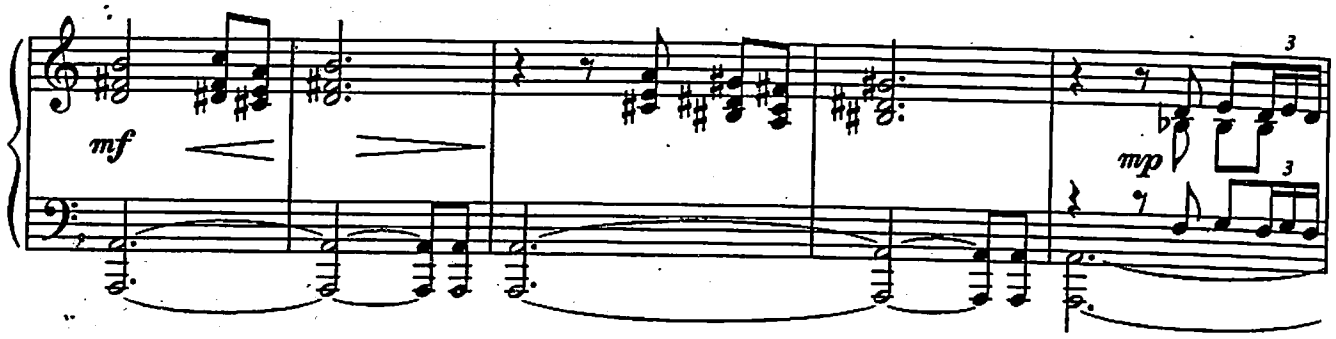
mf
mp
3
3

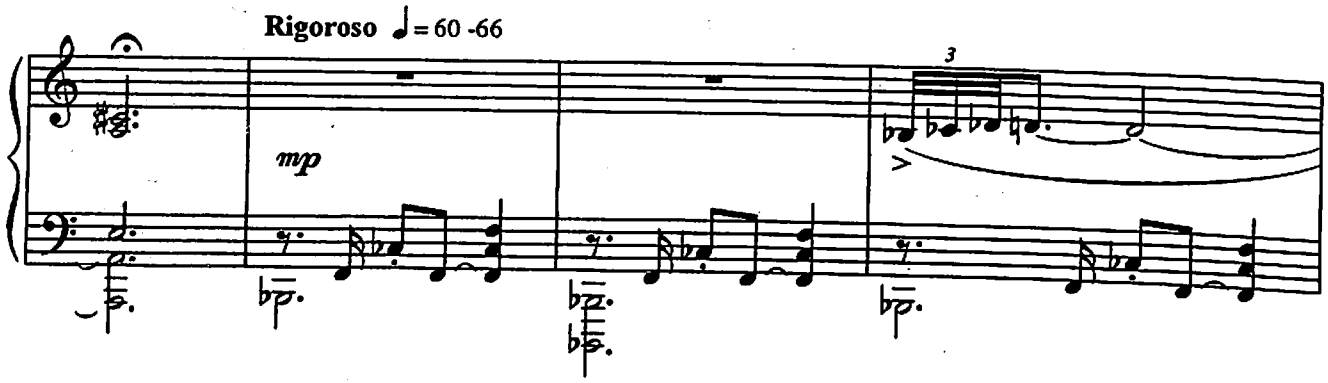
Rigoroso ♩= 60 -66
mp
3

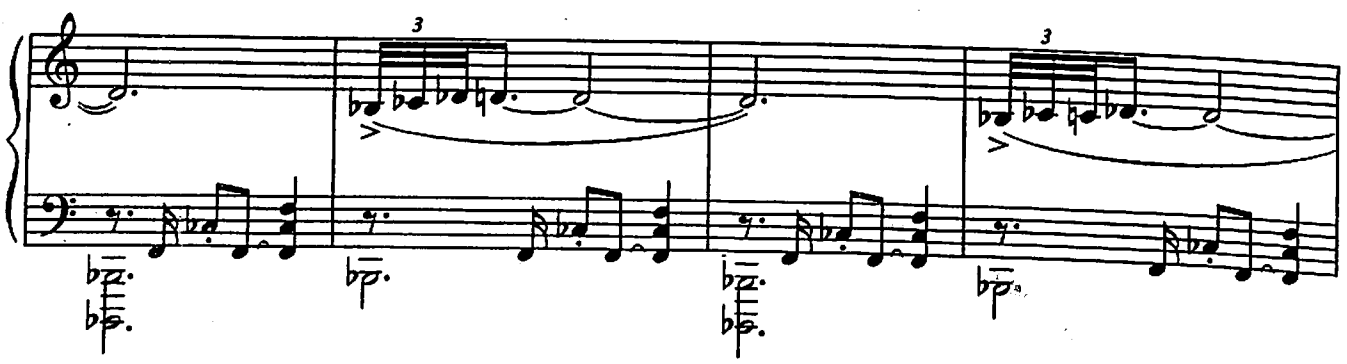
3
3

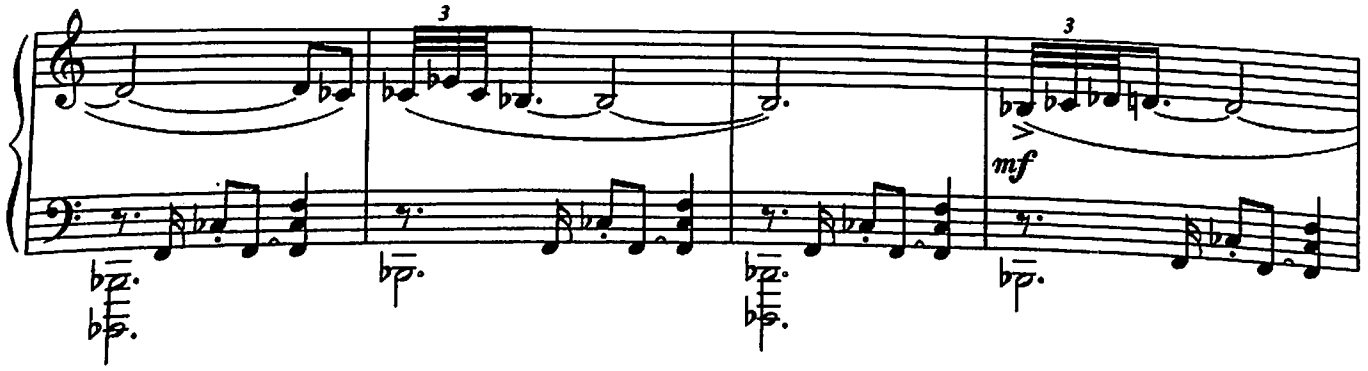
3
3
mf

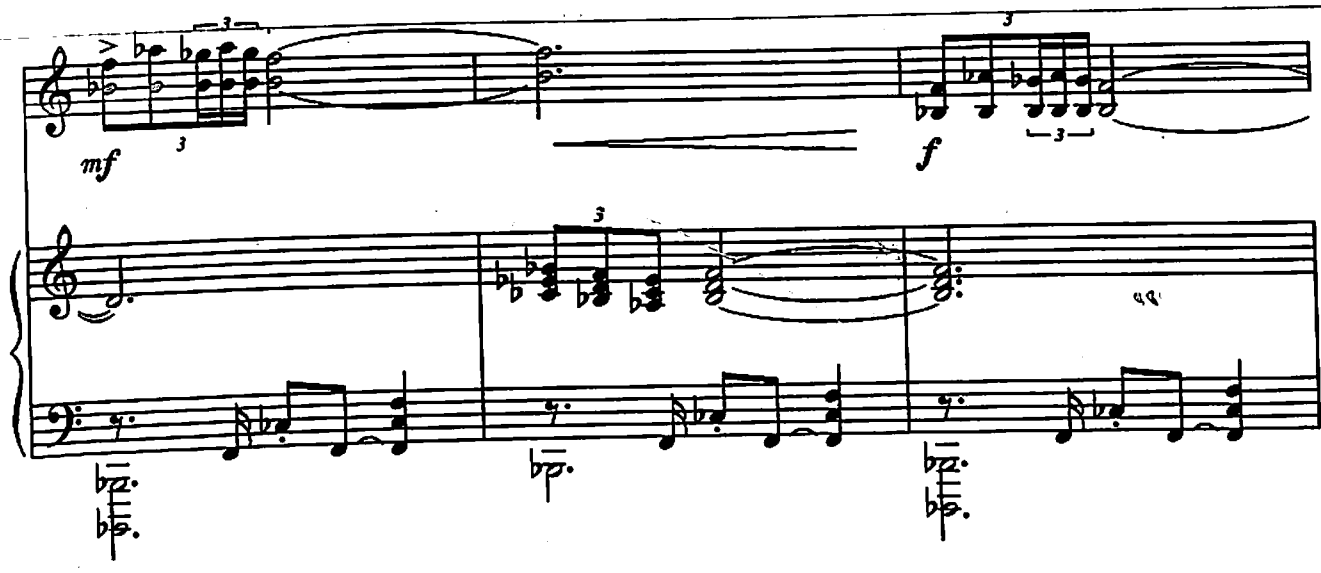
mf
f

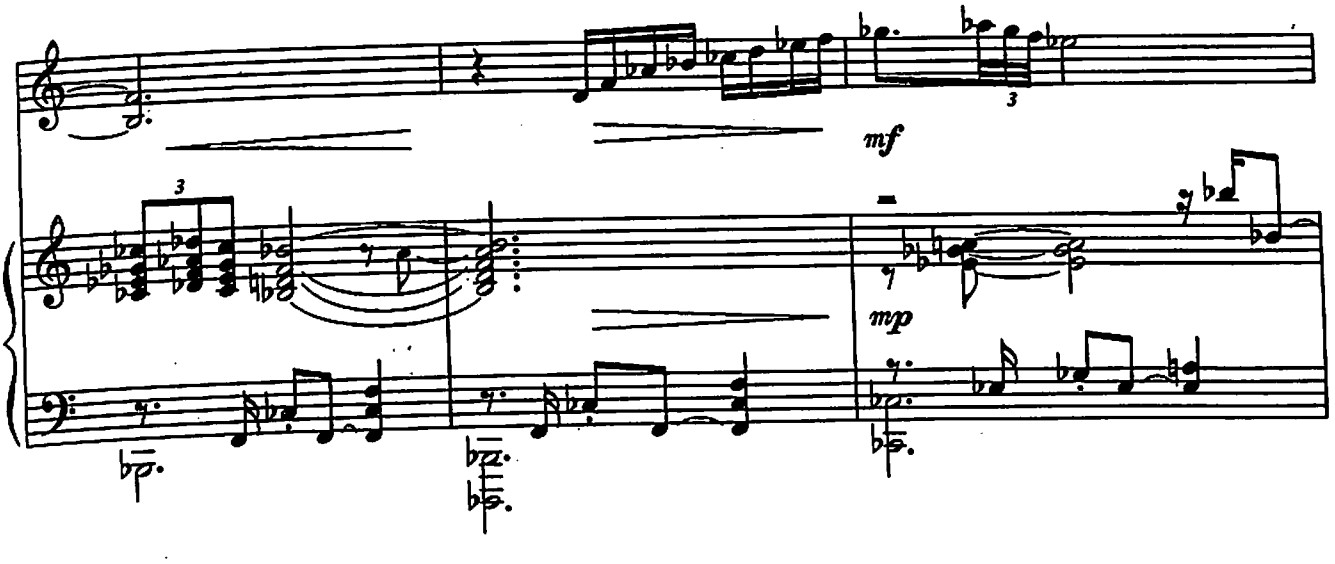
mf
mp

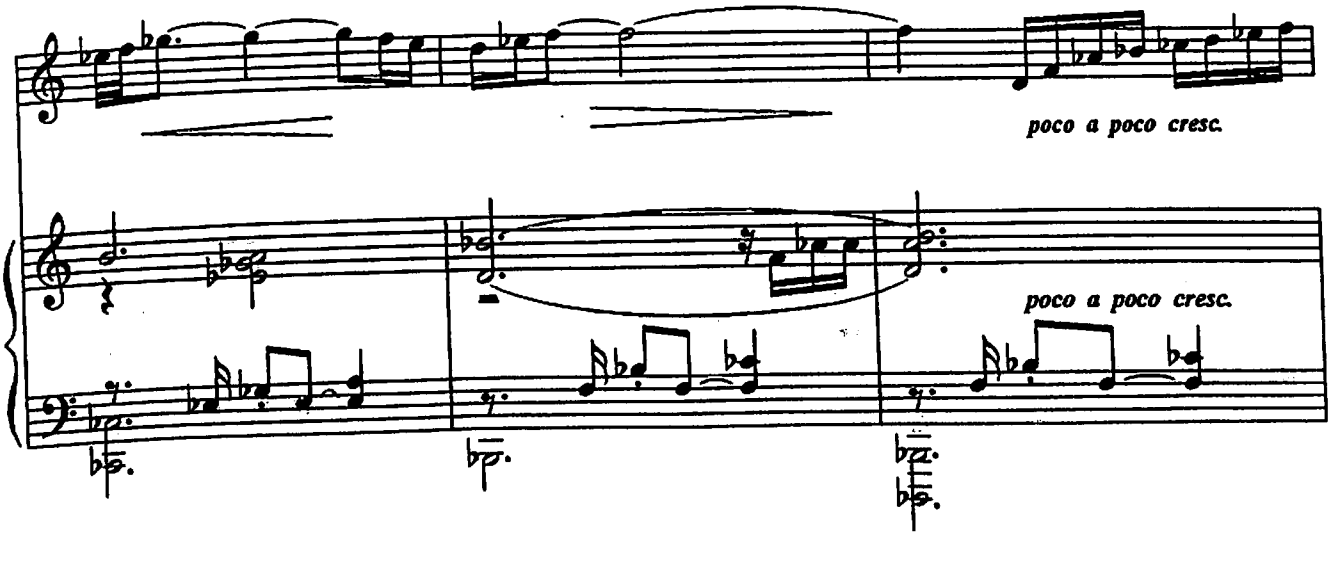
poco a poco cresc.
poco a poco cresc.

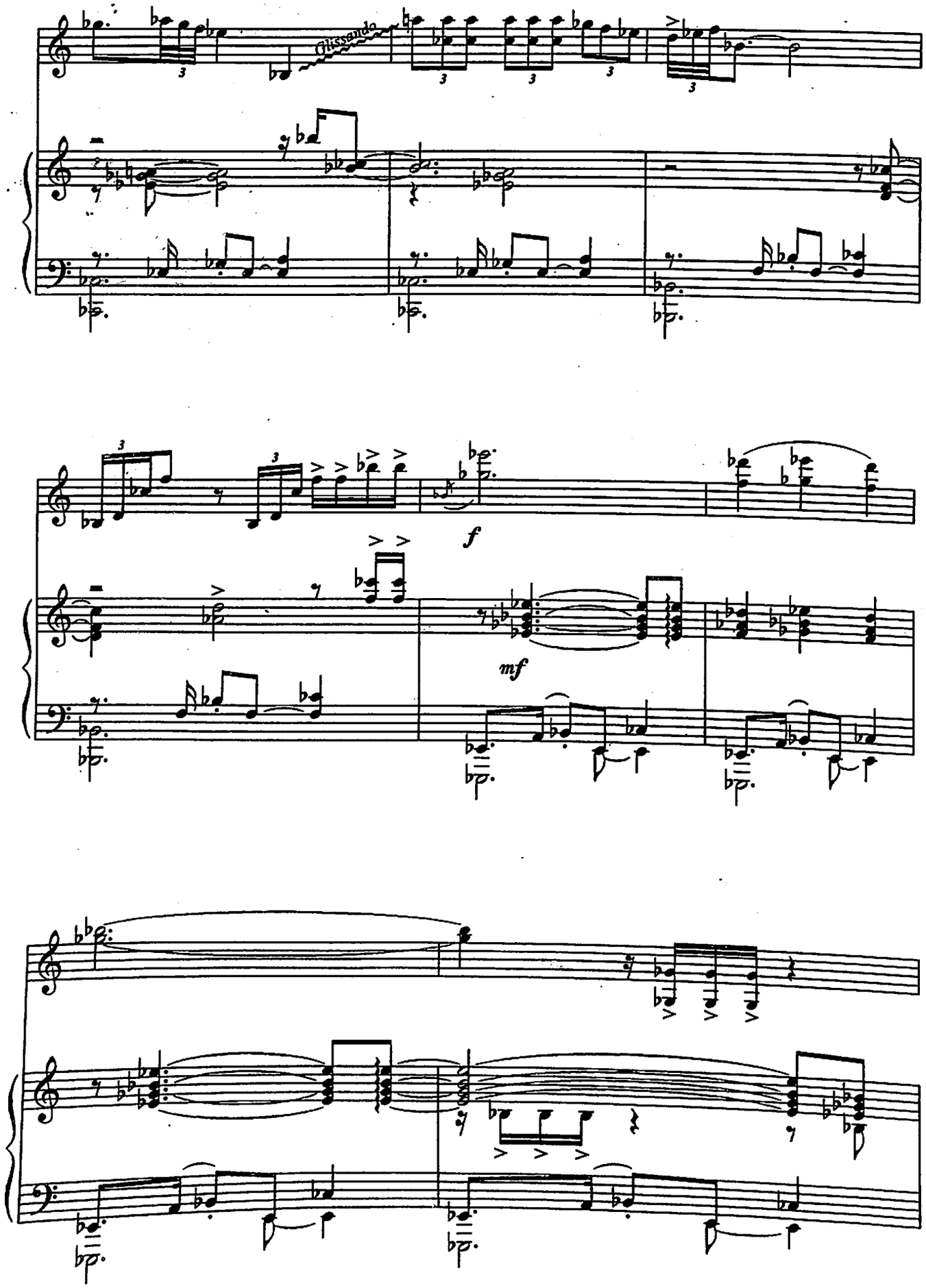
Glissando
f
mf

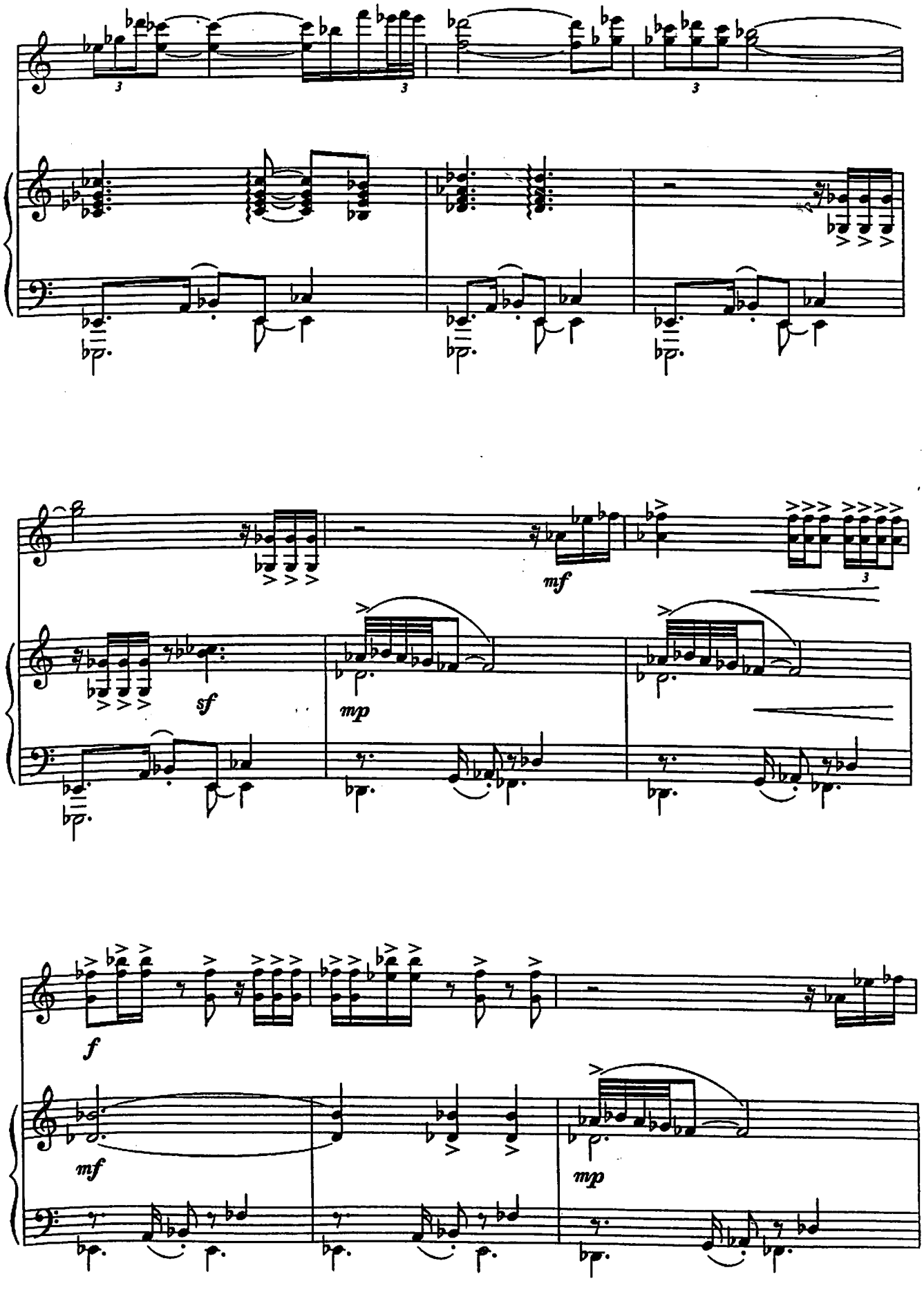
mf
sf
mp
f
mf
mp

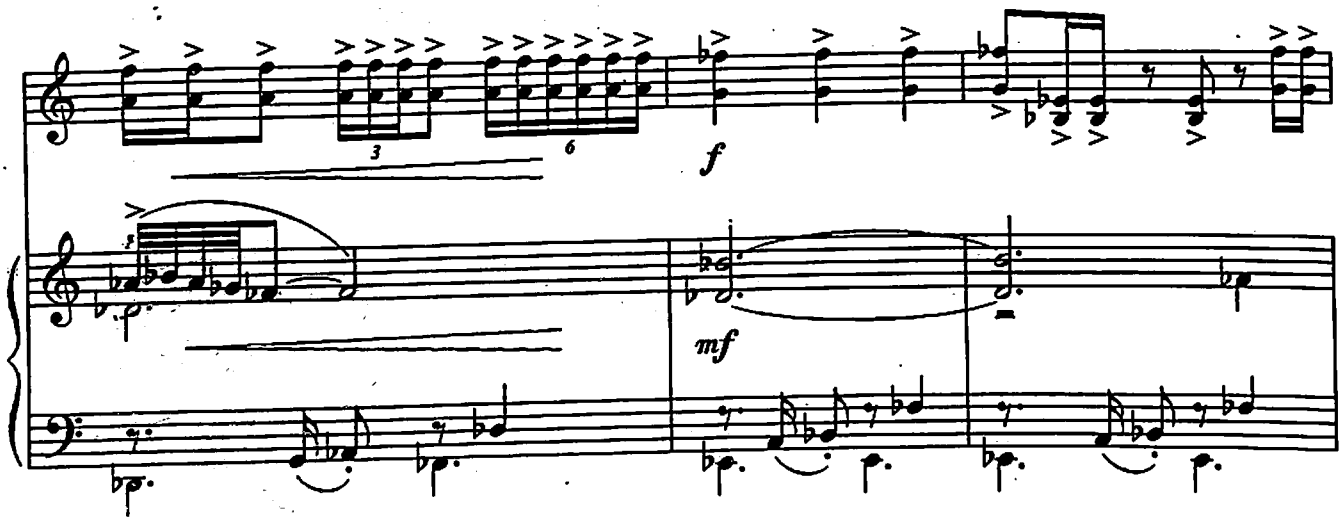
3
6
f
mf

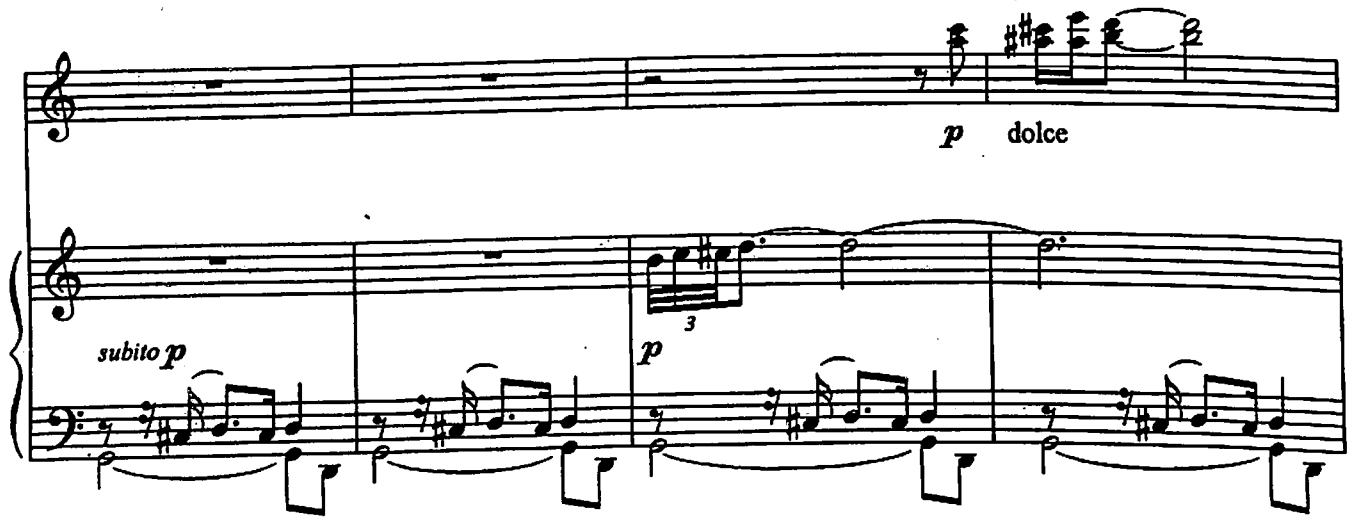
p dolce
subito p
3
p

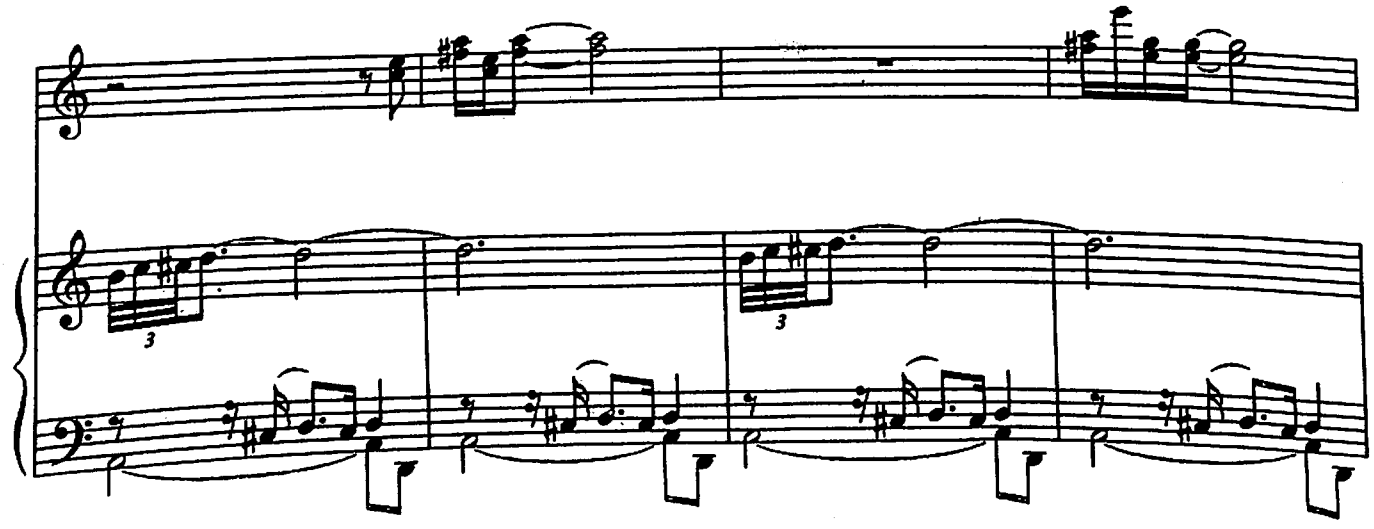
3
3

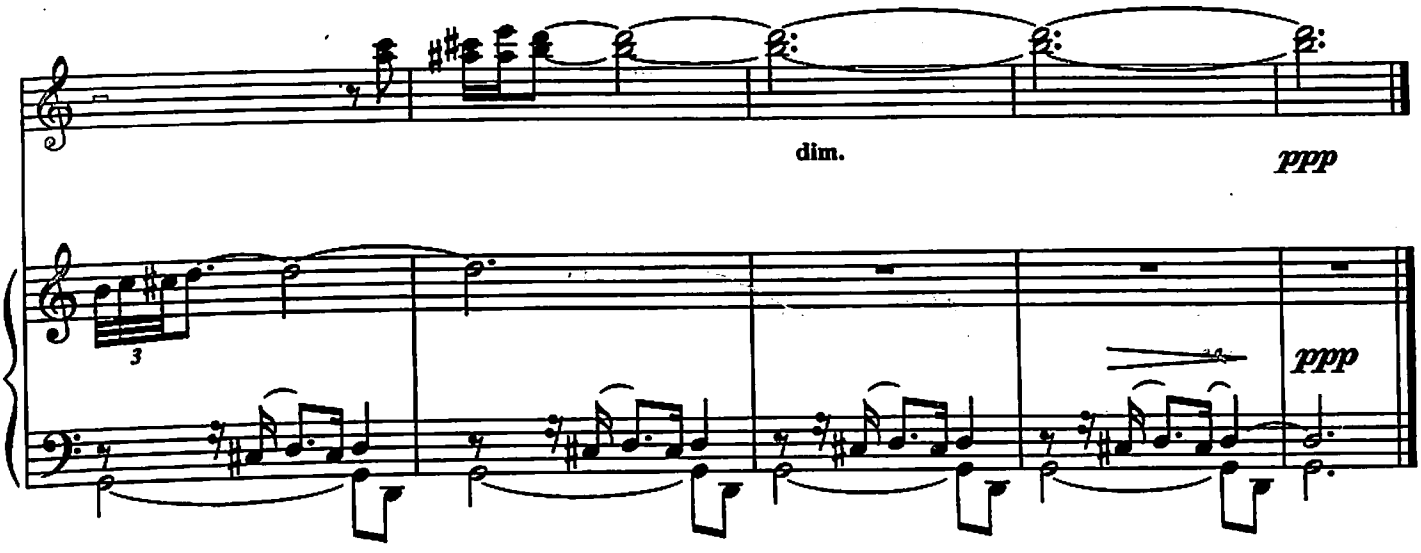
dim.
ppp
3
ppp

II

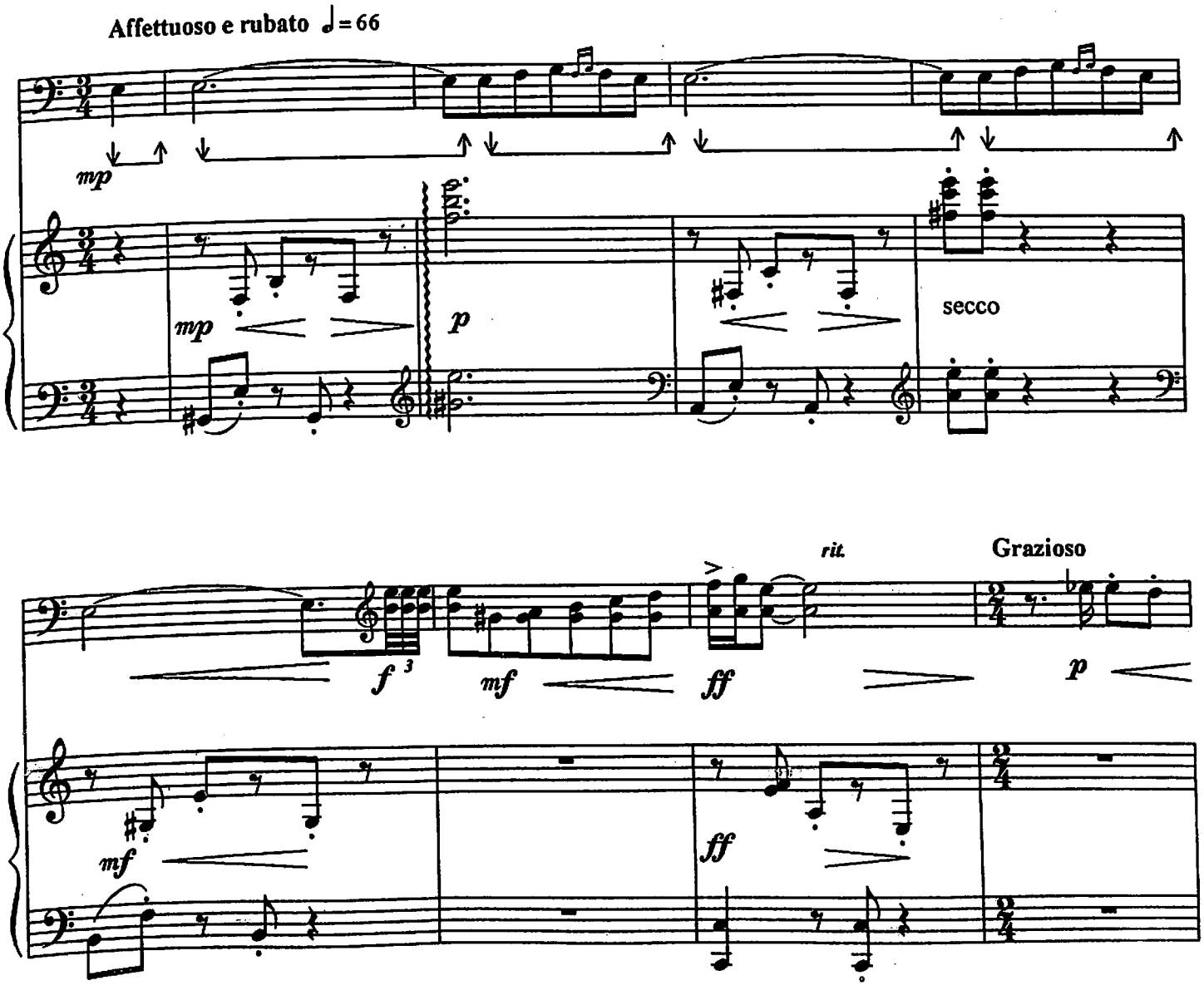
Affettuoso e rubato ♩= 66
mp
mp
p
secco
rit.
Grazioso
f 3
mf
ff
p
mf
ff

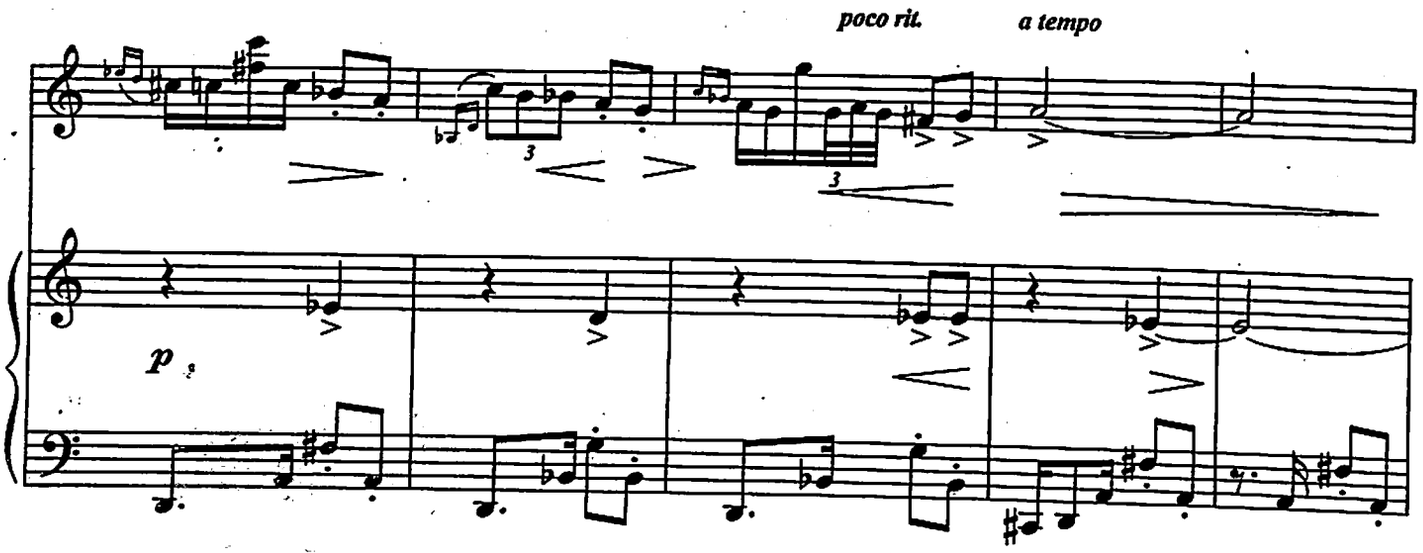
poco rit.
a tempo
p

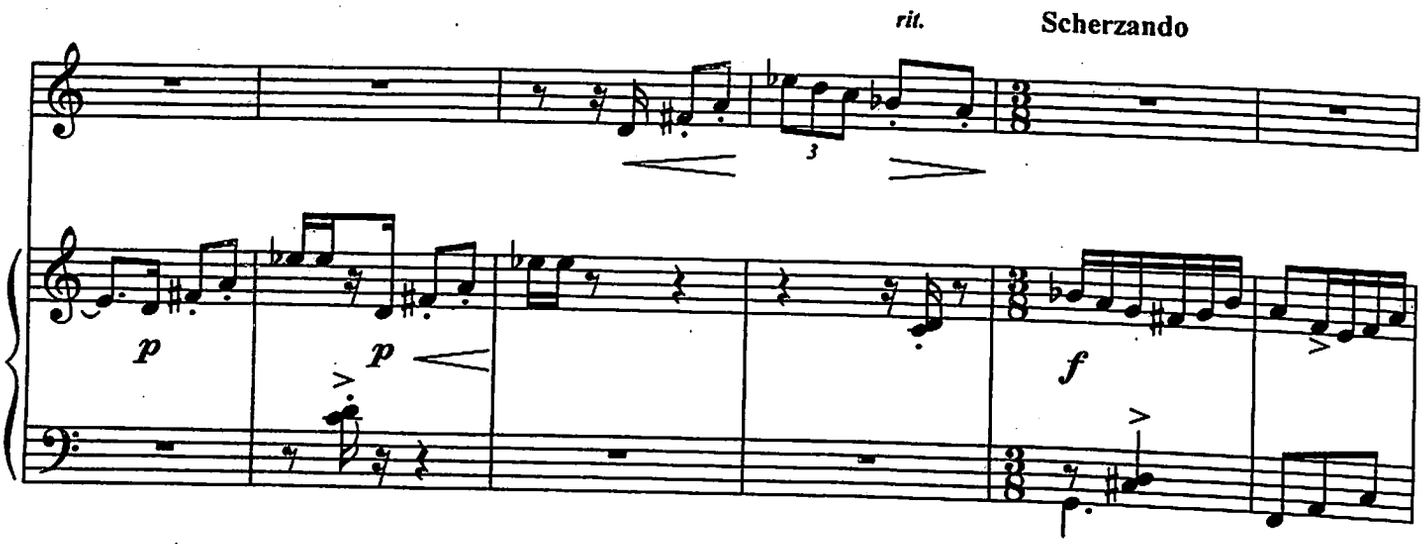
rit.
Scherzando
p
p
f

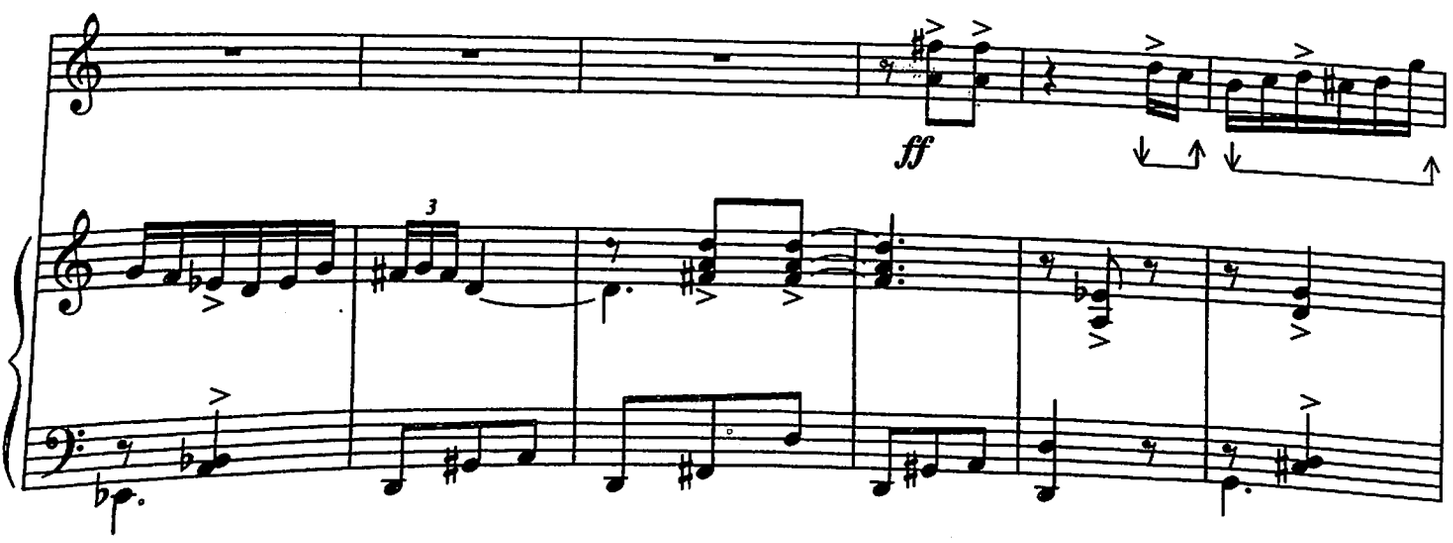
ff

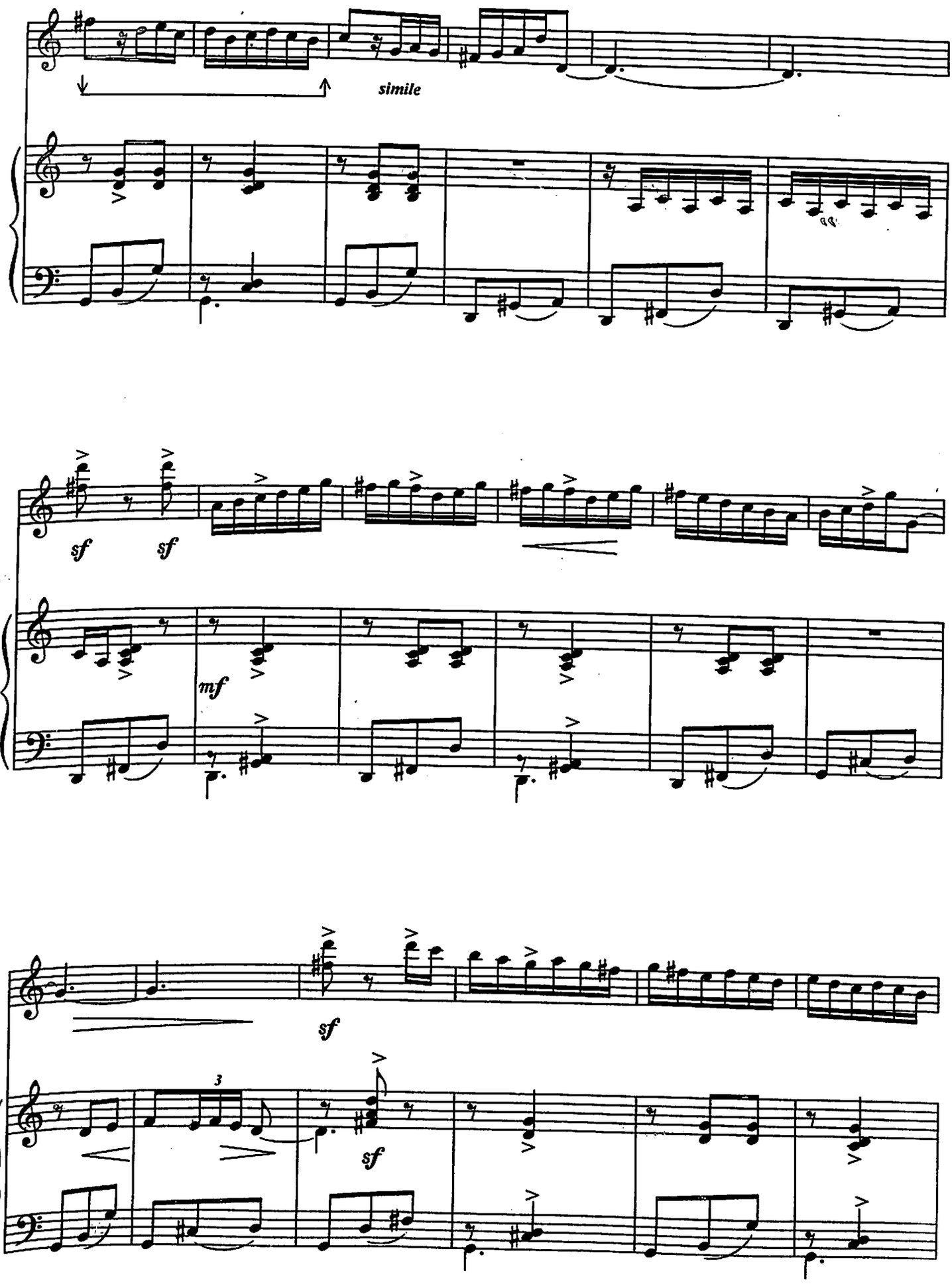
simile
sf
sf
mf
sf
3
sf

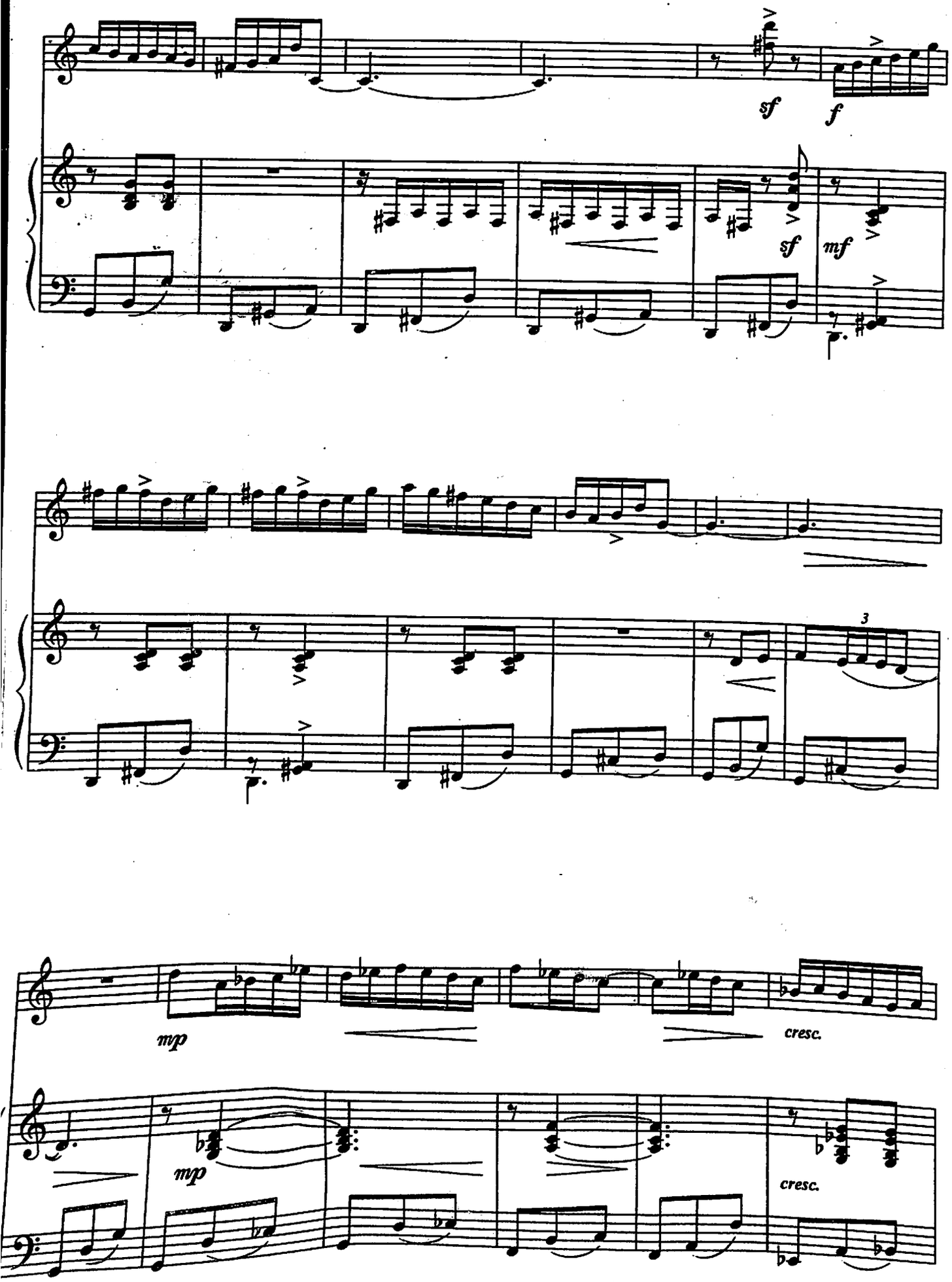
sf
f
sf
mf
3
mp
cresc.
mp
cresc.

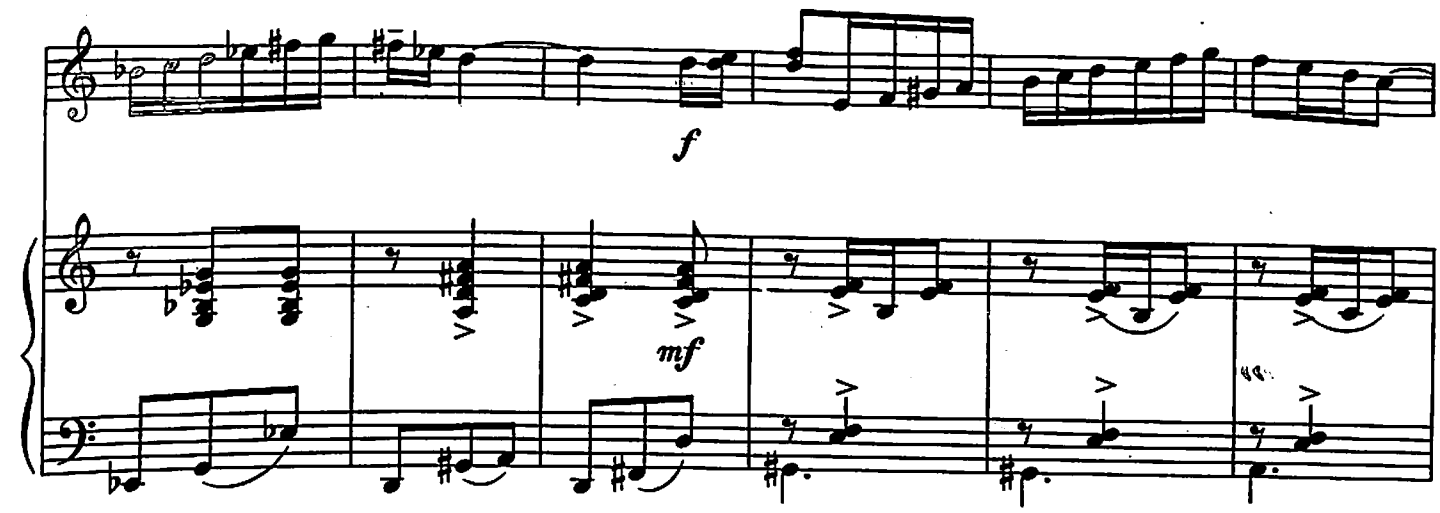
f
mf

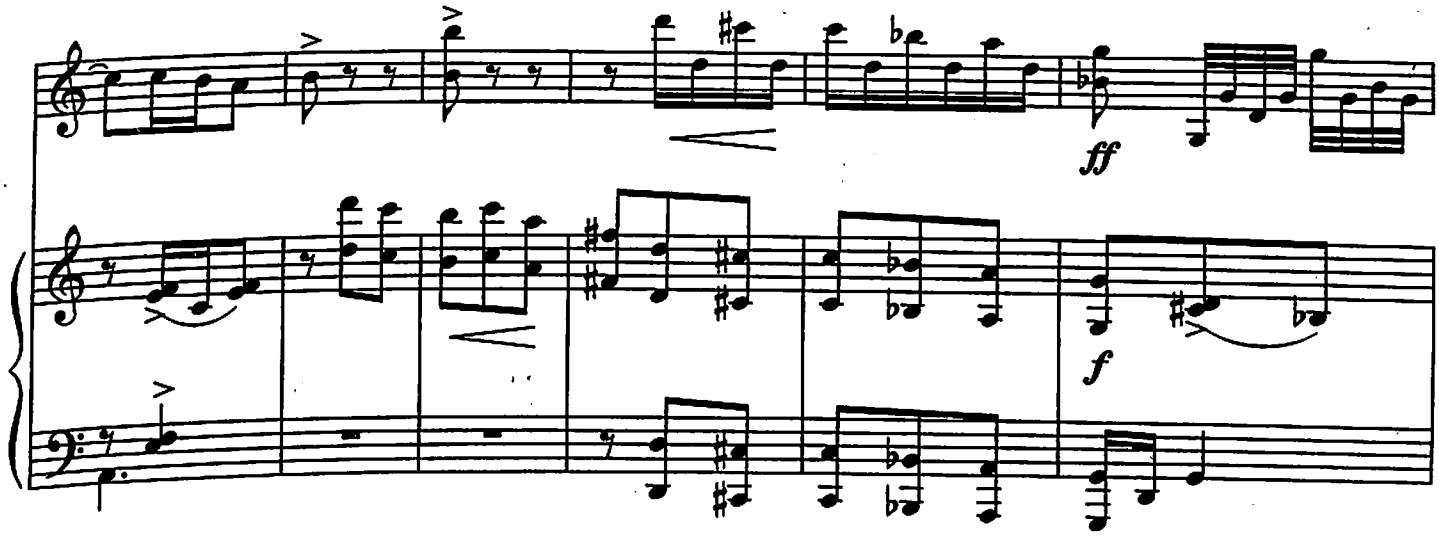
ff
f

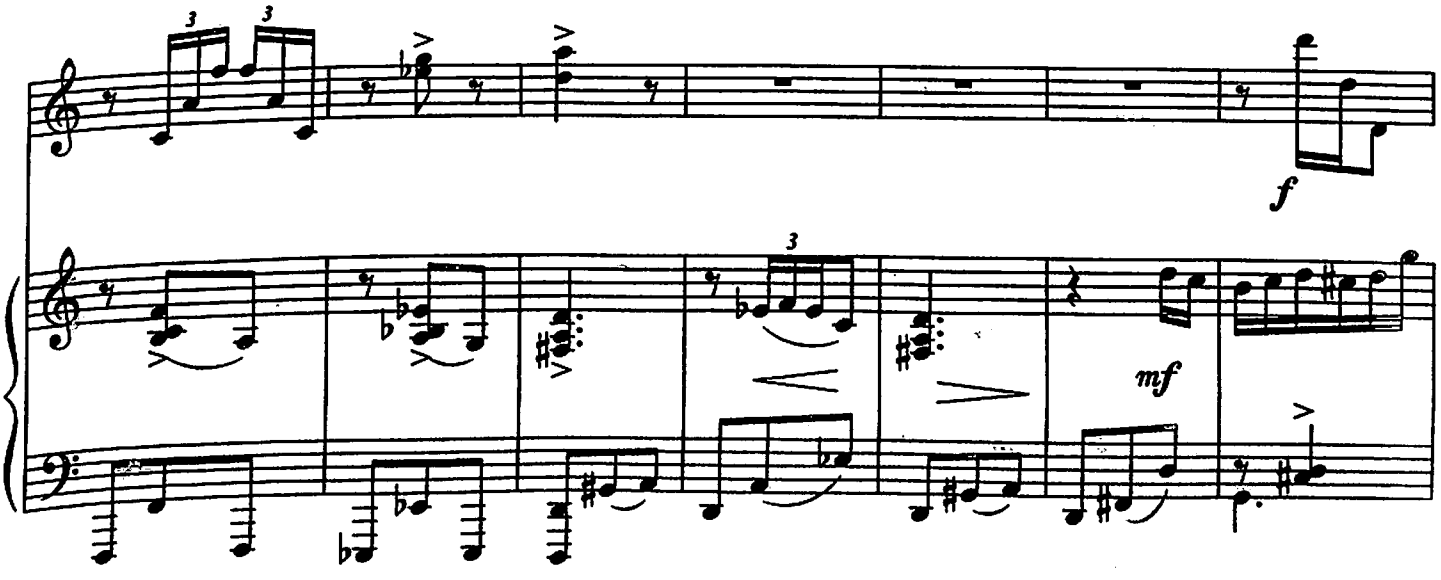
3
3
f
3
mf

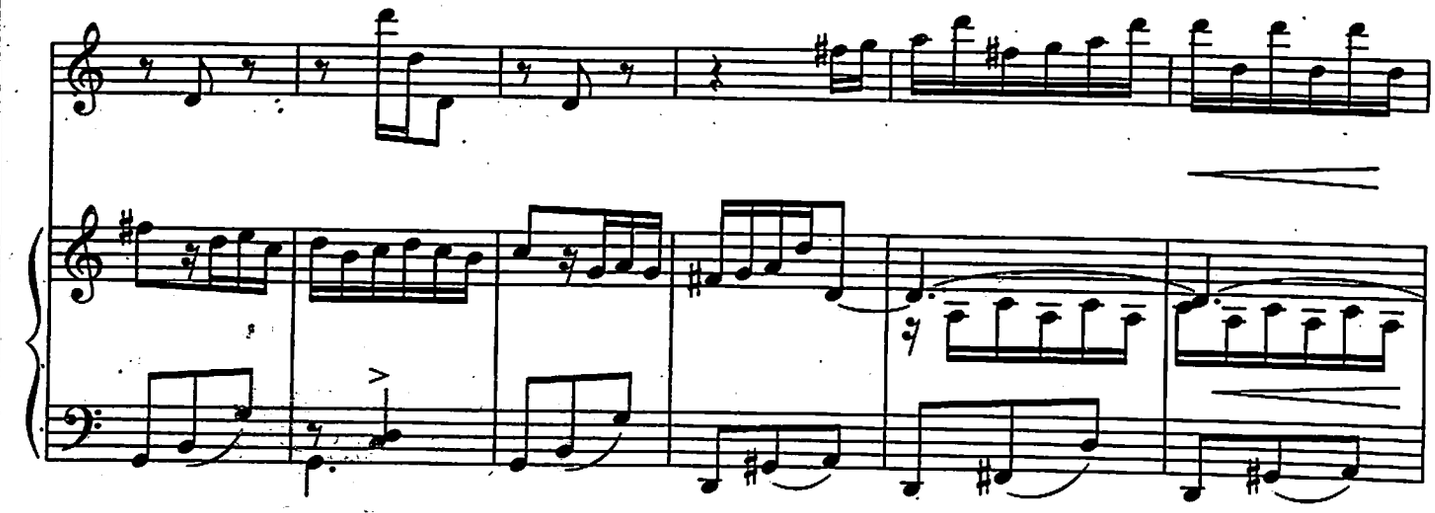

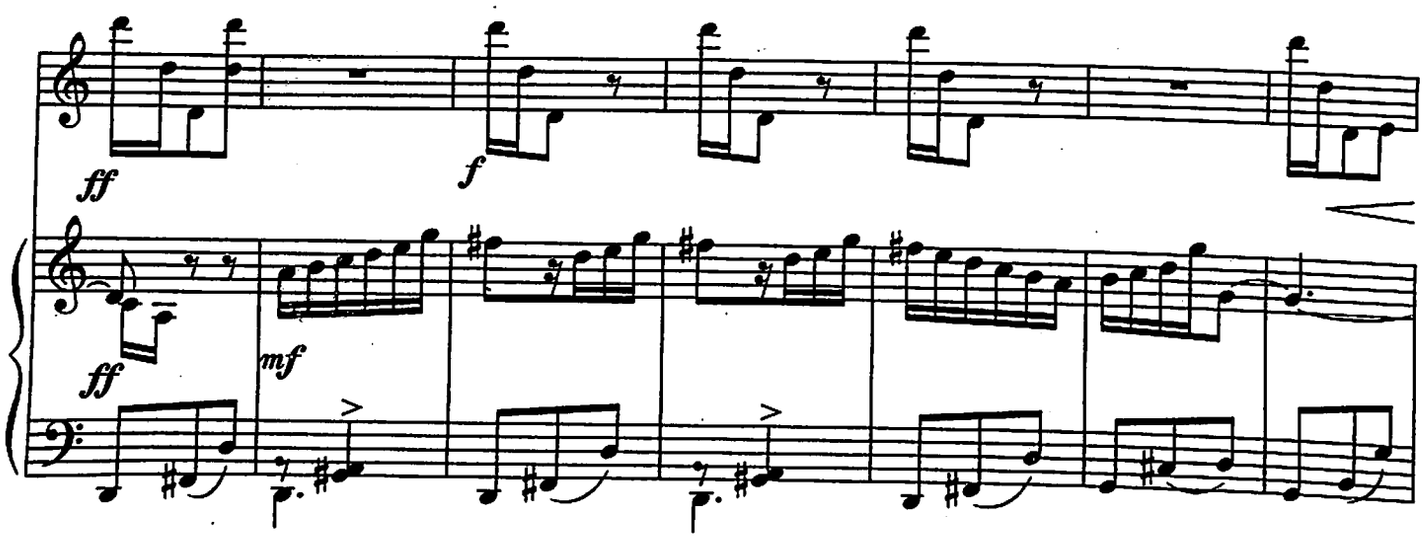
ff
f
ff
mf

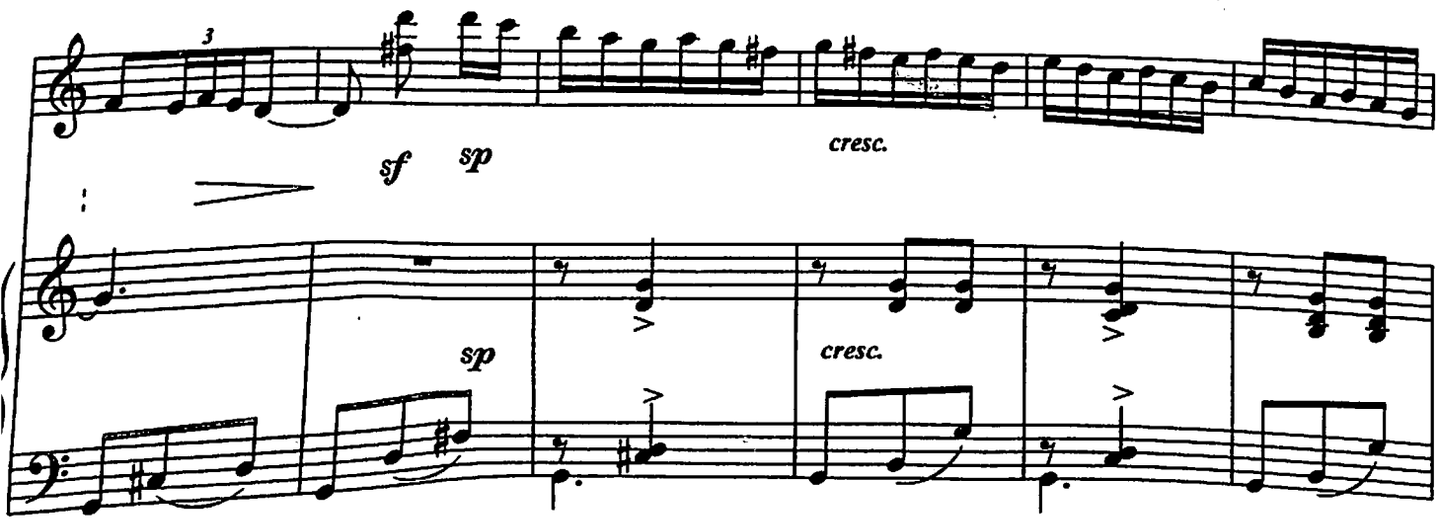
3
sf
sp
cresc.
sp
cresc.

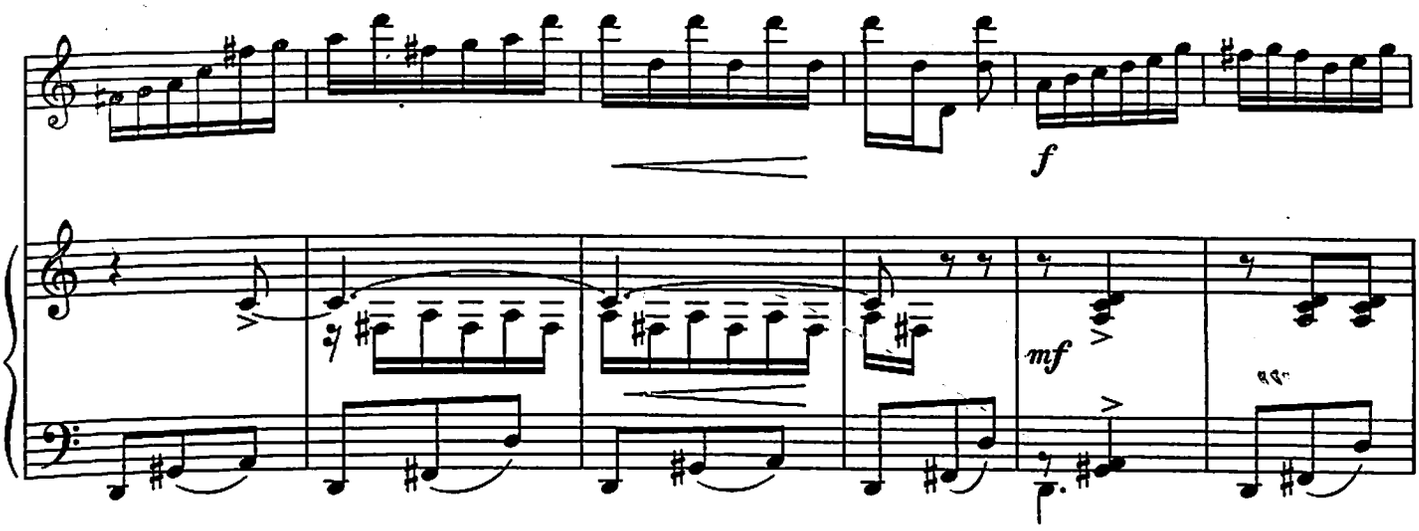
f
mf

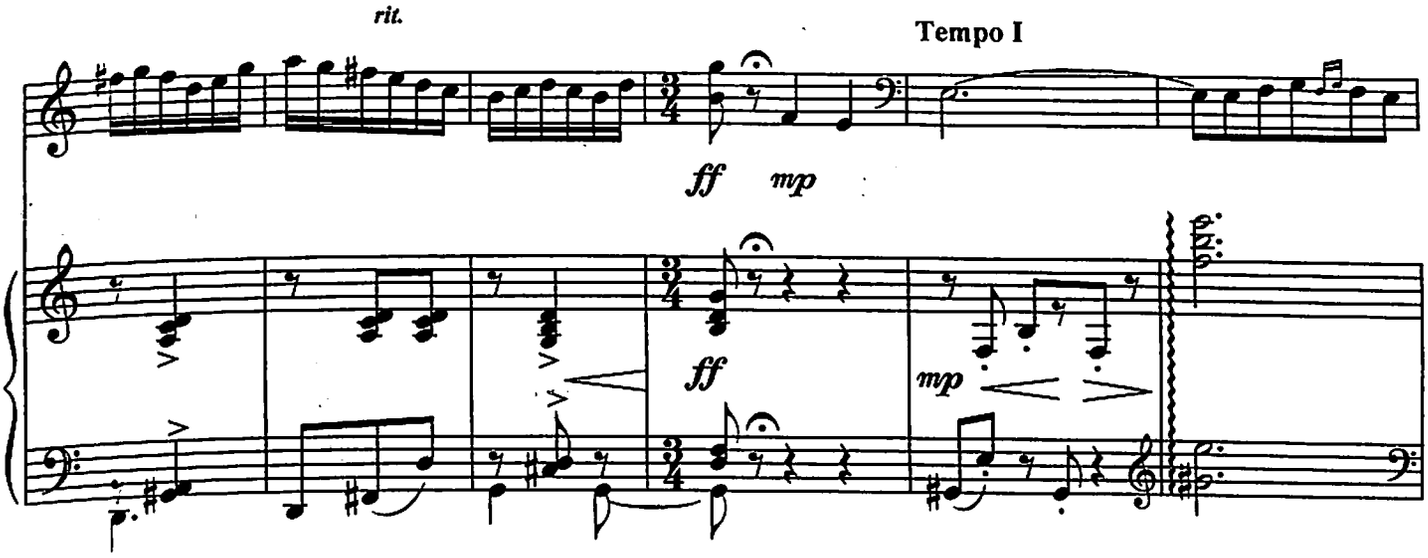
rit.
Tempo I
ff
mp
ff
mp

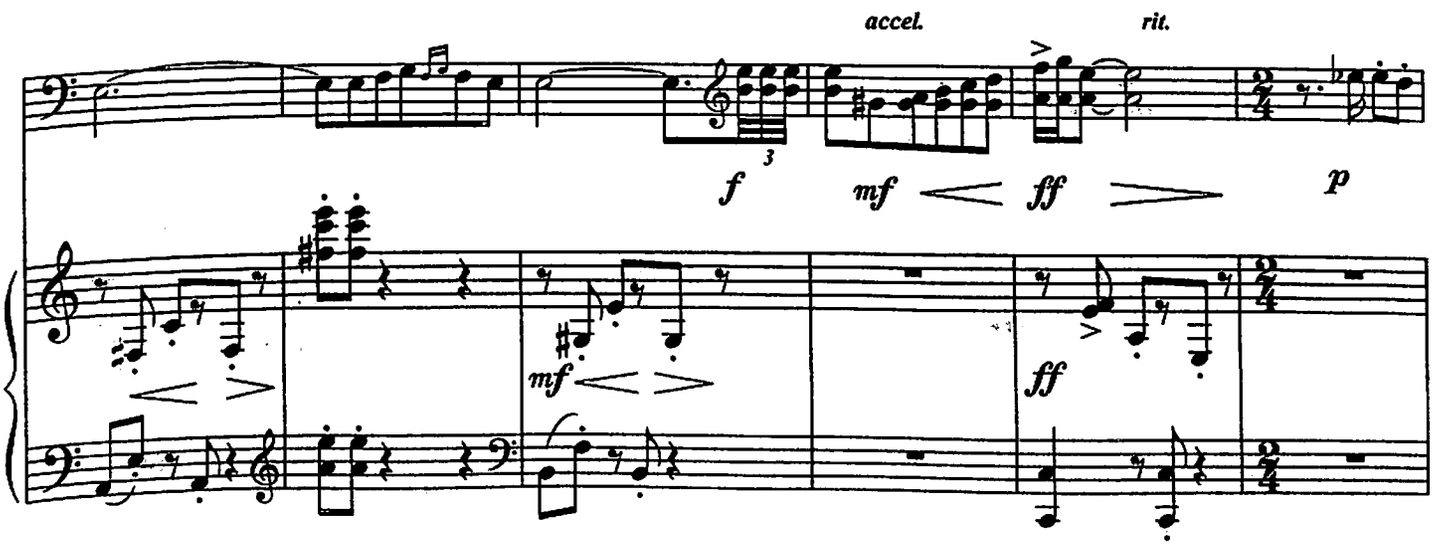
accel.
rit.
3
f
mf
ff
p
mf
ff

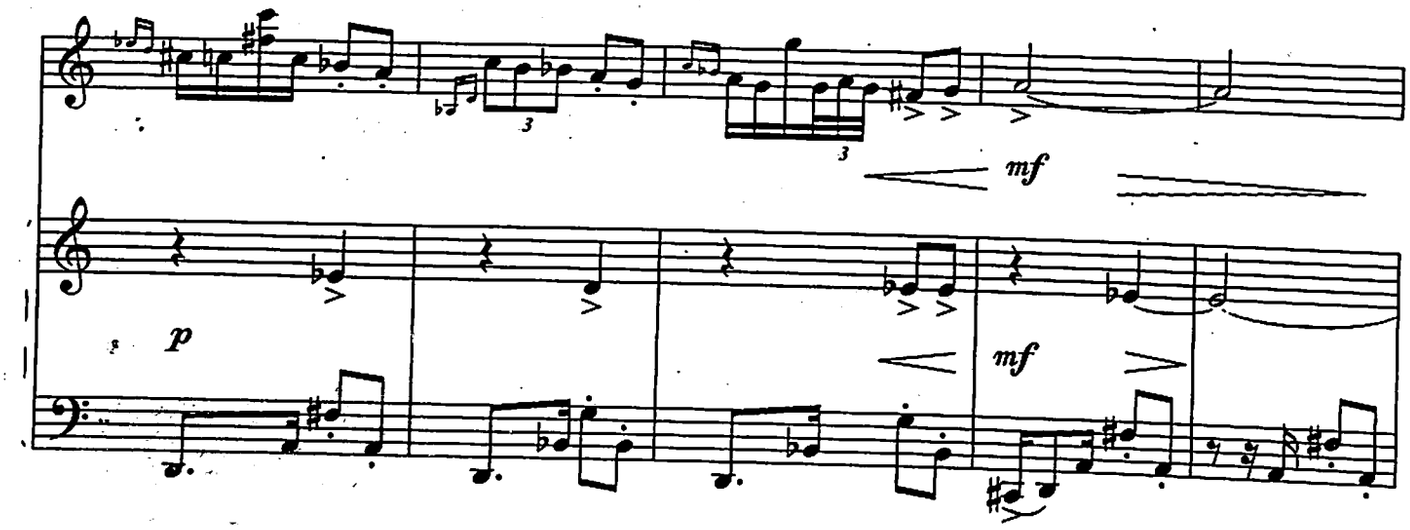

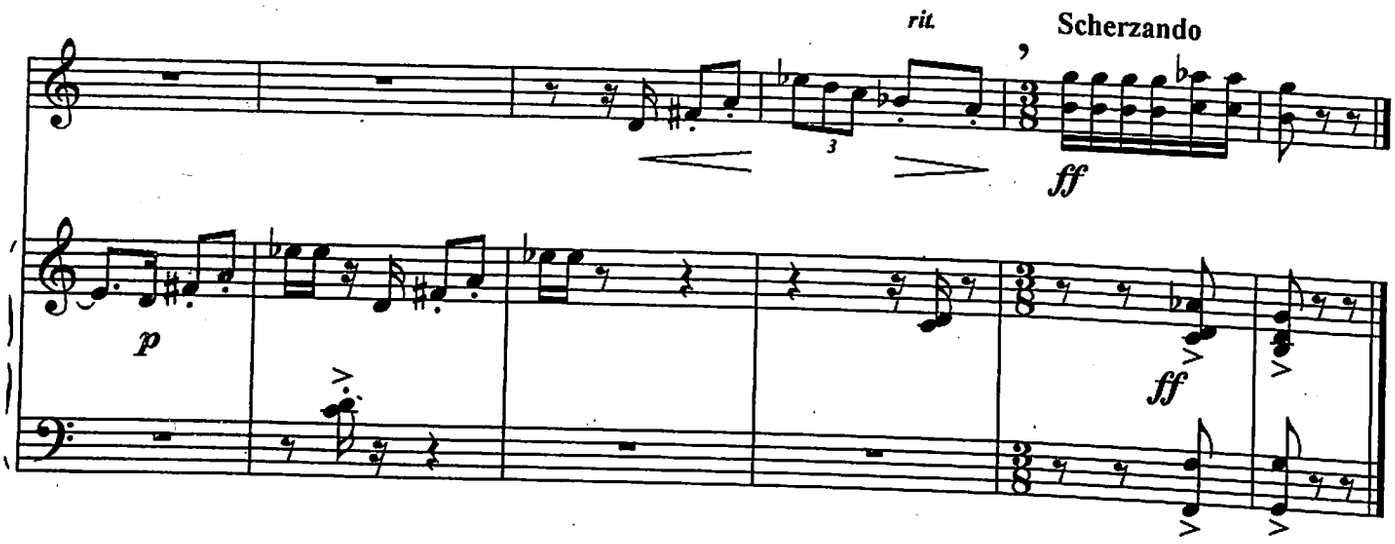

III

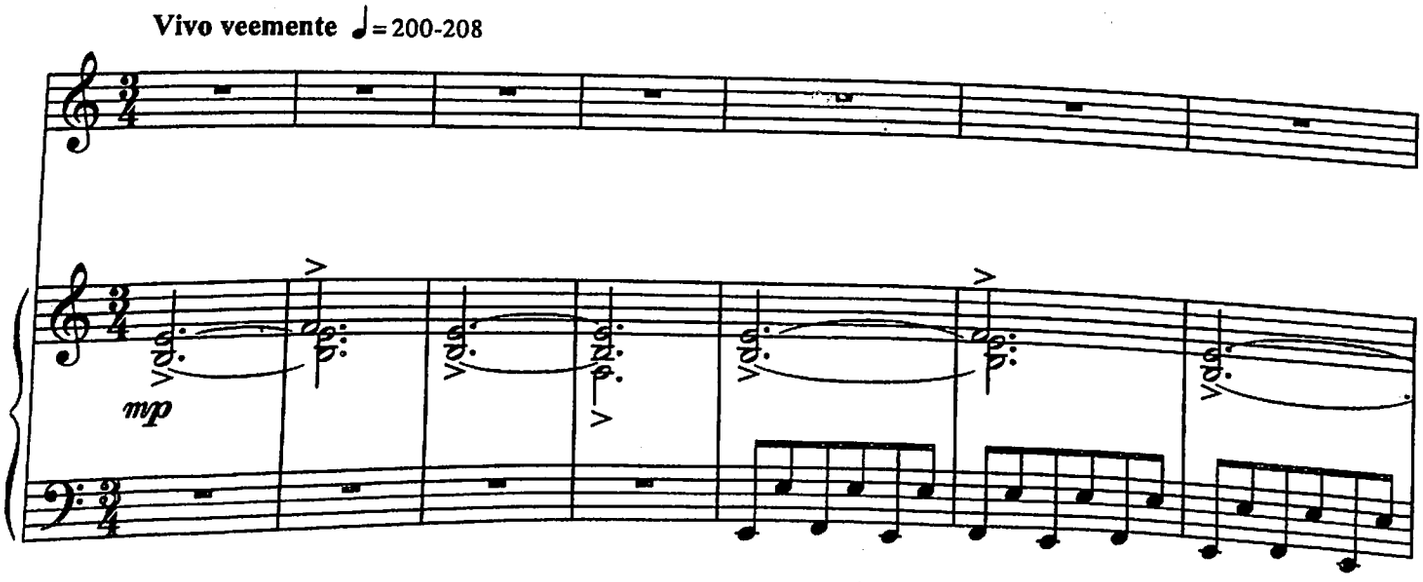

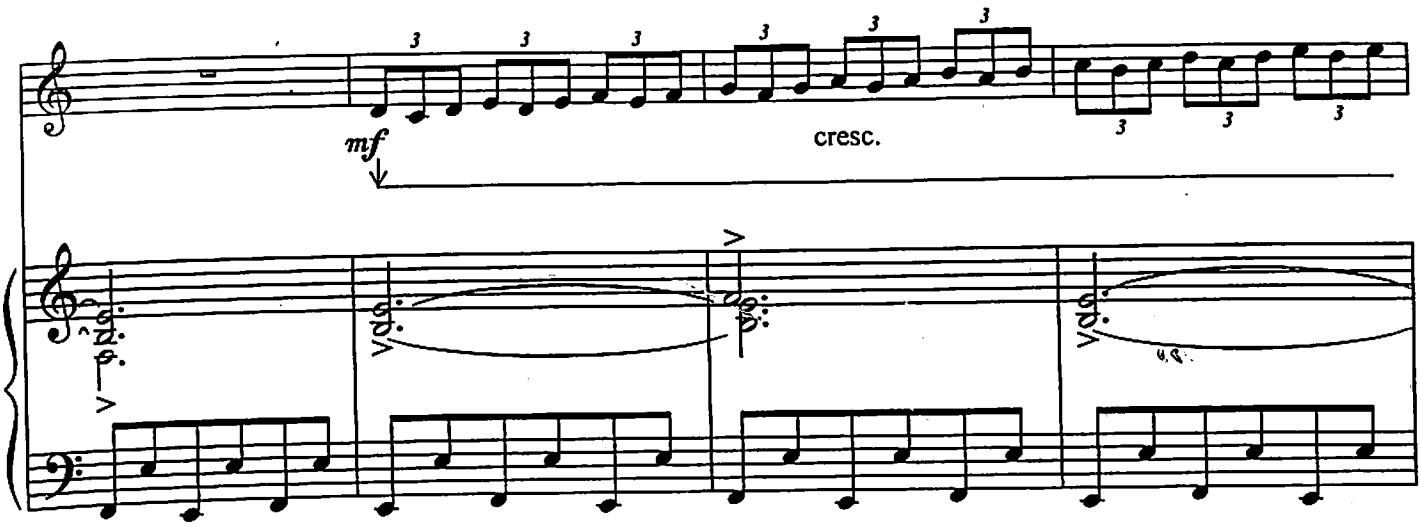
mf
cresc.

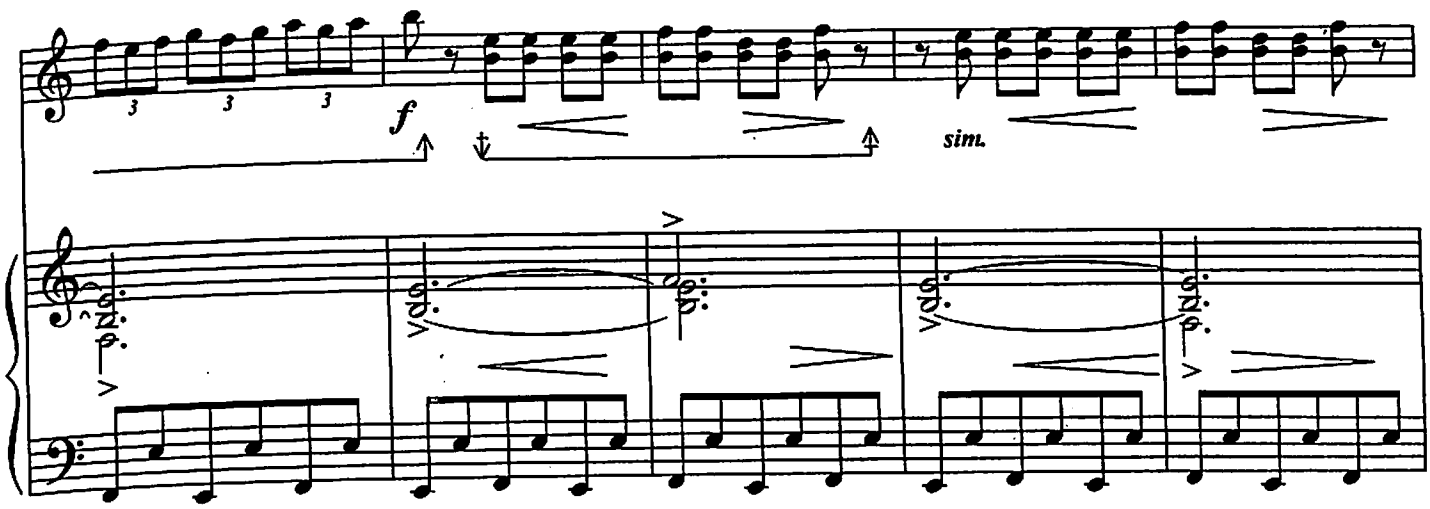
f
sim.

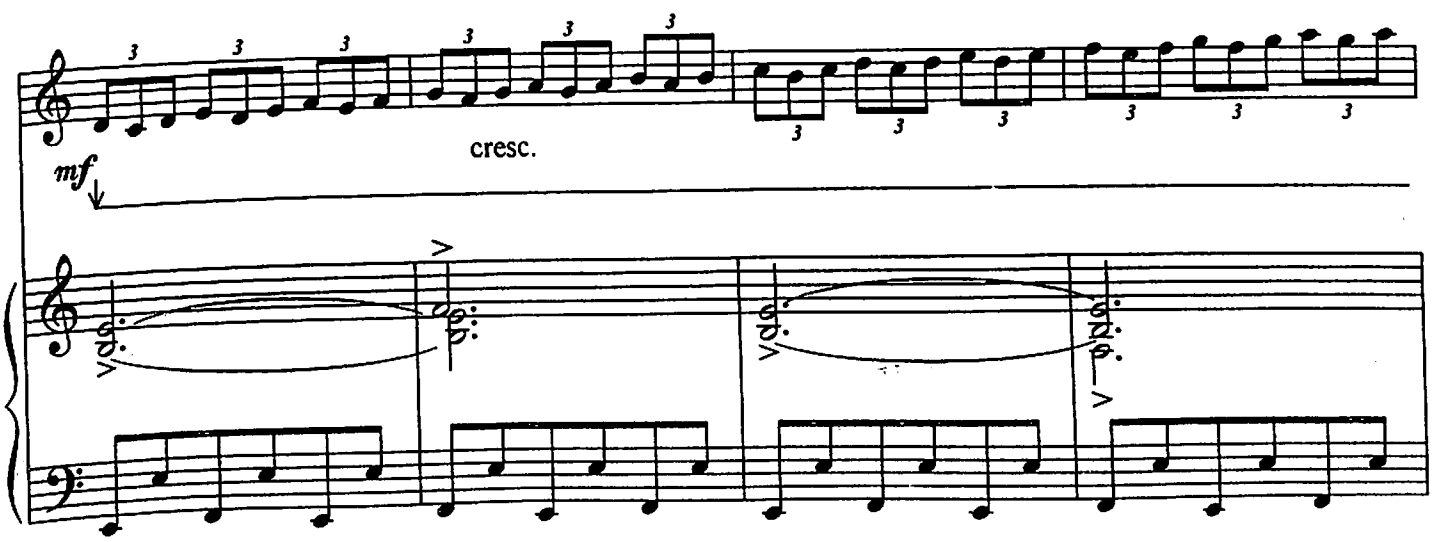
cresc.
mf

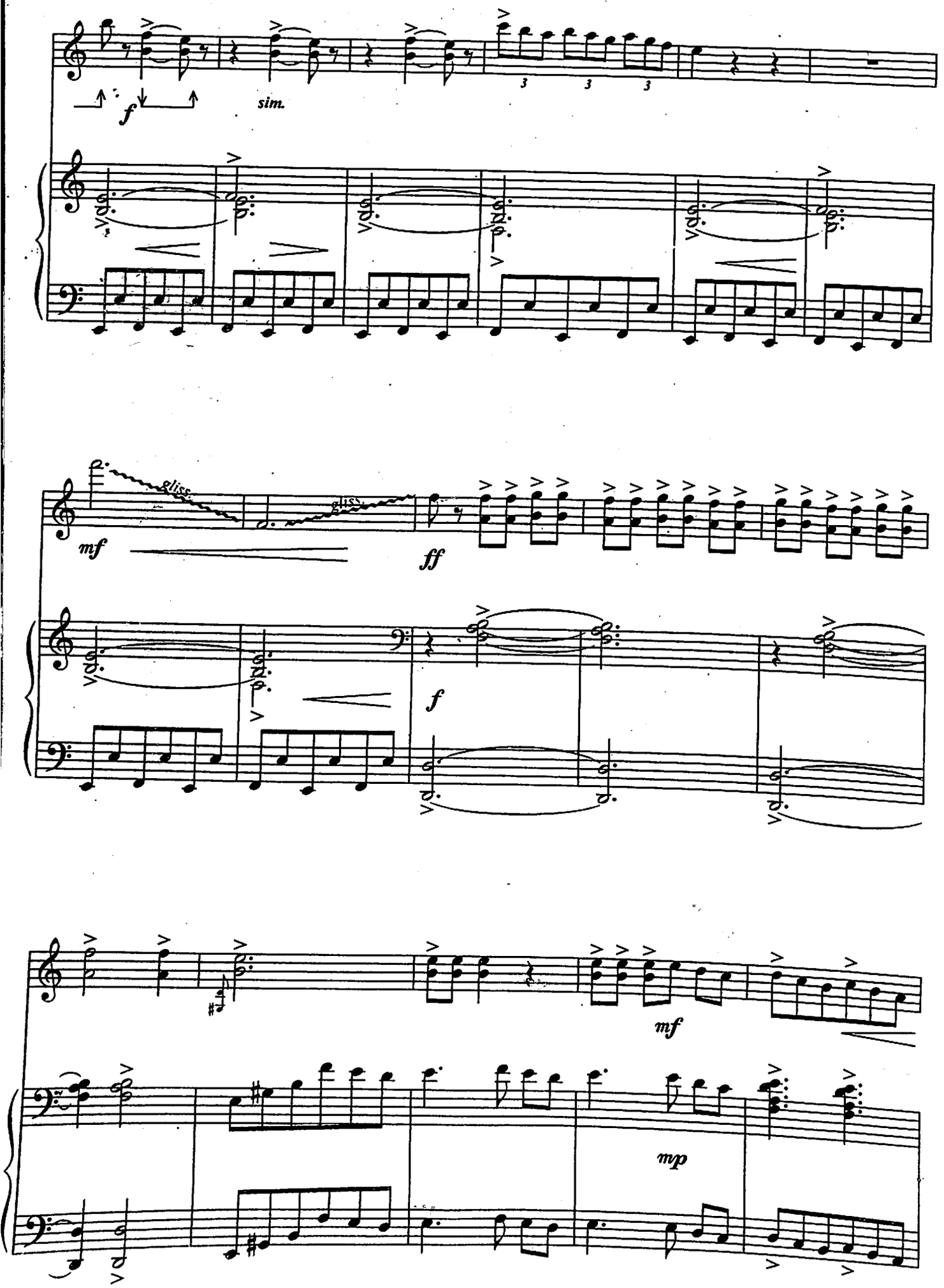
f
sim.
3
3
3
gliss.
gliss.
mf
ff
f
mf
mp

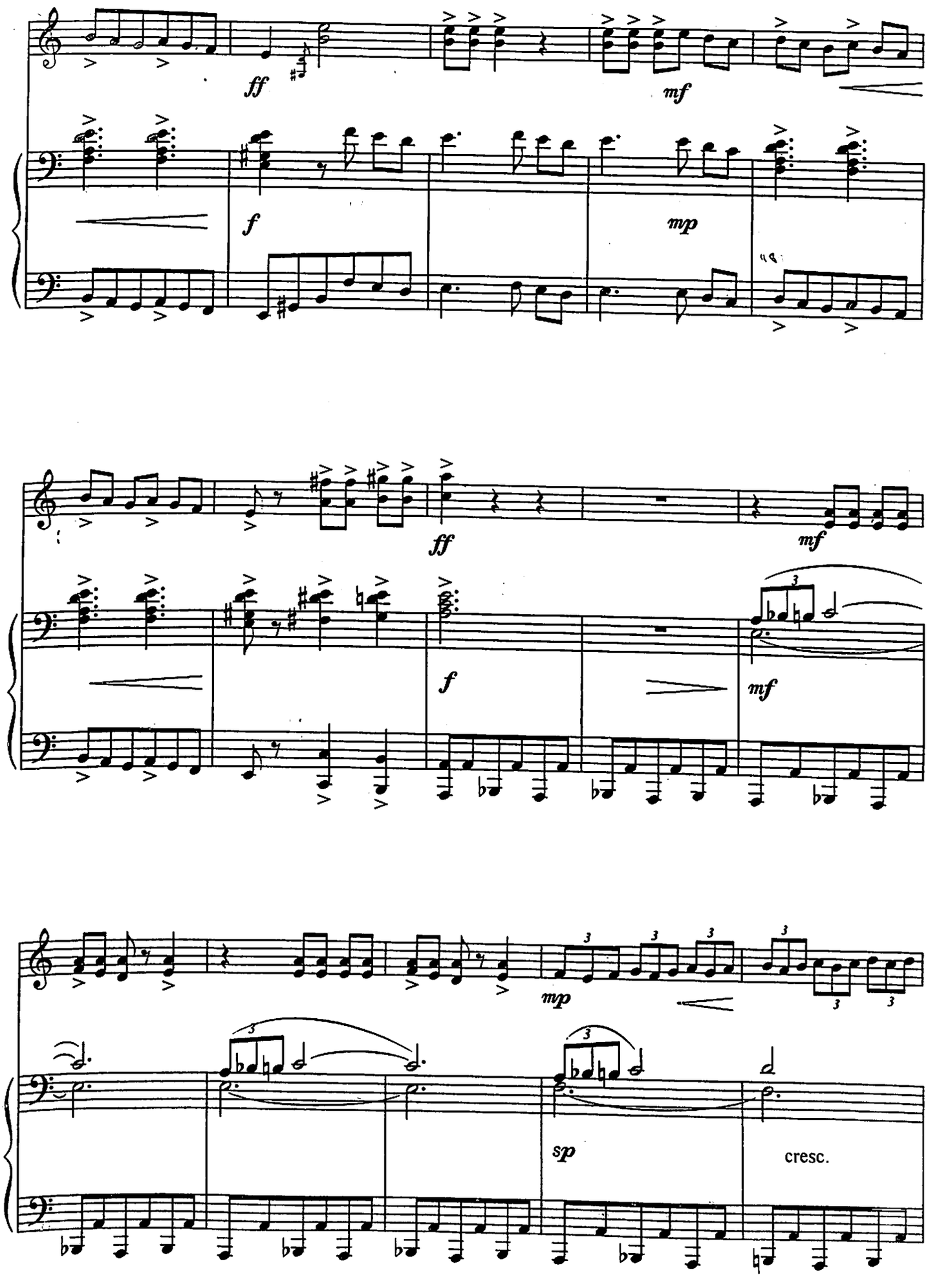
ff
mf
f
mp
ff
mf
f
mf
mp
sp
cresc.

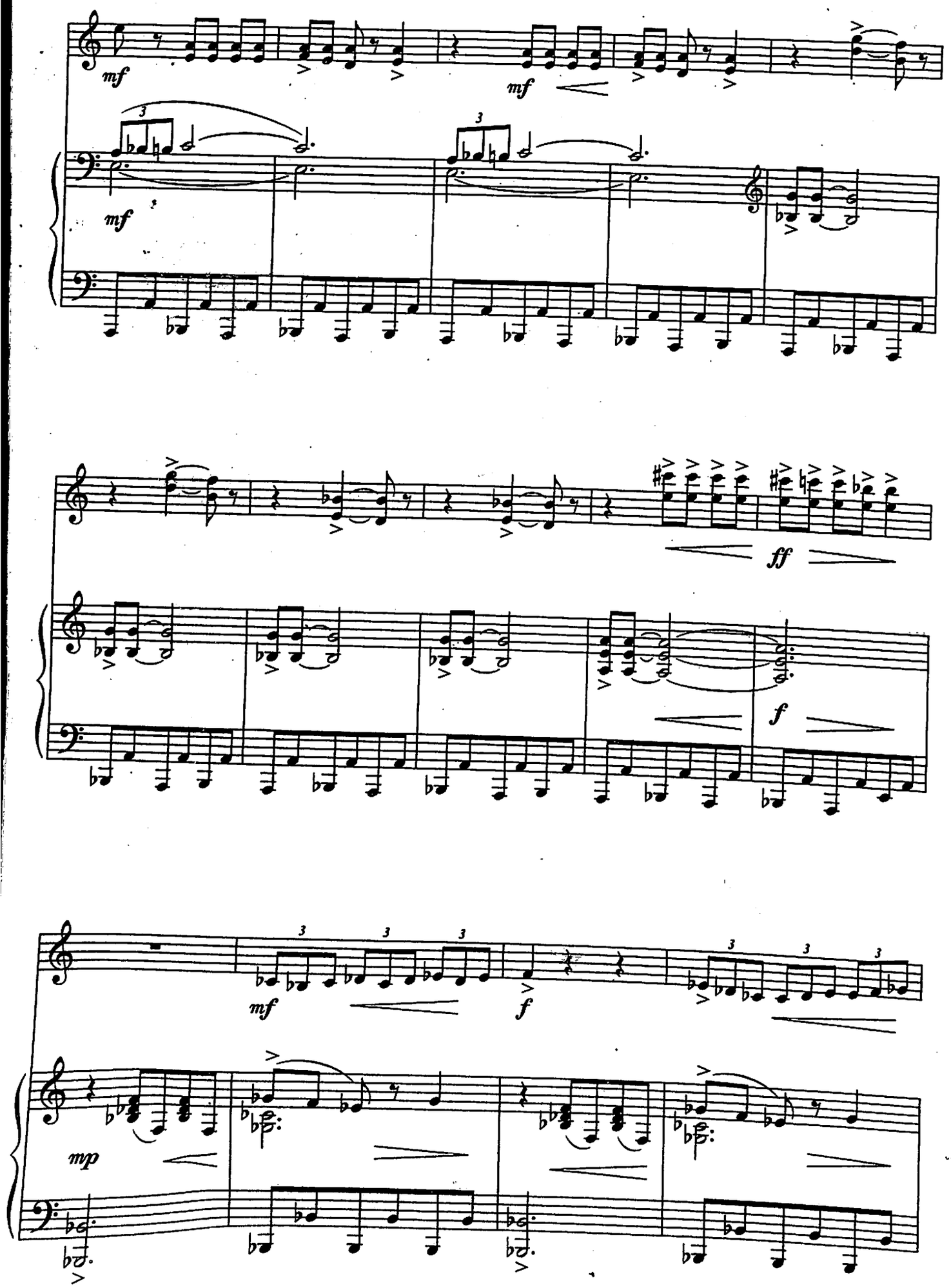
mf
mf
mf
ff
f
mf
f
mp

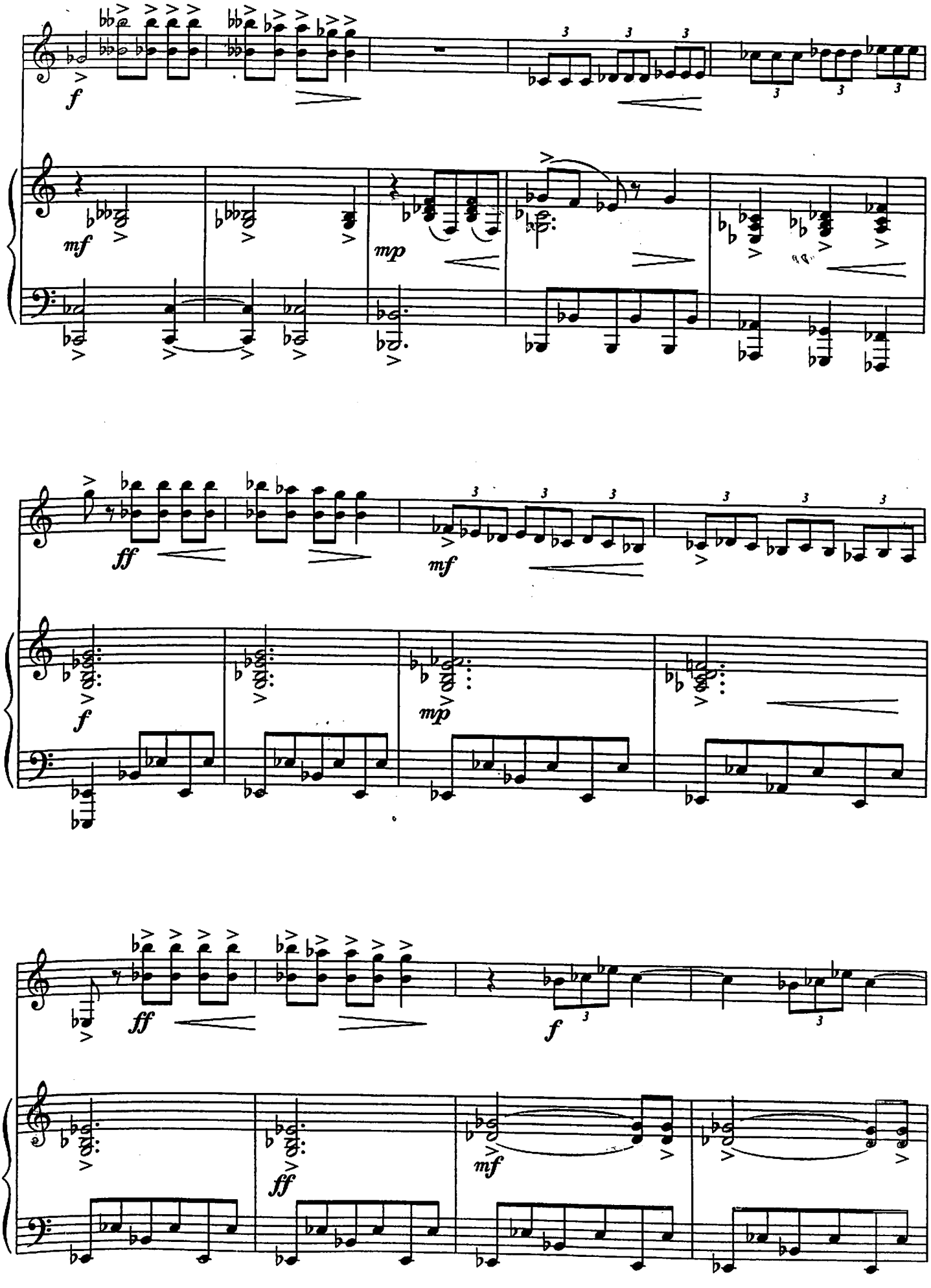
f
mf
mp
ff
mf
f
mp
ff
f
ff
mf

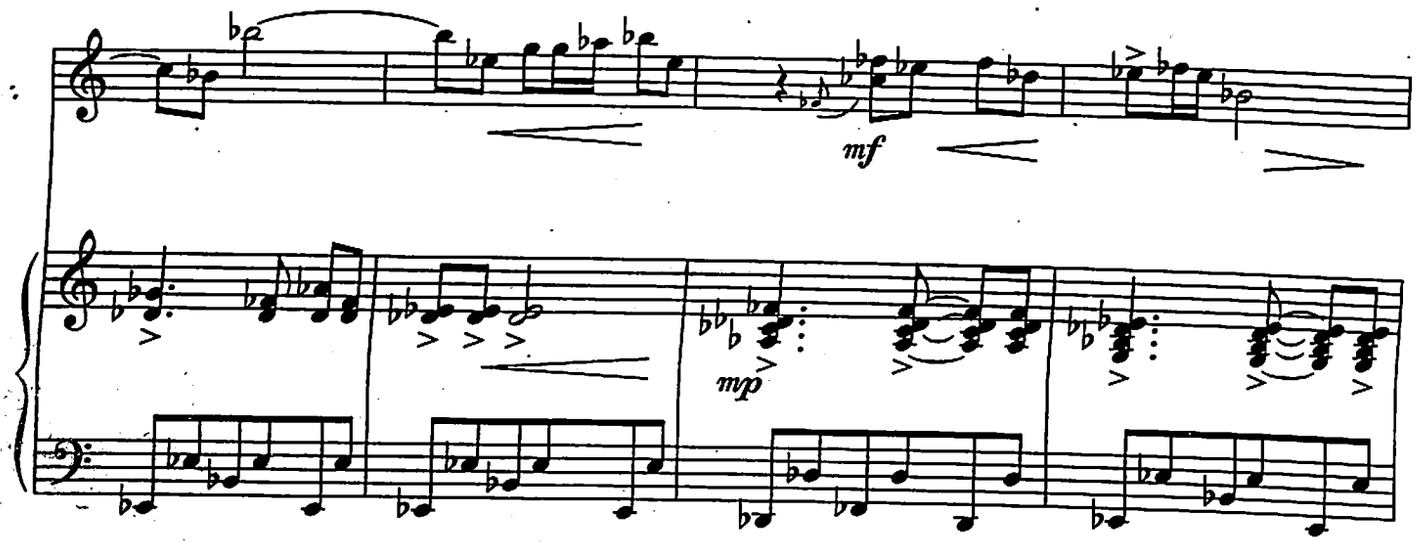
mf
mp

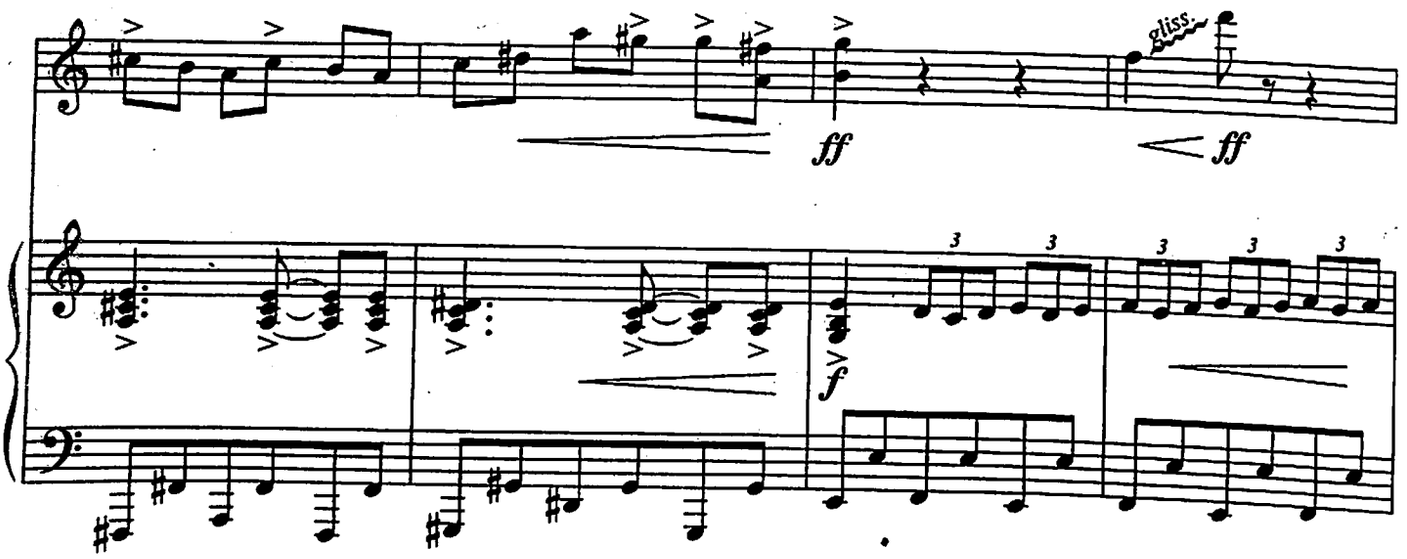
ff
gliss.
ff
f

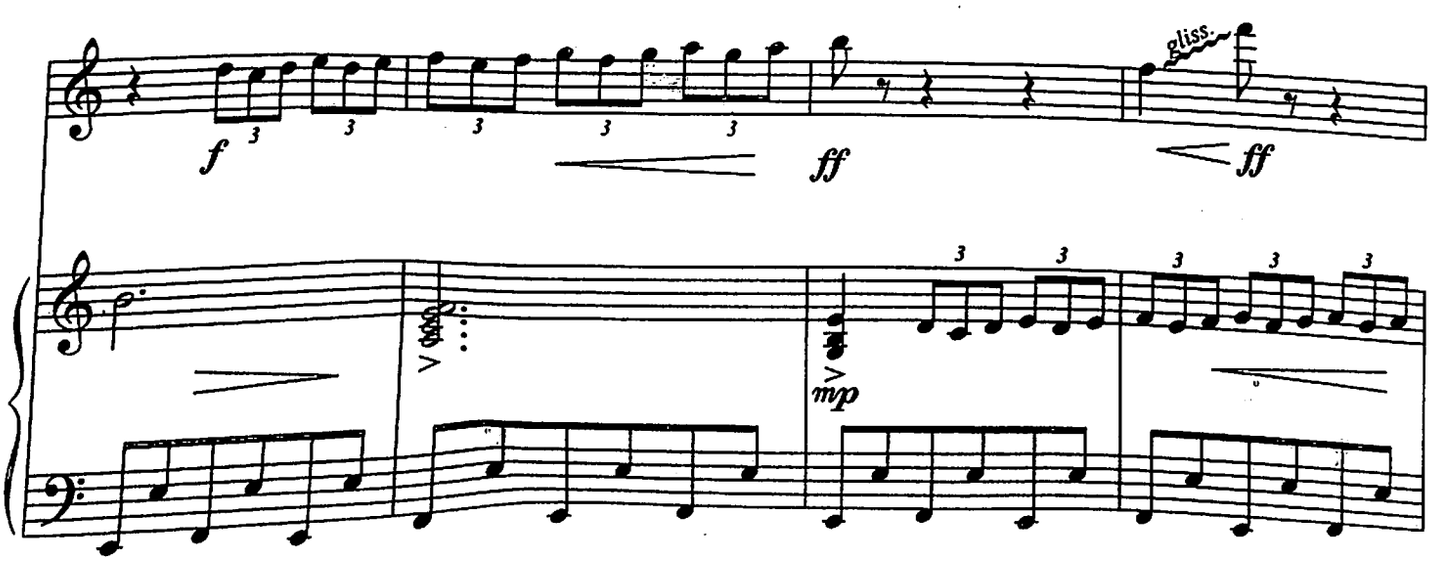
f
ff
gliss.
ff
mp

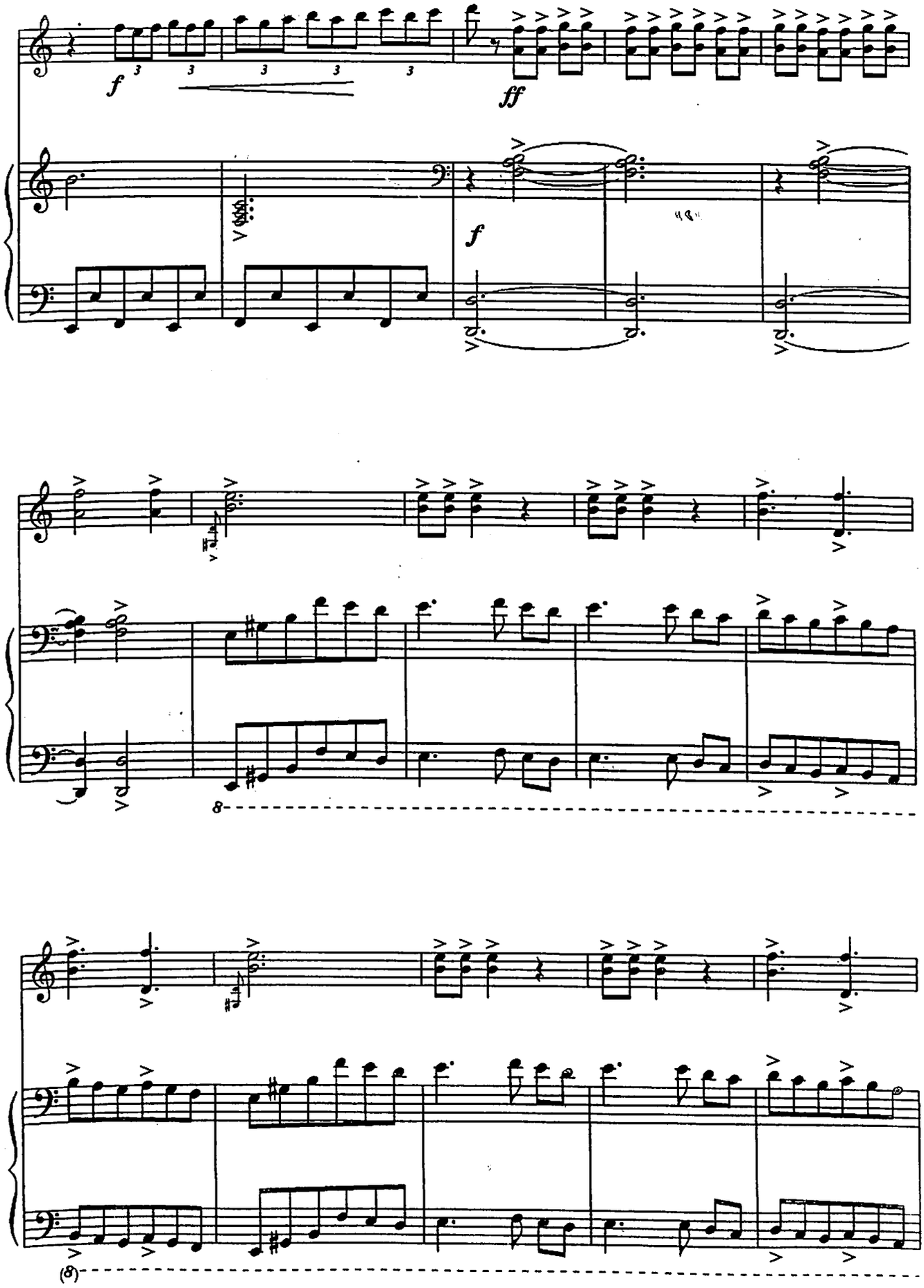
f
ff
f
8
(8)

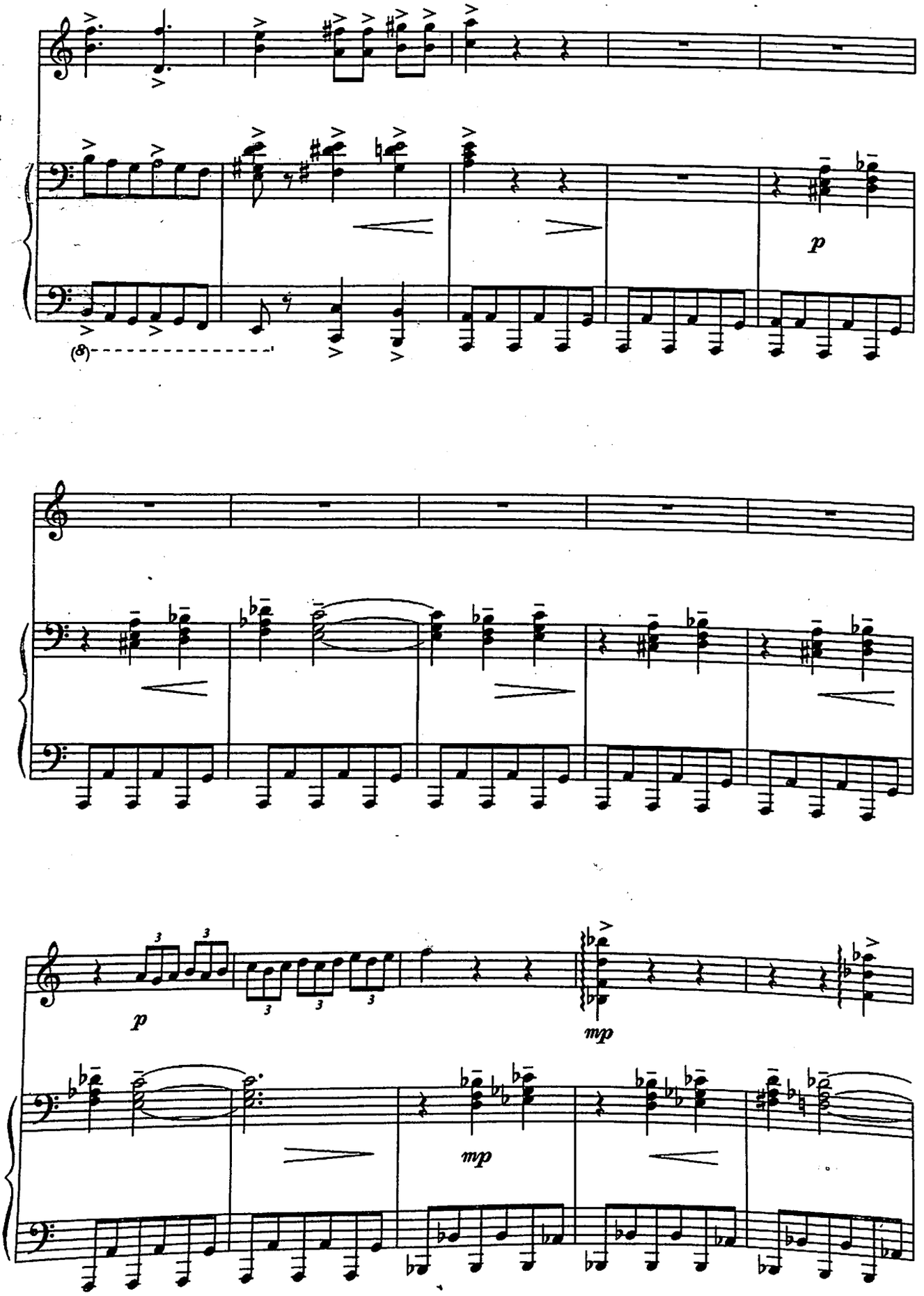
p
(8)
p
mp
mp

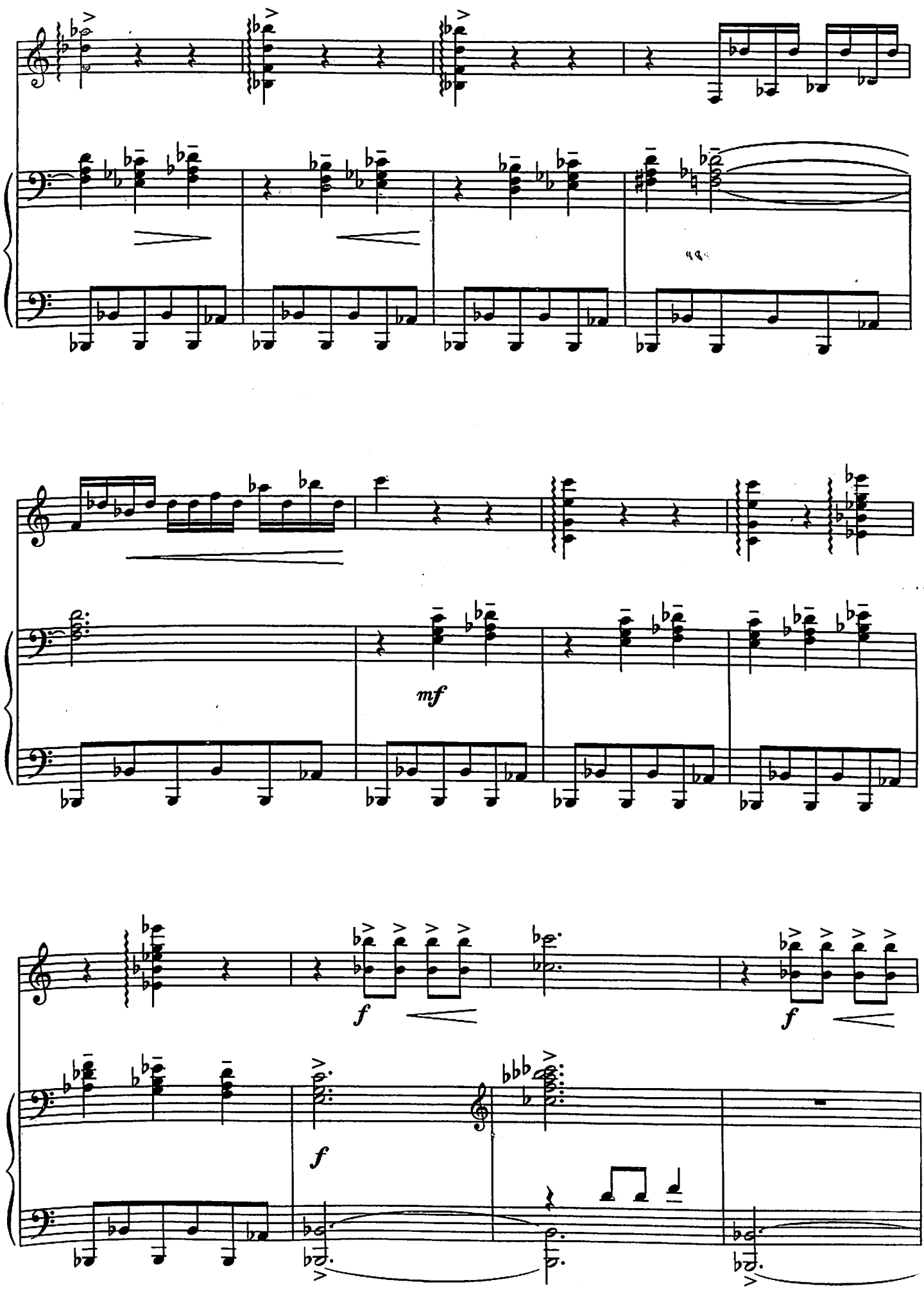
mf
f
f
f

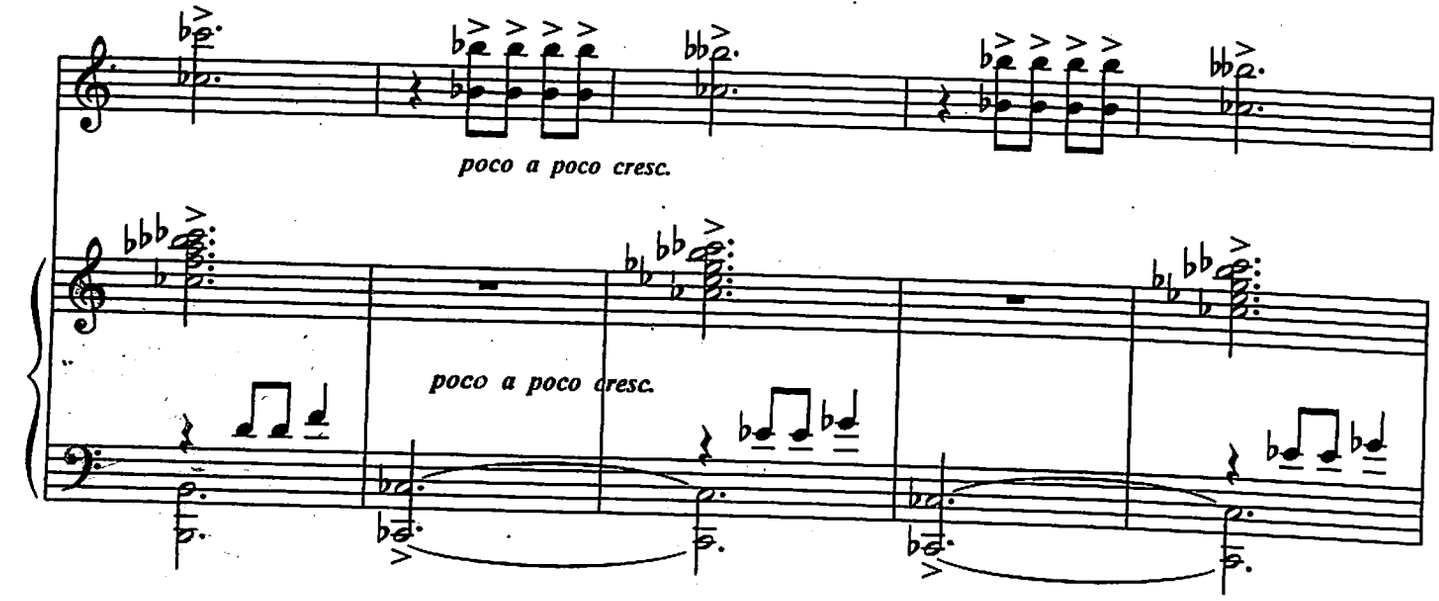
poco a poco cresc.
poco a poco cresc.

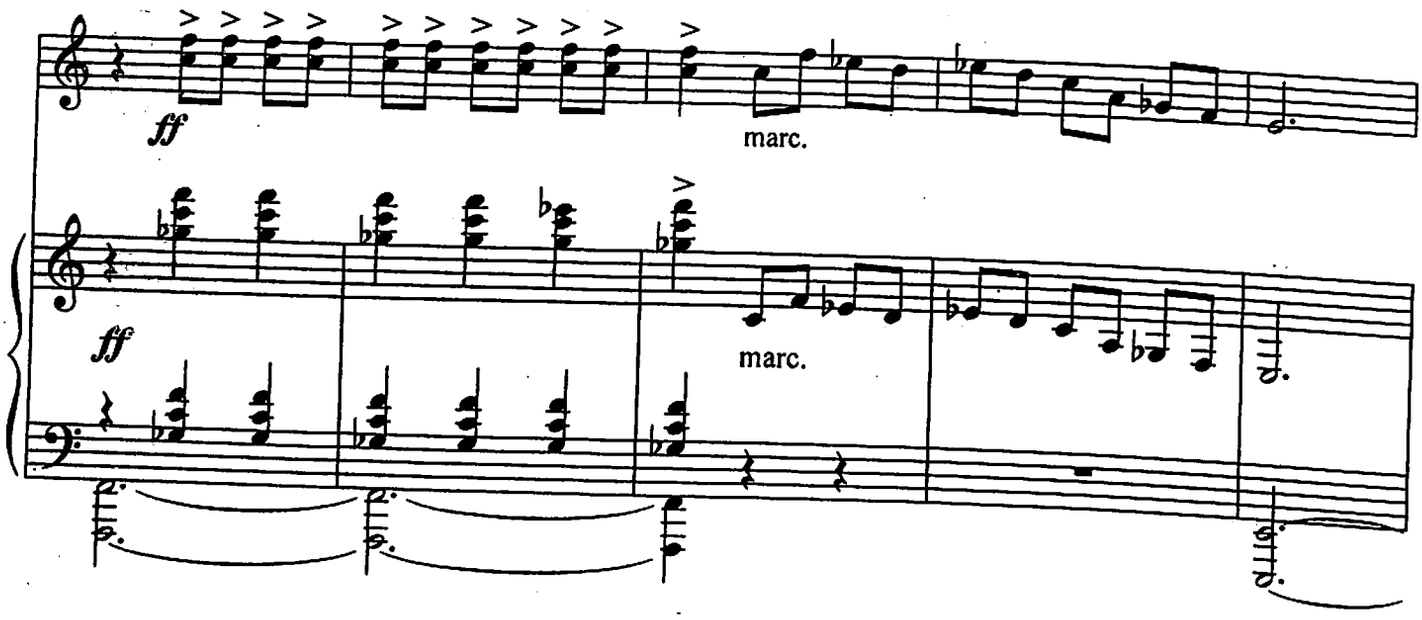
ff
marc.
ff
marc.

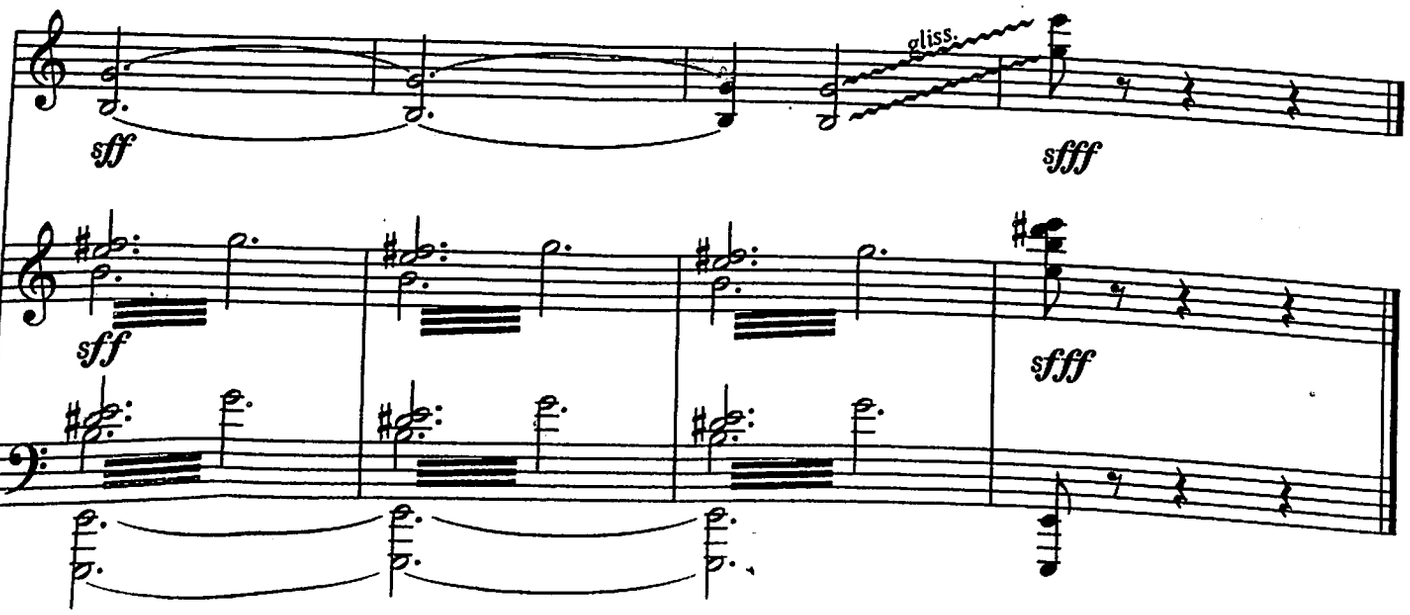
gliss.
sff
sfff
sff
sfff

УКРАЇНСЬКИЙ ТРИПТИХ

1.Капричіо

О.ІВАНЬКО
Редакція сольної партії О. Костенко

Capriccioso

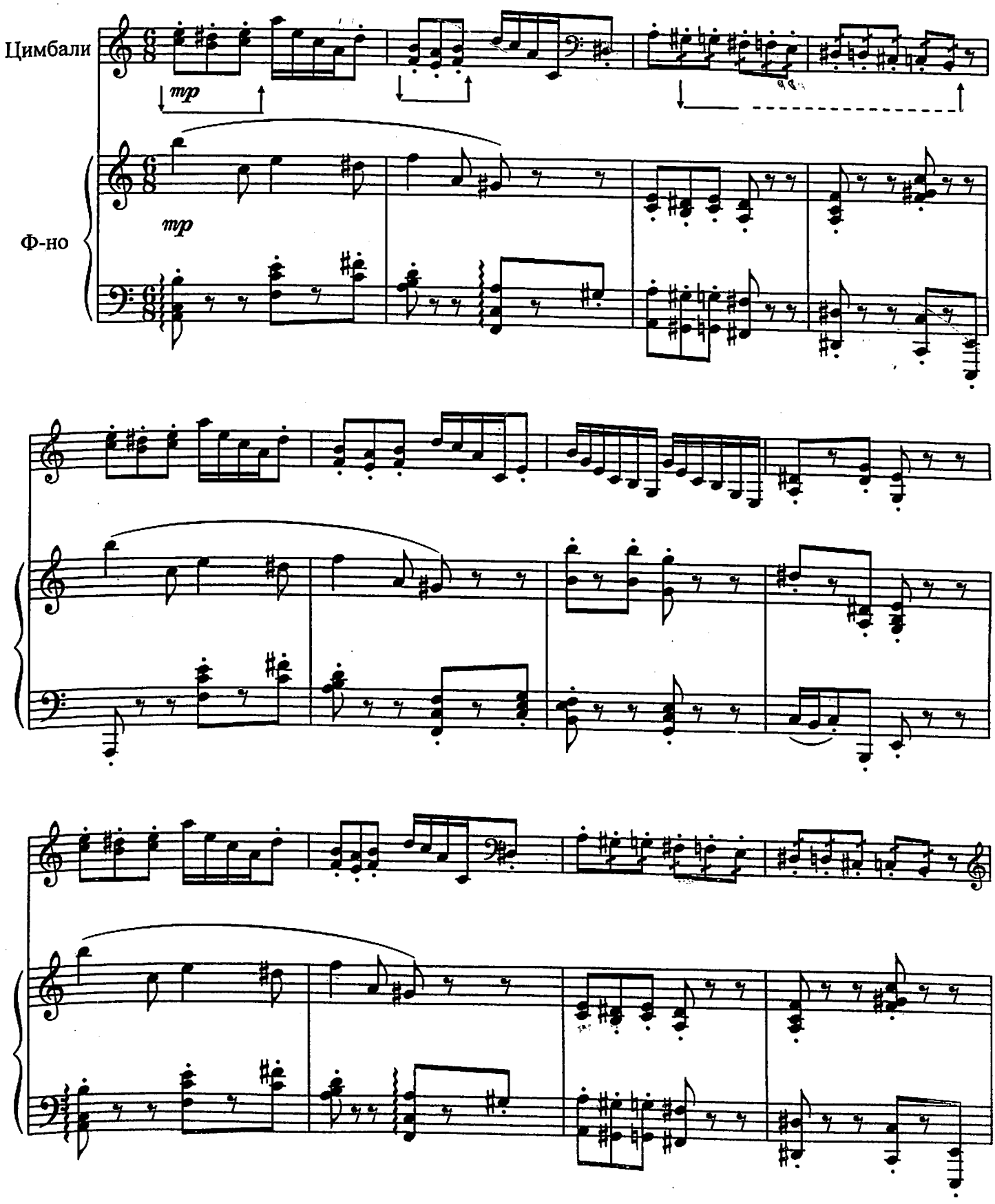

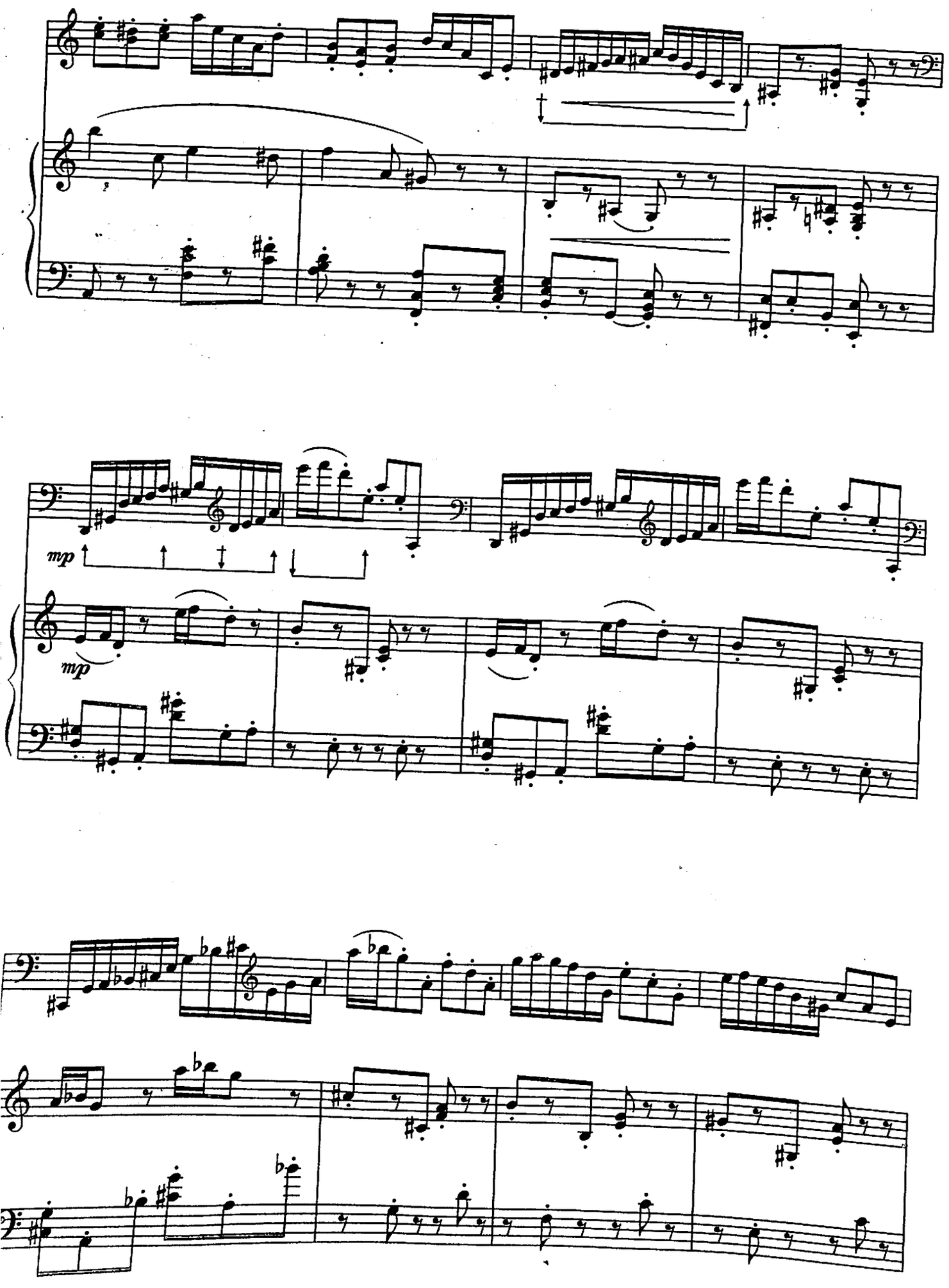
mp
mp

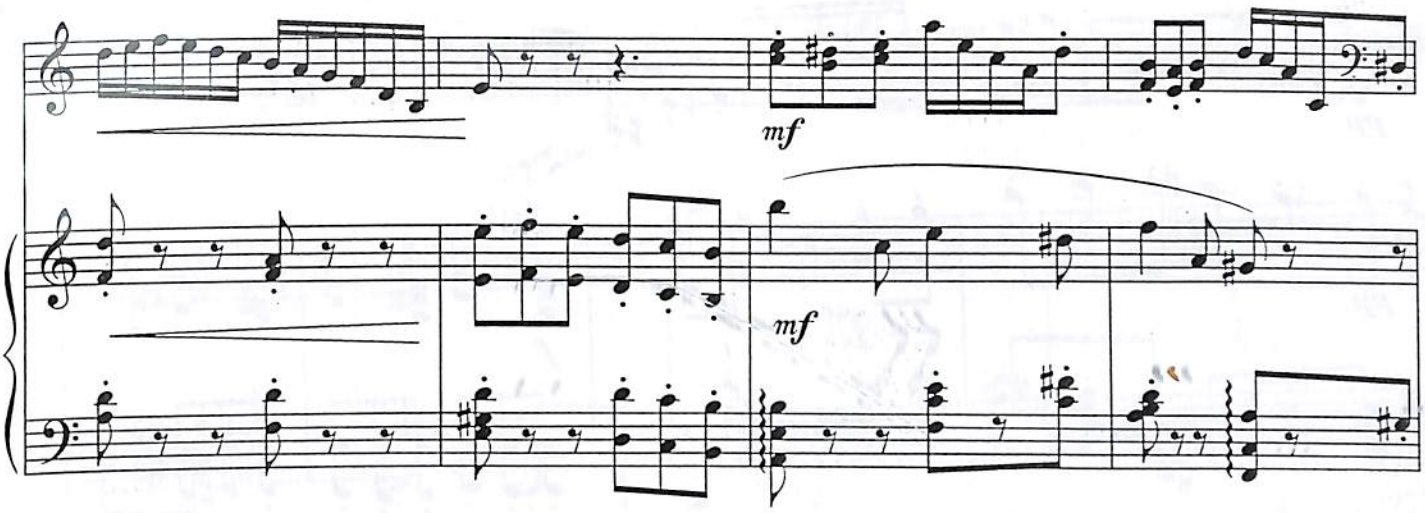
mf
mf

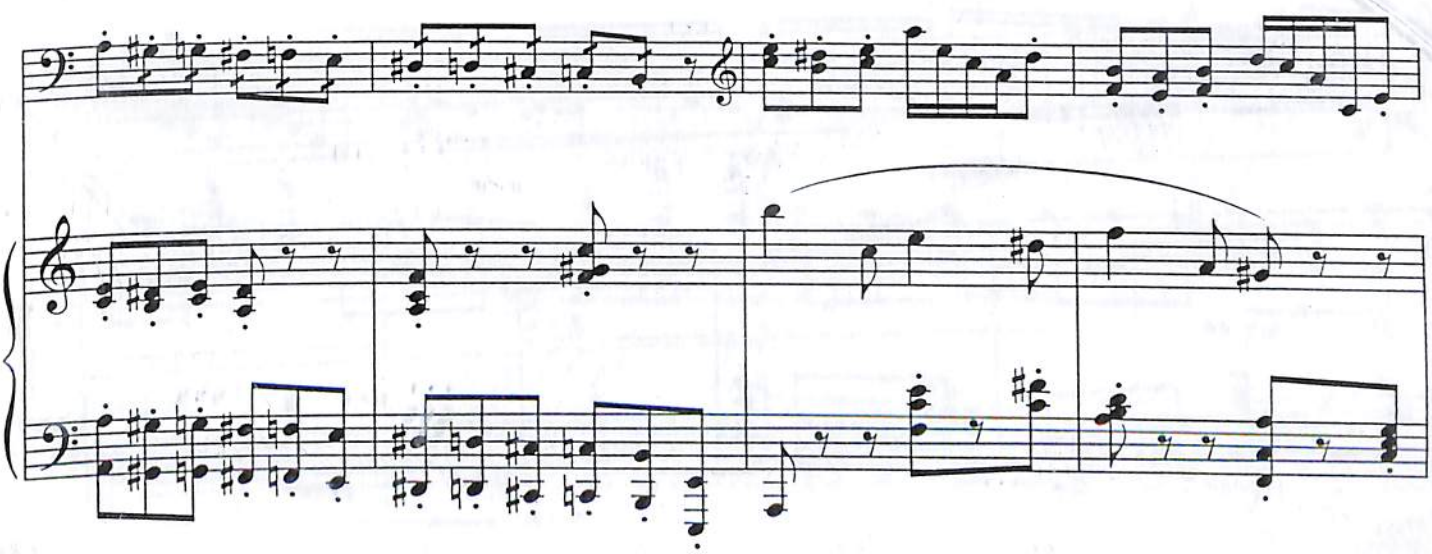

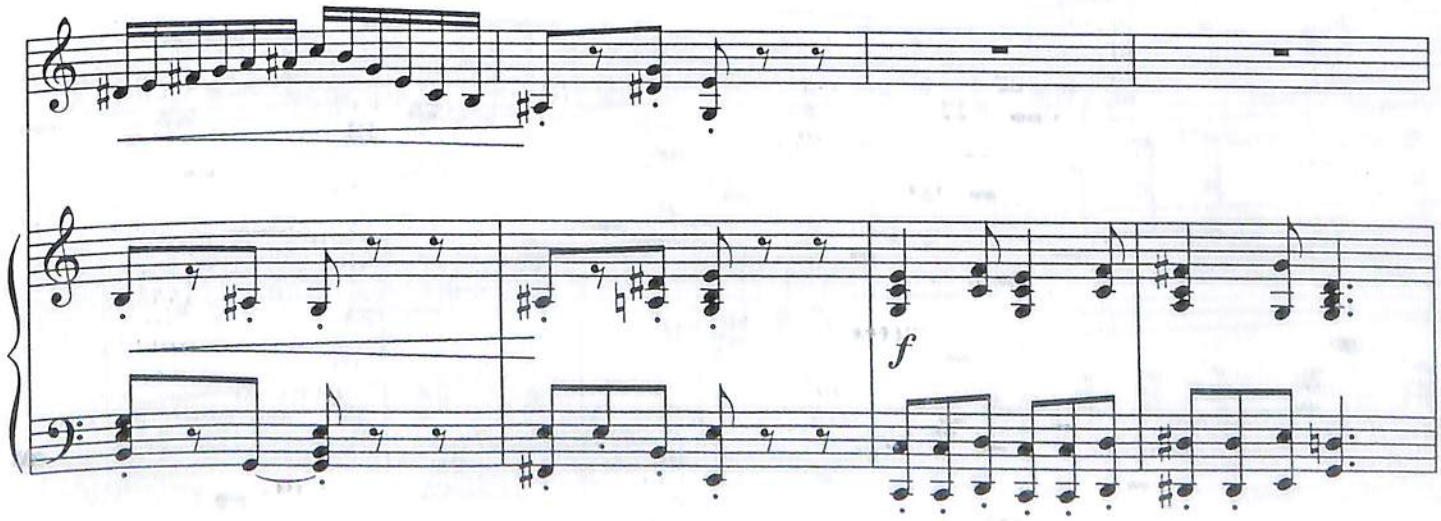
f

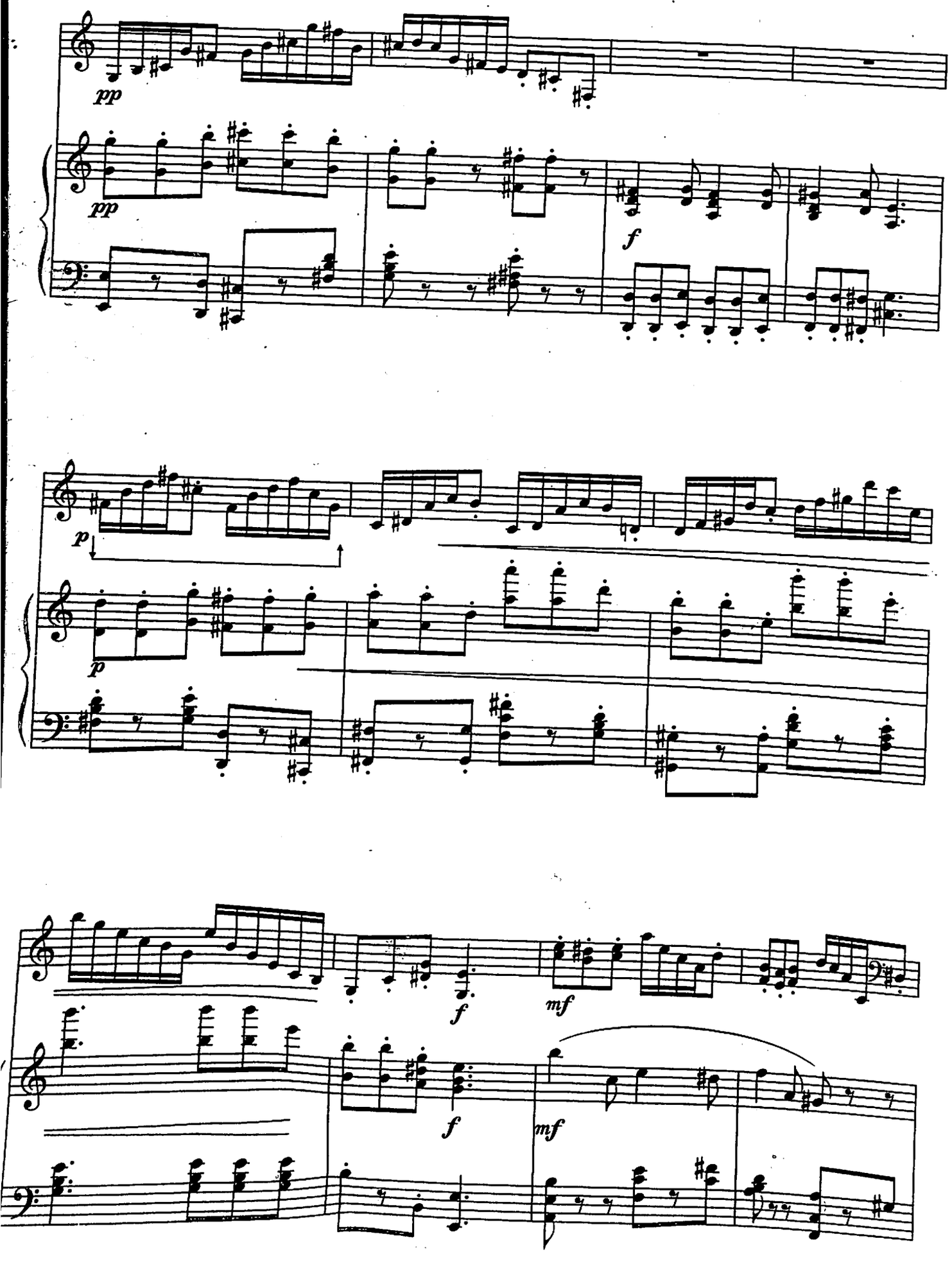
pp
pp
f
p
p
f
mf
f
mf

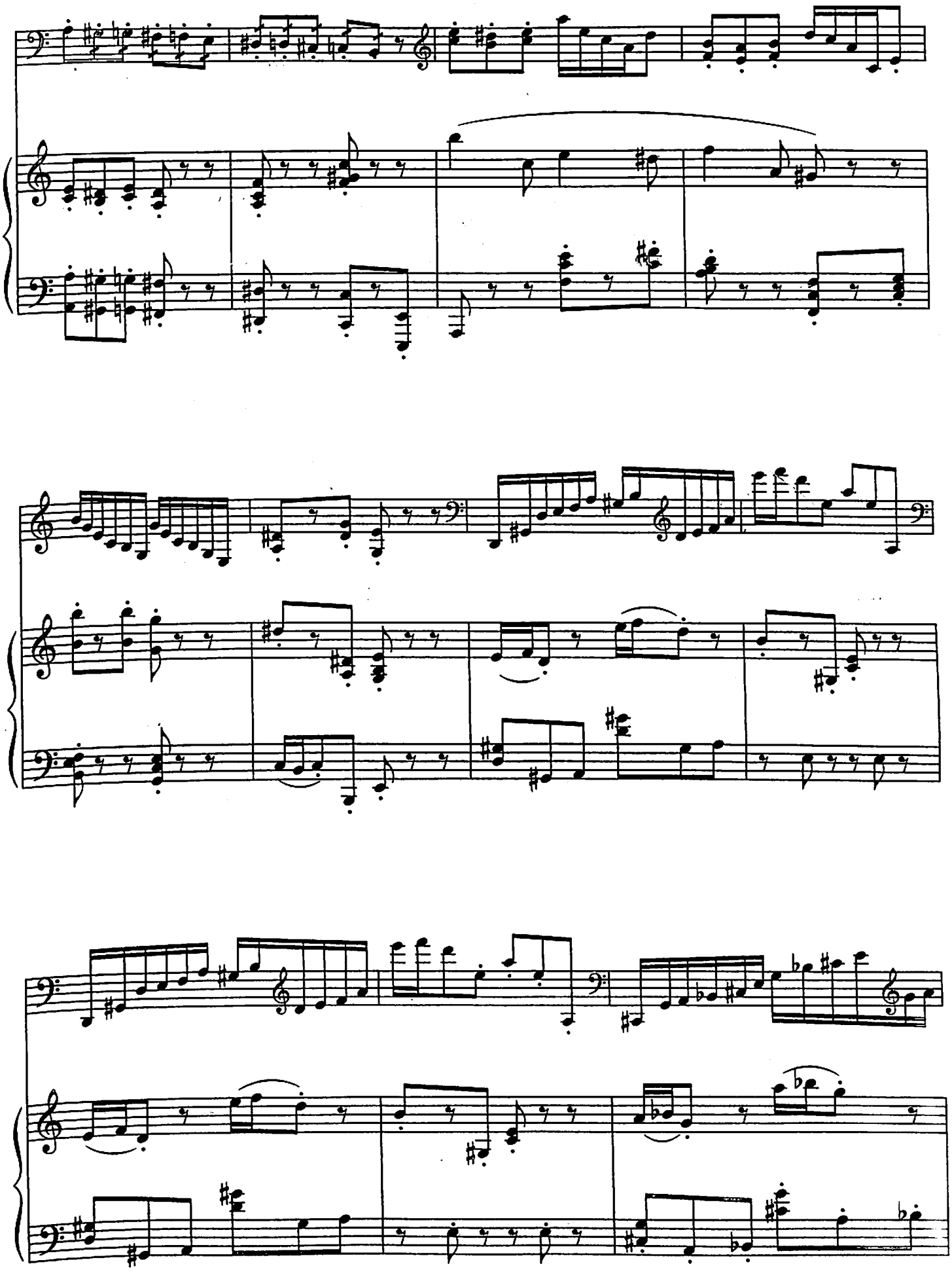

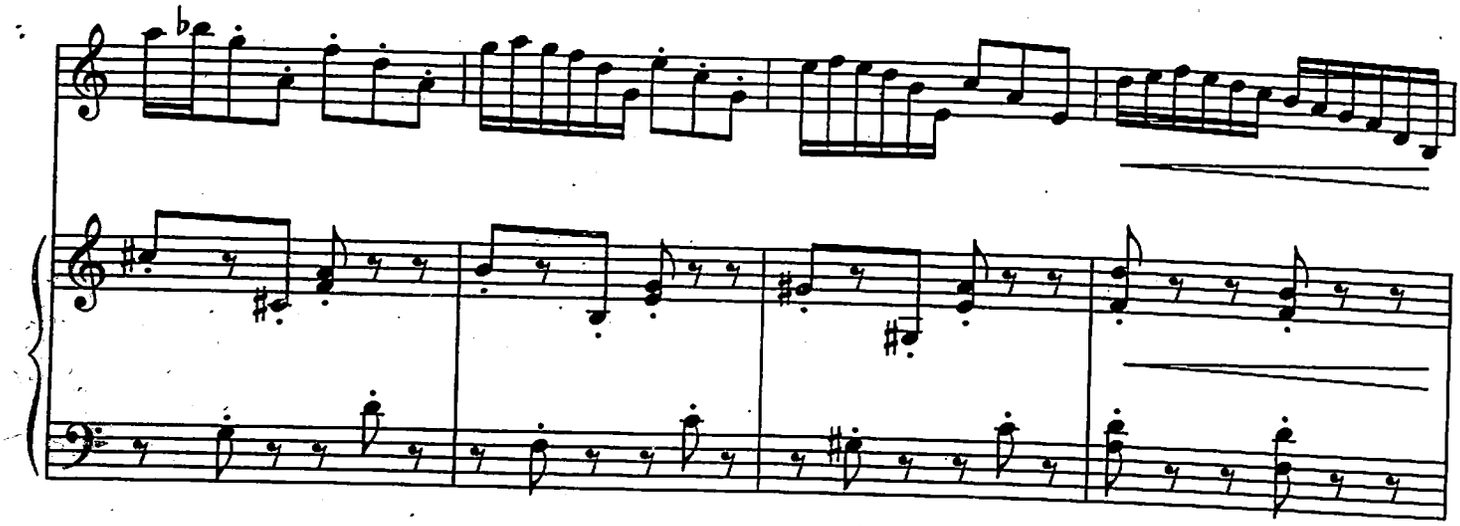

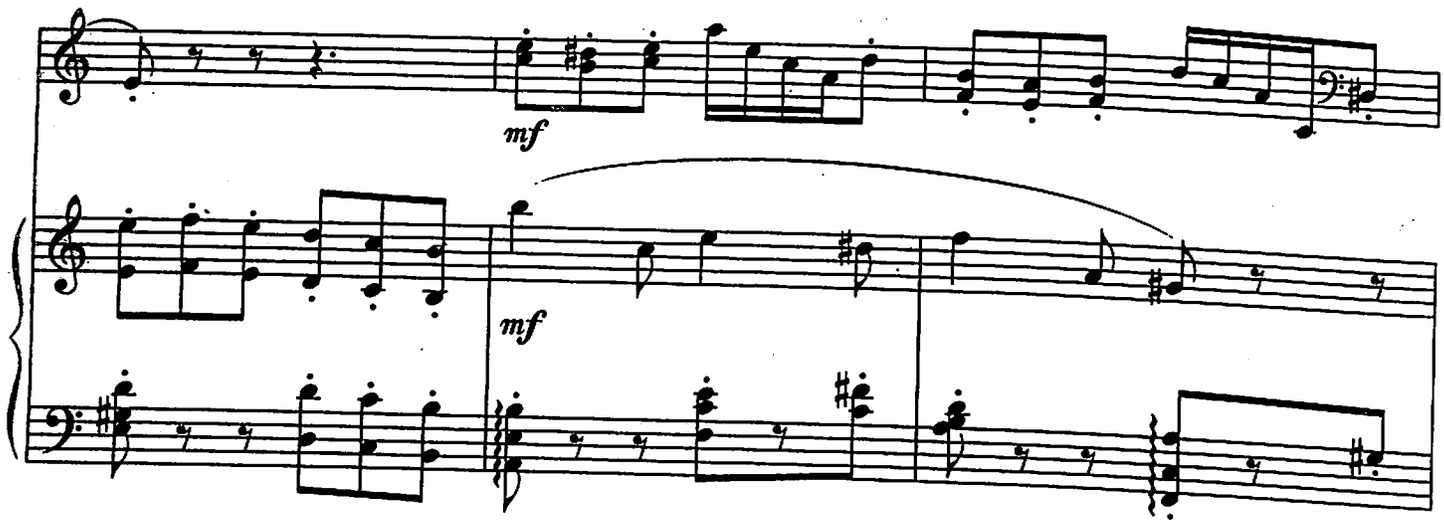
mf
mf

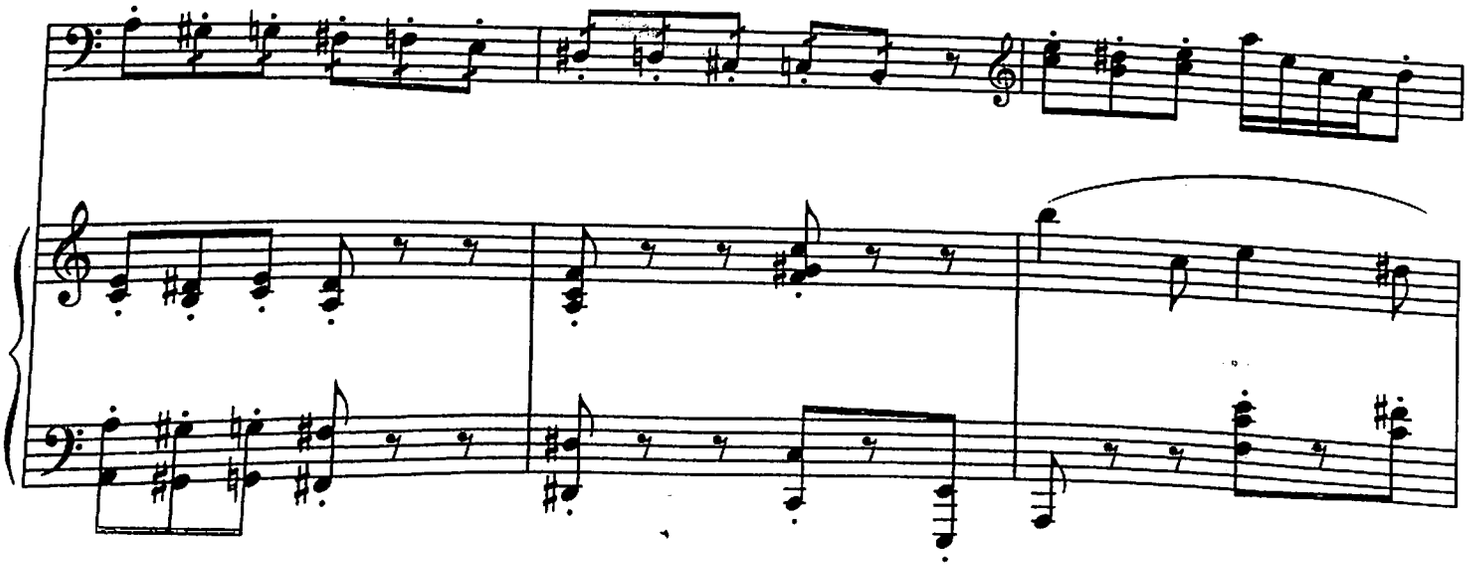

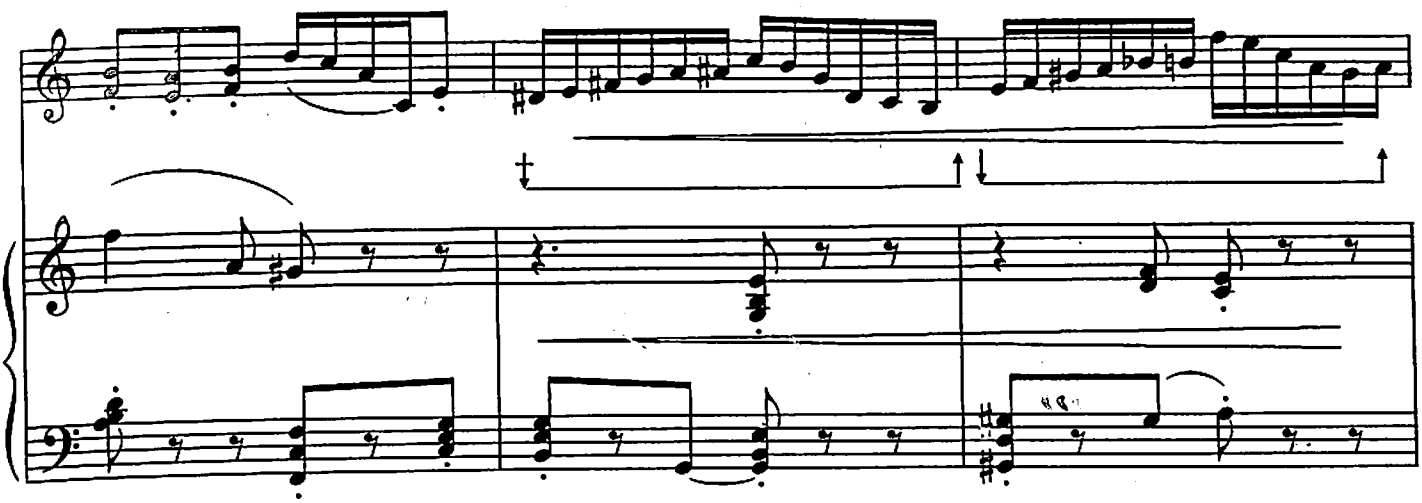

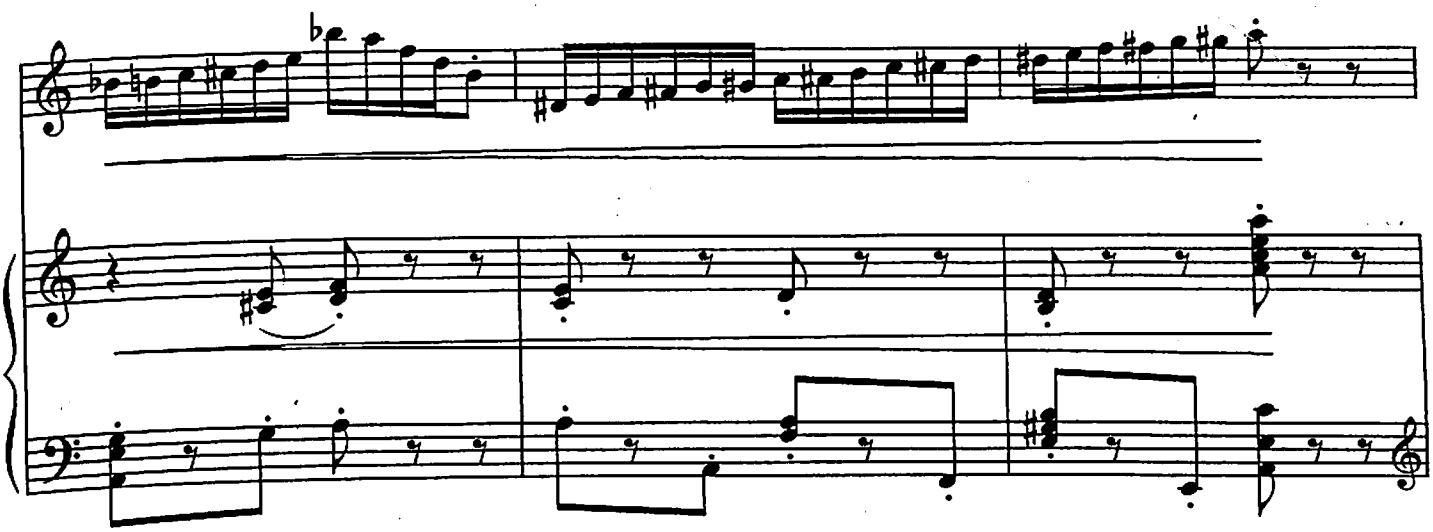

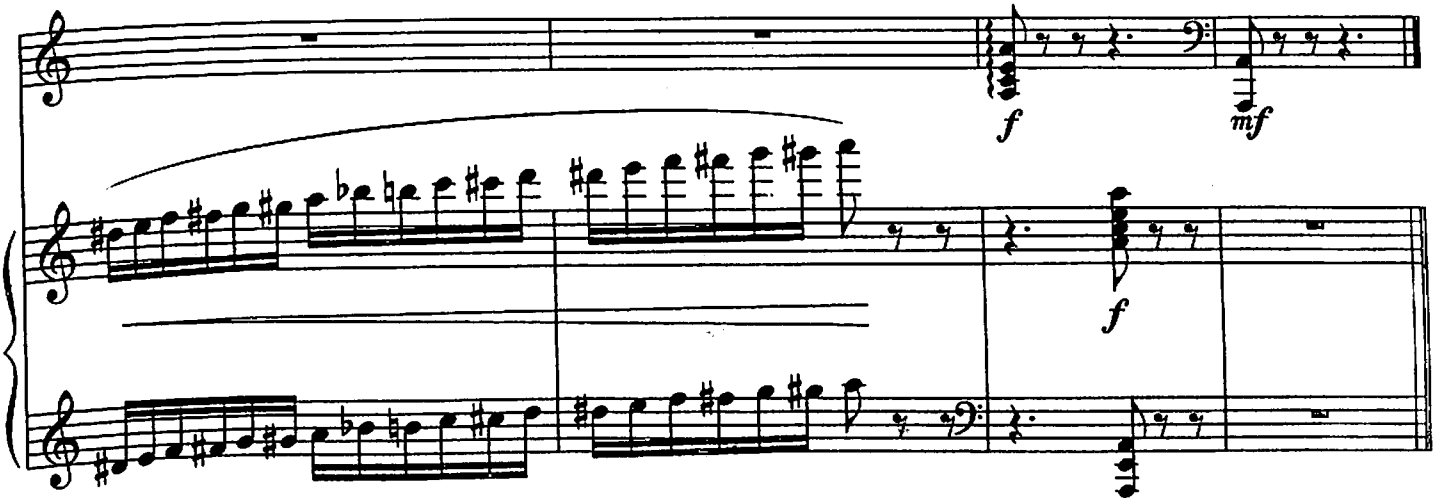
f
mf
f

2.Роздум

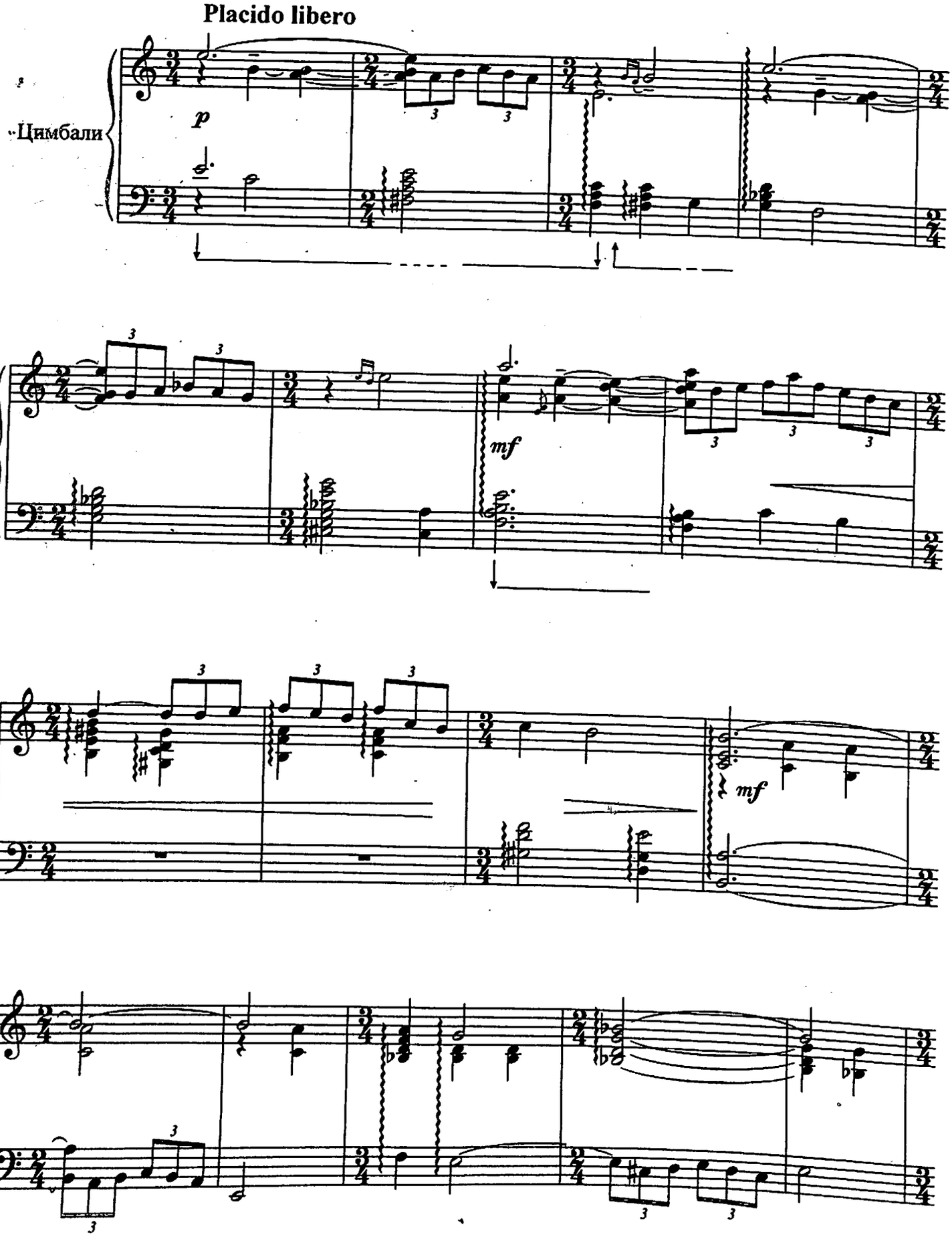

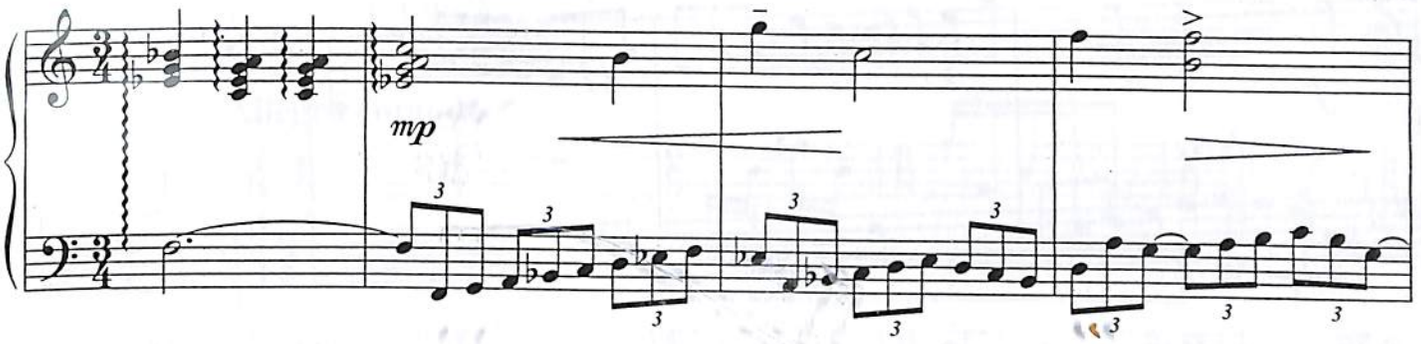
mp

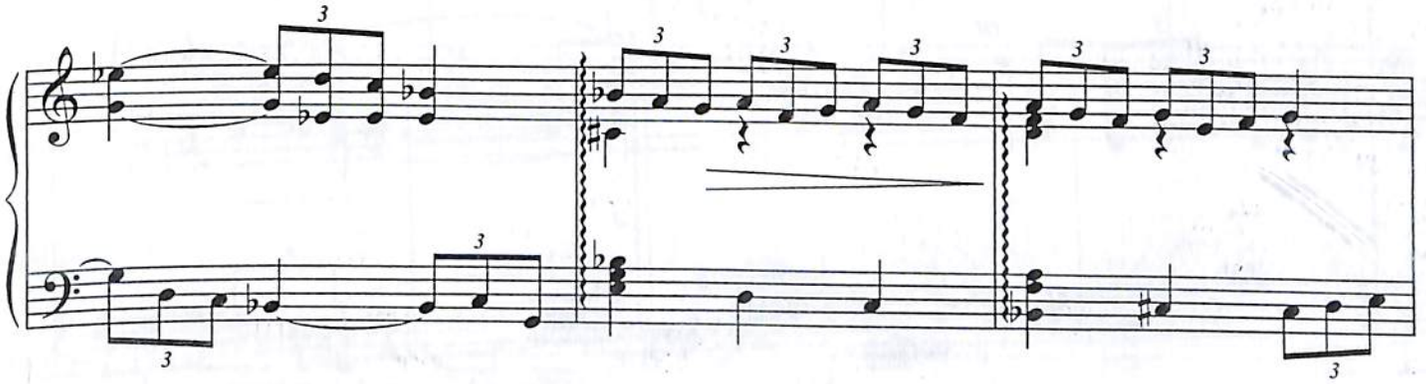

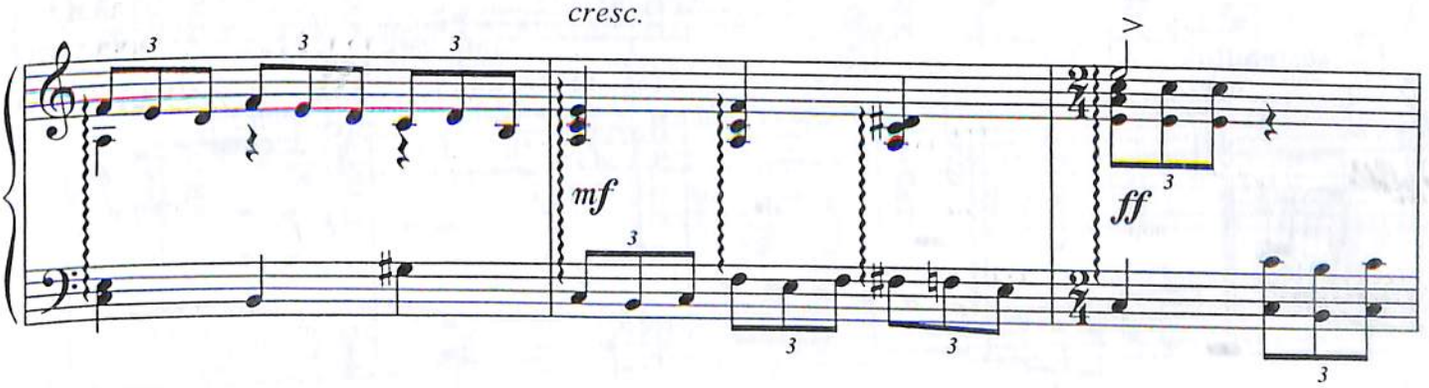
cresc.
mf
ff

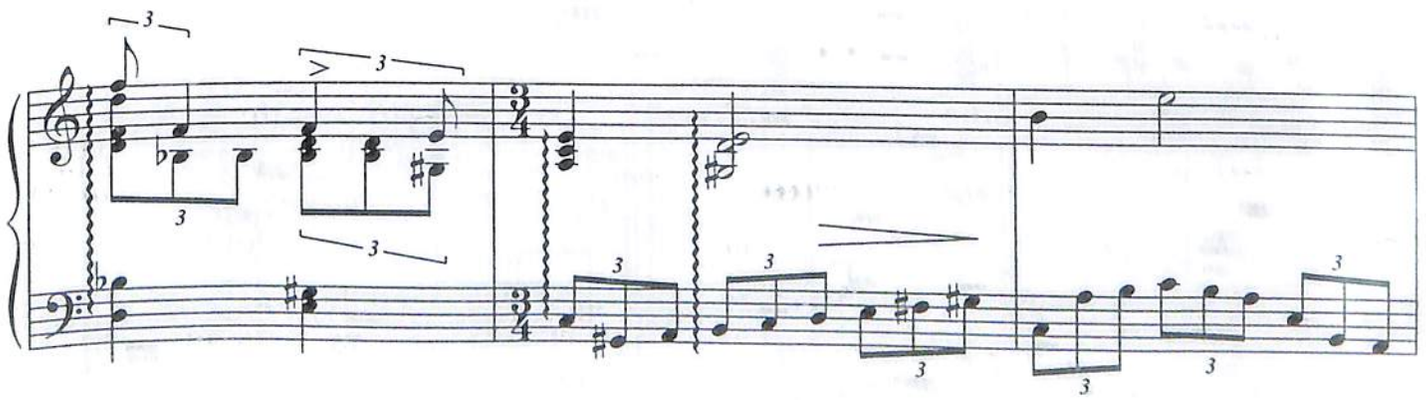

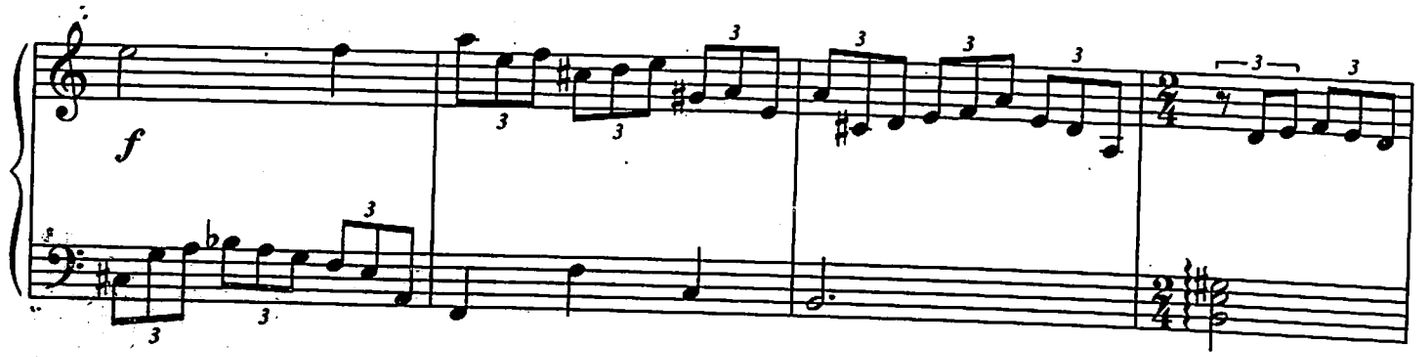
f

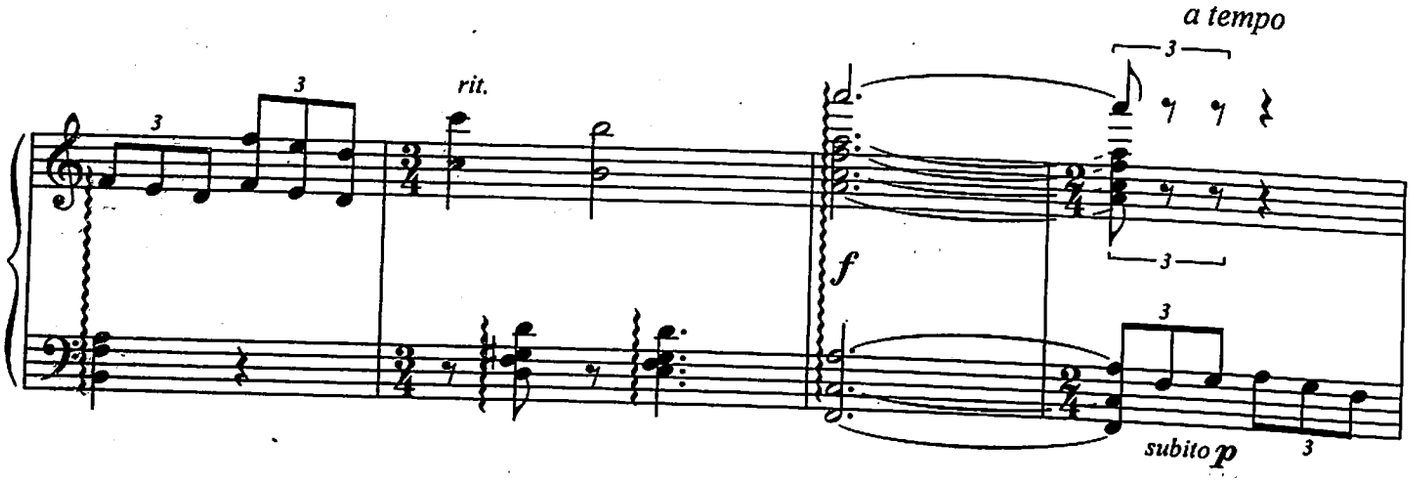
rit.
a tempo
f
subito p

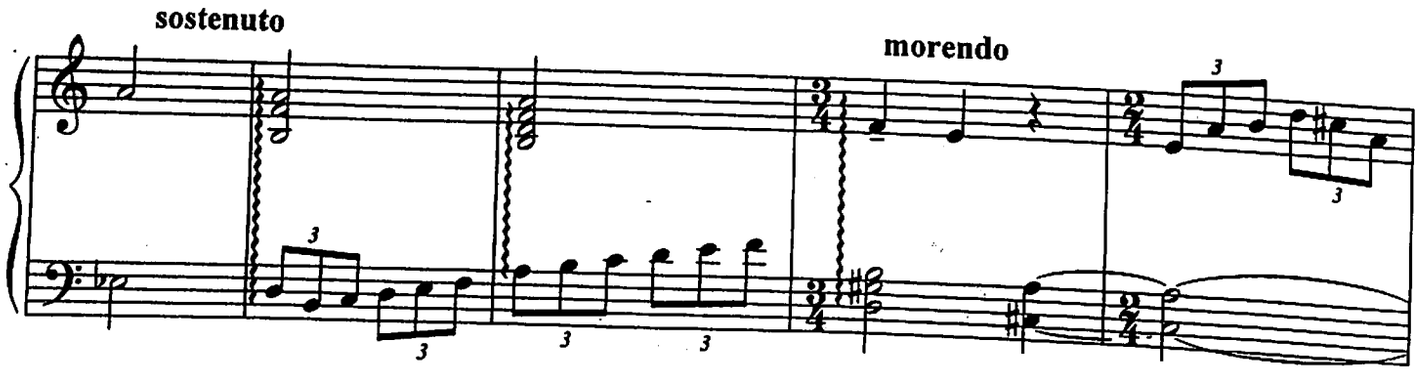
sostenuto
morendo

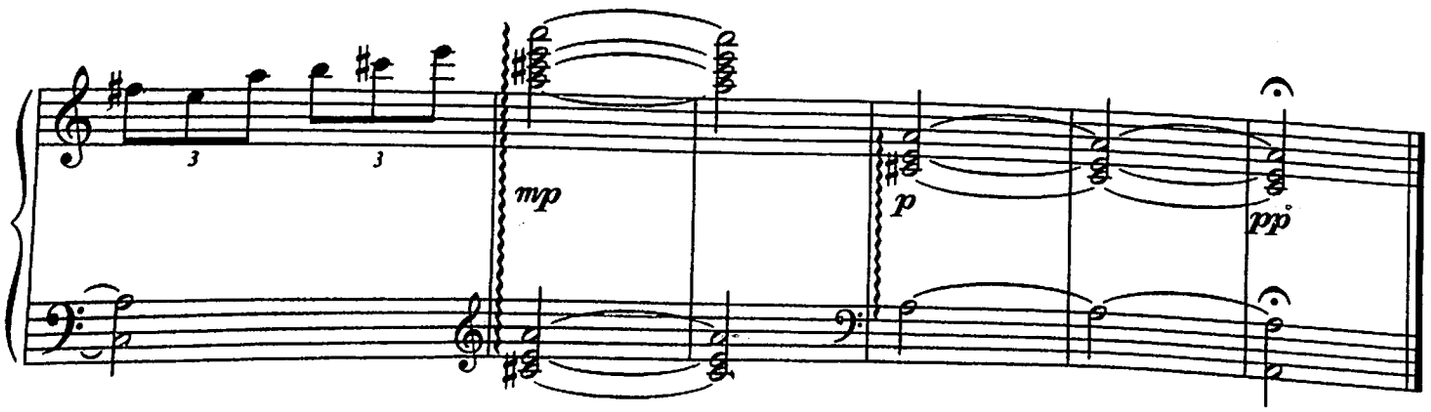
mp
p
pp

3.Карпатські ватри

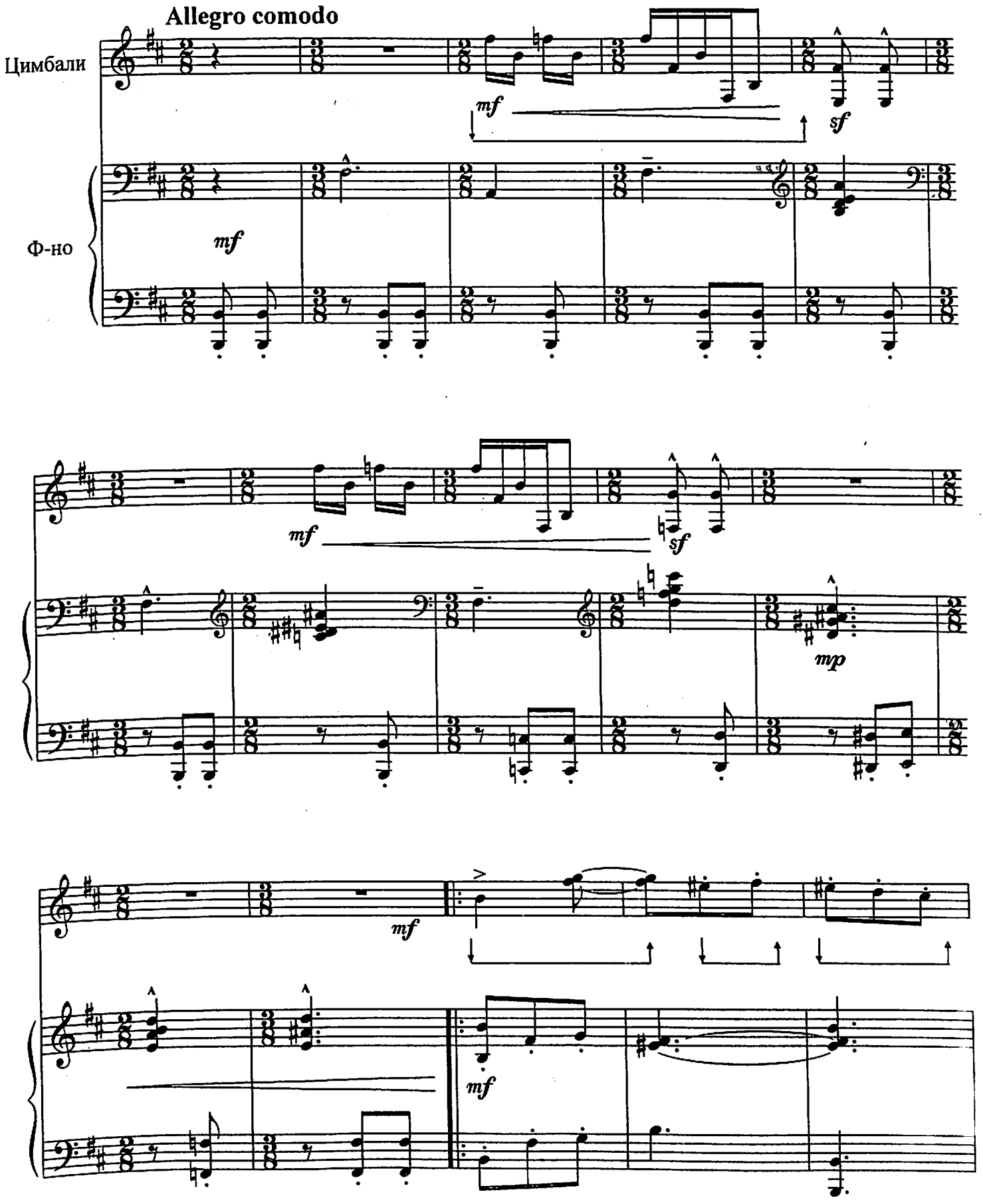

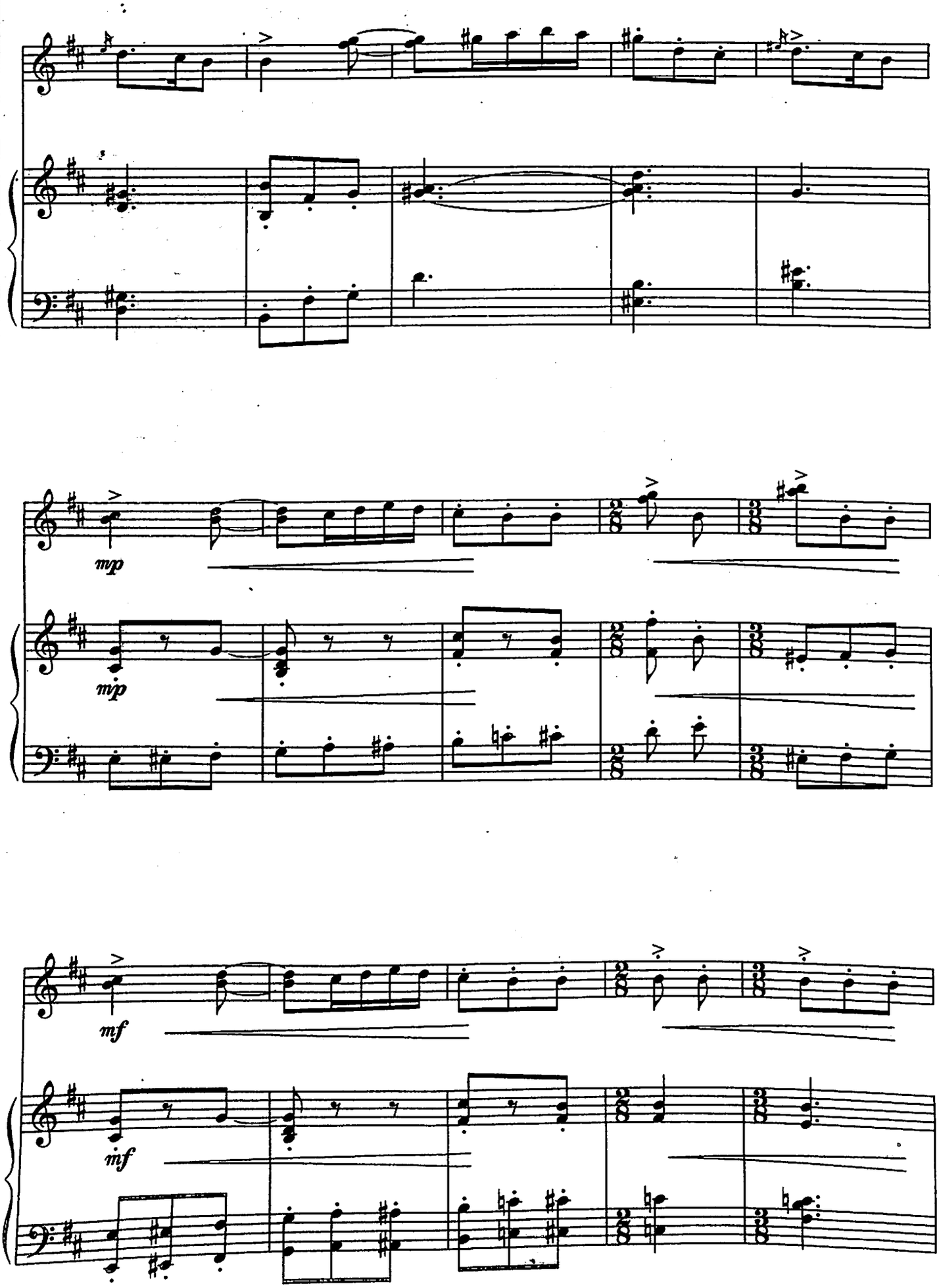
mp
mp
mf
mf

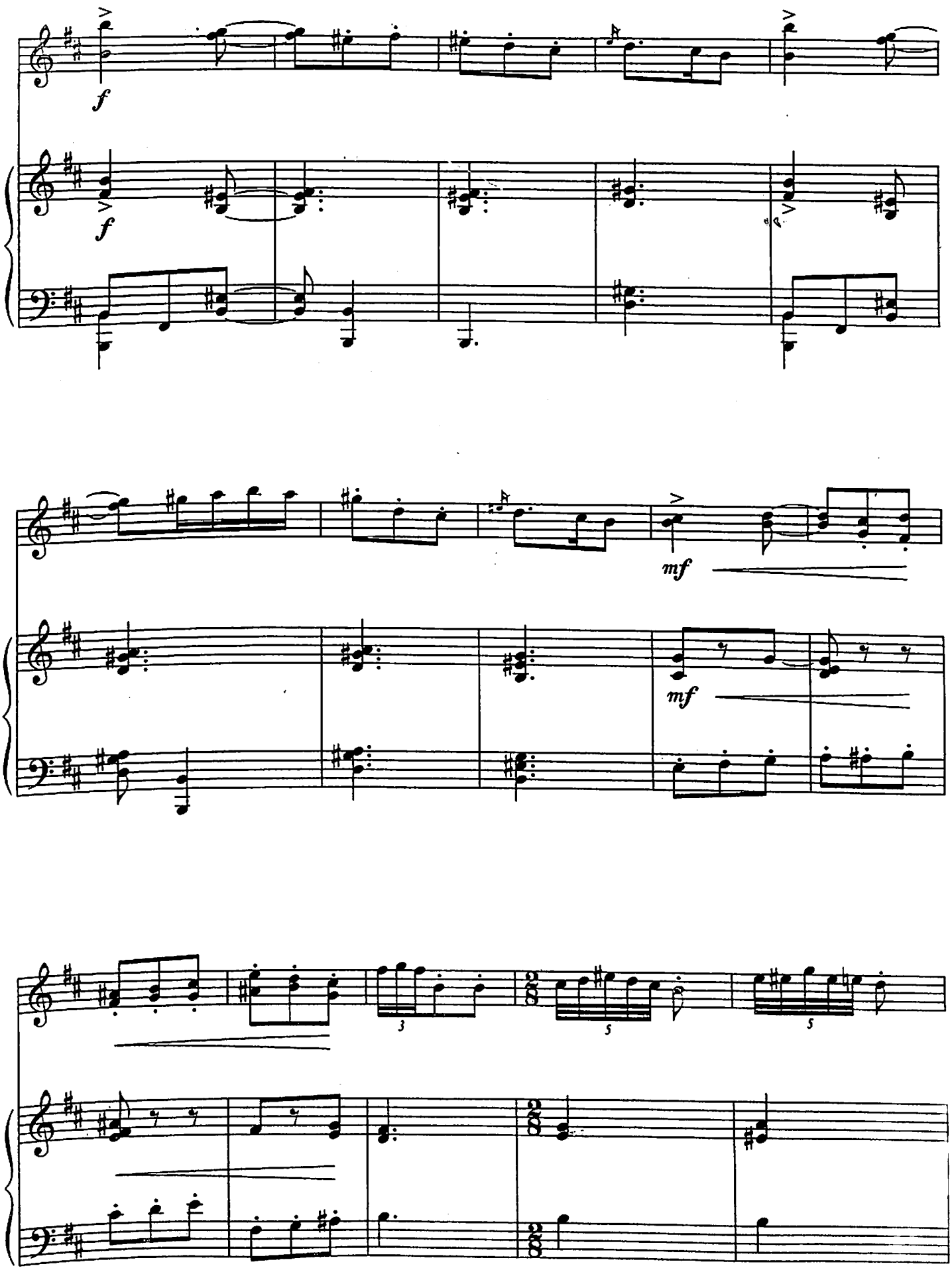
f
f
mf
mf
3
5
5

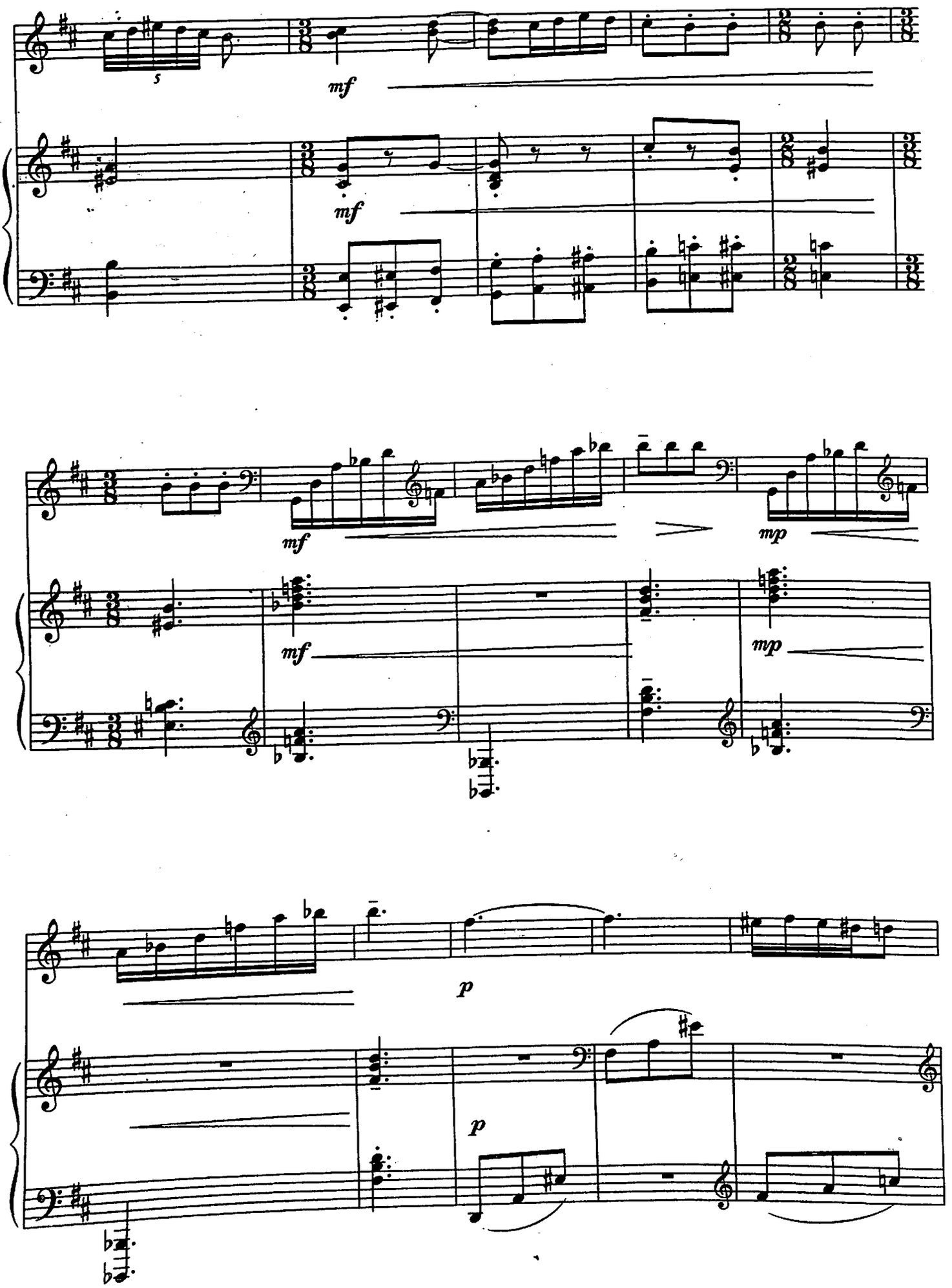
mf
mf
mf
mp
mf
mp
p
p

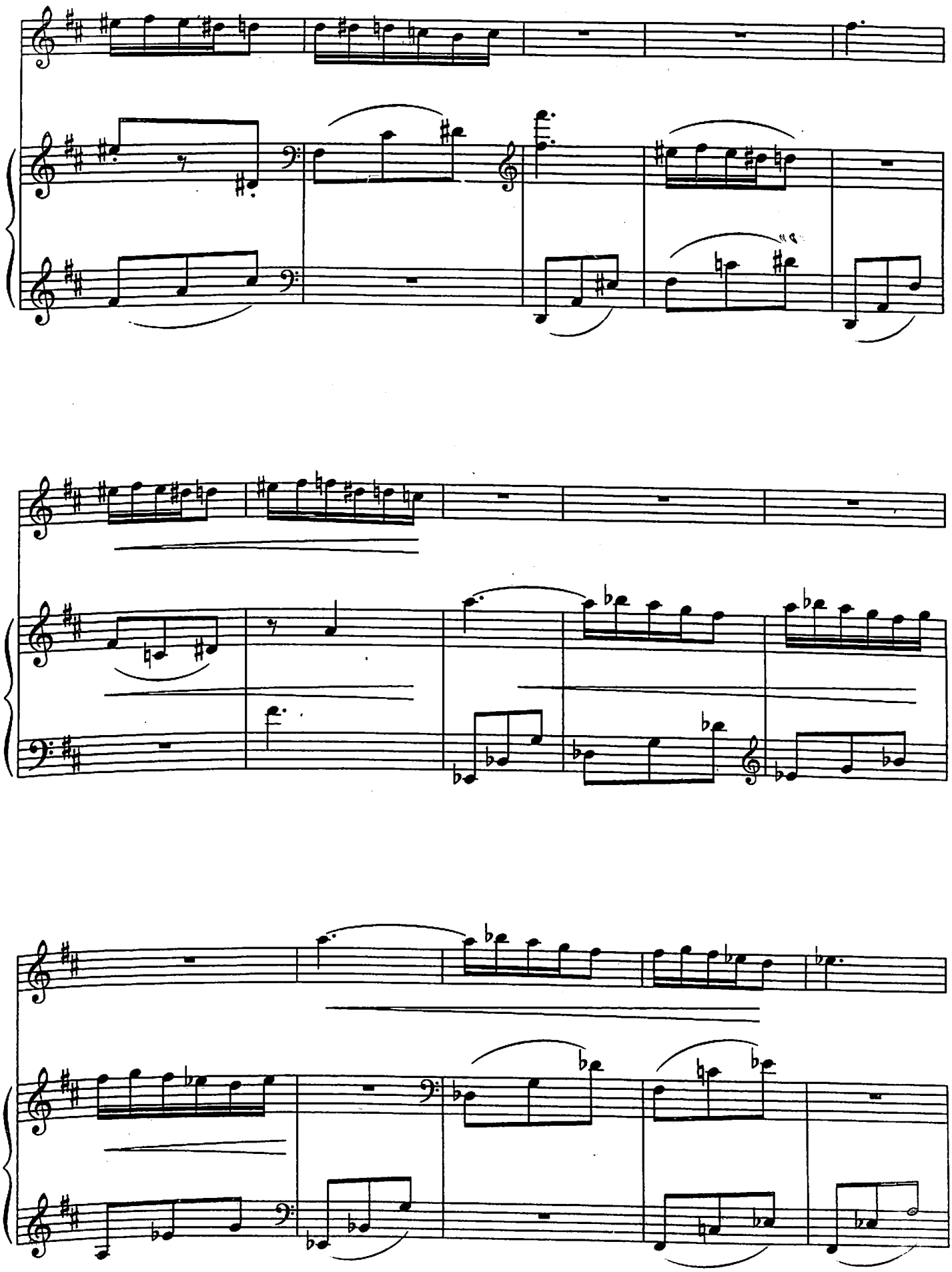

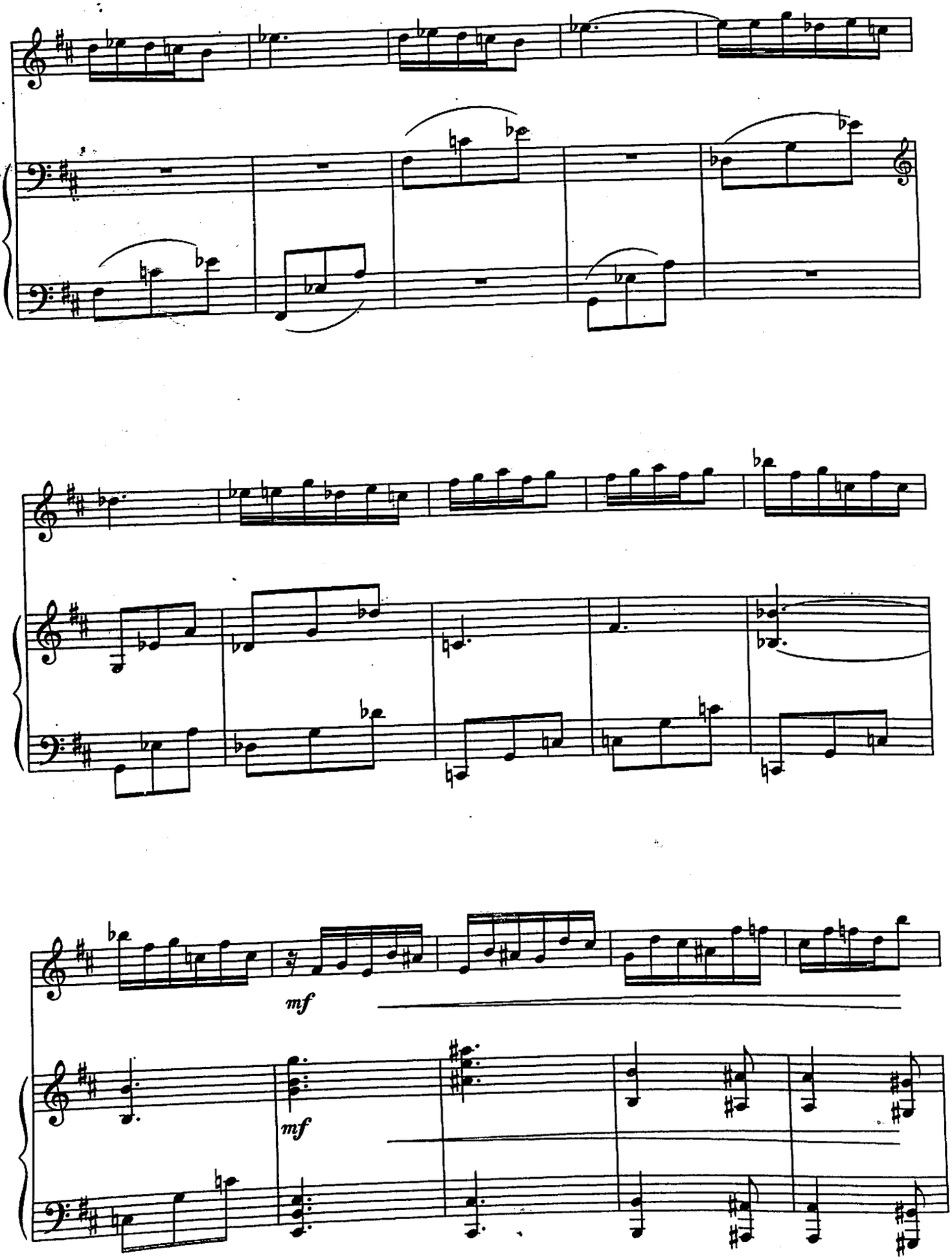
mf
mf

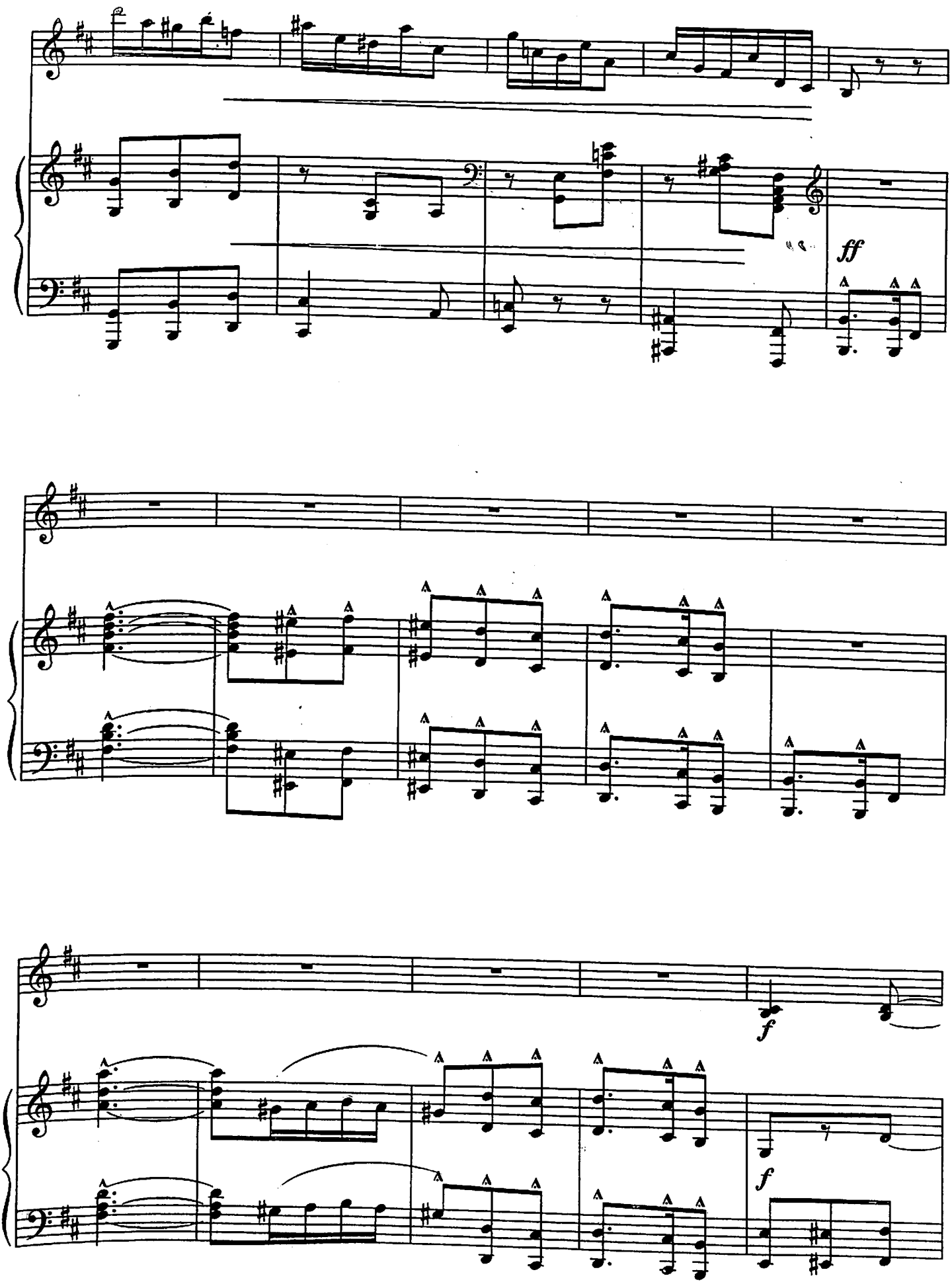
ff
f
f

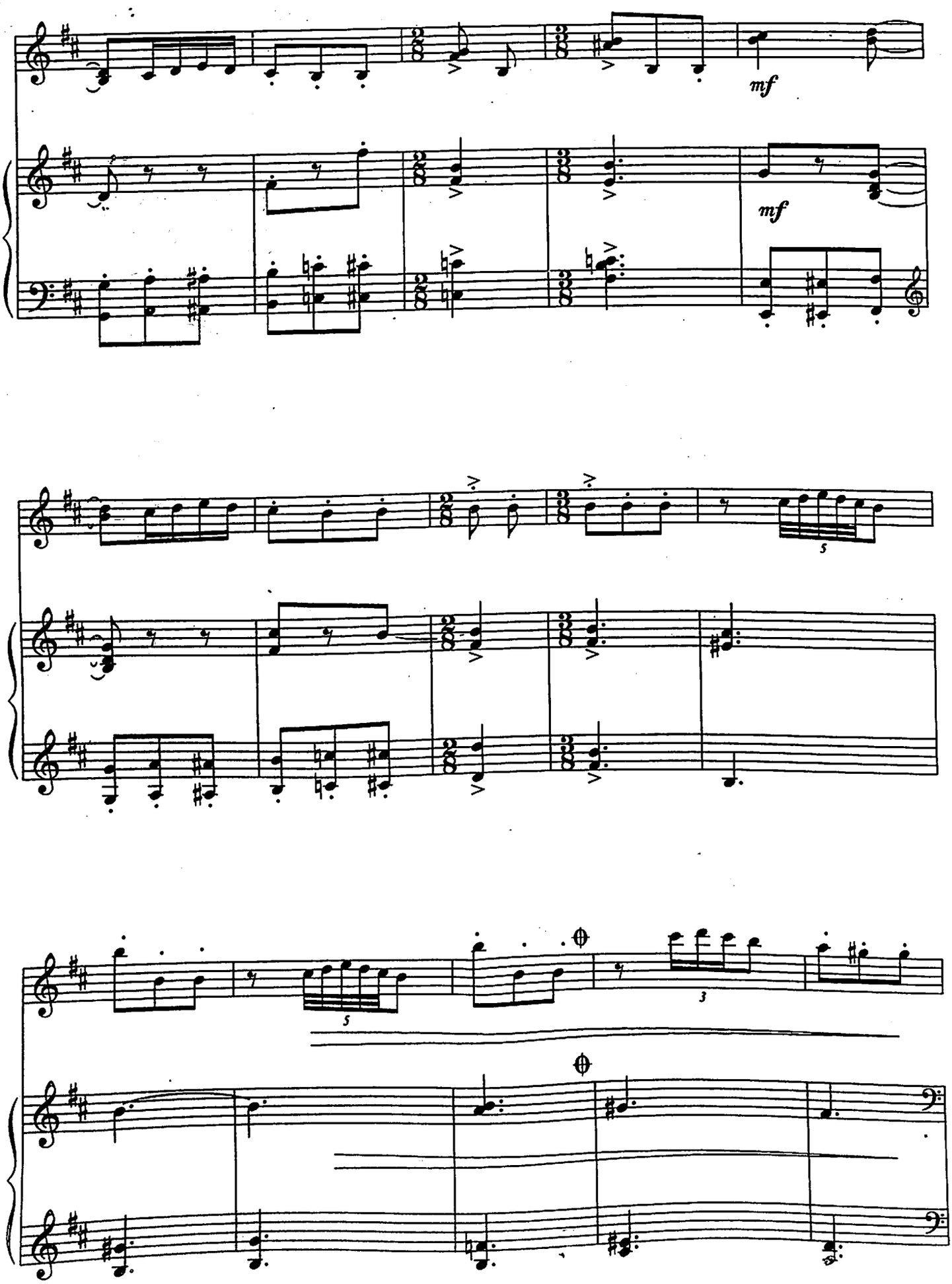
mf
mf
5
5
3

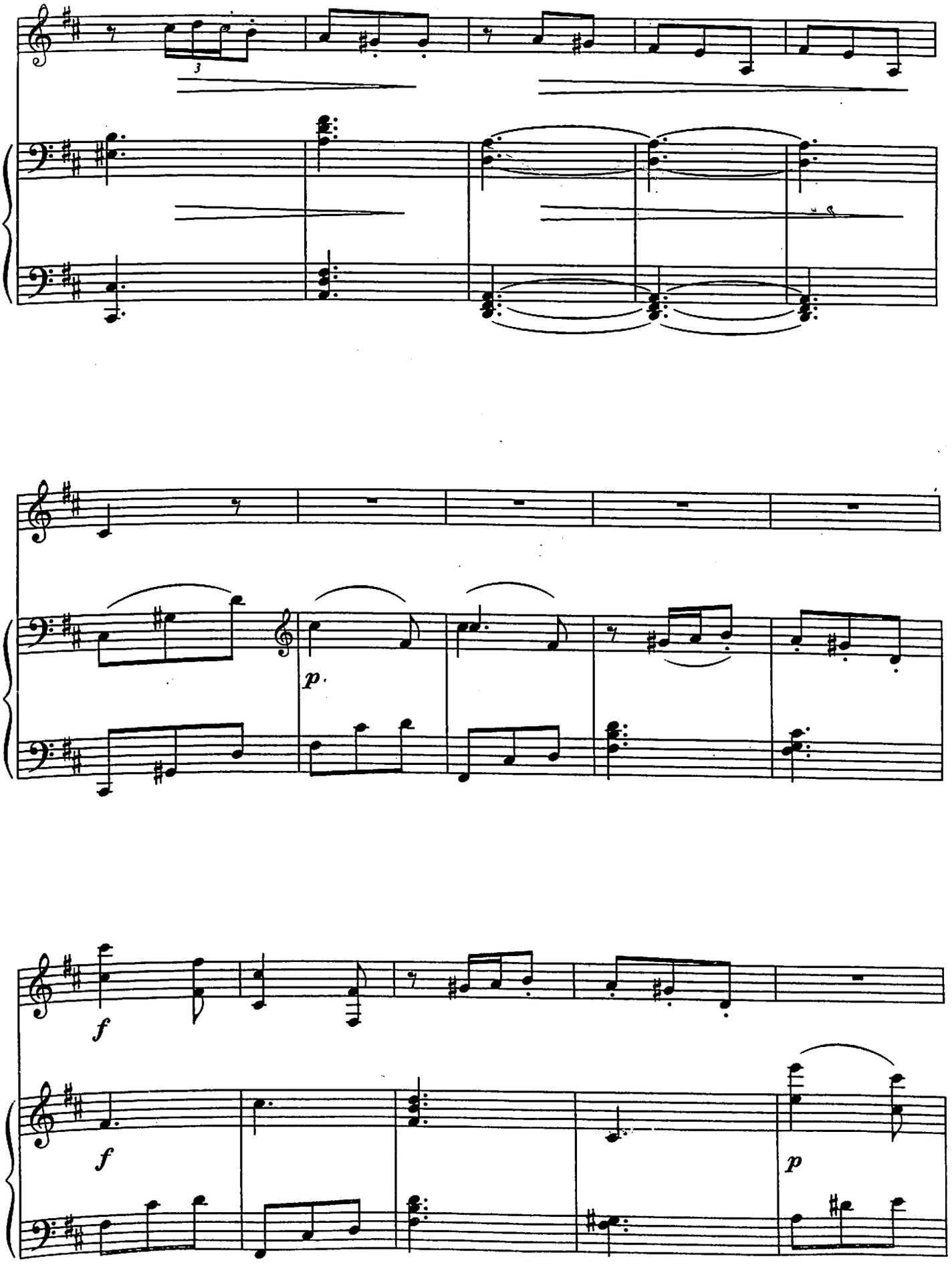
3
p
f
f
p

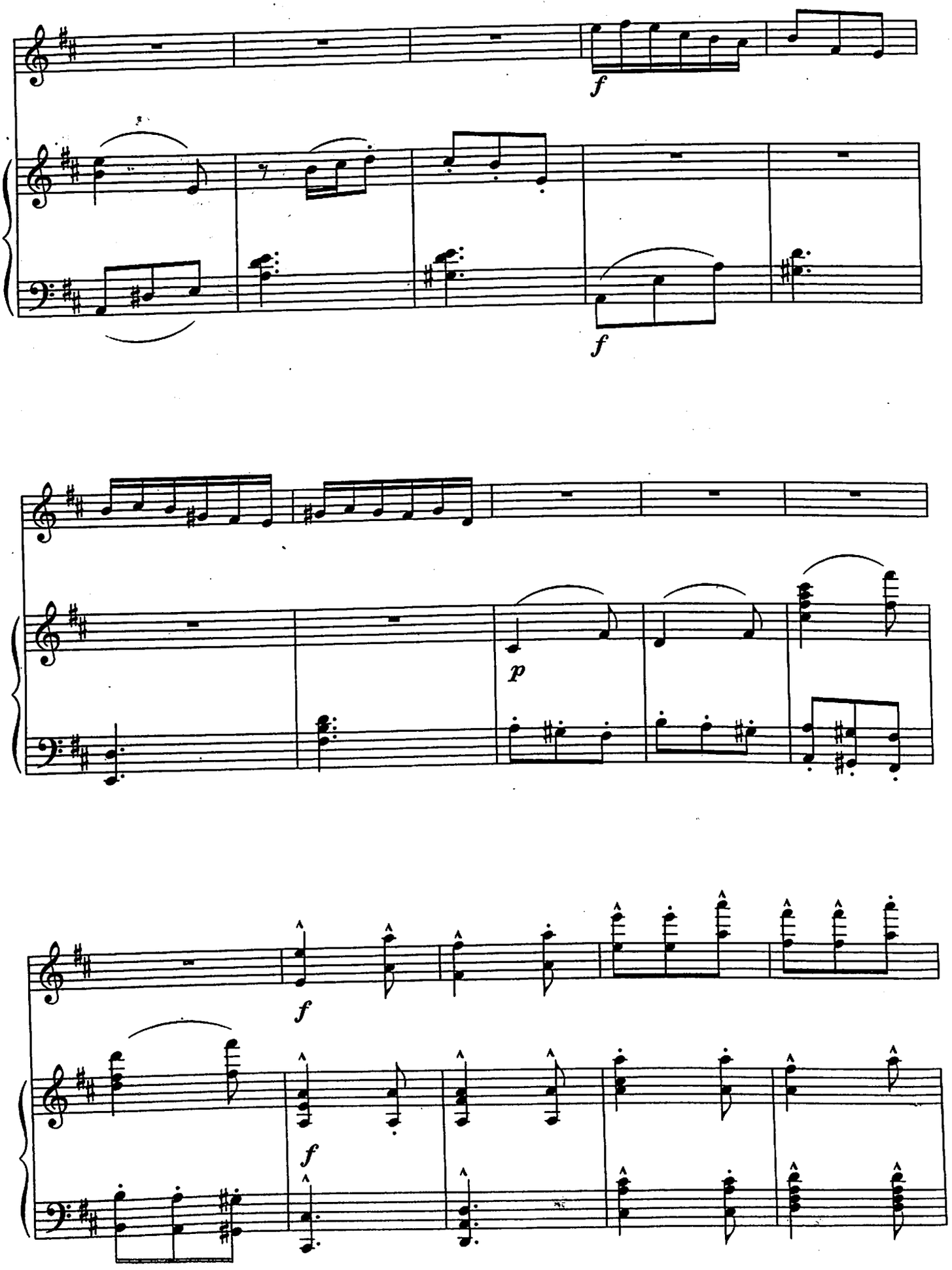
f
f
p
f
f

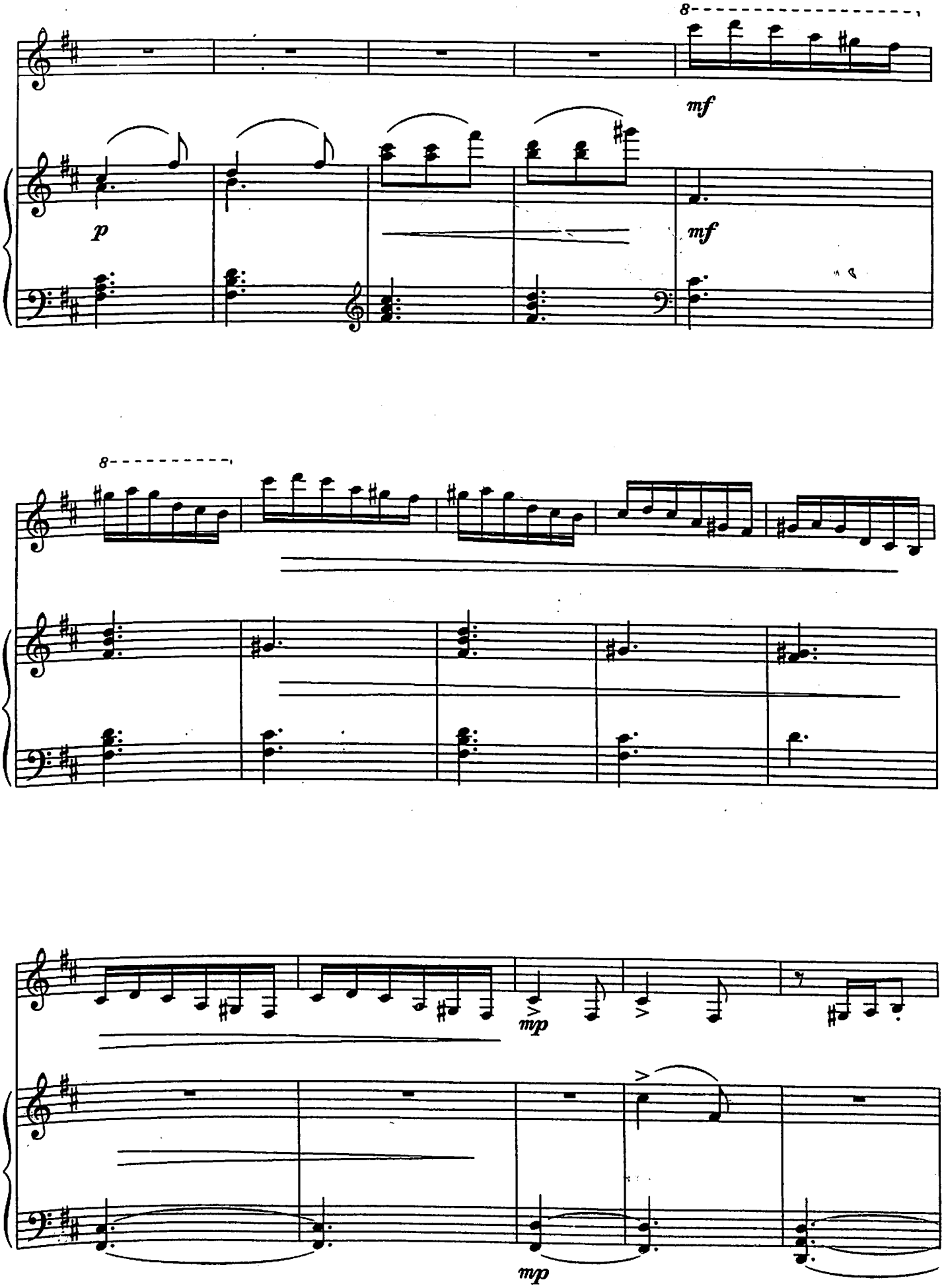
8
mf
p
mf
8
mp
mp

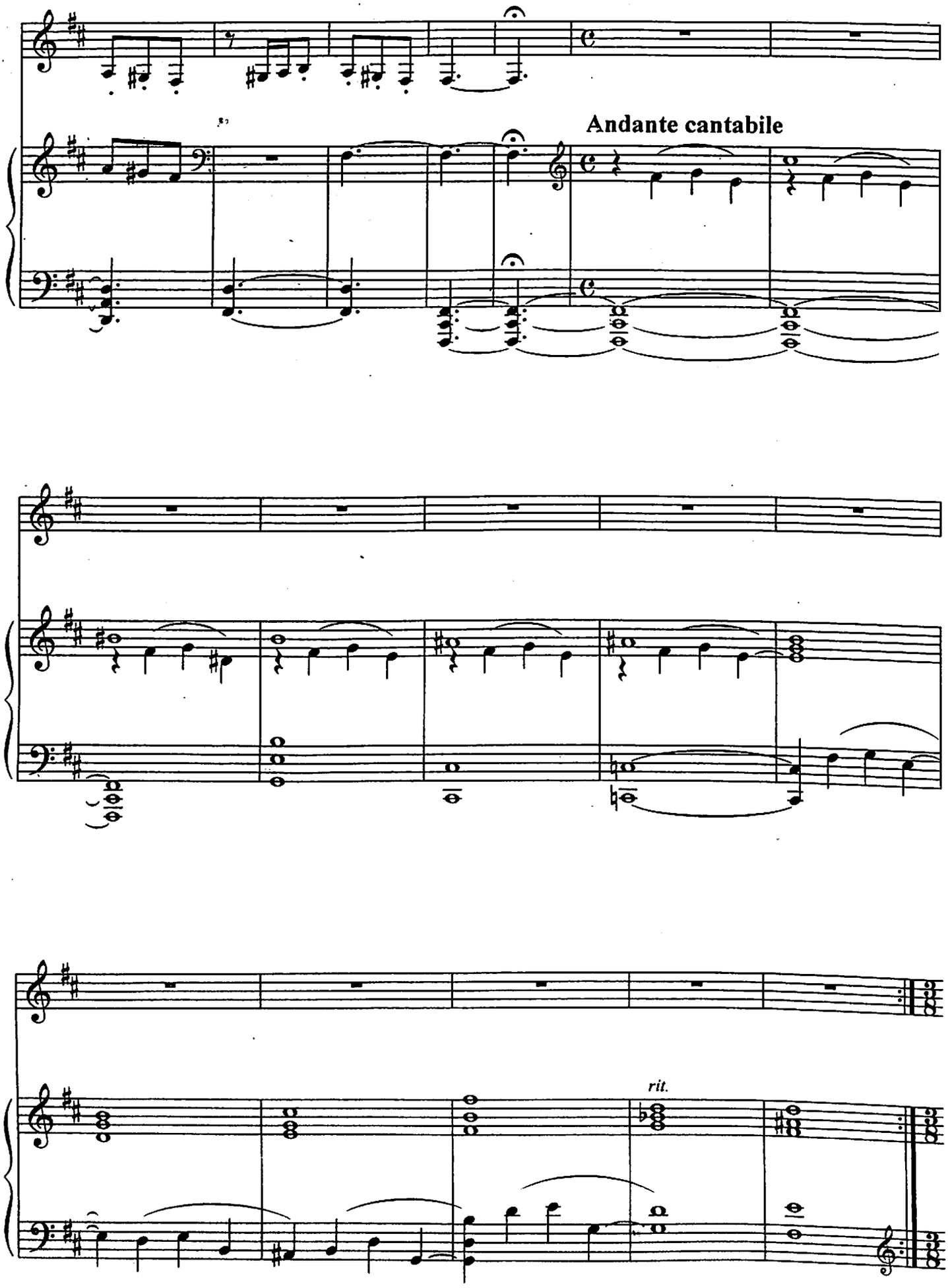
Andante cantabile
rit.

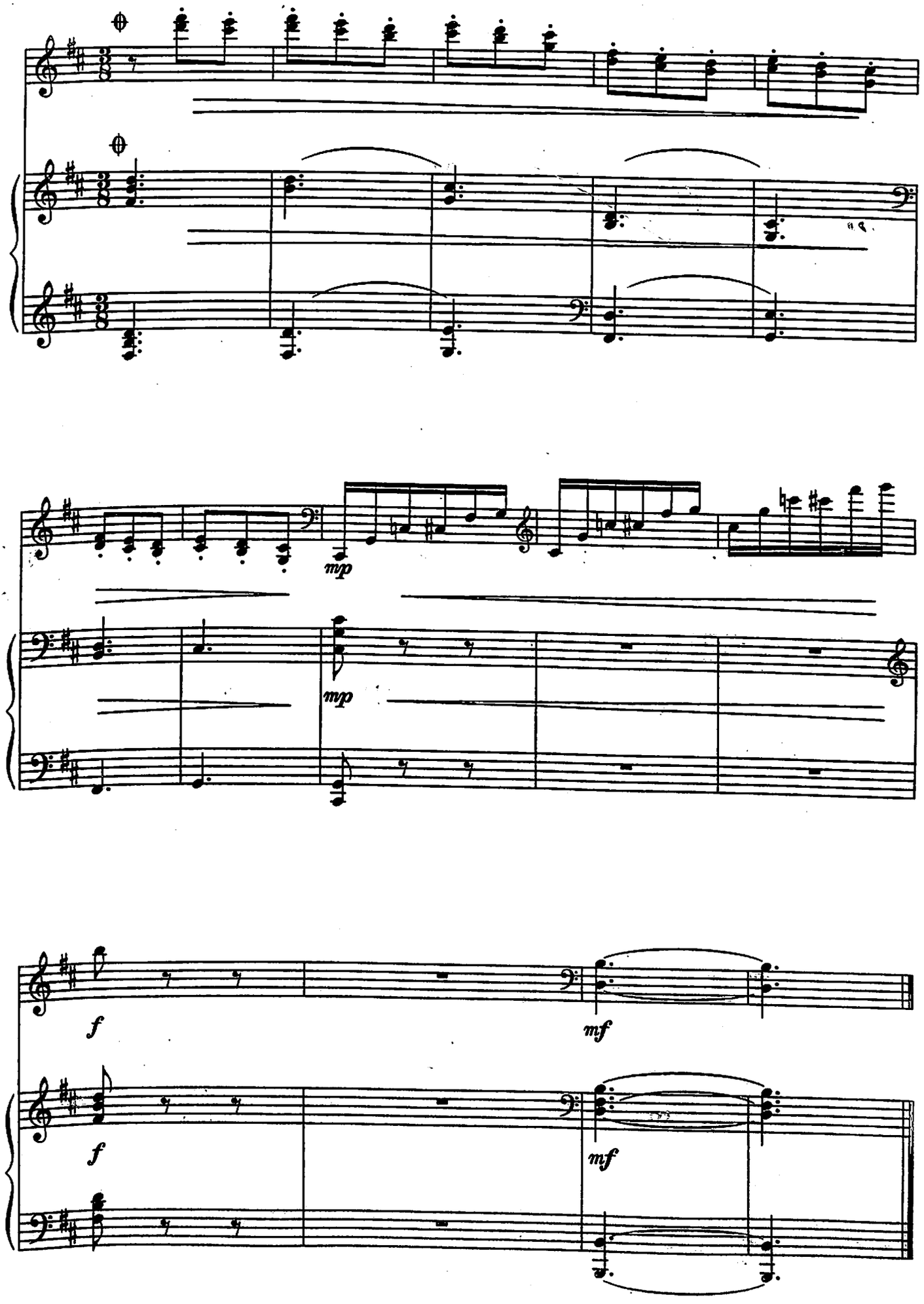
mp
mp
f
mf
f
mf

МЕТОДИЧНІ КОМЕНТАРІ

"Концертні твори для цимбалів" є перекладенням зразків старовинної, класичної світової та сучасної української музики для широкого використання їх як в педагогічному, так і концертному репертуарі.

Редактор-упорядник збірки, спираючись на багаторічний викладацький та виконавський досвід, пропонує розширити існуючі межі оригінальних цимбальних творів, збагативши репертуарну палітру новими концертними перекладеннями для цього унікального і самобутнього інструмента.

А. Кореллі, "Фолія" для цимбалів соло

Арканджело Кореллі (Corelli, 1653-1713 рр.) італійський скрипаль, композитор, педагог, диригент, засновник італійської скрипкової школи. "Фолія" (від португальської folia) – старовинна португало-іспанська танцювальна пісня, яка виконувалась темпераментно та пристрасно. Твір написаний у формі варіацій. Зміна темпів, різнобарвність характеру кожної варіації надає твору експресії і водночас яскраво розкриває художній образ. У творі, перекладеному для цимбалів, використовуються різноманітні прийоми гри, внесено зміни у тембральне звучання (варіація № 4), де тема виконується флажолетами. Діапазон цимбалів дозволяє суттєво розширити гармонічну фактуру (варіація № 9). Головним при виконанні цього твору є дотримання штрихів згідно оригіналу та чітка артикуляція тексту. Педальний механізм на цимбалах використовується для більш рельєфного ведення мелодії як виразника музичної думки. Виконання варіацій №№ 3, 4, 5, 6 потребує активізації контролю за звучанням одночасно двох ліній (мелодичної та гармонічної), а також певних виконавчих прийомів, які мають сприяти відокремленню мелодії від гармонічного акомпанементу. Для виділення основної мелодії використовується плечовий удар, а для гармонічної вертикалі – кистьовий.

Таким чином, основна мета музиканта-цимбаліста – зберегти і відтворити художній задум та текст оригіналу, використовуючи відповідні засоби гри на цимбалах.

Ф. Ліст, "Угорська рапсодія № 7" для цимбалів з фортепіано

Ференц Ліст (Liszt, 1811-1886 рр.) угорський композитор, піаніст, диригент, педагог, музичний діяч. Рапсодія (від грецької ραψωδια – співи, декламація) – інструментальний твір, частіше усього вільної форми, написаний на народні пісенні або танцювальні теми. Ф. Ліст в "Угорських рапсодіях" використовує стиль вербункош (від угорської verbunkos) – стиль угорської інструментальної музики, де фортепіано нагадує звук народного інструменту – цимбалів. Схожість природи фортепіано та цимбалів – струнно-ударних інструментів – об'єднує їх у звукоутворенні, тобто основний прийом гри – "удар". У перекладенні "Угорської рапсодії № 7" насичену фортепіанну фактуру вдалося поділити на два інструменти, де природньо поєднується сольна партія цимбалів та акомпанементу фортепіано.

У повільній частині твору (lento) мелізми, форшлаги, нахшлаги, фіоритури, котрі прикрашають основну мелодію, не повинні її перевантажувати. Їх треба виконувати легко, деколи на закритому глушникові, виділяючи мелодію натиснувши на педаль, чітко дотримуючись ритмічної побудови основної теми.

В швидкій частині (vivace) важливе значення має інтонування, виразність якого залежить від багатьох факторів. Сфорцандо, акценти підкреслюють кульмінаційні завершення і потребують вірного їх виконання. Ця частина твору насичена характерними інтонаційними та інтервальними "стрибками", що вимагає від виконавця технічної досконалості.

"Угорській рапсодії № 7" притаманний яскравий національний колорит, що виявляється у тематизмі та імпровізаційності. Виконання цього твору передбачає високий рівень технічної та художньої майстерності.

Й. Брамс, "Угорський танок №4" для цимбалів з фортепіано

Йоганнес Брамс (Brahms, 1833-1897 рр.) – німецький композитор, піаніст, диригент. Основою перекладення став вже зазначений твір для

фортепіано в чотири руки. Поряд з німецькою та австрійською народною музикою композитор широко використовував слов'янські та угорські мелодії.

Твір написаний у 3-х частинній формі з використанням характерних інтонацій народної угорської музики.

Транскрибована партія цимбалів збагачена специфічними прийомами гри: тремоло, удар, pizz (зустрічний щипок), мелодія доповнена характерними арпеджованими акордами. Редактором створена варіація (цифра 4), в основі якої збережена основна мелодія, а її фактурне збагачення надає епізоду легку рухливість та чітку пульсацію.

Ц. Пуні, Р. Глієр, С. Василенко. Адажіо з балету «Есмеральда»

Пуні Цезар (Пуньї Чезаре, 1802-1870 рр.) – італійський композитор. З 1851 р. композитор балетної музики при Петербурзьких імператорських театрах; ним було написано 35 балетів для Петербурга. «Адажіо з балету Есмеральда» Ц. Пуні перекладено для скрипки з фортепіано спільно Р. Глієром та С. Василенком.

Рейнольд Глієр (1874-1956 рр.) – композитор та диригент, народний артист СРСР, професор Київської та Московської консерваторій, доктор мистецтвознавства, автор першого радянського балету «Красний мак».

Сергій Василенко (1872-1956 рр.) – композитор, диригент, народний артист СРСР та Узбекської СР, професор Московської консерваторії, доктор мистецтвознавства. Композитором написано багато творів для народних інструментів: «Італійська симфонія» для домрово-балалаєчного оркестру з духовими інструментами, концерт для балалайки з симфонічним оркестром; для оркестру народних інструментів – «Привітальна увертюра», сюїти «В селі», «Колгоспна».

Адажіо (від італійської adagio – повільний темп) – у класичному танці парний танок ліричного характеру. «Адажіо з балету Есмеральда» написано у трьохчастній формі. При наявності ліричного характеру цей твір має яскраві, динамічні кульмінації.

У перекладеному для цимбалів з фортепіано творі найголовнішою метою є робота над художнім образом та звукоутворенням, яка потребує від виконавця щільної роботи над прийомом гри «тремоло». Розкриттю художнього образу сприяє якість звуку, його тембральний окрас, та зв'язна гра як на тремоло, так і ударом.

Осмислення випереджених рухів локтевих суглобів (уперед, назад, убік), правильне їх використання дадуть змогу продемонструвати зв'язну гру на legato при великих інтервальних стрибках у мелодії. Фортепіанна каденція віддана для виконання цимбалам, де вони імітують гру арфи. Перенесення деяких епізодів на октаву нижче не порушають характеру твору, а, навпаки, створюють більш поглиблене занурювання у атмосферу м'якої ліричності. Різноманітні засоби та характер педалізації залежать від використання тих чи інших прийомів (відкрита, напіввідкрита, закрита педаль). При виконанні вони відображають тембральне багатство звучання цимбалів.

А. Шевченко, "Карпатська рапсодія (Вітер з полонини)" для цимбалів соло

Анатолій Шевченко (1938 р.) – композитор, соліст-гітарист Одеської Державної філармонії, дослідник старовинної народної музики.

За висловлюванням самого автора, карпатський колорит, який є в основі цього твору, притаманний саме для цимбалів. Сполучення тем пісенного та танцювального жанрів природньо лягає на специфіку цимбалів – інструменту, який створює узагальнюючий образ закарпатського музичного фольклору.

У перекладенні цього твору використовуються різноманітні прийоми гри на цимбалах: удар, тремоло, pizz (зустрічний щипок), pizz акордами, суміщення прийомів гри тремоло в лівій руці, та удар правою рукою. Тобто специфічні елементи гітарної техніки трансформуються у новому фактурному звучанні.

Отже, цимбальні засоби гри поглиблюють художню суть оригінальної композиції.

А. Гриншпун, «Фантазія на українські теми» для цимбалів з фортепіано

А. Гриншпун – скрипаль, композитор, дипломант Республіканського конкурсу у Києві 1936 р. Навчався у Харківській державній консерваторії, клас професора Гольдберга Є.І. Їм були написані твори для скрипки з фортепіано: рапсодії, фантазії, серед яких твір «Фантазія на українські теми» пам'яті Т. Г. Шевченка. За цей твір автор одержав заохочувальну премію на республіканському конкурсі на кращий музичний твір, до декади української літератури та мистецтва 1960 р. у Москві.

Фантазія (від грецької favracia – уявлення) – лірична п'єса у вільній формі, їй притаманні варіаційні розробки народних мелодій – пісень та танців.

«Фантазія на українські теми» написана для скрипки з фортепіано на теми української народної пісні «Сонце низенько» та українського народного танцю «Гопак». Варіаційний принцип лежить в основі загального розвитку фантазії.

При перекладенні для цимбалів з фортепіано твору було використано розширення діапазону звучання цимбалів, своєрідність кожного регістру, що створює більш рельєфний художній образ.

У повільній частині твору для зв'язного звучання використовуються такі прийоми цимбального звукоутворення як тремоло та удар. Сполучення прийомів гри pizz у лівій руці та batt у правій зумовлене двоплановим характером ліній, мелодичної та підголоску.

У сольній партії наявність дрібної техніки та використання цимбалів як акомпануючого інструмента національний колорит надає твору суто цимбальне звучання.

А. Білошицький, концертний триптих «В іспанському стилі» для цимбалів з фортепіано

Анатолій Білошицький (1950-1994 р.р.) – композитор, диригент, педагог народно-оркестрового диригування. баяніст, майстер інструментовки.

Триптих «В іспанському стилі» написаний в типовому інтонаційно-ритмічному іспанському колориті. Драматизм, задушевна лірика, яскрава контрастна динаміка, блискуча техніка, ритми іспанських танців малагуеньї та хабанери, яскраво підкреслюють художній образ твору.

При перекладенні для цимбалів цього твору використовується широкий діапазон інструменту (I ч. – 4-6 такти, II ч. – 1-5 такти, реприза, перенос мелодії октавою нижче), різноманітність педальної техніки (закрита, напіввідкрита та відкрита педаль), різноманіття тембрального окрасу цимбалів та використання динамічної виразності інструменту.

О. Іванько, "Український триптих" для цимбалів з фортепіано

Олександр Іванько (1955 р.) – заслужений працівник культури України, баяніст виконавець, викладач.

Твір "Український триптих" складається з трьох частин: I частина – "Капріччіо", II частина – "Роздум" ("Тарасова могила"), III частина – "Карпатські ватри". Самобутня образність, виразність, віртуозність цих частин відтворює характерні риси виконавських традицій народних музикантів сходу України.

I частина – "Капріччіо" – (від італійської capriccio – каприз). Виконавська манера цієї частини полягає в досягненні легкості, прозорості відображення мелодичної лінії без її динамічного перевантаження. Висхідні та низхідні пасажі по всьому діапазону потрібно грати при наполовину закритому глушникові [↓].

II частина – "Роздум" – вимагає від виконавця рівного і водночас насиченого звукотворення, яке досягається завдяки зміні кута удару (im. c. a. di batt). Традиційну кобзарську думність у цьому творі концертний виконавець втілює засобами імпровізування.

У III-й частині – "Карпатські ватри" – для досягнення характерного закарпатського колориту композитор використовує яскравість тематизму та віртуозні засоби гри. Танцювальна феєрія цієї частини відтворюється завдяки метроритмічній пульсації (2/8, 3/8) та ладовим особливостям (лідійській лад).

ГРАФІЧНІ ОЗНАЧЕННЯ ЦИМБАЛЬНОЇ МНЕМОТЕХНІКИ, ЗАПРОПОНОВАНІ Т. БАРАНОМ*

ПАЛЬЦЯТКИ

головка пальцяток з щільно обмотаною ватою

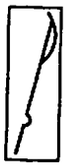

головка пальцяток з вільно обмотаною ватою

грати держаком пальцяток *(col legno)*

головка пальцяток з дуже щільно обмотаною ватою (використовуючи клей або повністю підмотавши ниткою

головка пальцяток обмотана ватою с замшевою зовнішньою підмоткою

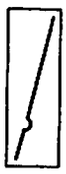

дерев'яна головка пальцяток

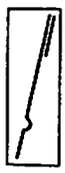

шкіряна головка пальцяток

---

* *Тарас Баран – провідний цимбаліст-виконавець, кандидат мистецтвознавства, професор, Заслужений діяч мистецтв України.*

УДАР **BATTERE (batt.)**

простий удар

гострий удар – стакато *(staccato)*

глибокий, насичений удар – портаменто *(portamento)*

удар з підкресленим наголосом – легкий акцент

потужний удар з підкресленим наголосом – міцний акцент

тремоло – швидкі поодинокі удари (tremolo)

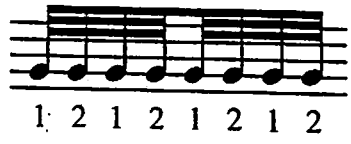

1 – ліва рука
2 – права рука

тремоло – швидкі подвійні удари (tremolo)

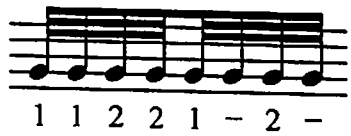

натуральний флажолет (достягається дотиком пучки пальця струн бунта з одночасним ударом

удар з одночасним глушенням струн бунта пальцяткою

удар пучкою пальця по струнах бунта

одночасний удар по бунті струн та підставці

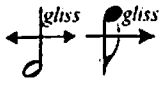

глісандо паль цяткою вліво, або вправо по бунту струн (найчастіше струн с обмоткою)

c. a. di batt. зміна кута удару *(it. – combiamento angolo di battimento)*

ЩИПОК PIZZICATO (pizz.)

глісандування нігтем пальця по всіх струнах бунта

зустрічний щипок нігтями пальців

щипок нігтем пальця однієї струни бунта

перемінне глісандування нігтями пальців по всіх струнах бунта

глісандування нігтем пальця вздовж струн бунта з обмоткою

ПЕДАЛЬ

відкрити повністю глушник

закрити повністю глушник

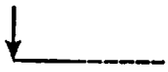
поступово відкривати глушник

наполовину відкрити глушник

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

КОНЦЕРТНІ ТВОРИ ДЛЯ ЦИМБАЛІВ

автор перекладень та методичних коментарів
Костенко Олена Опанасівна

Відповідальна за випуск Каніщева В. В.

Редактор Єфременко О. О.

Підписано до друку 10.12.07. Формат А4
Умов. друк арк. 14,3. Папір офсетний.
Друк ризографічний. Замовлення №30 від 10.12.07 р.

Україна, 61024, Харків, вул. Студентська, 5/6
Обласний навчально-методичний центр підвищення кваліфікації працівників культосвітніх закладів Управління культури Харківської обласної державної адміністрації

Надруковано «Оперативна поліграфія», ФОП Наволокіна І. О.
Україна, 61052, Харків, вул. Енгельса 29-б, к. 604.
Свідоцтво про державну реєстрацію ВОО № 935875 від 15.02.2000

150-02

Костенко Олена Опанасівна – активний пропагандист та провідний викладач цимбалів на Слобожанщині. Закінчила Мінську державну консерваторію у видатного цимбаліста сучасності, професора, Народного артиста СРСР І. І. Жиновича. З 1979 р. працює у Харкові. В теперішній час О. О. Костенко – старший викладач Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського та викладач-методист Харківського музичного училища ім. Б. М. Лятошинського. Учасник світових конгресів цимбалістів (1999 р., Кишинев, Молдова та 2001 р., Львів, Україна). З ім'ям Костенко О.О. пов'язане формування у Харкові цимбальної школи на всіх рівнях навчання – ДМШ, ХМУ, ХДУМ. Харківська цимбальна школа одержала признання в Україні та за її межами. За роки роботи в ХМУ, а також в ХДУМ Костенко О.О. підготувала понад 20 лауреатів Всеукраїнських та міжнародних конкурсів. За значні творчі та професійні досягнення нагороджена знаком „Відмінник освіти України" Міністерства освіти і науки України.